T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BURSEVÎ MUHYİDDİN EFENDİ, HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE İLAHÎLERİ'NİN TAHLİLİ

Meraj NİKNAM

2501101344

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN

İstanbul 2014

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Meraj NİKNAM**
Numarası : **2501101344**

Anabilim/Bilim Dalı: **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı**
Danışman Öğretim Üyesi: **Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN**

Tez Savunma Tarihi : **14.07.2014**
Tez Savunma Saati : **16.00**

Tez Başlığı : **Busevî Muhyiddin Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve İlâhileri'nin Tahlili**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUY~~LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTM
1- Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN	[signature]	Kabul
2-Prof. Dr. Kemal YAVUZ	[signature]	Kabul
3- Prof. Dr. Azmi BİLGİN	[signature]	Kabul
4- Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ	[signature]	Kabul
5- Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU	[signature]	Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTM
1- Prof. Dr. Mehmet ATALAY		
2- Doç. Dr. Murat A. KARAVELİOĞLU		

Meraj NİKNAM

Bursevî Muhyiddin Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve İlahîleri'nin Tâhlili

ÖZ

Çalışmamızda 17. Yüzyıl Câhidiye Tarikatı şeyhlerinden Muhyiddin Bursevî mahlaslı Bursevî'nin "Bursevî Muhyiddin Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve İlâhileri'nin Tâhlili "nde dînî ve tasavvufî açıdan bilimsel olarak incelenmiş ve muhtevası ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında çalışılacak konu ve eser belirlenmiş, ardından Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mili YZ A6901 numara ile kayıtlı bulunan eser temin edildikten sonra gerekli araştırmalara ve çalışmalara başlanmıştır. Öncelikle şairin hayatı ve kişiliği hakkında bilgi edinilebilecek kaynaklar taranmıştır. Bununla şairin tanınması ve tanıtılması amaçlanmıştır.

Daha sonra Muhyiddin Bursevî Efendi Divânı'ndaki dinî-tasavvufî kavramlar düzenli bir şekilde çalışılmıştır. Bu kavramlardan oluşturulacak başlıklar tespit edildikten sonra çalışmanın ana konusunu oluşturan açıklamalar ve yorumlar örnek dörtlükler eşliğinde sunulmuştur. Kullanılan beyitler transkripsiyon esaslarına uygun bir şekilde yazılmıştır.

Dinî ve tasavvufî açıdan bir divânın incelemesinin yapıldığı bu çalışmada kullanılan kaynaklar mümkün olduğunca özenle seçilmiş, dikkatle taranmıştır.

ABSTRACT

According to Bursali Mehmet Taher who has mentioned in his valuable opus, Osmanli Moelefleri, Muhyiddin Bursevî was a related poet of Khalvatie-Oshaghie doctrine in XVII. Century.

Muhyiddin Bursevî is his pseudonym and his opuses are Dîvan, Tevhîdnâme, İbretnümâ and Müşahede.

Muhyiddin Bursevî was one of Ali Efendi’s caliphs and he has been buried in Üçkozlar.

None of the opus of this poet has been published. There is a copy of his Divan with 06 MİLYZFB335 record number in website.

In this article, firstly, we will try to investigate monastery, life style and Divan of him and then set to review of Oshaghie doctrine, his mystical perspectives and his position in Bursa.

ÖNSÖZ

XVI. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş, Bursa'da yaşamış ve Tekke Edebiyatının parlak günlerinin yaşandığı bir devirde edebî faaliyetlerini sürdürmüş olan Bursevî, Halvetîye tarikatının Uşşakiye kolunun, Câhidiyye şubesine mensup bir zattır.

Bursevî Muhyiddin hakkında bilgi veren kaynaklar nicelik itibariyle çok azdır. Bu bilgi azlığı içerisinde ayrıca onun edebî kişiliğine dair bilgi bulmak ise oldukça zordur. Hayatı hakkında bilgi edindiğimiz Mehmed Şemseddin'in Yadıgâr-ı Şemsî'si, Mehmet Süreyya'nin Sicill-i Osmanî'si ve Beliğ İsmail Efendi'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân'ı yararlandığımız kaynaklardandır. Ayrıca Bursevî hakkında Osmanlı Müellifleri'nde Bursa'da Üçkozlar dergâhı kurucu mutasavvıf bir şair olduğu yazılıdır.

Bu çalışmamız, Bursevî'nin eserlerinden biri olan Dîvân'ının din ve tasavvuf çerçevesinde incelenmesi üzerinedir. Çalışmamızın konusu olan Muhyiddin Bursevî Halife Efendi'nin Divânı 77 varaktan oluşmaktadır. Bursevî Divanı'nın bilinen üç nüshası İstanbul Belediye Kütüphanesinde, Ankara Mili Kütüphane ve Bursa Eski Eserler Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Çalışmamız bir giriş ve dört bölümden meydana gelmektedir. Tezimizin giriş bölümünde XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun genel durumu ve bu dönemdeki şiir anlayışı ve tasavvuf hayatı üzerinde durur. Birinci bölümde Muhyiddin Efendi'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi verdik. İkinci bölümde Bursevî Muhyiddin Halîfe Divanı'nı şekil yönüyle inceledik. Ardından şairin sıkça ele aldığı konulara değindik.

Muhteva incelemesinde Divan dînî-tasavvufî yönden incelenmiştir. Bu bölümde tevhid anlayışı; varlık, benlik, kesret ve masiva gibi ilgili konular; mutlak varlık olan zâtın isim ve sıfatları; iman-küfr ve yaratılışa dair şiirler etraflıca ele alınmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümü, divanın transkripsiyonlu metnine ayrılmıştır.

Tezimizin son kısmında da çalışmamızdan çıkan neticeler “Sonuç” başlığı altında değerlendirilmeye çalışıldı.

Konunun tespitini ve çalışmanın bütün safhalarında bana her türlü yardım ve desteği gösteren, benden teşvik ve tavsiyelerini hiç bir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan’a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir görev bilmekteyim. Ayrıca Muhyiddin Bursevî hakkında bilgi bulabileceğim kaynakları benimle paylaşan Prof. Dr. Kemal Yavuz ve Prof. Dr. A.Azmi Bilgin’e ve tezimin tashihi esnasında yardımını gördüğüm Esra Egüz’e teşekkür ederim.

Meraj NİKNAM

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHYİDDİN BURSEVÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

İKİNCİ BÖLÜM
İLÂHİLER'NIN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İLAHÎLER'NIN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a	ا
b, p	ب
p	پ
t	ت
s̱	ث
c	ج
ç	چ
ḥ	ح
ḫ	خ
d	د
ẕ	ذ
r	ر
z	ز
j	ژ
s	س
ş	ش
ṣ	ص
ż, ḍ	ض
ṭ	ط
ẓ	ظ

c	ع
ġ	غ
f	ف
ḳ	ق
k, ñ, g	ك
l	ل
m	م
n	ن
v, u, ü, ū, o,	و
h, a, e	"
y, i, ī, ı	ى

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.mlf.	: Aynı müellif.
Ans.	: Ansiklopedi
B.	: Beyit
BEEK	: Bursa Eski Eserler Kütüphanesi
Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Miladi
mad	: Maddesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
mm	: Milimetre
no.	: Numara
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa Sayısı
sy.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TY	: Türkçe yazmalar
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları
ö.	: Ölüm tarihi

GİRİŞ

XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu, Şiirine Genel Bakış, Tasavvufî Hayat

XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu

XVII. yüzyıl genel olarak Türk tarihinin güçlü döneminin sona erdiği ve gerileme yaşandığı bir yüzyıldır.

"XVI. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda bazi siyasi güçlükler, ekonomik sıkıntıar başlamış olmakla birlikte, bunlar henüz devletin ulaştığı ihtişamı gölgeleyecek durumda değildir. Bu nedenle XVII. yüzyıla, önceki yüzyıllardan kazandığı güçlü görünümüyle girer. Başta padişah III. Mehmed bulunmaktadır, imparatorluk hala geniş toprakların sahibidir. Ancak, zirvede geçirilen bu yıllar uzun sürmez. İmparatorluk bazı olumsuz iç ve dış gelişmeler sonucunda bir süre sonra Duraklama Dönemi'ne girer. Çünkü artık Osmanlı topraklarına yeni topraklar katmamakta, Osmanlı coğrafyası üzerinde ekonomik sorunlar yaşanmakta, başka nedenlerle birlikte merkezi otoritenin zayıflaması sonucu ortaya çıkan Celali isyanları ciddi sorun olarak devleti uğraştırmaktadır. "[1]

Bu yüzyılda tarih sırasına göre I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, I. Mustafa, IV. Murad, I. İbrahim, IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa hüküm sürmüşlerdir. XVII. yüzyıl, Osmanlı imparatorluğu için bir dönüm noktası olmuştur. Devlet doğuda İranla batıda ise Avrupa ile savaş halindedir. Anadolu'da baş gösteren ayaklanmalar yeniçeri ve kapıkulu ocaklarının isyanları iç savaşa dönüşmüş ekonomik denge bozulmuş ve yetersiz yöneticiler yüzünden devlet günden güne güç kaybetmiştir.

"Devlet-asker, tasavvuf-şeriat çatışmalarının sosyal hayata hâkim olduğu XVII. yüzyılda tüm olumsuzluklara rağmen tıp, coğrafya, din, tarih ve edebiyat sahalarında birçok

---

[1] Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Adana,1994, s. 173.

önemli eserler verilmiştir. Medreselerde pozitif bilimlerden çok fıkıh konularının önem kazandığı XVII. yüzyılda sosyal ve kültürel bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bununla birlikte siyasi ve sosyal yozlaşmanın tersine sanat ve edebiyat alanlarında ilerlemeler olmuştur."[2]

XVII. Yüzyıl Şiirine Genel Bir Bakış

XVII. yüzyıl, klasik şiirin seyri açısından dikkate değer özellikler taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal, askeri ve iktisadi alanındaki çözülme sürecinin aksine, Türk edebiyatının yükseliş ve gelişimini (özellikle şiir alanında) sürdürdüğü görülmektedir. Bu görüntünün kaynağında klasik şiirin bir geleneğe tabi olması ve bir önceki asırda zirve noktasına erişerek, farklı seviyelere taşıyacak yolu açmış olmasıdır. Devletin sanatkârı koruma politikasının bu yüzyılda devam etmesi ve "şiirin hayatın bir parçası sayılması" [3] anlayışı, şiirin devlet içindeki olumsuzluklardan etkilenmeyip gelişimini sürdürmesini sağlamıştır.

"XVII. yüzyıl Osmanlı sahası Türk şiiri önceki yüzyıllardan gelen geleneksel yapısını sürdürmekle birlikte üslupla yeni arayışlar peşindedir. Hem bu yeni anlatım biçimi arayışı sonucu hem de Fars edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki etkisinin sürmesi nedeniyle, bu yüzyılda Türk şiiri *iki üslubun* etkisine girer. Bunlar, Sebk-i Hindi ve Hikemi Şiir üslubudur. "[4]

XVII. Yüzyılda Tasavvufî Hayat

"XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda tarikatlar oldukça yaygın olup, bu tarikatların çok sayıda şubelere ayrıldığını görmekteyiz. Bu dönemde Osmanlı toplumu üzerinde etkili olan cami, medrese ve tekke üçlüsünde tekkeler oldukça önemlidir. Devletin hemen hemen her yerinde farklı tarikatların tekkelerine rastlamak mümkündür. Bu asırda tasavvuf kurumu devletin diğer kurumlarıyla karşılaştırıldığında tasavvuf kurumunun daha iyi bir durumda olduğu görülmektedir. Aziz Mahmud Hüdâyî (1038/1628), Sinan Ümmi

---

[2] Yunis Gündüz, **Nef'î'nin Kasidelerinde Tarihi Perspektif**, Çukurova Üniversitesi, SBE Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Adana,1990,s.64.

[3] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul, 2005, s. 363.

[4] Mengi, **a.g.e.**, s.177.

(ö.1067/1658), Atpâzarî Osman Fazlı (ö. 1102/1691) Niyazi-î Misrî (ö.1105/1694) gibi şahıslar hem dönemin önemli tarikat şeyhleri hem de tekke şairleridir."[5]

Bu dönemde mutasavvıflar sadece tasavvufla ilgili eserler vermemişlerdir, aynı zamanda diğer alanlarla ilgili eserler de vermişlerdir. XVII. yüzyılda şeyhlerin yaklaşık dörtte birinin kitap telif ettiği belirtilmektedir.

" Bu dönemde Anadolu'da temsil edilen tarikatlar, Halvetiye, Mevleviye, Bayrâmiye, Celvetiye, Nakşibendiye, Kâdiriye, Bektâşiye, Semerkandiye, Zeyniye, Kübreviye ve Şâzeliye'dir. Bunlardan Halvetiye, Nakşibendiye, Kâdiriye, Semerkandiye, Zeyniye ve Şâzeliye dışarıdan gelmiş; Mevleviye, Bektâşiye, Bayrâmiye ve Celvetiye Anadolu topraklarında kurulmuştur. Celvetiye'nin kuruluşu bu yüzyılda gerçekleşmiştir. Muhyiddin Arabî'nin düşünce sistemi hemen her tarikat mensûbunca hüsnü kabul görmüş, Osmanlı'nın bu dönem tasavvufunda önemli bir rengi oluşturmuştur. XVII. yüzyılda, Anadolu'da en yaygın ve etkili tarikat Halvetiye'dir. Daha önce kurulmuş olan Gülşeniye, Sünbüliye, Şabâniye, Sinâniye, Uşşâkiye ve Şemsiye'ye ilâve olarak, Sivâsiye, Karabâşiye, Nasûhiye, Câhidiye, Ramazâniye, Cihangîriye ve Mısriye şubeleri de aynı asırda bu tarikata bağlı olarak teessüs etmiştir. Bu şubelere mensup şeyhlerin başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun her tarafına yayıldığı görülür. Başkent İstanbul'da Fâtih, Şehremini, Topkapı, Kocamustafapaşa, Çarşamba, Eyüp, Sultanahmed, Üsküdar, Tophane, Aksaray, Rumelihisarı semtlerinde kurulan tekkeler vasıtasıyla halkı kucaklamasını bilmişlerdir. Bu yoğun tasavvuf faaliyetini, Anadolu şehirlerinden, Bursa, Sivas, Kastamonu, Antalya, Uşak, Kütahya, Çanakkale, Manisa ve Amasya takip etmiştir."[6]

---

[5] Ömer Yılmaz, **İbrahim Kurani Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı**, İstanbul, 2005, s. 53.
[6] Mustafa Kara, **Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf Ve Tarikatlar**, Sır Yayıncılık, Bursa, 2003, s.168.

I. BÖLÜM

Muhyiddin Bursevî Halife Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği

BİRİNCİ BÖLÜM

Muhyiddin Bursevî Halife Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği

1.1 Muhyiddin Halife Efendi'nin Hayatı

Kaynaklarda, Şeyh Muhyiddîn-i Bursevî'nin hayatı hakkında detaylı bilgi mevcut değildir. Şeyh Muhyiddîn-i Bursevî, bir dîvân teşkil edecek kadar şiir nazmetmesine ve başka manzûm eserler kaleme almasına rağmen, birinci sınıf şairler arasına girememiş ve hattâ çoğu tezkirede adından dahi bahsedilmemiştir. Şeyh Muhyiddîn-i Bursevî hakkındaki en önemli kaynaklarının Mehmed Şemseddin'in *Yadıgâr-ı Şemsî* adlı eseri ile Beliğ'in *Güldeste-i İrfân* adlı eserleridir. Her iki eser onun hakkında hemen hemen aynı bilgileri vermektedir.

Bu bölümde önce, Bursevî Muhyiddin Halîfe Efendi'nin hayatını, daha sonra tasavvufî anlayışını, mensup olduğu tarikatı, şeyhliğini ve kurduğu Üçkozlar dergâhını ele alacağız.

1.1.1. İsmi ve Mahlası

XVII. yüzyılın ilk yarısında doğmuş ve Divan Edebiyatının parlak günlerini yaşadığı bir devirde edebî kişiliğini oluşturmuş olan Bursevî'nin asıl adı Bursevî Muhyiddin Halîfe'dir.

XVII. yüzyılın Bursa'da önemli tasavvufî şahsiyetlerinden biri olan müellifimiz Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin ismi, hakkında bilgi veren kaynakların neredeyse hepsinde, "Bursevî Muhyiddin Halîfe " olarak geçmektedir.[7]

Şeyh Muhyiddin-i Bursevî, Bursa'da doğmuştur. Bu nedenle Bursevî (Bursalı) diye şöhret bulmuş, Özellikle "Divan"ında, diğer tekke ve divân edebiyatı şairlerinin

---

[7] Mehmed Şemseddin, **Yâdigâr-ı Şemsî**, Haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa, Uludağ Yay., 1997, s.147.

çoğunun yaptığı gibi, kendisine " Bursevî " kelimesini mahlâs olarak seçmiş ve şiirlerinde Bursevî mahlasını kullanmıştır.[8]

Bu mahlası almasıyla ilgili Mehmed Şemseddin'in "*Yâdigâr-ı Şemsî*" adlı eserinde şu yorumları yapmıştır:

"Mūmā ileyh Muḥyi'd-dīn Efendi Ḫazretleri Burusa'da tevellüd itmekle Bursevī diye şöhret-yāb olup eş'ārında da öyle taḫalluṣ itmişdir. "

Ayırca şair, mahlesi hakkında *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan* adlı eserde şunları sözlerle söylemektedir:

"Cennetin ikiz olan bu belede doğundan Burûsavī denmekle şöhret kazanmış olan ve bu mahlası almakla iftihâr eden Üçkozler Şeyhi, Şeyh Muhyiddîn Efendi'dir."

Aşağıdaki dörtlüklerde onun Bursevî mahlasını kullandığını görürüz:

*ᶜĀşıḳ isen **Bursevī**'den al ḫaber*
Ṣādıḳ olan bugün ġayrıyı n'ider
Refᶜ eyle aradan ḥicābı gider
ᶜAyān-ender-ᶜayān sırullāhı gör (23 / 6)

***

***Bursevī** āb-ı ḥayātı Ḫıżr elinden içeli*
Refᶜ oldı cümle ḥicābı dost yüzini seçeli
Ḳoyup nām u nişānı dost iline göçeli
Naḳş içinde devr iderken irdi çün naḳḳāşına (25 / 5)

***

***Bursevī'**nüñ sözlerini anlayup güş eyleyen*

---

[8] Bursalı İsmail Beliğ, **Güldeste-i Riyâz-i İrfan ve Vefâyât-ı Dânişverân-ı Nâdirân**, Haz. Abdülkadir oğlu, Ankara, Müstakil, 1988, s.185; Kadir **A**tlansoy, **Bursa Şairleri**, Asa Kitabevi, Bursa, 1998, s.215.

Ol-durur sāḳī elinden Fırāt'ı nūş eyleyen

Bu kelāmuñ sırlarına Ḥaḳ -durur ṭuş eyleyen

Ṭālib-i ^{c}uḳbā olalar anı seyrān eyledi (26 / 6)

***

Ol muḳalliddür kim bugün ben Ḥaḳḳ'ı gördüm diyen

Benliginden geçmeyenler göremez Ḥaḳḳ'ı ^{c}ayān

Bursevī*'ye ḳılma inkār aç gözün ġāfil uyan*

Gönül manẓar-ı Ḫudā'dur anda Beytullāh'ı gör (32 / 5)

***

Bursevī*'nüñ sözlerine şekk getürme ḥaḳ-durur*

Keşf-iledür ^{c}ārifün kelāmı şübhe yoḳ-durur

Ṭālib isen ḳıl tefekkür bundan ma^{c}nā çoḳ-durur

Dilemem dünyā vü ^{c}uḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā (47 / 6)

***

Bursevī*'yi ḳıldı bu ^{c}aşḳ mestane*

Naẓar ḳılmaz bunda bāġ u bostana

Bu gönül Ḥaḳḳ ile olup dostane

Ġayrıyı ref^{c} idüp bozup giderüm (59 / 6)

***

Bursevī *sırrı gönülde-durur ^{c}ilmün ma^{c}deni*

Ḳalb-i insāna girüp sen daḫī ol maḥremi

Bu benlikde ḳalma ṣaḳın teslīm eyle sen seni

^{c}Āşıḳ isen sen daḫī gel eyle ẕevk-ile seyran (86 / 4)

1.1.2. Doğum Tarihi ve Yeri

Bursevî Muhyiddin Halîfe Efendi'nin hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Bursevî Muhyiddin Halîfe, Bursa şehrinde doğmuştur. Hayatından bahseden bütün kaynaklarda bu konu ittifak halinde belirtilmiştir. Bursevî Muhyiddin Halîfe Efendi'nin hayatı hakkındaki en önemli bilgi kaynağımız *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*'dır. Bu eserde yer alan:

"Cennetin ikiz olan bu belede doğundan Burûsavī denmekle şöhret kazanmış olan ve bu mahlası almakla iftihâr eden Üçkozler Şeyhi, Şeyh Muhyiddîn Efendi'dir. Cennet gibi olan Anadolu diyarında Menri adlı kasabada oturan mürşid-i kâmil ü muhakkık-ı fâzıl Câhid efendi hâlifelerinden Şeyhi Ali Efendi [9]'in müridi olup sonra da icâzet almış"[10] ifadelerinden, şairin Bursa'da dünyaya gelmiş olduğunu öğrenmekteyiz.[11]

Muhyiddin Efendi'nin soyundan gelen son Üçkozlar Dergâhı şeyhi Abdurrahman-ı Salisî Efendi'nin kaleme aldığı bir risalede şairin doğum yeri olarak Bursa'nın Evliya Mahallesi gösterilmektedir.[12]

Kanaatimizce, Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin doğum yeri Bursa'dır.

Şairin doğum tarihi tam olarak belli değildir. Bununla beraber *Sicill-i Osmanî* isimli eserde Bursevî'in 130 yaşında iken vefat ettiği bilgisine rastlıyoruz.[13]

---

[9] Şeyhi Ali Efendi hakkında daha fazla geniş bilgi için Bkz. Nihat Azamat, "Câhidî Ahmed Efendi", **DİA**, C.VII., İstanbul, 1993, TDV Yay., s.16; Necdet Yılmaz, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sûfîler, Devlet ve Ulemâ, XVII. Yüzyıl),** Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001, .s.155; Şemseddin, **a.g.e.,** s.101; Kara, "Bursa Tekkeleri", **Tarih ve Toplum,** C. XII, İstanbul, 1989, sy.49, s.43-50; Hasan Turyan, **Bursa Evliyâları ve Tarihî Eserleri,** Erkam Matbaası, Bursa, 2001, s.182; Hasan Basri Öcalan, **XVII. Yüzyılda Bursa'daki Tasavvuf Kültürü**, Uludağ Üniversitesi SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa, 1999, s.103; Ramazan Muslu, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVIII. Yüzyıl),** İnsan Yay., İstanbul, 2003, s.110.

[10] Beliğ, **a.g.e.**, s.184.

[11] Atlansoy, **a.g.e.**, s.215.

[12] Erol Kılıç, **Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvûf Kültürü** (Sempozyum Bildirisi), Bursa Kültür Sanat Ve Turizm Vakfı Yay., 2002, s.209-210.

[13] Mehmet Süreyya**, Sicill-i Osmanî**, C.IV.,Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996, s.1104.

Ayırıca *Yâdigâr-i Şemsî* ve *Güldeste-i Riyâz-i İrfan*'da "133 yaşındayken hac vazifesi dönüşü vefat etmiştir. Mezarı dergâhının bahçesindedir." kaydı bulunmaktadır. Bu bilgileri göre şairimizin yaklaşık doğum tarihine ulaşabilmekteyiz. O halde tahminimizce doğum tarihi yaklaşık 1550 senesindedir.

1.1.3. Eğitimi

Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin aldığı eğitim hakkında kesin bir bilgimiz olmamakla beraber, şairin Divanı'nda yer alan Arapça ve Farsça söyleyişlerden, onun Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilgisi anlaşılmaktadır. Ayrıca, yine eserinden yola çıkarak onun dinî ilimlere ve tasavvuf kültürüne de vâkıf olduğunu söylemeliyiz. Bu haliyle Şeyh Muhyiddin Bursevî Efendi'nin bilgi ve fazileti kişiliğinde barındıran bir âlimdir.

Muhyiddin Halîfe, önceleri ilimle meşgul olmuşsa da, onun ilk eğitimini nerede ve kimden aldığını bilmiyoruz. Fakat onun daha sonra mürşid-i kâmil ve muhakkik-i fâdıl olan Câhidî Ahmed Efendi[14]'nin halîfelerinden Şeyh Ali Efendi'ye intisap ettiği bilinmektedir. Burada seyr ü sülûkünü tamamlayarak icazet aldıktan [15]ve ondan ders alarak seyr ü sülûkuna devam edip hilafet almıştır.[16]

1.1.4. Şeyhliği

Bursevî'nin mesleğinin hakkında bilgi veren kaynaklar nicelik itibariyle çok az olup bilgi bulmak ise oldukça zordur.

---

[14] Câhidî Ahmed Efendi hakkında daha fazla geniş bilgi için Bkz. Hamdi Kızıler, **Câhidî Ahmed Efendi ve Tasavvuf Anlayışı**, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara 2004; Ramazan Eren, **Çanakkale ve Kilitü'l-Bahir Köyümüzün Sultanı Ahmet Câhidî Efendi**, Nesil Yay., İstanbul, 1984, s.5; ayrıca Nuran Altuner, **"Câhidî Ahmed Efendi"**, Tasavvuf (İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi), yıl:2, sy.6, Ankara 2001, s.159-176.

[15] Beliği, **a.g.e.**, s.184.

[16] Şemseddin, **a.g.e.**, s.101.

Yadıgâr-ı Şemsî 'de Şeyh Muhyiddîn-i Bursevî'nin biyografisi verildikten sonra onun şeyhliği ile ilgili şu bilgiler verilir:

" Bidāyet-i ḥālinde 'ilme sa'y ü ġayret ve bi'l-āẖire Mekri ḳasabasında basṭ-i seccāde-i meşīẖat iden fāẓıl-ı muḥaḳḳiḳ Cāhidī Efendi ẖalīfesi Şeyẖ 'Alī Efendi'den aẖż-ı dest-i inābet idüp tekmīl-i esmā vü sülūkla nā'il-i icāzet olup Bursa'ya 'avdet itmişler. Üç-ḳozlar nām mevḳı'-ı refī'da iẖvān u aḥvān u aḥbābın ġayret ü mu'āvenetiyle cāmi'-i şerīf ve dergāh-ı münīfin inşāsına muvaffaḳ olmuşlar. Fuḳara vü dervīşān ile rūz şeb meşġūl-i ẕikr-i kibriyā ve neşri füyūżāt-ı ṣūrī ve ma'nevī ile ṭarīḳ-ı vuṣlata rehnūma… *"*[17]

Şairin Mevlevî olduğu hususunda kaynaklarda herhengi bilgi rastlanmamıştır. Fakat onun Câhidî Ahmed Efendi'nin halîfelerinden Şeyh Ali Efendi'ye intisap ettiği bilinmektedir. Burada seyr ü sülûkunu tamamlayarak icazet aldıktan sonra Bursa'ya dönmüş, Uludağ eteklerinde bulunan Üçkozlar[18] semtinde, daha sonra aynı isimle anılacak olan bir cami ve bir tekke inşa etmiştir. Muhyiddin-i Bursevî Efendi, irşad faaliyetlerine burada başlamış, gece-gündüz dervişlerle, özellikle de fakirlerle meşgul olmuştur.

Mehmed Şemseddin, *Yadıgâr-ı Şemsî*'de " 'Āzīz mūmā ileyh riyażet ü mücāhedede Cahidī āyin ve uṣūlini icrā ve meslek-i taṣavvufda Şeyẖu'l-Ekber'in ictihādını ḳabūl u iḥyā iderler imiş. "der. Yine aynı esere göre, Şeyh Muhyiddin Bursevî Efendi, riyâzet ve mücâhedede, Câhidî Ahmed Efendi tarafından disipline edilen Câhidiyye Tarîkatı'nın âdab ve usûlünü icra ederdi. Ancak tasavvuf mesleğinde, Şeyhu'l-Ekber İbn Arabî'nin görüşlerini benimserdi.[19]

---

[17] Şemseddin, **a.g.e.**, s.148.

[18] Üçkozlar ismi, aslında Bursa'da Uludağe teklerinde bulunan bir semtin adıdır.

[19] Beliğ, **a.g.e.**, s.185; Şemseddin, **a.g.e.**, s.148; Turyan, **a.g.e.**, s.182.

1.5. Tarikatı

Araştırmamızın bu bölümünde, Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin tarikatını ve tasavvuf tarihindeki yerini ele alacağız. Öncelikle, Câhidî Ahmed Efendi'ye nispet edilen Câhidîyye Tarîkatının, tasavvuf tarihindeki çıkış yeri olan Halvetiyye Tarîkatı, silsilesi ve kollarını kısaca tanıttıktan sonra, daha sonra şairimizin mensup olduğu tarikatı ve kurduğu dergâh hakkında bilgi sunacağız.

1.5.1. Halvetiyye Tarîkatı

1.5.1.2. Halvet

Halvet kelimesi, sözlük anlam itibariyle; "bir kimse ile baş başa ve yalnız kalma, kapalı veya ıssız bir yerde yalnız kalma, ibadet, riyâzet, zikir ve murâkabe maksadıyla bir hücreye kapanma, tenhada kalma, halvete girme, tenha, ıssız, boş yer, hamamın özel bölmesi" gibi anlamlara gelmektedir.[20]

Tasavvuf literatüründe halvet kavramı, mutasavvıflar arasında bazı farklılıklarla değişik şekillerde ifade edilmiştir. Nitekim İbn Arabî (ö.638/1240) ve Seyyid Şerif Cürcânî (ö. 812/1409)'ye göre halvet;

"Hiçbir meleğin, hiçbir kimsenin ve hiçbir dünya malının bulunmadığı bir yerde, rûhun Allah ile sırren (mânen) konuşmasıdır."[21]

Necmuddin Kübrâ (ö.618/1221)'ya göre,

---

[20] Asım Efendi**, Kamus Tercümesi,** C.III, Matbaa-i Osmaniyye, İstanbul, 1304-1305, s.805; Mehmet Zeki Pakalın**, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I, MEB, İstanbul, 1971, s.712; Hayrani Altıntaş, **Tasavvuf Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1991, s.125; Süleyman Uludağ, "Halvet", **DİA**, C.XV, TDV Yay., İstanbul 1997, s.386; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Doğuş Matbaası, Ankara 1962, s.382; **Türkçe Sözlük**, TDK, C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s.498; D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük** , Birlik Yay., İstanbul, 1986, s.388.

[21] Seyyid Şerif Cürcânî, **Ta'rifât,** Matbaa-i Amire, İstanbul, 1275, s.45.

“güneş şuasının ve gün ışığının girmediği karanlık bir yerde, çeşitli eşgal elerden uzak kalarak ibadet etmektir.”[22]

şeklinde tarif etmektedir.

Halvetiye tarikatı, Ebû Abdullah Sirâcüddin Ömer b. Ekmelüddin el-Halvetî’ye (ö. 750/1349 veya 800/1397) nispet edilen İslâm dünyasının en yaygın tarîkatıdır.[23]

1.5.1.2. Halvetiyye Tarîkatı Silsilesi

İslam kültür tarihinde, ilimlerin tedvîn edilmeye başlanması Hz.Peygamber efendimizin vefatından sonra olmuştur. Yeni doğan ilimler, tabiî olarak, ortaya koydukları bilgi ve düşüncelerini, Kur'an ve Sünnete dayandırmayı temel prensip kabul etmişlerdir. Bu sebeple, her bilgi ve düşüncenin Hz. Peygamber efendimize kadar dayandığını göstermek için, silsile veya başka bir ifadeyle isnada son derece önem vermişlerdir. Böylece silsile/isnat, İslam kültürü içinde bir sistem olarak yerini almıştır.

Silsile, Arapça bir kelime olup sözlükte birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin oluşturduğu dizi, sıra, zincir anlamına gelmektedir. Tasavvuf terminolojisi olarak, tarîkat şeyhlerinin, şeyhten şeyhe ulaşarak tarîkatın ilk kurucusuna, yine ondan da Hz.Peygamber efendimize kadar varan pîr ve üstâd zincirini ifade etmektedir.[24]

---

[22] Necmuddin Kübrâ, **Tasavvufî Hayat (Usûlu Aşere/Risâle ile’lHâim/Fevâihu’l-Cemâl),** Haz.: Mustafa Kara, Dergah Yay., İstanbul, 1996, s.76.

[23] Ömer Halvetî ve Halvetîlik ile ilgili genişbilgi için Bkz. Cemaleddin Hulvî, **Lemezât-ı Hulviyye**, s.345-350; Osmânzâde Hüseyin Vâssıf, **Sefîne-i Evliyâ**,C. III, Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 93-94i (Haz. Prof.Dr. Mehmet Akkuş, Prof.Dr. Ali Yılmaz).; Rahmi Serin, **İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler,** PetekYay., İstanbul. 1984., s.70; Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul ,1994, s.388-408; Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul, 2011, s.288-289; Hasan KamilYılmaz, **Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, s.277-279; Aysel Okan, **İstanbul Evliyaları**, Kapı Yay., İstanbul, 1964, s.31-55, 226-233; Nezihe Araz, **Anadolu Evliyaları**, Özgür Yay., İstanbul, 1972, s.56-61, 262-275, 292-301, 432-436; M. BahaTanman, “Halvetîlik”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1993, s.533-535; Uludağ, "Halvetiyye", **DİA**, C.XV, s.393-395;

[24] Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana’dan Sonra Mevlevîlik**, İnkılab Kitabevi, İstanbul 1953, s.199.

Halvetiyye’nin kurucusu Ömer Halvetî’nin tarîkat silsilesi, kaynaklara göre şöyledir:

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), Hz. Ali (ö. 29/661), Hasan el-Basrî (ö. 110/728) , Şeyh Habib el-A’cemî (ö. ?), Şeyh Davud et-Taî (ö. 165/782), Şeyh Ma’ruf el-Kerhî (ö. 200/815), Şeyh Seriyyü’s-Sakatî (ö. 253/867), Şeyh Cüneyd-i Bağdadî (ö. 297/910), Şeyh Mimşad-ı Dineverî (ö. 299/912), Şeyh Muhammed-ı Dineverî (ö. 340/951), Şeyh Muhammed el-Bekrî (ö. 380/990), Şeyh Vecîhuddin (ö. 442/1050), Şeyh Ömer el-Bekrî (ö. 487/1094), Şeyh Ebu Necib-i Sühreverdî (ö. 598/1201), Şeyh Kutbuddin el-Ebherî (ö. 622/1225), Şeyh Muhammed-i Sincanî (ö.?), Şeyh Şehabeddin-i Tebrizî (ö.702/1302), Şeyh İbrahim Zâhid-i Geylanî (ö. 705/1305)[25], Şeyh Ahî Muhammed (ö.780/1378),Şeyh Ömer-i Halvetî (ö. 800/1397), Şeyh Pîr Ahî Mirem (ö. 812/1409), Şeyh Hacı İzzeddin-i Halvetî (ö.828/1424) , Şeyh Sadreddin Pîr Ömer-i Halvetî (ö. 860/1455), Şeyh Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (ö. 868/1463-64), Şeyh Muhammed-i Erzincanî (ö. 69/1464), Şeyh Taceddin-i Kayserî (ö. 860/1455-56), Şeyh Alaeddin-i Uşşâkî (ö. 890/1485), Şeyh Yiğitbaşı Ahmed-i Marmaravî (ö. 910/1504), Şeyh Muhammed Memi Can (ö. 1008/1559), Şeyh Ömer Karibî (Kutub Ömer) (ö. ?) , Şeyh Câhidî Ahmed Efendi (ö. 1070/1659), Şeyh Hacı İzzeddin-i Karamanî (ö. 933/1527), Şeyh Seyyid Ahmed-i Semerkandî (ö. ?), Şeyh Hasan Hüsameddin-i Uşşâkî (ö. 1001/1592)[26], Şeyh Muhammed Memi Can (ö. 1008/1559), Şeyh Ömer Karibî (Kutub Ömer) (ö. ?), Şeyh Câhidî Ahmed Efendi (ö. 1070/1659).

Şeyh Yiğitbaşı Ahmed Marmaravî'den itibaren, Halvetiyye Tarîkatı'nın dört ana şubesinden biri olan ve "Ana Kol" diye bilinen Ahmediyye şubesinin silsilesi devam eder.

Ömer Halvetî’nin şeyhi amcası Kerimüddin Halvetîdir. O da İbrahim Zâhid Gilânî (ö.700/1300)’nin iki halîfesinden biridir.[27]

---

[25] Silsile buradan itibaren ikiye ayrılmaktadır. Bundan sonra İbrahim Zâhid Geylanî'nin en büyük halifelerinden ve Halvetiyye Tarîkatı'nın başlayıp devam etmiştir.(Bkz. Harîrîzâde, **Tıbyân,** C.II, vr. 71a; Aşkar, **Niyazî-i Mısrî**, s. 210-211)

[26] Şeyh Hasan Hüsameddin Uşşâkî'den itibaren Ahmediyye şubesinin Uşşâkiyye kolu devam eder. (Bkz. Harirîzâde**, Tibyân**,C.II, vr. 290b-292b.)

[27] H.K. Yılmaz, **a.g.e.**, s.277.

Halvetiyye Tarîkatının diğer pek çok şube ve kollarından farklı olan Ahmediyye kolu ve Uşşâkiyye şubesinin silsilesi vasıtasıyla, Câhidiyye Tarîkatı'nın silsilesine ulaşılır.

1.5.1.3. Halvetiyye’nin Dört Ana Kolu

Halvetiyye tarîkatı Rûşeniyye (kurucusu Dede Ömer Rûşeni, ö.892/1487), Cemâliyye (kurucusu Cemâli Halvetî ö. 899/1494), Ahmediyye (kurucusu Yiğitbaşı Ahmet Şemseddin ö. 910/1504) ve Şemsiyye (kurucusu Şemseddin Sivâsî ö. 1006/1597) şeklinde dört ana kola ayrılmış, bu kollardan çeşitli şûbeler meydana gelmiştir.[28]

1.5.2. Câhidiyye'nin Doğduğu Uşşâkiyye-i Halvetiyye

Uşşâkiyye[29] tarîkatı, Halvetiyye tarîkatının dört ana şubesinden biri olan Ahmediyye şubesinin XVI. yüzyılda yaşamış, dönemin önde gelen şeyhlerinden Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî (ö.1001/1593)'ye nisbet edilen bir alt-koldur. Tarîkat, Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî'den sonra Cemâliyye ve Câhidiyye olmak üzere iki ayrı kola ayrılmış, Cemâliyye'den de Salâhiyye kolu doğmuştur.[30]

Bu yüzyılda yaşamış, Halvetiyye’ye bağlı Uşşâkiyye’nin şeyhlerinden olan Câhidî Efendiye, Câhidiyye Tarîkatın ilk pirî ve ilk kurucusu olan Câhidî Ahmed Efendi'nin ismini almış ve "Câhidiyye" şeklinde tanınarak meşhur olmuştur.[31]

---

[28] H. K.Yılmaz, **a.g.e.** s.279.

[29] Uşşâkiyye, kolları ve Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî için Bkz. Atayî, **Hadâiku’l Hakâik**, s.713; Bandırmalızâde"Hüsâmeddin-i Uşşâkî",ss.340-442; Akkuş, "Hüsameddin Uşşâkî", **DİA**, C.XVIII, s.515; Tanman, "Uşşâkîlik", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.VII, s.329-331.

[30] Bkz. Tanman, "Uşşâkîlik", **a.g.e.**, C.VII, s.330; Necdet Yılmaz, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sûfîler, Devlet ve Ulemâ, XVII. Yüzyıl),** Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2001., s.151.; Kızıler, **a.g.e.**, s.93.

[31] Câhidiyye ismi, diğer birçok tarikatta görüldüğü gibi, bazen "Câhidîlik" şeklinde de ifade edilmiştir.

1.5.2.1. Câhidiyye Silsilesi

Câhidiyye'nin nispet edildiği silsilesi şöyledir:[32]

1.CÂHİDÎ AHMED EFENDİ (ö.1070/1659)
2.Ali Efendi (ö. ?)
3.Muhyiddin-i Bursevî Efendi (ö.1091/1680)
4.Abdî Efendi (ö.1137/1724)
5.Mustafa Efendi (ö.1164/1751)
6.Muhammed Efendi (ö.1175/1761)
7.Abdurrahman Efendi (ö.1211/1796)
8.İbrahim Efendi (ö.1214/1799)
9.Mustafa Efendi (ö.1229/1814)
10.Safiyüddin Efendi (ö.1230/1815)
11.Şerifüddin Efendi (ö.1240/1824)
12.Said Efendi (ö.1247/1831)
13.Ataullah Efendi (ö.1251/1835)
14.Rafî' Efendi (ö.1287/1870)
15.Muhammed Tahir Efendi (ö.1293/1876)
16.Saîd Efendi (ö.1333/1914)

1.5.2.2. Câhidiyye Tekkeleri

Tekke, Farsça bir kelime olup dayanılacak ve sığınılacak yer ve makam gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvufî bir ıstılah olarak; dervişlerin ve tarîkat ehlinin toplanıp şeyh veya halîfesinin gözetimi altında zikir, âyin veya ibadet ettikleri, seyr ü sülûk ile meşgul oldukları, nefs terbiyesi gördükleri, rûhen ve ahlaken eğitilip olgun ve yetkin kişiler haline geldikleri yere verilen isimdir.[33]

---

[32] Kızıler, **a.g.e**, s.97.
[33] Ethem Cebecioğlu**, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yayıncılık, Ankara 1997. s.707; Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul 1999., s.521.

Tekkeler, aynı zamanda tasavvuf erbâbının oturmaları ve gerektiğinde oralarda kalabilecekleri, hatta taşradan gelen dervişlerin ikamet edebileceği özel odaları ve yemek yiyebilecekleri mekânları olan yerlerdir.[34]

Câhidiyye tarîkatı tekkeleri şunlardır:[35]

1.Çanakkale/Kilitbahir Tekkesi

2.Bursa Tekkeleri:

a) Üçkozlar Tekkesi

b) Çarşamba Tekkesi

c) Abdülmü'min Tekkesi

d) Molla Arab Tekkesi

1.5.3. Bursevî Muhyiddin Halife'nin Tarikatı

Bursevî Muhyiddin Halîfe, Halveti tarikatının Uşşakiyye koluna mensuptur. O, Mekir adlı kasabada Ahmed Câhidî Efendi'nin halîfelerinden olan Ali Efendi'den tasavvufî terbiyesini tamamladıktan sonra icazet alarak Bursa'da irşada başlamıştır.

"Bidāyet-i ḥālinde 'ilme sa'y ü ġayret ve bi'l-āḫire Mekri ḳasabasında baṣt-i seccāde-i meşīḫat iden fāżıl-ı muḥaḳḳiḳ Cāhidī Efendi ḫalīfesi Şeyḫ 'Alī Efendi'den aḫż-ı dest-i inābet idüp tekmīl-i esmā vü sülūkla nā'il-i icāzet olup Bursa'ya 'avdet itmişler."[36]

Tarikatın görünüşte Uşakkî-Câhidî erkânını izleyen şairin, tarikatın bâtınında ise Şeyh-i Ekber Muhyiddin Halîfe İbnü'l- Arabi'nin görüşlerini kabul edip takip ettiği ifade edilmektedir.

"'Āzīz mūmā ileyh riyażet ü mücāhedede Cahidī āyin ve uṣūlini icrā ve meslek-i taṣavvufda Şeyḫu'l-Ekber'in ictihādını ḳabūl u iḥyā iderler imiş."[37]

---

[34] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.707.
[35] Baz. Kızıler, **a.g.e**, s.97, 117.
[36] Şemseddin**, a.g.e.**, s.148.
[37] Şemseddin, **a.g.e.**, s.148.

1.5.4. Dergâhı

“Üçkozlar ismi, aslında Bursa'da Uludağ eteklerinde bulunan bir semtin adıdır.”[38] Ayrıca kaynaklarda Üçkozlar Dergâhı, "Abdurrahman Efendi Zâviyesi" ve "Mehmed Safiyüddin Zâviyesi" olarak da zikredilmektedir.[39]

Halk arasındaki bazı rivâyetlere göre; Zeynüddin-i Hâfî (ö. 838/1434)'nin halîfelerinden Abdullatif Kutsî (ö. 856/1452) Üçkozlar’a gelir. Beraberisinde Safiyüddin Efendi, Açıkbaş Mehmed Efendi ve Ali Efendi adında üç kardeşi de getirir. Bunlardan Abdullatif-i Kudsî, Zeynîler denilen semtte kalmış ve orada bulunan Zeyniyye Dergâhı'nda tasavvufî faaliyetlerde bulunmuştur.[40]

Adı geçen üç kardeş de, zamanla dergâh kurarak ve irşad faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bunlardan Açıkbaş Mehmed Efendi ile Ali Efendi, arkalarında evlat bırakmadan vefat etmişlerdir. Safiyüddin Efendi'nin ise erkek çocuğu olmadığından, kendinden sonra dergâhın meşîhat makamına geçecek kimseyi bırakmamıştır. Bu sebeple Safiyüddin Efendi, kız çocuğunu Muhyiddin-i Bursevî Efendi ile evlendirmiştir.[41]

Bu tür kesin belgeye dayanmayan fakat halk arasında dolaşan rivâyetlere göre, Üçkozlar Dergâhı, XVII. yüzyıldan önce Bursa'ya gelen bu üç kardeş tarafından kurulmuştur. Hâlbuki tarihî belgeler, adı geçen dergâhın, ilk defa Câhidiyye Tarîkatı'nın Bursa'daki meşhur postnişîni Muhyiddin-i Bursevî Efendi tarafından kurulduğunu göstermektedir.

İsmail Beliğ Efendi'nin doğrudan Üçkozlar dergâhının bânisi olarak Muhyiddin Bursevî Efendi ile başlamasına bakılırsa, dergâhın bânisinin Muhyiddin Bursevî Efendi olduğu anlaşılmaktadır.

“ Bin elli ṭoḳuz tariḫine ḳadar Bursa’ya müte’alliḳ vaḳāyi’i żabṭ iden Baldır-zāde’nin es̱erinde ve bin yüz otuz beş tariḫine ḳadar olan müddet içinde Belīġ Efendi merḥūmun cem’

---

38 Beliğ, **a.g.e.,** s.185; Şemseddin, **a.g.e.**, s.147.

39 Şemseddin, **a.g.e.**, s.629; Kara, **Bursa Tekkeleri ve Tasavvufî Hayat Üzerine Genel Bir Değerlendirme**, s.85; Muslu, **a.g.e.**, s.110.

40 Abdüllatif Kutsî hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Kara, "Abdüllatif Kutsî", **DİA**, C.I, s.257-258.

41 Beliğ, **a.g.e**., s.185; Şemseddin, **a.g.e**., s.147.

itdigi Güldeste-i ‘İrfān’da buna dāir bir ṣarāḥat olmayup Baldır-zāde’nin zamānında ḥayatda olmaġla kitābına derc idilmeyen Güldeste-i ‘İrfān’da ise ṭoġrıdan ṭoġrıya dergāh-ı mez̲kūrun inşāsı kendisine isnād idilen Muḥyi’d-dīn Efendi’den başlamasına baḳılursa dergāh-ı mez̲kūrun bānīsi Muḥyi’d-dīn Efendi oldığına ḳanā’at ḥaṣıl olur.” [42]

Ayrıca Mehmed Şemseddin, Muhyiddin-i Bursevî Efendi'nin, Üçkozlar semtine gelip yerleşen üç kardeşten Safiyüddin Efendi'nin kızıyla evlenmesi ile ilgili rivâyetleri de gerçekçi bulmayarak bu durumu şu şekilde yorumlar:

“Ma’ama-fīh Ṣafiyye’d-dīn Efendi nāmında bir ẕātın da kerīmesini alaraḳ dāmādı olabilür, Narlı Şeyḫi Faḫre’d—dīn Efendi Gülzār-i ’İrfān’da Ṣafiyye’d-dīn-zāde dirler imiş. ‘Abdu’l-laṭīf-i Ḳudsī ḥażretlerinin vefātı sekiz yüz elli altıdır. Birlikde geldikleri ẕātın vefāt tariḫi mechūl ise de ṭoḳuz yüz taḫmin itsek Bursevī Muḥyi’d-dīn Efendi’nin bin ṭoḳsan bir olan tariḫ-i vefātı arasında iki yüz sene ḳadar bir tefāvüt göriliyor. Şu ḥālde Muḥyi’d-dīn Efendi’yi Üç-ḳozlar dergāhı şerīfinin bānīsi dimege mecbūr oluyoruz.”[43]

“Abdüllatif-i Kudsî Efendi'nin vefat tarihi 856/1452'dir. Beraberinde gelen ve Muhyiddin-i Bursevî'nin kayın babasıolduğu söylenen zâtın (Safiyüddin Efendi) vefat tarihi bilinmemekle beraber, birlikte geldikleri zattan daha sonraki tarihlerde vefat ettiğini, yaklaşık 900/1494 civarında kabul etsek bile, Muhyiddin-i Bursevî'nin 1091/1680 olan vefat tarihi arasında ortalama 200 yıla yakın bir fark vardır. Bundan dolayıda, Üçkozlar Dergâhı'nın kurucusunun Muhyiddin-i Bursevî Efendi olduğu anlaşılmaktadır.”

Nitekim bu ifadelerin sonucunda da anlaşılmıştır ki, Üçkozlar Dergâhı'nın kurucusu ve ilk postnişîni, Câhidiyye Tarîkatı'nın zikir ve erkânını takip eden Muhyiddin-i Bursevî Efendi'dir.

Üçkozlar Dergâhı, Uludağ eteklerinde yükseklere tırmanan ve sık selvi ağaçların bulunduğu bir yamaç üzerinde kurulmuştur. Dergâh, 1925 yılında çıkan "Tekkelerin, Zâviyelerin ve Türbelerin Kapatılması Hakkında Kanun" gereğince

---

[42] Şemseddin, **a.g.e.**, s.147.
[43] Şemseddin, **a.g.e.**, s.147.

kapatılınca, zamanla harap olmaya yüz tutmuştur. 1958 yılında, Üçkozlar Dergâhı'nın yerine şimdi hala mevcut olan ve aynı isim ile anılan cami inşa edilmiştir.[44]

Bugün, adı geçen mekânda yalnızca "Üçkozlar Cami"[45] ve "Üçkozlar Türbesi" varlığını koruyabilmiştir.

Muhyiddin-i Bursevî Efendi tarafından inşa edilen cami ve dergâh, maalesef günümüze kadar gelememiş ve tamamen yıkılmıştır. Üçkozlar Türbesi, Üçkozlar Cami'nin kuzey doğusunda alt taraftadır. Türbede Muhyiddin-i Bursevî Efendi ve ahfadı medfundur.

1.5.5. Üçkozlar Dergâhı'nın Postneşinleri

Üçkozlar Dergâhı’nda şeyhlik yapan mutasavvıflar sırasıyla şunlardır:

1. Muhyiddin-i Bursevî (1091/1680)
2. Abdî Efendi (1137/1724)
3. Mustafa Efendi (1164/1751)
4. Mehmed Efendi (1175/1761)
5. Abdurrahman Efendi (1211/1796)
6. İbrahim Efendi (1214/1799)
7. Mustafa Efendi (1229/1814)
8. Safiyüddin Efendi (1230/1815)
9. Şerefuddin Efendi (1240/1824)
10. Ata Efendi (1251/1834)
11. Said Efendi (1247/1831)
12. Mehmed Tahir Efendi (1293/1876)
13. Said Efendi (1333/1914)
14. Refî Efendi (1287/1870)

---

[44] Kazım Baykal, **Bursa ve Anıtları**, Aysan Matbaası, Bursa, 1950, s.74; Turyan, **a.g.e.**, s.355.

[45] Üçkozlar Cami, oldukça küçük ve sadedir. Kare planlı cami, 17 pencere ile aydınlanmaktadır. Camiye bahçeden giriş doğu tarafındandır. Burası aynı zamanda son cemaat yeridir. Bu küçük bölümden camiye giriş ise kuzeydendir. Minaresi doğu cephededir. Mihrabı amatörce bir süslemeye sahip cami, ahşap tavanlı ve kiremit örtülüdür. (Ayrıca Bkz. Turyan, **a.g.e.**, s.355).

15. Abdurrahman Efendi (1353/1934) [46]

1.6. Ailesi

Muhyiddin-i Bursevî'nin dört oğlu vardır. Bunlar tarikat erbabı olup şeyhlik yapmış kimselerdir.

Şeyh El-Hâc Mustafa Efendi (ö. 1120/1708)

Üçkozlar Dergâhı'nın kurucusu ve Câhidiyye Tarîkatı'nın temsilcisi Muhyiddin-i Bursevî'nin büyük oğludur. Babası diğer üç oğlunun her birini ayrı tekkelere şeyh olarak tayin etmesine karşın, Şeyh Mustafa Efendi'ye her hangi bir yer göstermemiştir. O, bundan dolayı, bir müddet kendi evinde tarîkat âyinini icrâ etmiştir. Daha sonra Ali Paşa mahallesinde, bir hayli para vakfederek yeni bir dergâh kurmuştur. Bu dergâh, Çarşamba geceleri zikir icrâ edildiği için, Çarşamba Dergâhı ismiyle anılmıştır. Mücâhid, âbid ve zâhid bir zât olan Mustafa Efendi, 1120/1708 yılında vefat etmiş ve kurduğu dergâhın haziresine defnedilmiştir. Yerine Şeyh Gavsî Mehmed Efendi (ö. 1161/1748) postnişîn olmuştur. İrtihâline müverrih Abdülbâkî Efendi şu tarihi düşmüştür:

Hurûf-ı Menkûtla Bâkî nutk idüp târîhin

Şeyh HacıMustafa'nın menzili ola İrem. *(Sene:1120/1708)*[47]

Şeyh Ömer Efendi (ö. ?)

Muhyiddin Bursevî'nin ikinci oğludur. Molla Arab Cami yanında bir zâviyede postnişîn olmuştur. Vefat tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak vefatından sonra babasının yanına Üçkozlar Dergâhı'na defnedilmiştir.[48]

---

[46] Mustafa Kara, **Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler**,C.II.,Uludağ Yay., Bursa 1993, s.276.

[47] Şemseddin, **a.g.e**., s.312; Kara, **a.g.e**., s.77-88; Kara, **Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar-I-**,Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1991, sy.3, c.3, s.107-118; Yılmaz, **a.g.e.**, s.156; Öcalan, **a.g.e.**, s.103-104; Muslu, **a.g.e**., s.107-108.

[48] Şemseddin, **a.g.e**., s.152 ve 312; Kara, **a.g.e**., s.77-88; Yılmaz, **a.g.e**., s.156; Öcalan, **a.g.e.**, s.103-104; Muslu, **a.g.e**., s.108.

Şeyh Ali Efendi (ö. 1124/1712)

Üçkozlar Degâhı'nın bânisi ve şeyhi Muhyiddin Bursevî'nin üçüncü oğludur. Şeyh Abdülmü'min Efendi (ö.1000/1591) tarafından inşa edilen Abdülmü'min Dergâhı'nda babasının tayin etmesi üzerine şeyhlik yapmıştır. 1124/1712 tarihinde vefat eden Şeyh Ali Efendi, kardeşi ve Çarşamba Dergâhı şeyhi olan Mustafa Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

Mezar taşına küçük kardeşi Abdî Efendi'nin söylediği şu tarih nakşedilmiştir:

Şeyh Ali Efendi asrında olup

Sâhib-i hilm ü hayâ sıdk u yakîn

***

Râgıp olup vermedi bin velî

Vâkıf olup oldu 'ukbâ-güzîn

***

Abdî dedi rihlet-i târihin

Göçtü olup cennet-i 'ukbâ-nişîn (Sene: 1124/1712)[49]

Şeyh Abdî Efendi (ö. 1137/1724)

Şeyh Abdî Efendi, Muhyiddin Bursevî'nin en küçük oğludur. Tasavvufla meşgul olmadan önce zâhirî ilimleri tahsil etmiştir. Daha sonra babasından öğrendiği tasavvufa ilgi duymuş ve seyr ü sülûkünü babasından tamamlayarak hilâfet makamına nail olmuştur. Babası Muhyiddin Efendi'nin vasiyeti üzerine, kendisinden sonra Üçkozlar Dergâhı'na şeyh olup Câhidiyye tarîkatının âdab ve usûlünü icra etmeye devam etmiştir. Âbid, zâhid, mücâhid ve edîb bir zât olan Şeyh Abdî Efendi, mezkûr dergâhta meşîhat görevini sürdürürken 1137/1724 yılında vefat etmişve vazife yaptığı zâviyeye, babasının yanına defnedilmiştir. Yerine oğlu Şeyh Mustafa Efendi postnişîn

---

[49] Şemseddin, **a.g.e**., s.441-442; Kara, **a.g.e**., s.77-88; a.mlf., "**Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar-I-**", s.107-118; Yılmaz, **a.g.e**., s.156; Öcalan, **a.g.e**., s.103-104; Muslu, **a.g.e**., s.108.

olmuştur. Büyük kardeşi Şeyh Mustafa Efendi'nin oğlu, Çarşamba Dergâhı'nın şeyhi Mehmed Gavsî Efendi, Abdî Efendi'nin vefatına şu mısralarla tarih düşürmüştür:

Şeyh-i Üçkozlar ki ol âgâh-ıdîn

Mislini bir gördü bu rûy-i zemîn

***

Fevt-i tarihine dindi Gavsiyâ

Mâte kutbu'l-ârifîn u âbidîn. (Sene: 1137/1724 [50])

1.1.5. Vefatı

Güldeste-i Riyaz-ı İrfan'da Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin ölümü hakkında şu şekilde geçmektedir:

"Ziyaret-i Beyt-i Mükerreme'den 'avdetde, akibet menzil-i ma vadi-i hamuşanest mazmunı üzere 1091 Zi'l-hiccesinün yedinci gecesi dik marazından dem-best olup tayy-ı nat'-ı hayat u guşe-gir-i dari's-samt-ı memat oldı.''[51]

Kaynaklara göre, Muhyiddin-i Bursevî Efendi, irşad faaliyetlerine Üçkozlar'da devam etmiş ve gece-gündüz dervişlerle, fakirlerle meşgul olmuştur. Hacca gidip geldikten sonra, nefes darlığı hastalığına (astım) yakalanarak 7 Zilhicce 1091/1680 tarihinde, 133 yaşında iken[52] vefat etmiş, tekkesinin hazîresine defnedilmiştir.[53]

Vefat tarihi için en küçük oğlu Şeyh Abdî Efendi'nin düştüğü tarihler şöyledir:

" Vefatlarına halen mesnedlerine ca-nişin olan mahdumları kıdvetü'l-meşayıhi'l vasılin Şeyh Abdi Efendi'nün tarihidür":

---

[50] Şemseddin, **a.g.e.**, s.151-152; Kara, **a.g.e.,** s.119-130; Yılmaz, **a.g.e**., s.156; Öcalan, **a.g.e**., s.103-104; Muslu, **a.g.e**., s.108

[51] Beliğ, **a.g.e**, S.184 -185.

[52] Şemseddin, **a.g.e**, s.148.

[53] Kızıler, **a.g.e**, s.97, 119.

"İrdi naḳline beḳā dārine 'Abdī tārīḫ

Girdi cān virüben ḳuṭb-ı zamān cānāne " [54] (Sene: 091/1680)

"*Gülzar-i Şuleha*'da okudum. Demek ki Uşşakiye'den Bursa'da neşre memur olmuşlardır. Oğlu Şeyh Abdi Efendi için denilir ki, Üçkozlar1137(1725)'de irtihal etmiştir. Tarihi Abdülbaki Efendi söylemiştir:[55]

"Lafzan u ma'nen didi tarihinin Baki anın

Bin yüz yedide göçdü azizim cenette**"** [56]

1.1.6. Eserleri

Yâdigâr-ı Şemsî 'de Şeyh Muhyiddin-i Bursevî'nin eserleri hakkında şu ifadeler yer almıştır:

" Ṭabī'at-ı şi'riyyeleri olup mükemmel bir divan vardır. Te'līfāt-ı 'aliyyelerinden aḥvāl-i ṣūfiyyūna dā'ir Müşahede ve tevḥid-i Kelime, 'İbret-nümā isimlerinde risaleleri oldığı gibi…" [57]

---

[54] Ali UĞUR, **Mehmed Şeyhî Efendi'nin Vakâyiu'l-Fudala'sına Göre XVII.** C.I, TDV Yay., C. XXXIX, İstanbul 2012, s.576-577; Beliğ, **a.g.e.**, s.184-185; Tevfik, **Mecmûatü't-Terâcim** (**Tevfik Tezkiresi**), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. , no: 192, vr.55a; Şemseddin, **a.g.e.**, s.148; Mehmed Tahir Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**,C.I, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Tıbkıbasım, Bizim Büro, Ankara 2000, s.164; Kara, **Bursa Tekkeleri",** s.43-50; a.mlf., **Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar-II,** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1991, sy.3, c.3, s.119-130; Azamat, **a.g.e.,** s.16; Yılmaz, **a.g.e.,** s.155-156; Mehmed Serhan Tayşi, , **Câhidî Ahmed Efendi,** C.VIII, Şule Yay., İstanbul, 1995, s.251-254.; Turyan**, a.g.e.**, s.182; Öcalan, **a.g.e.**, s.103-104; Muslu, **a.g.e.,** s.108.

[55] Ramadan Doğan**, Bursevî Muhiyddin Halîfe'nin İbretnâmesi,** (Metin-İnceleme), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011, s.16.

[56] Vâssıf, **a.g.e**.,C. IV, s.420.

[57] Şemseddin, **a.g.e.**, s.148.

Şeyh Muhyiddin-i Bursevî'nin, tasavvufa dair *Müşâhede, Tevhîdnâme* ve *İbretnümâ*[58] isimlerinde telif risalelerinin yanında bir de *Divan*'ının[59]olduğu kaydedilmektedir.[60] Ayrıca Bursevî'nin eserlerinin isimlerini bazı araştırmacılar "*Ahvâl-i Sûfîyûna Dair Müşâhede*", "*Tevhide-i Kelime*", "*İbretnâme*"[61] şekilde vermektedirler.[62]

Ayrıca *Mevlana Cami'* [63] nin olduğu söylenen:[64]

"Mevlānā Cāmī'nin dīger rivāyete göre Ḫusrev-i Dehlevī'nin:

Ze-deryā-yı şehādet çūn neheng lā berāred-ser

Teyemmüm vācib-āmed Nuḥrā der-vaḳt-i ṭūfāneş*"*[65]

beytini şerh ettiğine dair bilgiler bulunda da, biz yaptığımız araştırmalar neticesinde böyle bir esere rastlamadık.

Ayırca *Yâdigâr-ı Şemsî* 'de şu ifadeler de yer almıştır:

"Bu eṣerler ġayr-ı maṭbū' olduġu gibi dergāhda bulunan nüsḫadan başḳa mevcud olmamaḳ gerekir."[66]

1.1.7. Divanın Yazma Nüshaları:

Yaptığımız kütüphane araştırması sonucu Divan'ın üç nüshası tespit ettik:

---

58 Bu eserin Muhyiddin İbn'ul-Arabî'nin meşhur eseri Fusūsul'-Hikmet 'in manzüm bir tercümesi olduğunu rivayet edilir.(Bkz., Semih Yeşilbağ, **Muhyiddin-i Bursevî Divanı** (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin) SBE, Kütahya 2004, s.14 yalnız bazı çalışmalarda İbretnâme'nin Muhyiddin İbn'ul-Arabî'nin eserinden manzum bir tercümesi olmadığın tespit edilmiştir.(Bkz. Doğan, s.17.)

59 **Bursa Eski Eserler Kütüphanesi (BEEK)**, Ulu cami Kitaplığı, no: 2672, **İstanbul Belediyesi, Atatürk Kitaplığı**. O.Ergin, no.1942, **Ankara Mili Kütüphane**, 06mk.Y2A 6901.

60 Beliğ, **a.g.e.**, s.185; Şemseddin, **a.g.e.**, s.148; Bursalı, **a.g.e.,** s.164; Yılmaz, **a.g.e.**, s.155; Turyan, **a.g.e.**, s.182.

61 **BEEK Genel Kit**, no.:4521.

62 Bkz. Turyan, **a.g.e.**, s.182.

63 Bazı kaynaklarda "**Hasan Dihlevi**" geçmektedir.

64 Doğan**, a.g.e.**, s.17; Semih Yeşilbağ **a.g.e.**, s.14.

65 Şemseddin **a.g.e**, s. 148.

66 Şemseddin, **a.g.e.** , s.151.

Yapılan çalışmamızda Ankara Mili Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonunda bulunan nüshayı üzerinde devam etmektedir. Ayıraca nüshadaki eksikleri başka nüshalardan tamamlanmıştır.

I. Ankara Mili Kütüphane (06 Mili YZ A6901)

Ankara Mili Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mili YZ A6901 numaraya kayıtlı olan divanda 150 ilahi bulunmaktadır.

Divan:

كلبرو طالبی اسرار خدا

بكون دوسته جانكی ایله فدا

Gel berü ṭālib-i esrār-ı Ḫudā

Bugün dosta cānuñı eyle fidā

beytiyle başlamaktadır. Nüsha 200x145-140x105 mm ebadında, olup hareketli Nesih hatla yazılmıştır. İlk varakta şairin tarikatı ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Keşideler siyahtır. Şirazesi dağınık, sırtı kahverengi meşin, kapakları ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içindedir. Kâğıt türü Kaktüs filigranlı cinsindendir. Her varakta satır sayısı 14 ve 15 olarak değişmektedir. Eserin tamamı 71 varaktır. Sonu ve başı eksiktir. Nüshada cedvel kullanılmamıştır. Divânında tasavvufla ilgili toplam 150 ilahi yer almıştır. Müstensihi beli değildir.

Divan:

هر نه امر ایدرسک قبول ایلدم

آخر دمده نصیب ایله ایمانی

Her ne emr idersen ḳabūl eyledüm

Āḫir demde naṣīb eyle īmānı

beytiyle sona erer. Son sayfa mühürlüdür.

II. Bursa Eski Eserler Kütüphanesinde (Ulucami 2672)

Bursa Eski Eserler Kütüphanesinde, Ulucami Bölümünde 2672, 109 yapraktan oluşan ve tasavvufî konu da 208 şiiri kaleme alınmıştır.

Başı: Bilürem dime
Bilmedeñ añı

Sonu: Mürşid-i takvā üzerine olun dedi ol zāt-ı Celīl
Kibr ile Benlikle ḳalduñ bir ehle baş egemedüñ

III. İstanbul Belediye Kütüphanesinde O.Nuri Ergin (6901)

Divânın bir başka nüshası ise, İstanbul Belediye Kütüphanesinde O.Nuri Ergin bölümünde 6901 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Eserin ebatları 250 x 90 mm, yazı şekli Talik hattıdır. Her varakta sütun sayısı 1 ve 2 arasında değişmektedir. Satır sayısı ise muhteliftir. Sonu eksiktir. Bu nüshada şairin 34 şiiri bulunmaktadır.

Başı: gel haḳīḳāt ᶜālemine sālik ol
Ḳıl ᶜazīmet nur-ı Haḳḳ'a malik

Sonu: Maḳām-ı Mahmud'a irüp
Bursevī ẖoş vefā buldı

II. BÖLÜM

MUHYİDDİN BURSEVÎ DİVÂNI'NIN

ŞEKİL- TÜR VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

MUHYİDDİN BURSEVÎ DİVÂNI'NIN

ŞEKİL-TÜR VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1.VEZİN ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Vezin

"Şiirin en önemli ahenk vasıtalarından biri vezindir. Divam şiirinin vazgeçilmez dış unsurlarından biri olan aruz ile hâlk şiirinde kullanılan millî vezin olarak tavsif edilen hece vezni, mutasavvıf şairler tarafından başarıyla kullanılmıştır. Bazı mutasavvıf şâirler sadece aruzu kullanırlarken bazılarının da heceyi tercih ettikleri bilinmektedir. Kimi mutasavvıf şâirler ise her iki vezni de başarıyla kullanmışlardır."[1]

Muhyiddin Bursevî, hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler yazan bir şâirdir.

Aruz Vezni

Bursevî şiirlerinde daha çok aruzun Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün , Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün ve Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Fe'ûlün kalıplarını kullanmıştır. Muhyiddin Bursevî'de aruz ölçüsü kullanımında az da olsa kusurlar görülmektedir.

Yā İlahī cümle mevcūdāt saña ᶜāşıḳ durur
Cümlenüñ maᶜbūdı sensin ḥamd saña lāyıḳ durur **(62 / 1)**

***

[1] Bilal Kemikli, **Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı**, MEB, İstanbul, 2000, s.80.

Gel derviş gel ᶜaşḳ odına yanalum

İçüp ᶜaşḳuñ şarābından ḳanalum (46 / 1)

***

Gel berü ṭālib-i esrār-ı Ḫudā

Bugün dosta cānuñı eyle fidā (1 / 1)

***

Hece Vezni

Muhyiddin Efendi'nin şiirlerinin çoğu hece vezniyle kaleme alınmıştır. Şiirlerinde hece ölçüsünün 7'li, 8'li, 11'li kalıplarını kullanmıştır. Hecelerde bulunan duraklar halk şiirinin genel özellikleni yansıtmaktadır.

7'li

Ol Allah'ıñ ḥabībi

Sensin yā Resūlullāh

Dertlülerüñ ṭabībi

Sensin yā Resūlullāh (18 / 1)

***

8'li

Ente'l-kerīm ente'l-raḥīm

Al ḳaldır sen benim elim

ᶜAyān eyle göster yolum

Meded eyle meded eyle (14 / 2)

***

11'li

Sefer eyleyesin fānī cihāndan

Geçesin bu fenāda cism ü cāndan

Çāre olmaya āh ile figāndan

Cümle dostlaruñ el-vidāᶜ deyeler **(143 / 4)**

***

2.1.2.Kafiye

"Kelime anlamı olarak sonda, arkada gelen demektir. Anlamca ayrı, ses bakımından bir olan ses ve eklerin genellikle mısra sonunda yer almasıdır."[2]

Şiirin en önemli ahenk unsurlarından biri de kafiyedir. Şekil ve ölçü bakımından divan ve halk şiirinin müşterek ürünü olarak görülmesi mümkün olan tekke şiirinde, hemen her çeşit kafiye kullanılmıştır. Muhyiddin Bursevî ise, şiirlerinde Türk edebiyatında kullanılan kafiye çeşitlerinden yarım, tam ve zengin kafiyeyi kullanmıştır.

Yarım Kafiye

Yarım kafiye, kafiyeli kelimeler içinde birer sessizin benzerliğidir. Divânda sıkça kullanılmıştır:

Men ᶜarref sırına baḳup kim ḫaber-dār olmayan
Bilmeyen nefsini Ḥaḳḳ'ı bir maᶜānī almayan
Bursevī naḳşını Ḥaḳḳ'uñ kendüzinde bulmayan
Görmeyen naḳḳāşını ol maᶜnīde insān mıdur **(28 / 4)**

***

ᶜİlm ü ᶜamel gerek Ḥaḳḳ'a varıcaḳ
Aḳ yüz gerek dergāhında ṭurıcaḳ

[2] Reşit Rahmeti Arat, **Eski Türk Şiiri**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1986, s.19.

Niçe cevāb virem bir bir ṣorıcaḳ
ᶜAceb yarın anda n'ola ḥālimüz (126 / 3)

***

Tam Kafiye

Muhyiddin Bursevî de şiirlerinde bir sesli ve bir sessizden meydana gelen tam kafiyelere de geniş yer vermiştir:

*Girüben meydān-ı ᶜaşḳa dosta ḳarşu y***an***mayan*
*Bugün vuṣlat şarābını içüp dostdan ḳ***an***mayan*
*Fetḥ olup müşkili varup bir mürşide ṭ***an***mayan*
Seçmeyen Ḥaḳḳ'ı bāṭıldan ol bugün ᶜārif m'olur (29 / 3)

***

*Ḥaḳ bize luṭf eyleyüben gösterdi env***ār***ını*

*Keşf olup cümle ḥicābı seyr idem esr***ār***ını*

*Ġayrıyı refᶜ eyle yā Rab görmeyem aġy***ār***ımı*

Dilemem dünyā vu ᶜuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā (47/ 2)

***

Zengin Kafiye

Muhyiddin Efendi sesli ve sessizlerin birden fazlasının benzerliği olan zengin kafiyeyi de şiirlerinde kullanmıştır. Aşağıdaki dörtlüklerde bu durum görülür:

*Ola vaḥdetde her za***mān**

*Gide göñlinden şek ü gü***mān**

*Nefsine virmeyüp a***mān**

ᶜAşḳ nārına yaḳmaḳ gerek (36 / 4)

***

Cem[c] *ola cümle ḫa**lāyıḳ***

*Derilüp gele me**lā'ik***

*Olam mı ki Ḥaḳḳ'a **lāyıḳ***

Yarın ḳıyāmet güninde **(127 / 4)**

***

2.1.3. Redif

"Redif, Türk halk şiirinin önemli unsurlarından biridir. Halk şairleri redife büyük önem verirler. Bütün duygu, düşünce ve benzetmeler rediften doğar."[3]

Muhyiddin Bursevî, şiirde ahengi sağlamadan önemli vazife gören rediflerin birçok çeşidini kullanmıştır. Onun kullandığı redif çeşitlerini aşağıdaki gibi tespit edebiliriz:

Ek Redif:

*Eyledi ᶜāşıḳa dürlü cefā**lar***

*Ḳomadı rāḥat kim ide ṣafā**lar***

*Nice ᶜāşıḳlardan alup ḳafa**lar***

ᶜĀḳıbet başına ḳaṣd etdi bu ᶜaşḳ **(10 / 5)**

***

*Varup iḥrāma gir**elüm***

*Ḥamd u s̱enālar id**elüm***

*Eşigine yüz sür**elüm***

Ḳara ṭonlu Beytullāh'un **(31 / 3)**

***

[3] Cem Dilçin, **Türk Şiir Bilgisi**, TDK, Ankara, l983, s.80.

Kelime Hâlinde Redif:

*Dīdārını gösterüp ᶜayān i**de***

*Gizli sırların bize beyān **ide***

*Cennet ḳoḳularını reyḥān **ide***

Dostuñ güllerini seyrān idelüm **(35 / 2)**

***

*Yanar dost ᶜaşḳına pervāne **gibi***

*Girer Ḥaḳ yoluna merdāne **gibi***

*İçer ᶜaşḳ şarābın mestāne **gibi***

Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar **(39 / 5)**

Kelime Grubu Hâlinde Redif:

Görün neler geldi bu ġarīb başa

Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Gāhī ġarḳ olurdı gözlerüm yaşa

Āh idüp aġlardum ġurbet illerde (12 / 1)

***

Bi-ḥamdi'llāh nūr-ı Aḥmed ẓāhir oldı ᶜāleme

Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

Ol Resūlün gelmekligi raḥmet oldı ᶜāleme

Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā (17 / 1)

2.2. NAZIM ŞEKİLLERİ ve TÜRLERİ

"Mutasavvıf şâiri, divan ve saz şâirlerinden ayıran en bâriz özellik; onun, hem divan şiirinin ve hem de saz şiirinin nazım şekillerini kullanmasıdır. Nitekim Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı şâirleri maksatlarına uygun düşen pek çok nazım şeklini kullanmışlardır. Bunlar içerisinde beyit düzeniyle yazılan divan şiirine ait şekiller olduğu gibi, dörtlük düzeniyle yazılan saz şiirine alt şekiller de mevcuttur."[4] Bu durum Muhyiddin Bursevî'de de bariz bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte onun kullandığı nazım şekilleri sınırlıdır.

Çalışma konumuz olan Muhyiddin Bursevî'nin Divânı'nda İlâhi, Devriye, Methiye, Nutuk, Tevhid ve Münâcât nazım şekilleri kullanılmıştır. Onun en çok kullandığı nazım türlerinden biri ilâhidir:

2.2.1. İlâhi

İlâhi, Arapça bir sözcüktür. Türk edebiyatı nazım türlerinden olup tasavvufî temaları işleyen ve Türk dînî mûsikîsinin makam ve usulleriyle bestelenerek dînî toplantılarda okunan şiirlere "ilâhi" denir.[5]

"Tanrı'yı övmek, ona yalvarmak amacıyla söylenen şiirlerdir. Özel bir ezgi ile okunur. İlâhiler, Bektaşîlerde "nefes", Alevîlerde "deme" (deyiş), diğer tarikatlarda da "cumhur" adıyla anılır. İlâhi, imanın şiiridir. İlâhi aşkı konu alan şiirlerdir. İlâhi'ye; Mevlevî'ler Ayin, Bektâşî'ler, Nefes derler. "[6]

İlâhi, Tanrının vahdaniyetini, azamet ve kudretini anlatan nâtık şiirlerdir. "İlâhi, Allah'ı övmek, O'na dua etmek ve en büyük aşkın Allah aşkı olduğunu belirtmek

[4] Abdurrahman GÜZEL, **Tekke Şiiri,** Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı III, s.445-450, Ocak-Haziran 1989, s.281-282.
[5] Mustafa Uzun, İlâhi Maddesi, **DİA**, C. XXII, İstanbul 2000, s. 64.
[6] Dilçin, **a.g.e.**, s. 34.

amacıyla yazılmış, makamla okunan, Allah sevgisiyle insan sevgisini bütünleştiren dînî tasavvufî halk edebiyatı nazım şeklidir."[7]

İlâhi, "Tanrı'nın ilâhi vahdaniyetini, azamet ve kudretini nâtık şiirlerdir. Aruz şairlerince de adı tevhid'dir."[8]

İlâhiler çok eski zamanlardan bu yana dinlerin ve inançların önemli bir parçası olmuştur. Her dinin ilâhilere farklı bir bakışı vardır. Her dinin farklı ilâhileri vardır. İlâhiler bir dinin kutsal metinlerinin bir parçasını oluşturup kutsî bir mahiyete sahip olabilir. Bazı dinlerde ilâhi söylemek ibadetin bir parçasıdır. İlâhilerde yerine göre, cennetten, cehennemden, insanın aczinden de söz edilir. Fakat şunu unutmamak gerekir ki tasavvuftaki Tanrısal aşk, onun yüzünden çekilen acılar, doldurulan çileler, yaşanılan şevkler dile getirildiği zaman; ilâhi daha duygusal, daha coşkun bir nitelik kazanır. Zâhitlik endişesiyle söylenenler, böylelerinin yanında sönük ve kuru kalır.

"İlâhi, hangi tarzda olursa olsun, toplumsal yaşamımızda pek önemli bir yer tutmuştur. Yalnız köylerdeki ve kasabalardaki halk arasında değil, büyük kentlerde yaşayan geniş topluluklarda da kendine özgü besteleriyle çağlar boyunca ağızdan ağza dolaşmış durmuş; tapınaklarımızda, evlerimizde, okullarımızda yapılan çeşitli törenlere, özel şekilde yetiştirilen ilâhiciler, etkili sesleriyle, canlı renkler katmışlardır."[9]

"Çoğunlukla hece ölçüsünün, yedili, sekizli kalıplarıyla düzenlenir. Fakat bilindiği gibi halk ozanları, belirli kurallara bağlı kalmaktan hoşlanmadıkları için, istedikleri zaman on birliyi de kullanmışlardır. İlâhilerin aruzla söylenenleri de vardır. Dikkati çeken nokta, seçilen kalıpların uyum bakımından heceyi anımsatmasıdır. Sözü edilen nazım biçiminin dize kümelenişi, uyak örgüsü, koşma'nınki gibidir. Dörtlük sayısı, üç ile sekiz arasındadır.

---

[7] Mehmet Yardımcı**, Başlangıçtan Günümüze Halk Şiiri Aşk Şiiri Tekke Şiiri**, Ankara, 1999, Ürün Yayınları., s. 391.
[8] Ahmet Talat Onay, **Türk Halk Şirinin Şekil ve Nev"i**, Ankara, 1996, s. 218.
[9] Belkis Zincirkıran, **Edebiyat Bilgisi**, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1964, s. 301.

Daha çok olanlarına da rastlanılabilir. İstenirse dizeler arasında nakarat'a da yer verilebilir. Bu da gösteriyor ki diğerlerinde olduğu gibi, İlâhî'de de, ayırıcı nitelik bestededir."[10]

İlâhilerde teknik açıdan XV-XVI.yy.'a kadar daha çok hece vezninin; 7, 8, 11, 14 ve 16'lı hece ölçüleri kullanılmıştır. 7(4+3)'li, 8 (4+4)'li kalıpları dörtlük, 14(7+7) ve 16 (8+8)'li kalıplar da beyitler halinde yazılmıştır. Dörtlüklerde, koşma; beyitlerde, gazel kullanılmıştır. İlâhiler XV. yy.'dan sonra aruz vezniyle yazılmaya başlanmıştır. Genel olarak yalın anlatımlı basit şiirlerdir. Büyük pirlerden çoğu şair olmadıkları halde şiir yazmışlardır. Bu durum ilahilere sanat şiirinden çok duyuş şiiri özelliği kazandırmıştır. İlâhi şairleri edebi kaygı veya sanatsal endişelerle değil, "doğru yolu gösterme" amacıyla şiir söylemişlerdir.

"İlâhiler, genellikle okundukları yere göre cami ve tekke ilahileri diye ikiye ayrılmakla beraber bunların dışında değişik zaman ve mekânlarda okundukları da bilinmektedir. Örneğin Zekâi Dede'nin Uşşak İlahisi üç aylara mahsus kıyam ve devran zikirlerinde, halife olmaya hak kazanan dervişin başına tarikat tacı tekbir ve dualarla giydirilirken, okuma çağına gelen çocukların mektebe gidecekleri ilk gün gerek evde gerekse amin alayı denilen bir törenle evden mektebe kadar ilahiyle götürülüşünde, aylara göre seçilmiş ilahiler Muharrem ayında Kerbela Vakasına dair Muharrem İlahileri, mevlit ayında güftelerinde Resulü Ekrem'in bulunduğu ilahiler okunurdu."[11]

İlâhiler topluma ahlakî öğütler vermeyi amaçlayan şiirlerdir. Şairler şiirlerini tamamen ilâhi aşkı, Peygamberi, Ehl-i Beyt'i ve İslam'ı anlatmak halka öğüt vermek amacıyla yazmışlardır. İlâhiler, Anadolu'da İslam kültürünün yerleşmesinde tekkeler aracılığıyla doğal bir eğitim vasıtası olmuşlardır. Didaktik tarzda yazılan bu şiirler yalın ve basit bir dille halkın anlayabileceği bir uslupla hazırlanmıştır. İlâhiler İslam inancının değer yargılarını tasavvufi sembolleri de kullanarak halka ulaştırmayı amaçlamışlardır. Bu halleriyle topluma bencillikten vazgeçme, dünya hırsının kötülüğü, kötülüğe karşı iyilikle karşılık

---

[10] Yardımcı, **a.g.e.**, s. 391.
[11] DİA, **a.g.e.**, C. XXII, s. 66.

verme gibi duyguların yayılmasına hizmet etmişlerdir. Anadolu'da hoşgörünün yerleşmesi, insan sevgisi ilahiler aracılığıyla doğal olarak tekkelerden yayılmıştır.

İlâhi şairleri duygularını samimiyetle yansıtma derdindedirler. Bunun için bazen hece bazen aruz kullanmışlar ve vezin kusurlarını önemsememişlerdir.

Muhyiddin Efendi bu İlahîsinde herkesi işlediği suçlardan dolayı, ölüm anı gelmeden toprağa karışmadan tevbe edip gözyaşı dökerek Allah'tan af dilemeye davet ediyor. Şair burada Kıyamet suresine de telmihte bulunarak mahşer gününde dağlar pamuk gibi dağılacak diyerek o gün gelmeden önce tövbe etmek gerektiğini söyler.

İlâhi'nin 1. Dörtlüğü	Hece Sayısı	Kafiye Düzeni
Gelüñ tevbe ḳapusı yapılmadın	11	a
Döküp göz yaşın istiġfār idelüm	11	b
Çürüyüp topraḳlara ḳatılmadın	11	a
Döküp gözyaşın istiġfār idelüm	11	b

Bir gün ṭağlar penbe gibi atıla

Ṭaş u topraḳ birbirine ḳatıla

Neçe zamān yer altında yatıla

Döküp gözyaşın istiġfār idelüm

Gök yere inüp ay u gün ṭutıla

Gökdeki yıldızlar yere döḳile

Yer daḫi zelzele idüp yıḳıla

Gelüñ tevbe vü istiġfār idelüm

İsrāfīl daḫi ṣūrunı eliñe ala
Yer altında olanlar Ṭūr'a gele
Mü'min ḳullar içün uçmaḳ zeyn ola
Gelüñ günāha istiġfār idelüm

Ḥūrīler ġılmānlar ḳarşu geleler
Mü'minlere ḥulleler getüreler
Ḥaḳ emr idüp uçmaġa getüreler
Gelüñ tevbe vü istiġfār idelüm

[c]Āṣīler ḳalalar maḥşer yerinde
Ḳalalar çün yarın miḥnet dārında
Yana şol cānları ḥasret nārında
Döküp gözyaşın istigfār idelüm

Bursevī'nüñ anda nice ola ḥāli
[c]Aceb yarın vuṣlat bula mı cānı
Gice gündüz gelüñ ḳılalum zārī
Aḳıdup yaşı istiġfār idelüm

2.2.2. Devriye

Arapça dönmek anlamına gelen devir, “Tekke ve Tasavvuf edebiyatının en karmaşık ve izahı en zor türlerinin başında gelir. Özellikle “tenasüh” ve “evrim” telakkileriyle karıştırılması sebebiyle ciddi ve anlaşılabilir bir tanımlama gerekmektedir. Devriye, yaratılışın başlangıcı ve sonu, varlığın nereden gelip nereye gittiği ve bu ikisi arasındaki safahatın tasavvufa göre izahıdır. Yani, “tekvîn”, “sudûr” ve “tecellî” meselelerini tasavvufta daireye benzeterek izah edildiği için buna “devir”, bundan doğan türe de “devriye” denmiştir.”[12]

“Devriyeler “devir” nazariyesinin İran ve Türk tasavvuf edebiyatlarının yanı sıra özellikle tekke, halk ve Bektâşî edebiyatlarına ait değişik nazım şekilleriyle ifade edilmesinden meydana gelmiştir.”[13]

“Devriye, rûhun âlemi dolaşmasını konu edinen şiirdir. Daha çok devriye, Bektâşîlerce başvurulan bir nazım türüdür. Devriye şiirleri, mutlak varlıktan insana, insandan aslına dönüşe kadar süren devri anlatan şiirlerdir.”[14]

“Devir kuramına göre gayb âlemine yani madde âlemine düşen varlık, önce cemat (cansızlar) sonra bitki, daha sonra hayvan ve daha sonra da insan biçiminde görülür. Bu dört öğeden geçen insanoğlu asıl gerçeğe dönmek, kavuşmak ister. Son derece yükselir ve Tanrı’ya kavuşur. Ondan sonra yeniden aslına kavuşur. Bu bir insî çıkıştır.”[15]

Devriye, evrenin ve insanın Tanrı’dan çıkıp tekrar Tanrı’ya dönmesi felsefesine göre yazılan tasavvuf şiiridir.

“Devir kuramını anlatan şiirlere denir. Bu kurama göre evrendeki canlı cansız her şey Allah’tan gelmiştir, yine Allah’a dönecektir. Devir kuramı, Hz. Muhammed (sav)’in “Ben Nebî iken, Âdem su ile çamur arasındaydı” hadisi ile ilgilidir. Mutasavvıflara göre vücûd halindeki Hz. Muhammed yeryüzüne sonradan gelmiştir. Hâlbuki rûh halindeki Hz.

---

[12] Oğuz Öcal**, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Matbaası, Ankara 2007, s.228.
[13] Mustafa Uzun, Devriye Maddesi, **DİA**, s. 251.
[14] Onay, **a.g.e.**, s. 233.
[15] Cahit Öztelli, **Bektâşî Gülleri**, Milliyet Yay., İstanbul, 1973, s.227.

Muhammed ezelden beri vardı. Bir başka ifade ile bu kuram şöyle açıklanabilir: Vakti gelen rûh maddî âleme iner. Önce cansız varlıklara, sonra bitkilere, hayvana, insana ve en son da insan-ı kâmil'e geçer. Oradan da Allah'a döner ve Onunla birleşir. Bu inişe"nüzûl", tekrar Allah'a dönüşe ise "hurûc" denir."[16]

"Devirden bahseden devriyelerde şâir, bu şiirlerde kudreti yettiği kadar, basit yahut duygulu, açık veya gizli bir tarzda duygularını dile getirir. Devriyeler destan gibi uzun olmakla beraber koşma şeklinde de olabilir."[17]

Devriye, bir çember veya dairenin üzerinde tecellînin çeşitli görünüşler şeklinde Tanrı katında cansız varlıklara doğru iniş kaydetmesi ve belli tecrübelerden sonra çeşitli safhalar katederek Allah katına ulaşması seyridir.

"Tasavvuftaki devir nazariyesine göre, mutlak varlık olan Tanrı, bilgisiyle zuhûr eder. Böylece varlıkların hakikatleri bilgi görünüşleri olarak ortaya çıkar. Görünüşlerin gerçekleşmesi gerçekler âlemidir ki görünen âlemdir. Bu madde âlemi dört öğeden, yani toprak, su, hava ve ateşten oluşmuştur. Nitekim yaratılış efsanelerinde de bu dört temel unsuru görmek mümkündür. Göklerle öğelerin birleşmesinden üç çocuk, yani, hayvan, bitki, maden doğar. Hayvan derecesinin en olgunu insandır."[18]

"Devir nazariyesi ile tenâsüh nazariyesinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini, bazı tarikat şairlerinin "hulul" ve "ittihat" gibi tenâsüh akidelerini maddeleştirerek "devriyeler" halinde anlatmaya çalıştıklarını ifade etmiştir.Araştırıcı, hayatında hayvani bir sıfata sahip olan insanın ölümünden sonra aynı hayvan suretine bürünerek tekrar bu âleme geleceğini öngören tenâsüh inancıyla, mutasavvıfların manzum ve mensur eserlerinde ifade ettikleri hayâlî ve sûfiyâne devir arasında bir bağlantı olmadığını, tasavvuftaki devir nazariyesinin Kur'an ve hadis çerçevesinde işlendiğini savunmuştur."[19]

---

[16] Dilçin, **a.g.e.**, s.348.

[17] Abdülbâkî Gölpınarlı, **Bektâşî Nefesleri**, İnkılâp Kitabevi ,İstanbul, 1992, s.71.

[18] Erman Artun**, Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 97.

[19] Öcal, **a.g.e.**, s. 229.

Varlığın birliğine (vahdet-i vücud) inanan sûfilerce Tanrı mutlak varlıktır. Kâinattaki bütün varlıklar, mutlak varlığın tecellîsidir. Mûtî varlık, hiçbir sıfatla sıfatlanamaz, hiçbir adla adı aydınlanmaz. Ona mutlak bile denemez, çünkü mutlak oluş da bir kayıttır. Hâlbuki o, her çeşit kayıttan münezzehtir. Ancak bu durumu anlatabilmek için mutlak varlık ifadesini kullanmak gerekmektedir.

Mutlak varlığın, zatı iktizâsı, zuhûr etmektir. Su nasıl boğarsa, ateş nasıl yakarsa, ışık nasıl etrafı aydınlatırsa ve boğuculuğu sudan, yakıcılğı ateşten, aydınlatmayı ışıktan ayırmamıza imkân yoksa, mutlak varlıktan da zuhûr etmeyi ayırmamıza imkân yoktur.

Türk edebiyatında tasavvufu esas alan bu düşünceyi esas alan ve işleyen edebiyat olan tasavvuf edebiyatı genellikle, hece ve aruz veznini, koşma, gazel, kasîde ve mesnevî gibi nazım şekillerini de kullanmıştır. Manzum devriyeler hem aruz hem de hece ölçüsüyle yazılır.

Muhyiddin Bursevî aşağıdaki şiirini Devriye tarzında yedili hece ölçüsü ile söylemiştir. Şair bu şiirinde insanın nereden geldiğini ve aslının ne olduğunu anlamaya davet eder. İnsana hükm edenin ve gönül levhinin yazarının kim olduğunu sorar ve insanın düşünüp ibret alması gerektiğini ifade eder.

Devriye'nin 1. Dörtlüğü	Hece Sayısı	Kafiye Düzeni
Gel berü aç göziñi	7	a
Añla bil aṣluñ nedür	7	b
Görme kendü özüñi	7	a
Naẓar ḳıl ḫaṣmuñ nedür	7	b

Neden geldüñ yā neye
Añla aṣluñı toya
Nefsi ḳo rūḥa uya

Nefs-ile rūḥuñ nedür

Vücūduñā şehrinde dāl
Ḳangısı olursa ḥāl
Yā zehir olur yaẖūd bal
Zehir nedür bal nedür

Vücūdunda ᶜanāṣır
Cümle aᶜżāña naẓır
Ḥükmi bilsen de ḥāżır
Tebdīl-i taġyīr nedür

Vücūduñda devr iden
Gice gündüz seyr iden
Bu göñüle cevr iden
Alup viren yā nedür

Kimdür göñül şehrinde
Ḥükm eyleyen taẖtında
Yazar dā'im ẓāhrinde
Oḳudıñ mı yā nedür

Göñül levḥine yazan
Maᶜmūr eyleyüp düzen
Lā-mekān olup gezen
Göñül nedür ḥāl nedür

Ay u gün levḥ ü ḳalem
ᶜArş u kürs daẖī ᶜalem
Sırrını yazar ḳalem

Añladuñ mı yā nedür

Bursevī arż u semā
Cümlesi ᶜibret-nümā
Olmayup aña hümā
Süflide ḳılan yā nedür (98)

2.2.3. Methiye

"Sözlükte "övmek, birinin meziyetlerini övmek" olan ve "medh" kökünün sonuna nisbet eki getirilerek yapılmış olan "medhiyye" kelimesi Türkçe'de "övgü şiiri" manasında kullanılan bir edebiyat terimidir."[20]

Daha çok kaside nazım biçimiyle yazılan methiye; takdir ve şükran duygularını dile getirmek ya da maddi bir menfaat elde etmek amacıyla yazılan, daha çok fertlerle ilgili olmakla birlikte, toplum, millet, ülke, şehir vb.nin güzellik, meziyet ve erdemlerinin anlatıldığı şiirler anlamına da gelir.

"Methiyeler genel olarak, divan edebiyatında dört halîfeyi, din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiirlerdir. Bu bağlamda kasîdeler birer methi edir. Ancak kasîde bir nazım şekli, methiye ise bir tür olduğu gibi methiyelerde ayrıca nesîb, maksûd, tegazzül, fahriye, dua gibi bölümlerin yerine daha çok övgü yer almıştır."[21]

"Divan şiirinde en çok işlenen türler arasında yer alan methiye yazımında şâirin övdüğü kişiden câize (maddî beklenti) umması etkili olduğundan lâyık olmayan kişiler için de methiye yazıldığı görülmektedir. Bunların çoğu kasîde nazım şekliyle yazılmakla birlikte

---

[20] İsmail Durmuş, Methiye, **DİA**, C. XXIX, s.406.
[21] Yaşar Aydemir, Methiye (Türk Edebiyatı), **DİA**, İstanbul 2004, C. XXIX, s. 410; Metin Akkuş, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası (Edebi Türler ve Tarzlar)**, Fenomen Yay., Erzurum 2006, s.144.

mesnevî, kıt'a, murabba, muhammes, terkip ve terciibend yanında gazel vb. nazım şekillerinde yazılanlar da mevcuttur."[22]

"Halk ve âşık edebiyatında, Allah ve Peygamber için yazılmış eserlerin dı-şında kalan şiirlerin tümüne methiye denmiştir. Halk arasında bu türde yazılmış şiirler ilâhî olarak bilinir. Dört halîfe, ashâb-ı kirâm, din büyükleri, velîler, tarîkat pîrleri (Ebu Eyyûb Ensârî, Emir Sultân, Şeyh Vefâ, Şeyh Tâceddin, Ahmed Rifâî, Abdülkadir Geylânî, Mevlânâ, Hacı Bektâş Velî, İsmail Ankaravî vb.) ve devrin ileri gelenlerinin övülmesi de konuları arasındadır. Halk şiirinde methiyyenin amacı bu kişilerin ruhlarından yardım almak ve şefâ'atlarına nâil olmaktır."[23]

"Dinî-tasavvufî edebiyatta methiye, divan, halk ve âşık edebiyatlarından fazla farklı değildir. Padişah, vezir, şeyhülislâm gibi zamanın ileri gelenlerini övmek için yazılan eserler olduğu gibi, dört halîfeyi, ashâb-ı kirâmı veya ayrı ayrı, yahut ‚âriflerin kutbuʿ sayılan velîleri methetmek için kaleme alınmış eserler de vardır. Halk bu tür şiirlere ilâhî, aruz şâirleri istigâse, sûfî şâirler ise, istimdâd adını vermektedirler."[24]

"Bazı derviş şâirlerin mensubu bulunduğu tarîkatın pîrine veya silsilelerinde yahut da azîz bildikleri mürşidlerine hitaben methiye yazdıkları olur. Bu tür ilâhilerde o mürşidin vasıfları uzun uzun anlatılır."[25]

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında görülen methiye türü eserlerde genel olarak bazı özellikler dikkat çekmektedir. "Tekke mensubu şâirler, klâsik divan şâirleri gibi methiye tarzı manzûmeleri herhangi bir câize karşılığında kaleme almazlar. Bunlarda ilâhî türünün ve ledünnî aşkın bütün husustiyetleri müşâhede edilir."[26]

Muhyiddin Efendi'nin aruzun Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilün kalıbı ile yazdığı bu methiye Peygamber Efendi'mizi Allah tarafından bir lütuf olarak görmüş ve dünyanın onun yüzünü gördüğü için şükr etmesi gerektiğini belirtmiştir.

---

[22] Aydemir, **a.g.e.**, s. 410; Akkuş, **a.g.e**., s. 146.
[23] Dilçin, **a.g.e.**, s. 337.
[24] Abdurrahman Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, 3. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.684.
[25] Güzel, **a.g.e**., s. 685.
[26] Güzel, **a.g.e**., s. 685.

O, Hz. Muhammed (s.a.v)'ın yüzünü görenlerin bütün dertlerinin bertaraf olduğunu dile getirerek sadece sadık âşıkların gizli sırra vakıf olacağını söyler.

Ḥamdu'lillāh ol Resūl'üñ yüzini gördüm ᶜayān

Her ne vaḳt baḳsam yüzine müşḳülüm olur beyan

Nūr-ı maḥż olmuş cemāle görinür sırr-ı nihan

ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳ olaña gösterür ᶜaynın hemān

Ol Resūl'üñ nūrı berḳ urmış yüzüñde ay gibi

Żiyāsı tutmuş cihānı ki şems-ile māh gibi

Ḳurılı bir taḫt üstinde oturmış ol şāh gibi

ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar-dururlar aña dīvān

Ḥaḳ ṣıfātı ol Resūl'üñ zāhir olup yüzinden

Görenler ẕāt u ṣıfātı gördi anuñ gözünden

ᶜĀrif-i billāh olanlar añladılar sözinden

ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar ḳıldılar anı seyran

Bursevī bende-durur ol nūr-ı ẕātı dāl olup

Bi-ḥamdi'llāh irişdürdi ṣıfātına yār idüp

Dilerem varum yoluna verüben andan gidüp

ᶜAzm idem dārü'l-beḳāya dostla olam hemān **(16)**

2.2.4. Nutuk

“Arapça, konuşmak demektir. Şeyhin, hikmet dolu sözlerine, nutuk denir. Şeyhlerin, müridlerine yaptığı ahlâkî, edebî konuşmalara, söylediği şiirlere nutuk adı verilir. Nutuk ile nefes, hemen hemen aynı manada olmakla birlikte, ilki sadece okunmak, ikincisi de terennüm etmek içindir.”[27]

Tekke edebiyatı'nda pirlerin ve mürşitlerin, tarikata yeni giren müritleri bilgilendirmek, ve onlara tarikat derecelerini ve tarikat adabını öğretmek amacıyla söyledikleri didaktik şiirlerdir. Ayrıca nutuk, Bektaşilerin, âşık tarzı halk edebiyatı nazım türü olan nefese verdiği isimdir. Şekil yönünde koşmaya benzeyen nutuk, 11‘li hece ölçüsüyle söylenir. 7′li ya da 8′li heceyle yazılmış olanları da vardır.

Muhyiddin Efendi nutuk türünde yazılmış aşağıdaki şiirinde Hak yolundaki taliplere matluba ulaşmak için mürşidin söylediklerine boyun eğip dinlemeleri gerektiğini söyler, çünkü mürşidin yolunda gidenler men ‘aref sırrını anlayıp hakikat yolunun yolcusu olurlar.

Nutk'un 1. Dörtlüğü	Hece Sayısı	Kafiye Düzeni
İy ṭālib maṭlūba irmek dilersen	11	a
Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat	11	b
İy ᶜāşıḳ maᶜşūḳı görmek dilerseñ	11	a
Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat	11	b

Mürşidi bulanlar Ḥaḳḳ’ı buldılar

Ḥaḳīḳat yolına sefer ḳıldılar

Men ᶜarefe sırrın iseñ bu yolda

[27] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.168.

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Eger gerçek ṭālib iseñ bu yolda

Rūz u şeb mürşide olıgör bende

Maḳṣūduna irmek dilerseñ sen de

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Mürşiddür ṭālibe reh-nümā olan

Ṭālibi dost ile āşinā ḳılan

Mürşid ile buldı Ḥaḳḳ'a yol bulan

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Mürşiddür mir'āt-ı Ḥaḳ olan inan

Açup gözüñi ġafletden uyan

Dilerseñ gizli sırlar ola ᶜayān

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Bursevī'nüñ sözleri bürhān ile

İṣābet oldı āyāt-ı Ḳur 'ān ile

Buldı rāh-ı mürşide iḳrār ile

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜ at (21)

2.2.5. Tevhid

Tevhid kelimesi, Arapçada yalnız, tek anlamındadır. Sözlükte birlemek, bir şeyin bir ve tek olduğunu kabul etmek; birkaç şeyi bir etmek, birleştirmek, bir saymak, bir olarak bakmak, birliğine inanmak [28] anlamına gelen tevhid, terim olarak Allah Teâlâ'nın bir olduğuna ve O'nun eşi ve benzerinin olmadığına iman etmek demektir.

Lâ ilâhe illa'llâh ifadesiyle sembolleşen tevhid kavramı İslâm dininin ilk günlerinden itibaren Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bizzat zikredilmiştir.

"Bir kelam terimi olarak Allah Teâlâ'nın zatında ve sıfatlarında bir ve tek olduğunu zihin ve kalp yoluyla kabul edip bağlanmak diye tanımlanır."[29] Buna göre tevhidin üç mertebesi vardır: "Birincisi tevhîd-i ef'âldir; varlıkta Allah Teâlâ'dan başka hiçbir müessir kabul etmeyip bütün sebepleri reddetmekten ibarettir. İkincisi tevhîd-i sıfâttır; Allah Teâlâ'nın sıfatını mutlak kabul edip, başkasının sıfatını reddetmekten ibarettir. Üçüncüsü tevhîd-i zâttır ve Allah Teâlâ'nın varlığında yok olup O'nun zatından başka hiçbir zat, fiil ve sıfat tanımamaktan ibarettir."[30]

" Tasavvufta tevhid üç türlüdür. Bunların ilki Allah Teâlâ'nın kendisinin bir ve eşsiz olduğunu bilmesi; ikincisi Allah Teâlâ'nın bir ve eşsiz olduğunu insanlara bildirmesi; üçüncüsü ise insanların Allah Teâlâ'nın bir ve eşsiz olduğunu dile getirmeleridir."[31]

"Edebiyatta tevhid Allah'ın zatı, sıfatı ve fiillerinden söz ederek O'nun birliğini, tek ve eşsiz oluşunu özellikle insanın aczini, O'nun lutfuna olan ihtiyacını ve yalnız O'na sığınması gerektiğini anlatan eserlere verilen addır." [32]

" Tevhidler muhtevalarına göre şer'i ve tasavvufi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu iki grup arasındaki esas farklılık, kelam ve tasavvuf ekollerinin konuyu ele almadaki metot

---

[28] Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006, s. 1102.

[29] Bekir Topaloğlu - İlyas Çelebi, **Kelam Terimleri Sözlüğü**, İSAM, İstanbul, 2010, s.318.

[30]Tahsin Yazıcı, Tevhid Maddesi, **DİA**, İstanbul, 1974, C.XII/1., s.214-215.

[31] Uludağ, **a.g.e.**, s.359.

[32] DİA, **a.g.e.**, C. XLII. S. 24.

ve bakış açısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu türdeki manzumelerde bütün peygamberlerin tevhid mücadelelerine yer verilir, bu mücadelenin en son ve en başarılı halkası olarak Hz. Peygamber'den mutlaka söz edilir."[33]

Bu türde yazılan eserlerin manzum olanları genellikle mesnevî ve kaside şeklinde ise de gazel, tercî-i bend, terkîb-i bend, kıt'a, murabba gibi farklı şekillerde yazılanları da vardır. Bu şiirler genellikle şairlerin divanlarının ya da gerek mesnevîlerinin ilk kısmında yer almaktadır. Tevhidler, klasik Türk edebiyatındaki dinî şiir türlerinin başında gelir. Hem konusu itibariyle hem de divanların ve mesnevîlerin tertip edilişindeki sıra itibariyle bunu söylemek mümkündür.

" Tekkelerde yetişen şairlerin bir kısmı halka tasavvufî düşünceleri yaymak amacıyla halk dilini ve halk edebiyatı nazım şekillerini kullanmışlardır. Bu şairlerin eserleriyle tekke edebiyatı meydana gelmiştir. Tekke edebiyatında tevhid konuların işlendiği nazım türüne ilahi denilmektedir. Allah Teâlâ'nın varlığını, birliğini, yücelik ve kudretini anlatan ve telkin eden bu şiirler klasik Türk edebiyatındaki tevhid türünün karşılığıdır."[34]

Muhyiddin Bursevî, aşağıdaki tevhidinde bütün eşyaların Allah'ın ismini zikrettiğini söyler.

Tevhid'in 1. Dörtlüğü	Hece Sayısı	Kafiye Düzeni
Yā İlāhī cümle eşyā	8	a
Senüñ ismüñ oḳur dilde	8	b
ᶜĀşıklaruñ gelüñ ᶜaşḳa	8	a
Seni ẕikr iderler dilde	8	b

---

33 DİA, **a.g.e.** , C. XLII. 42. S. 24.

34 Erman Artun, **Dînî Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2010, s. 199.

Eger a^c lā eger ednā
Cümlesinden sensin evlā
Seni birlerler yā Mevlā
İḳrār iderler hep dilde

Eger insān eger ḥayvān
Eger pīr ü eger cüvān
^c Āşıḳlaruñ ḳurbān-ı cān
Verürler varı yoluñda

Cümlenüñ maṭlūbı sensin
Ḳamunuñ maḳṣūdı sensin
Hem ḥāżırsın hem nāẓırsın
Her ne kim var yerde gökde

Her ne işlersek görürsiñ
Fi^c l-i ḥālımuz bilürsiñ
Bize ^c atālar ḳılursın
Gelür dā'im düni günde

Bursevī'ye sensin Hādī
Sil özümden ḳoma yādı
Senüñ muḥabbetüñ dādı
Ola dā'im bu göñlümde (117)

2.2.6. Münacat

Münacat Arapça bir kelime olup sözlükte "fısıldaşmak, gizlice söyleşmek demektir."[35] Allah'a hafif sesle fısıltı halinde yalvaran, dua eden kulun, Rabbine olan

[35] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.75.

bu davranışına, münâcât denir. Genellikle yalvarmak, yakarmak, dua ve tezarruda bulunmak manasında kullanılır. Edebiyat terimi olarak daha çok Allah'a yakarış maksadıyla yazılmış manzum ve mensur eserleri ifade eder.

" Münacatlarda umumiyetle kaside biçimi kullanılmış olmakla beraber gazel, mesnevi, kıta, rubai, terkibbend ve tercibend gibi nazım şekilleri ile yazılmış örneklerde vardır. Bunlara mensur münacatlarla tekke-tasavvuf erbabının aynı muhtevadaki ilahilerini eklemek mümkündür. Tekke şairlerinin yazdıkları ilahilerde sekizli hece ölçüsünün tercih edilmesi bunların bestelenmek üzere yazıldığını düşündürmektedir." [36]

Dil ve üslup bakımından münacatlar sade ve anlaşılır bir dil ile yazılırlar. Bunlar, her türlü sanat endişesinden uzak, aracısız olarak kulun Allah'a yöneldiği şiirler olduğundan, samimi ve duygulu şiirlerdir.

"Muhteva yönünden münacatlar, bir itiraf-name mahiyetindedir. Münacatlarda şairler günahlarını samimi bir şekilde itiraf edip Allah'ın adaletiyle değil, lütfuyla muamele etmesini diliyorlar. Münacatlarda şairler münacatta bulunurken ısrarcı bir şekilde istedikleri şeylerin hiçbir zaman basit dünyevi şeyler olmadığıdır."[37]

Muhyiddin Efendi aşağıdaki münacatında, Allah'ı arayan âşıkların onu bulmak için ne yapmaları gerektiğini sorar.

Münacat'ın 1. Dörtlüğü	Hece Sayısı	Kafiye Düzeni
Yā Rab seni bulmaġa	7	a
Ne çāre ḳılsun ᶜāşıḳlar	8	b
Kim saña lāyıḳ olmaġa	8	a
N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar	8	b

Yüreklerüni yaḳsunlar mı

[36] Muhsin Macit, Münâcât Maddesi, **DİA**, C.XII. , İstanbul, 2006, s.564.
[37] Abdülhakim Koçin, **Divan Şiirinde Münacat**, Doktora Tezi, 2002, s.20.

Gözyaşun aḳıtsunlar mı

Yā ᶜāḳlı ṭaġıtsunlar mı

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Senden yardım olmaz ise

Hidāyetüñ irmez ise

Feyżüñ daḫī gelmez ise

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Ġayrı kime yalvarsunlar

Seni ḳanda arasunlar

Yā sensiz nice olsunlar

Neylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Gelmişler saña aġlayu

Cān ile ciger ṭaġlayu

Senüñ raḥmetüñ dileyü

Ḳapuña gelmiş ᶜāşıklar

Dost senüñ içün yanarlar

Lā-mekān olup dönerler

Senüñ cemālüñ dilerler

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Bursevī eyle yaraġı

Bunda kimse ḳalmaz bāḳī

Ṣunmayınca cāmın sāḳī

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar **(63)**

III. BÖLÜM

Bursevî Muhyiddin Halife Efendi

Dîvânı’nda Din ve Tasavvuf

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BURSEVÎ MUHYİDDİN HALÎFE EFENDİ DÎVANI'NDA
DİN VE TASAVVUF

3. DİN VE TASAVVUF

3.1. DİN

3.1.1. ÂHİRET VE İLGİLİ MEFHUMLAR

3.1.1.1. Âhiret

Divanda " dâr-ı bâkî, ᶜukbâ, bâkî mülk " isimleriyle zikredilen ahiret, insanların bu dünyadan sonra gideceği sonsuz âlemdir. Kişi öldükten sonra ahirete gidecektir. Kıyametin kopmasıyla tüm insanlar mahşer denilen yerde toplanacak, mizan tartısında ameller ölçülerek sırat köprüsünden geçilecektir. Sırat köprüsünden geçenler cennete, geçemeyip düşenler cehenneme gideceklerdir.

Âhiret, Dinî Kavramlar Sözlüğü'nde şöyle yer almıştır:

"İsrafil'in Allah'ın emriyle kıyametin kopması için Sûr'a ilk defa üflemesinden ikinci defa üflemesine, daha sonra cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmelerine kadar olan zaman veya Sûr'a ikinci kez üfürülüşten başlayıp, ebedî olarak devam edecek olan zaman anlamında kullanılmıştır."[1]

Allah, iki âlem yaratmıştır. İlki fâni olan bu dünya, ikincisi baki olan ahirettir. Muhyiddin Bursevî, aşağıdaki dörtlüğünde bu dünyanın geçici olduğunu ve Âhiretin kalıcı olduğunu hatırlatmaktadır.

Ey göñül dünyā fānīdür
Göñül virme ṣaḳın zinhār

---

[1] **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara , 2010, s.13.

Āḫiret dār-ı bāḳīdür

Yaraġ eyle leyl ü nehār **(142 / 1)**

3.1.1.2. Kıyâmet, Mahşer

Kıyamet günü beyitlerde kıyamet, haşr, mahşer, rûz-ı kıyâmet, dîvân-ı mahşer, rûz-ı mahşer isimleriyle zikredilmiştir. Kıyamet bu dünyanın sonu olup mahşer meydanında insanların dirilip toplanacağı andır. O gün kimse kimseyi tanımayacak, büyük bir kargaşa yaşanacaktır.

Sözlükte, "dikilmek, ayağa kalkmak, durmak ve canlıların Allah huzurunda saygıyla duracakları gün anlamlarına gelen kıyâmet, dinî kavram olarak, Yüce Allah'ın ezelde takdir ettiği zaman gelince, dünyadaki bütün canlıların ölmeleri, sonra bütün ölmüşlerin Allah tarafından diriltilmeleri, mahşer yerinde toplanmaları, hesaba çekilmeleri ve dünyadaki işlerinin karşılıklarının verilmesidir." [2]

Bursevî, kıyametle ilgili şunları söyler:

Yā İlāhī raḥmetüñden bizi maḥrūm eyleme

Ṣuçlarımuz içün yarın bizi rüsvāy eyleme

*Rūz-ı **maḥşer**de ḫışm idüp yerimüz nār eyleme*

Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin ᶜafv ile ġufrān senüñ **(121 / 1)**

***

*ᶜĀṣīler ḳalalar **maḥşer** yerinde*

Ḳalalar çün yarın miḥnet dārında

Yana şol cānları ḥasret nārında

Döküp gözyaşın istigfār idelüm **(130 / 6)**

***

***Ḳıyāmet**de aḳ yüz bulayım dersen*

Ṣırāṭ'ı āsānla geçeyim dersen

---

[2] DİB, **a.g.e.**, s.378.

Berātı ṣaġuñdan alayım dersen
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan **(109 / 3)**

***

ᶜAceb nice ola ḥālüm
Yarın ḳıyāmet güninde
İyi mi ola aᶜmālüm
*Yarın **ḳıyāmet** güninde* **(127 / 1)**

3.1.1.3. Sırât

Sırat, etrafı sınırlı yol manasındadır. Sırât, cehennem üzerinde bulunan bir yol veya köprüdür. Müminler cennete bu yoldan geçerek ulaşacaklardır. Onun gerçek mahiyetini ise ancak Allah bilir. Bir rivayete göre iyi veya kötü amel sahibi olan herkes cehenneme uğrayacak, fakat Yüce Allah iyileri cezalandırmayıp oradan kurtaracaktır.[3]

Mutasavvıf şairler tarafından ele alınırken daha çok İslâmiyet yolu manasındaki sırât-ı müstâkîm ifadesi ile birlikte kullanılmıştır. Muhyiddin Bursevi beytinde sırat köprüsünden geçmeyi ele almıştır. Sırat köprüsünü geçen kişi cenneti bulacak yüksek derecelere ulaşacaktır.

*İy Bursevī **ṣırāṭ**ı geçmeyince*
Bulup bir vezzānı vezn olmayınca
Girüp nār-ı caḥīme yanmayınca
Āsān vech-ile cināna irmez **(4 / 6)**

***

***Ṣırāṭ** köprisüni anda geçicek*

[3] DİB, **a.g.e.**, s.593.

Mü'minler ᶜāṣīlerden seçilicek
ᶜĀṣīler üzere od ṣaçılıcaḳ
ᶜAceb yarın anda n'ola ḥālimüz **(126 / 4)**

3.1.1.4. Sūr

Sur, kıyamet gününde İsrafil Aleyhisselâm'ın çalacağı borunun adıdır. İsrafil Aleyhisselâm'ın sûru ilk üflenmesiyle kıyamet kopacak, ikinci üflemesi ile insanlar yeniden dirileceklerdir. Şair, kıyamet günü geldiğinde İsrafil sura üfleyince yeryüzünde ve yer altındaki herkes dirilicek, işte o an sadece iman edenler cennete girebilecektir, bu yüzden vakit geçmeden gelin tevbe edelim der:

İsrāfīl daḫi ***ṣūr****unı eliñe ala*
Yer altında olanlar Ṭur'a gele
Mü'min ḳullar içün uçmaḳ zeyn ola
Gelüñ günāha istiġfār idelüm **(130 / 4)**

3.1.1.5. ʿAmel Defteri

'Amel defteri, insanların bu dünyada yaptıkları bütün işlerin yazıldığı manevi kitaptır. Kitapta kaydedilen bu amellerin kıyamet gününde hesabı görülür. İnsan ölünce amel defteri kapanır. Yani artık sevap ve günahların yazıldığı defter dürülür. Muhyiddin Efendi, bu dörtlükte hep kötülüğe vesvese eden nefsimize uymak dilersek, amel defterimizdeki bütün sevaplarımızı yıkayıp silecektir, onun isteği bizi cehenneme sevk etmektir der:

Nefs-i ḫannāsun elinden ᶜarż-ı ḥāl itmek diler
*Rūz u şeb ᶜilm ü ᶜ****amel defterlerin*** *yuyup siler*
Neçe dürlü mekr-ile ḥīle idüp yüze güler
Ḳoma nefs elinde anı zīrā meyli nāradur **(78 / 2)**

3.1.1.6. Şefâ'at

"Arapçada, aracılık etmek anlamına gelen şefa'at; âhirette günahkâr müminlerin bağışlanması, itaatli müminlerin de yüksek derecelere erişmesi için başta peygamberler olmak üzere âlimlerin, şehitlerin, salihlerin ve Allah Teâlâ'nın izin verdiklerinin, Allah'a yalvarmaları, dua etmeleri demektir.''[4]

Peygamberimiz hayatta iken insanlar için şefa'atçi olduğu gibi, ahirette de olacaktır. Ancak, bir kimsenin Allah'ın izni olmadan şefa'atte bulunması veya Allah'ın razı olmadığı birine şefa'at edilmesi mümkün değildir.[5]

Bursevî Efendi, mahşerde cehennemin ateşleri içinde yanan âsilerin Peygamber Efendi' yi anıp ondan şefâ'at umduklarını dile getirerek, dünyaya hayatının sonunun ölüm olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır.

ᶜĀṣīler ṭamu içinde yanarlar
Ol resûl-ı Muṣṭafā'yı anarlar
***Şefāᶜat** eyleye diye umarlar*
Dünyāya aldanma ṣonı ölümdür **(137 / 9)**

3.1.2. CENNET VE CENNETLE İLGİLİ MEFHUMLAR

3.1.2.1. Cennet, Uçmak

Cennet kelimesi "bitki ve ağaçlarla örtülü yer ve bahçe'' anlamına gelir. "Cennet, din literatüründe, îmân edip sâlih amel işleyenlere ahirette vaad edilen nimet ve mükafât yurdu demektir."[6]

"Cennet bir bahar vakti gibi güllük- gülistanlık, içinde ırmaklar akan, bağlarında yemişler ve nimetler biten, ağaçlık, yaylaka benzeyen bir yerdir. Ferah ve geniştir. İçinde bulunanlar ebedi olarak kalacaklardır.''[7]

Bursevî'de cennet şu şekillerde geçer:

---

[4] DİB, **a.g.e,** s.614.
[5] Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ağaç Kitebevi Yay., İstanbul, 2009, s.600.
[6] DİB, **a.g.e**., s.96.
[7] Mustfa Tatcı, **Hayreti'nin Dinî-Tasavvufî Dünyası,** Kültür Bakınlığı Yay., Ankara, 1988, s.70.

Gel bugün ölmezden öñdin idelüm bunda yaraḳ
Yarın anda ḥāżır ola uçmaḳda bize ṭuraḳ
Mü'minlerüñ eliñe vireler nūrdan bir Burāḳ
Ol burāġa binüp ***cennet*** *bāġını seyrān ide* **(69 / 1)**

***

İy ġāfil eyle tefekkür ᶜāḳıbet ḥālüñ n'ola
Yarın anda yerüñ ***cennet*** *mi yaẖud nār mı ola*
Ḳorḳu var sen aġlayasın eller şād olup güle
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraġ **(128 / 1)**

Muhyiddin Bursevî, uçmağa sadece hakiki âşıkların ve mü'minlerin girebileceğini ifade eder:

Yedi ṭamu sekiz ***uçmaḳ*** *sırlarını gösterüp*
ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar ẕevḳ ü seyrān eyleyüp
ᶜĀṣīler nārda yanup mü'minler ***uçmaġ****a girüp*
Yarın ol Ḥaḳ dostlarına luṭf ile iḥsān ide **(69 / 3)**

3.1.2.2. Kevser

Kevser, cennette bir havuz veya nehir adıdır. Ethem Cebecioğlu tarafından Kevser şöyle izah edilmiştir:

"Arapça, çokluk, çok şey demektir. Cennette Allah'ın nimetlerinden olan bir ırmak. Bu ırmağın suyu baldan tatlı, kardan sudak, bir içen bir daha susamaz. Cennetin diğer ırmakları Kevser'den çıkmıştır. Pek çok hayr. Kevser şarabı." [8]

Muhyiddin Bursevî, şiirlerinde şarab-ı kevser terkibini kullanır:

Açıldı maᶜden-i gevher
Ṣaçıldı çün dürlü cevher

[8] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.370.

İçildi şarāb-ı ***Kevs̱er***
İrişdürüp vilāyāta **(100 / 5)**

***

Kevs̱er *şarābından içmek dilersen*
Cennet ḥūrīlerin ḳoçmaḳ dilersen
Dostuñ perdelerin açmaḳ dilersen
Teslīm ol mürşide ol bugün dervīş **(110 / 3)**

3.1.2.3. Hûrî , Gılmân

Huri cennet kızları, gılman da sakalı bıyığı çıkmamış delikanlılar manasındadır. Muhyiddin Bursevi, hûri ve gılmanı daha çok birinci anlamda kullanmıştır. Şair, beyitlerde huri ve gılmandan bahsederken Allah'ın zatının ve aşkının daha önemli olduğunu dile getirir. Ona göre, kimi insanlar, cenneti istemektedir, kimileri Allah'ı. Şair, Allah'a gönül verenlerin huri, gılman ve cennete aldanmayacağını söyler. Şairin asıl anlatmak istediği Allah'ın zatına visaldir.

Kevs̱er şarābından içmek dilersen
Cennet ***ḥūrī****lerin ḳoçmaḳ dilersen*
Dostuñ perdelerin açmaḳ dilersen
Teslīm ol mürşide ol bugün dervīş **(110 / 3)**

***

Ḥūrīler ġılmān*lar ḳarşu geleler*
Mü'minlere ḥulleler getüreler
Ḥaḳ emr idüp uçmaġa getüreler
Gelüñ tevbe vü istiġfār idelüm **(130 / 5)**

3.1.3. CEHENNEM İLE İLGİLİ MEFHUMLAR

3.1.3.1. Cehennem, Tamu

Bursevî, cehennemi beyitlerde tamu ve nâr-ı cahîm olarak zikretmiştir. O, içinde Allah aşkı olmayanların yerinin cehennem olduğunu söyler. Şair, beyitlerde cehennemi genellikle cennet ile birlikte ele alınmıştır. Onun için cennet de cehennem de önemli değildir, önemli olan Allah'tır.

*ᶜĀṣīler **ṭamu** içinde yanarlar*
Ol Resūl-ı Muṣṭafā'yı añarlar
Şefāᶜat eyleye diyi umarlar
Dünyāya aldanma ṣofı ölümdür **(137 / 9)**

***

N'eylerem bu fānī dārı ṣon ucı vīrān olur
Yār-ı bāḳī isteyenler ġayrıdan ᶜüryān olur
*Görmeyen dīdār-ı Ḥaḳḳ'ı **ṭamuda** biryān olur*
Dilemem dünyā vü ᶜuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā (**47 / 3**)

3.1.4. HAC İLE İLGİLİ MEFHUMLAR

3.1.4.1. Ka'be, Beytullâh, Beyt-i Haram

Allah'ın evi (Beytu'llâh) olarak da anılan Ka'be, sözlükte "küp" anlamına gelir. "Ka'be, Mekke'de Mescid-i Haram denilen Cami-i Şerîfin ortasında yaklaşık 13 m. yüksekliğinde, 11-12 m. eninde taştan yapılmış dört köşe bir binadır."[9]

"Allah, Kâbe'yi, o Beyt-i Harâm'ı insanlar için din işlerinde bir düzen ve dünyâda cinâyetten emin bir yer kıldı."[10] (Mâide Sûresi: 97)

[9] DİB, **a.g.e.,** s.350.
[10] İ.Yavuz Apak, **Dinî Terimler Sözlüğü**, II.Cilt, İhlas Yay., İstanbul, 1988, s.260.

Şair Kabe'nin, Beytullah, Beyt-i Hudâ, Beyt-i Yezdân, Beyt-i Haram, Beyt-i Rahmân kelimelerini de kullanmıştır. Divândaki otuz birinci ilahîsinde Hacc'a gidip Kabe'yi görmek istediğini dile getirir ve Kabe'nin fiziki ve manevi özelliklerini anlatır.

*Ka*ᶜ***be****nüñ örtüsi siyah*
Olur neçeleri seyyāḥ
Ḳadrın ᶜ*alā ḳılmış ol şāh*
Ḳara ṭonlu ***Beytullāh****'uñ* **(31 / 5)**

Bir başka dörtlüğünde Bursevî, Mekke ziyaretine nail olanların hem Peygamber Efendimizin türbesini ziyaret ettiklerini hem de her müslümanın arzusu olan Kabe visalına kavuştuklarını söylemiştir.

İnerler ol Resūl'üñ türbesine
Otururlar dā'im ᶜ*arş gölgesine*
Varup andan viṣāli ***Ka***ᶜ***be****sine*
Gelüñ anlar ile ṭayrān idelüm **(35 / 5)**

Kabe, aynı zamanda Divan ve Tasavvuf Edebiyatı'nda kulun kalbine benzetilir. Bursevî de, bu dörtlüğünde gönül gözünde hicabı olmayanların, kalbinin Allah'ın evi olduğunu ifade eder.

O, "Eğer hakikatin önündeki hicap ortadan kalkarsa, Allah'ın tecellisi vasıtasıyla bütün müşkiller hallolacak" der. Ancak bu herkesin görebileceği bir şey değildir.

*Kimdür ol kim bu ḥicābı ref*ᶜ *idüp göre* ᶜ*ayān*
Ḥaḳ tecellī eyleyüp her müşkili ola beyan
Ol degildür āşıḳāre görine sırr-ı nihan
Gönül manẓar-ı Ḫudā'dur anda ***Beytullāh****'ı gör* **(32 / 3)**

3.1.4.2. Tavâf

Tavaf, hacıların usulüne göre Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmesidir. Muhyiddin Bursevî, bu ilahîsinde fani dünyayı bırakıp aşkın kılavuzluğu ile sevgilinin şehrine gitmek istediğini ve Kabeyi görüp tavaf etmek istediğini dile getirir.

Gezelüm Mıṣır ile Şām'ı sırr ile seyrān idüp
ᶜAşḳı rehber idinüp beyt-i ḥarāma gidelüm
*Sırr yüzinden Beytullāh'ı yedi kez **ṭavāf** idüp*
Cemᶜ olup ibvān ile çün ᶜArafāta gidelüm **(33 / 2)**

3.1.4.3. İhram

İhram, sözlükte "Hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü''anlamına gelir. Şair, bu dörtlüğünde sevgiliyi görmek için herkesi can şehrine davet eder.

Gir vücūduñ şehrine gör cān ile cānān nedür
Ḳalb-i insānda görinen nūr-ı ᶜarşu'llāha baḳ
Cümle ḥaccāc u melāike bil ziyāret ḳılduġı
*Girüp i**ḥrām**-ile dā'im sırr-ı beytu'llāha baḳ* **(24 / 2)**

3.1.4.4. Zemzem

Zemzem, sözlükte Kabe yakınında bulunan bir kuyunun adı ve Müslümanlar için kutsal sayılan su olarak tanımlanmıştır. Şair bu ilahîde Kabe'nin kapıları, direkleri gibi dış özelliklerini sayarak Zemzem kuyusundan su içmek istediğini dile getirmiştir:

*Āb- i **Zemzem**'den içerler*
Cennetde ḥulle biçerler
Bursevī dürrin ṣaçarlar
Ḳara ṭonlu Beytullāh'un **(31 / 7)**

3.1.5. DİĞER İTİKADÎ MEFHUMLAR

Manevâ âleme ait varlıklar, ruhanî varlıklar olarak da anılır. Muhyiddin Bursevî İlahilerinde cennet, cehennem ve bunlara ait unsurların yanı sıra rûh, arş, kürsî, levh ü kalem, burâk, şeytân gibi manevî âleme ait varlıklara da yer vermiştir.

3.1.5.1. 'Arş, Ferş

Sözlük anlamı "döşeme, yayma, yaygı, halı, yeryüzü'' olan ferş, mahlûk (cisimler) âlemini ifade eder. Sözlük anlamı "çardak, kafes, çatı, dokuzuncu gök, taht'' olan Arş ise, zatî tecelli makamıdır. Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeridir. Arş, *Dinî Terimler Sözlüğü'*nde şöyle açıklanmıştır:

"Gerçek mahiyetini, ölçü ve sınırını insan aklının kavrayamayacağı, gerçek içeriğini sadece Yüce Allah'ın bildiği, bütün âlem denilen yeri gökleri, cenneti, cehennemi, sidreyi, kürsiyi kaplayan ilâhî taht ve hükümranlık demektir." [11]

Arş, bir beyitte kürsî ile birlikte zikredilmiştir. Şair arşın yüksekliğinden, yoktan yaratıldığından, Hz.Muhammed'in Mirac'a çıkmasından, gönlünün arşa dahi sığmadığından bahsetmiştir. Arş üzerinde dolaşan şair, Allah'ın cemalini gördüğünü, sır ile seyrettiğini anlatır.

Sırrı sır ehli yene seyrān iderler dem-be-dem
*Keşf olup ᶜarż-ı semāvāt baṣarlar ᶜ**arş**a ḳādem*
Sidre maḳāmına irüp olurlar anda ᶜadem
*Göñül manẓar-ı Ḫudā'dur anda ᶜ**arşullāh**ı gör* **(32 / 4)**

***

[11] DİB, **a.g.e.**, s.31.

Verüp Ḥaḳ yolına cümle varını
Terk eyleyüp nāmus ile ᶜārını
*ᶜ**Arş** ile **ferş**de ider seyrānını*
ᶜĀşıḳlara ola Ḥaḳ'dan beşāret **(48 / 3)**

3.1.5.2.Kürsî

Kürsü, masa manasındaki kürsî, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle yer almaktadır: "….Onun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez…" Bakara Sûresi, Ayet 255.
Şiirlerde daha çok arş ile birlikte zikredilmiştir.

Seyr eyleyüp sırr-ı ḳudsī
*Ne ᶜarşı ḳalur ne **kürsī***
Okurlar Ḥaḳ'dan dersi
Fetḥ olur sırr-ı āyāt **(84 / 3)**

***

Ay u gün levḥ ü ḳalem
*ᶜArş u **kürs** daḫī ᶜālem*
Sırrını yazar ḳalem
Añladuñ mı ya nedür **(98 / 8)**

3.1.5.3. Levh ü Kalem

Levh, (levha) üzerine yazı yazılabilen nesnedir. Kalem de yazıları yazan alettir. Kalemin yaratılışı ile ilgili bir bilgi şöyledir:

"İkinci kısımdan (Kalem)i yarattı. Uzunluğu beş yüz yıllık yoldur. Bir rivayette yüz boğumdur. Bir boğumu elli yıllık yoldur. Sonra kaleme; (Ey kalem! Yaz, yaz!) dedi. Kalem, (Ey Rabbim, ne yazayım) dedi. Hak teâlâ buyurdu ki: (Bismillâhirrahmanirrahîm) yaz. Kalem, Bismillâh… Yazınca, İsmullah'ın heybetinden iki parça oldu. Birkaç bin sene ikiye

ayrılmışolarak kaldı. Sonra birinci parça ile (Rahman), ikinci parça ile (Rahîm) yazdı. Besmeleyi yüz senede tamamladı."[12]

Bursevî'de de kevh ve kalem'le ilgili şu dörtlüklerde yer alır:

Bi-ḥamdillāh göñül şehrine baḳdum rūşen olmuş

Ḳalmayup ẕerre ḥicābı ay u gün ḳalbe ṭoġmuş

*Açılmış bir ḳapu kim dost içinde **levḥa** ḳonmuş*

ᶜĀḳıl iseñ cān gözin aç anda Beytu'llāh'ı gör **(32 / 1)**

***

*Ay u gün **levḥ ü ḳalem***
ᶜArş u kürs daḫī ᶜalem
Sırrını yazar ḳalem
Añladuñ mı yā nedür **(98 / 8)**

3.1.5.4. Burâk

Burak, Hz. Muhammed'i Mirac'a taşıyan cennet bineğidir. Şair Divan'da iki yerde "Burak" lafzını kullanmıştır. Ona göre aşk, nasıl kulu Allah'a ulaştırırsa Burâk da öyle kulu Allah'a ulaştırır:

Gel bugün ölmezden öñdin idelüm bunda yaraḳ
Yarın anda ḥāżır ola uçmaḳda bize ṭuraḳ
*Mü'minlerüñ eliñe vireler nūrdan bir **Burāḳ***
*Ol **burāġ**a binüp cennet bāġını seyrān ide* **(69 / 1)**

3.1.5.5. Rûh

Can, nefes manalarını taşıyan ruh, insan benliğinin maddî olmayan tarafıdır.

[12] İsmail L.Çakan – Mehmet Solmaz, **Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi**,Yeni Şafak Yay., İstanbul, 2008, s. 104.

"İnsan, beden ve ruhtan müteşekkil bir varlıktır. İnsan öldükten sonra ruh yaşamaya devam eder. İlâhî hitâba muhatap olup, sorumluluk yüklenen ve mükellef olan ruhtur. İnsan ruhu dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde idi. Bu âleme geldikten sonra ise asli vatanı olan o âleme kavuşmanın hasret ve iştiyaki ile yaşar."[13]

Bursevî, ruh ile ilgili şunları söyler:

Göñül manẓar-ı Ḫudā olmaz ise
Emīr-i ***rūḥ****a iṭāʿāt ḳılmaz ise*
Nūr-ı Ḥaḳ'dan tecellī gelmez ise
Ḥaḳ'dan cüdā düşer yaḳīne irmez **(4 / 3)**

***

Neden geldüñ yā neye
Añla aṣluñı toya
Nefsi ḳo ***rūḥ****a uya*
Nefs-ile rūḥuñ nedür **(98 / 2)**

3.1.5.6. Şeytân

Şair beyitlerde şeytân kavramını da ele almıştır. Şeytanın verdiği vesveselerle Âdem ve Havva Cennetten kovulmuştur. O, Âdem'e secde etmesi emredildiği halde, İlahî emre karşı gelmiştir. Onun, bir özelliği de insanları imân konusunda şüpheye düşürmektir.

Ehl-i Ḥaḳḳ'a bende olup Ḥaḳ yolına gitmedüñ
Ḳılmayup emre iṭāʿat Ḥaḳ buyuruġın ṭutmaduñ
Ecel geldi dosta göçmege tedārük etmedüñ
Ḳaṣd idüp īmānuña ***Şeyṭān*** *helāk eyler seni* **(68 / 2)**

***

Dilde ol Ḥaḳḳ'ı bilerler
Ḥāla bil inkār iderler

[13] DİB, **a.g.e.**, s.560.

Şeyṭān yolına giderler
Dost yolına gitmez oldı **(50 / 2)**

3.1.5.7. Ölüm, Ecel

Ölüm, her canlının eninde sonunda karşılaşacağı bir durumdur. Kişi, bu duruma daima hazırlıklı olmalı ve ölüm gerçeğini aklından çıkarmamalıdır. İnsan heva ve heveslerinin tutsağı olursa, tamamen dünyaya meyleder, akıl ve iradesi, nefsin arzularına boyun eğer, böylece ahirette sonu olmayan bir pişmanlığa düşer. Bursevî, gaflette olanları ecel gelmeden önce amelleri ile yüzleşmelerini dile getirmiş.

*Bir gün **ecel** şerbetinden içüreler cānıña*
Cümle yaranuñ derilüp cem ͨ olalar yanına
Ölmezden evvel gözüñ aç bir naẓar ḳıl ḥālüne
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraḳ (128 / 2)

Şair, herkesin sonunda ecelle karşılaşıp ölüme mahkûm olduğunu ve dünyaya kanmamak gerektiğini Divân'ın birçok yerinde belirtmiştir:

Bir gün ecel gelür seni almağa
Dünyādan ͨ uḳbāya sefer ḳılmaġa
Ḥāżır ol gel Ḥaḳ'dan yaña varmağa
*Dünyāya aldanma ṣoñı **ölüm**dür* (137 / 2)

3.1.5.8. Elest Bezmi ve Ezel

Elest kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'in A'râf sûresinin 172. âyetinden alınmıştır. Bu sûrenin 172. ve 173.âyetlerinde, Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben "Elestü'bi–Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)" buyurunca ruhlar "Kalû: Belâ (Evet, sen bizim Rabbimizsin dediler)." İşte o zaman ikrar vermiş

olan insanoğlu, dünya hayatına geldiği zaman bu verdiği söze sadık kalmalıdır. Çünkü Allah, sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şahit tutmuştur.

Böylece, Allah ile kulları arasında, yaratılışın başlangıcında bir sözleşme yapılmış, kullar Yaratıcıya söz vermişlerdir. Kelime yalnızca "elest" olarak da anılır ve çoğu zaman telmih yoluyla kullanılır.

"Mutasavvıflara göre, zaman olmadığından ve Rab terbiye eden, geliştiren, yetiştiren anlamına geldiğinden; hal diliyle her an, "Sizi yetiştiren, terbiye eden değil miyim?"sorusu gelmekte, herkes de kabiliyetine göre hal diliyle "evet"demektedir. Dolayısıyla tasavvufî telakkiye göre, bezm-i elest hakîkatı her an gerçekleşmektedir."[14]

Muhyiddin Efendi, ezel terimini elest bezmi ve daha önceki zamanı kastederek kullanır. O, aşağıdaki beyitte elest kavramını ele alıp Elest bezminde verilen ahda sadık kalmak gerektiğini dile getirmiştir:

Dost ile olan ᶜahde vefā idüp
***Elest**ü ḫitābına cevāb idüp*
Dönmeyüp bu ᶜahd üzerine gidüp
İḳrār itmeyince īmān bulunmaz **(37 / 6)**

Şair, Kendisinin de bu mecliste verdiği sözden dönmeyeceğini, Bezm-i Elestten beri sevgilinin, Allah'ın aşkıyla dolu olanların ona hayran olduklarını, dostla, sevgiliyle aralarında o zamandan bu zamana kadar bir ahd olduğunu ve kendinin de ezelden beri imanda olduğunu söyler.

Bu dervīşlik Bursevī'nüñ yolıdur
***Ezelden** iḳrārı ḳālu belādur*
Dervīş olmayanlar ġāyet delidür
Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ **(104 / 6)**

[14] Uludağ, **a.g.e.**, s. 99, 299.

3.1.5.9. Felek

Gök, gökyüzü, semâ, tâlih, baht, kader anlamlarına gelen felek, her gezegene mahsus gök tabakası olarak da anılır.

"Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semâda bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan herbirinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hâkim ve müessir olduğu farz olunmuş, her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve her birinin hususî tabiatları, hakim olduğu iklimleri, hâkimiyet saatleri olduğu sanılmış, işte bu sebeble dünyada olup biten her şey feleğe isnâd olunmuştur."[15]

Bursevî, feleğin durmadan döndüğünü söyleyerek, bütün isteklerin Allah'tan dilenmesi gerektiğine işaret eder.

Durmaz devr ider ***felek****ler*
Eylegil Ḥaḳḳ'a dilekler
Ḫayrunı yazan melekler
Ṣunarlar defteriñi bir gün **(146 / 8)**

3.1.5.10. Hak, Bâtıl

Hak kelimesi Allah, İslamiyet, gerçek doğru gibi anlamlara gelmektedir. Batıl ise fânî, geçici, devamlı olmayan, yok olan anlamındadır.

"Allah, Hak'dır. Allah'tan başka taptıklarıbâtıldır (yok olucudur)[16]." Hac Sûresi: âyet 62

"Hak gelince, bâtıl (şirk, puta tapmak) gider. Bâtıl, her zaman gidicidir."[17]

İsrâ Sûresi: âyet 81.

---

[15] Ahmet Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Akçağ Yay., Ankara, 2000, s.209.
[16] Hac Sûresi: âyet 62
[17] İsrâ Sûresi: âyet 81

Muhyiddin Bursevî, aşağıdaki dörtlükte âşık olup vuslat şerbetinden sarhoş olmayan ve bir mürşidin izinde gitmeyerek hak ve batılı ayırt etmeyen kişinin ârif olamayacağını ifade eder.

Girüben meydān-ı ᶜaşḳa dosta ḳarşu yanmayan
Bugün vuṣlat şarābını içüp dostdan ḳanmayan
Fetḥ olup müşkili varup bir mürşide ṭanmayan
Seçmeyen ***ḥaḳḳ****ı* ***bāṭıl****dan ol bugün ᶜārif m'olur* **(29 / 3)**

3.1.5.11. Hayır, Şer

Divânda hayır ve şer kavramlarından bahsedilir. Hayır ve şerri Allah'tan bilmek, İmânın esaslarındandır.[18]

Bursevî'ye göre kulun yaptığı şey, hayra ve şerre sadece aklıyla ve irâdesiyle meyletmekten ibarettir. Herkesin ektiği hayır ve şer tohumlarını kıyamet gününde onları biçeceğini belirtip, bu dünyada ne kadar bilim ve amelle uğraşsan, mahşer gününde sana o kadar yararlı olacağını söyler.

Her kişi azġını bundan alup gitse gerek
Ne ekerse ***ḫayr*** *u* ***şer*** *yarın anda bitse gerek*
Var ise ᶜilm ü aᶜamāluñ fā'ide etse gerek
Ya niçün ġāfil yürürsün bunları ḳılmayup kār **(139 / 3)**

3.1.5.12. Nûr

"Arapça ışık anlamına gelen kelime, Allah'ın Zâhir ismi ile tecellîsini ifade eder. Gizlenmiş bir şeyin, ledün ilmiyle ortaya çıkmasına ve mâsivâyı gideren ilâhî vâridâta da nûr denilir.".[19]

Nur, Allah'ın Esmâü'l-hüsnâ (En güzel isimler)'sındandır. Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah semâların ve yeryüzünün nurudur" buyurulur [20]. Nur ismi, Allah'ın zâhir ismiyle

---

[18] A.Kadir Karahan, **Müslümanlığı Temel Bilgileri, Oğlu Matbacılık**, İstanbul 1981, s.29.
[19] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.488.

tecelli etmesi, yani tüm eşyanın suretlerinde kendini gösteren ilâhî bir varlık olmasını karşılar.

Muhyiddin Bursevî, bu şiirinde eğer sen de bütün nefsani ihtiraslarına galip gelip onlara hükm edebilirsen âb-ı hayatı elde edeceksin, Hz. Süleyman'ın tahtına sahip olup aslında Hak nurunun sende tecelli ettiğini göreceksin, der.

Ki şâhāne oturmışsın milkde Süleymān gibi
***Nūr**-ı nīrān sırr-ı insān cem^c-i ḥayvān sendedür* **(89 / 4)**

3.1.6. İBADET VE İLGİLİ MEFHUMLAR

3.1.6.1. İbâdet, Tâʾat

Abd, kökünden gelen ibadet kelimesi Allah'ın emrilerini yerine getirmek, yasakladıklarından da kaçmak manasındadır. İbadet, Allah'a olan saygı ve hürmetin göstergesidir. Kişi ibadet ederek aynı zamanda kulluk vazifesini yerine getirmiş olur. Allah, insanları kendisine kulluk etmesini için yarattığın âyetlerinde bildirmiştir. Bursevî'de şu şekilde geçer:

Añlayup neçe ma^cnīler
Bulurlar çün teselliler
İrüp dostdan tecelliler
Terk iderler ***^cibādātı*** **(84 / 4)**

Bir beytinde nefsine seslenen şair, Allah'ın insanları ibadet etmeleri için gönderdiğini, ve ibadetin ölürken beraber götürülecek bir armağan olduğunu belirtmiştir.

Bu ẓālim nefsimüz bizi eyledi senden ırak
Ḳomadı ḳılmaġa ***ṭā^cat*** *idevüz bunda yarāḳ*

---

[20] Nur 24/35.

Bursevī'nüñ artdı derdi ider āh ile firāḳ
Ne cevāb idem derlerse ḳanı dosta armaġān **(125 / 5)**

3.1.6.1. Namâz

Namaz, belirli vakitlerde Kur'ân-ı Kerîm'de emredildiği şekilde ve Hz. Muhammed'in tarifi üzere yapılan ibadettir. İslâm'ın kelime-i şehâdetten sonra en önemli farzıdır. Sözlükte "dua, rahmet, övgü, istiğfar" olarak tanımlanan namaz Divan'da "namâz, salât" kelimeleri ile yer almıştır. Namaz, insanı maddî ve manevî olarak temizler, kalplere huzur verir.

Şair bir şiirinde kalp huzuru ile namaz kılmak istediğini Cuma namazı da böyledir söylemiştir. Çünkü kendini vererek kılınan namaz, Allah ile kulu yakınlaştırır.

Ahlāḳ-ı zemīmeden pāk olursa
Riyāżet ṣuyu ile ābdest alursa
Eger Cuma[c] ***namāzını*** *ḳılursa*
Vāṣıl-ı Ḥaḳ olup hīç zevāl irmez **(85 / 3)**

3.1.6.2. Kıyâm

Namazın rükünlerinden olan kıyâm, bazı duaları okumak için belirli bir süre ayakta durmayı ifade eder. Dörtlükte Bursevî, Hz. Peygamber'e intisap ederek ona teslim olduğunu ve kıyama kalktığını ve bu şekilde namaz kılmanın cami ve mihrabı süslendiğini söyler.

Ṣıddıḳ ile uyduḳ imama
Teslīm olduḳ ol hümāma
Cümlemüz ṭurduḳ ***ḳıyām****a*
Zeyn oldı mescid ü miḥrāb **(93 / 2)**

3.1.6.3. Du'â

Dua, isteme, yalvarma, bir kimsenin kendisi veya başkası hakkında bir dileğine bir arzusuna kavuşması için Allah'a yalvarması demektir.

"Bana (hâlis kalp ile) duâ ediniz. Duanızıkabul ederim." [21] Mü'min Sûresi: 60

Bursevî, aşağıdaki dörtlüğünde Mekke'ye gidenlerin Kabe'nin hürmeti hatrına dualarının kabul olduğunu ve işledikleri suçların bağışlandığını belirtir.

Üç direk üzre binası
Varanuñ ḳabūl ***duʿā****sı*
ᶜAfv olur cürm ü ḫatāsı
Ḥürmetine Beytullāh'uñ **(31 / 6)**

3.1.6.4. Mescid, Mihrâb

Mescid, terim olarak secde edilen yer manasındadır. Mihrab ise, camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yerdir. Caminin en değerli yeridir.

Bursevî'nin şiirlerinde şu şekilde geçer:

Ṣıddıḳ ile uyduḳ imāma
Teslīm olduḳ ol hümāma
Cümlemüz ṭurduḳ ḳıyāma
Zeyn oldı ***mescid*** *ü* ***miḥrāb*** **(93 / 2)**

3.1.6.5. İmâm

İmam, "kendine uyulan, önder, cemaate namaz kıldıran kimse" manalarındadır. İmamet de, imamlık yapmak demektir. Muhyiddin Bursevî, yaşadığı dönemde bulunduğu yerdeki halka önder olmuş, ârif bir insandır.

---

[21] Mü'min Sûresi: 60

Ṣıddıḳ ile uyduḳ ***imāma***
Teslīm olduḳ ol hümāma
Cümlemüz ṭurduḳ ḳıyāma
Zeyn oldı mescid ü miḥrāb **(93 / 2)**

3.1.6.7. Tesbih

Tesbih, Allah'ı takdîs ve tenzîh etmek, onun her türlü kusur ve noksan sıfatlardan uzak olduğunu dile getirmek, bu maksatla "Allah'ım seni tenzih ve akdis ediyorum" anlamına gelen Sübhanallah kelimesini söylemektir.

"Tesbih, kalp, söz ve itikat yönünden olabilir. Tarîkat ehlinin belli sayıda Sübhanallah demelerine de tesbih denir. Tesbih ve zikir sayısının tespitine yarayan, küçük tanelerin ipliğe dizilmesiyle yapılan, elde çekilerek kullanılan bilinen âlete de tesbih adı verilir. Tesbihin sayısı genellikle 33, 99 veya 1001 tane olur."[22]

Kār-gāhı ḫalḳ iden Ḫallāḳ-ı ᶜādil ḳandadur
Cümle eşyādan münezzeh alup viren ya nedür
Cümlesi ***tesbīḥ*** *iderler cemᶜ olup sübḥānedür*
Gel berü gel ᶜibret alup sırr ile seyrāna gel **(87 / 3)**

***

Yerde gökde hep melekler ***tesbīḥ*** *iderler seni*
Luṭf idüp ᶜizzetün Ḥaḳḳ'ı ḳıl muḳarreb sen beni
Daḫī behāyim ermeden āzād eylegil teni
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān **(99 / 3)**

---

[22] Mehmet Zeki Pakalın**, Osmanlı Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, Mili Eğitim Bakanlığı**,** İstanbul **,**1993: III/471; Uludağ, **a.g.e.**, s. 526.

3.1.7. KUTSAL SAYILAN ZAMAN DİLİMLERİ

3.1.7.1. Mi'râc Gecesi

"Mi'râc, göğe çıkma manâsına gelir. Leyle-i Mi'râc'da Peygamberimizin göğe çıktığı geceyi ifade eder olmuştur ki, bu gece receb ayının yirmi yedisine rastlayan kandil gecesidir".[23] Bu gece Hz. Peygamber Cebrail'in kılavuzluğunda Cenab-ı Hak'la görüşmüştür. Sidretü'l- Münteha Cebrail'in makamıdır. O, bu kattan yukarı çıkamaz.

Aşağıdaki beyitlerde şair, Allah'ın Hz. Peygamber'i Mi'râc gecesinde göğe davet etmesinin, onun bütün âlemlerin baş tacı olduğunu göstergesi olarak görür:

Daᶜvet etdi anı ol Ḥaḳ göklere ᶜurūc idüp
*Görmege dostuñ cemālin dostla **miᶜrāc** idüp*
Bursevī'nüñ cānı Aḥmed ᶜāleme ser-tāc idüp
Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā **(17 / 5)**

Bursevî, başka bir beytinde dervişlerin her gece Mi'râca kadar yükseldiğini ve Hızr elinden âb-ı hayat içtiğini dile getirmiştir.

Dervīşlerüñ maḳāmı ᶜarşdan yüce
*Dostla **miᶜrāc** iderler her gece*
Ḫıżır elinden āb-ı ḥayātı içe
Gel göñül senüñle dervīş olalım **(106 / 4)**

3.1.7.2. Berât

Berât temize çıkma, kurtuluşa erme manalarındadır. Bu gece rahmet ve mağfiret gecesidir. Bu gecenin hürmetine dualar kabul, günahlar affolunur. Bu gece gibi kutsal diğer gece de Kadir Gecesi'dir. Kur'ân'ın indirildiği gecedir. Bin aydan daha hayırlı sayılmaktadır.

[23] Necla Pekolcay, **İslamî Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yay., İstanbul. 1981, s.192.

Şair, beyitlerinde berâtın sağ elinde olmasının şartının Hak yolunda ilerlemek olduğunu söylemiştir.

Ṣırāṭ'ı geçüp mīzāna varalar
Yarın ol Ḥaḳ dīvānında duralar
***Berātı** ṣaġ ellerine vereler*
Mü'minlere ola Ḥaḳ'dan hidāyet **(48 / 5)**

İsyan edenlerin berâtı ise sol ellerine verilecektir:

*ᶜĀṣīlere vir ile ṣoldan **berat***
Yazılı içinde dürlü seyyi'āt
Mü'minlere luṭf ide ol Ġanī ẕāt
ᶜAceb yarın anda n'ola ḥālimüz **(126 / 5)**

3.1.8. DÎNÎ MEKÂNLAR

3.1.8.1. 'Arafât

Kutsal mekânlardan Arafât, Mekke'de bulunmaktadır. Müslümanların hac vazifesini yerine getirmede önemli yere sahip olan Arafat, *Dinî Terimler Sözlüğü*'nde şöyle açıklanmıştır:

" Bilme, tanıma, anlama ve güzel koku' anlamlarına gelen a.r.f. kökünden türeyen 'Arafat', Mekke'nin 25 km. güney doğusunda ova görünümünde düz bir alanın adıdır. Doğu, kuzey ve güneyi dağlarla çevrilidir. Arafat, Hıll bölgesinde Harem sınırları dışında kalır. Harem sınırı ile Arafat arasında Urene vadisi vardır. Haccın rükünlerinden biri olan vakfe burada yapılır."[24]

Arafatta vakfe yapılmadan hac görevi tamamlanmaz. Peygamberimiz (a.s.) 'Hac, Arafat'tır' buyurmuştur… Arafat'ın ortasında 'Cebel-i Rahmet' (rahmet dağı) vardır.[25]

Arafat Bursevî'de şöyle geçer:

---

[24] DİB, **a.g.e.,** s.27.
[25] DİB, **a.g.e.,** s.28.

Gezelüm Mıṣır ile Şām'ı sırr ile seyrān idüp

ᶜAşḳı rehber idinüp beyt-i ḥarāma gidelüm

Sırr yüzinden Beytullāh'ı yedi kez ṭavāf idüp

*Cemᶜ olup ibvān ile çün ᶜ**Arafāt**a gidelüm* **(33 / 2)**

3.1.8.2. Tûr

Tur dağı, dînde ve tasavvufta daha çok Hz. Musa ile birlikte zikredilmektedir. Tur, "Hz. Mūsâ(a)'nın Allah'la konuştuğu dağ. Hakk, Hz. Mūsâ ile nefs yönünden konuşmuştur. Dağ konuşmadan sarsılıp un ufak olduğu gibi, onun Allah ile konuşmasında da ilâhî tecelli sebebiyle nefsi toz olmuş yani helak olmuştu."[26]

Muhyiddin Bursevî, Allah'ın tecellisinin Tūr dağına yansımasına telmihte bulunarak Allah'ın dostluk makamına vasıl olanların Hak taᶜâlâ ile münacat edebileceğini dile getirir.

*İrişen **Ṭūr**-ı Mūsā'ya*
Dost ile ider münācātı
İrişüp sırr-ı aᶜlāya
Seyrān ider semāvātı **(84 / 1)**

Şair, başka bir beytinde aşkın gücünden bahsederken aşkın insanı kendinden geçeceğini ifade eder.

ᶜĀşıḳı iledüp divān-ı Ḥaḳḳ'a
Dürlü nāz u niyāz etdürür bu ᶜaşḳ
Varup dostla āşina olmağa
***Ṭūr**-ı Mūsā'ya atar bu ᶜaşḳ* **(11 / 3)**

[26] Cebecioğlu, **a.g.e.,** s. 664.

3.1.8.3. Mısır, Şâm

Şair, Mısır ve Şam şehirlerini iki defa ve birlikte kullanmıştır.

Ehl-i ᶜirfān meclisinde bugün ᶜüryān olmayan
Nār-ı ᶜaşḳa yanmayan ḥūr u cinān m'ārzūlar
*İrmeyen **Mıṣır** ile **Şam**'a şehr-i Ḳuds'i görmeyen*
Bursevī'nüñ sözi Ḥaḳ'dur beyt-i raḥmān m'ārzūlar **(30 / 4)**

***

*Gezelüm **Mıṣır** ile **Şām**'ı sırr ile seyrān idüp*
ᶜAşḳı rehber idinüp beyt-i ḥarāma gidelüm
Sırr yüzinden Beytullāh'ı yedi kez ṭavāf idüp
Cemᶜ olup iḫvān ile çün ᶜArafāta gidelüm **(33 / 2)**

3.1.9. DİN İLE İLGİLİ DİĞER MEFHUMLAR

3.1.9.1. Kul, Bende

Kul, Allah'ın yarattığı insanlardır. Allah'a ibadet ve itaat için yaratılmışlardır. Allah'ın emirlerini yerine getirmekle hükümlü kişilerdir.

Divanda "kul, bende" olarak zikredilmiştir. Şair bir dörtlüğünde sultanın kulu olma ve bütün dünyevi kavgalarından uzaklaşma nedeninin aşk olduğunu söylemiştir.

Yaḳama yapışup divāne iletdi
*Beni **ḳul** eyledi ṣulṭāna bu ᶜaşḳ*
Terk idüp küllī cihān ġavġāsını
Cümlesini ardıma atdı bu ᶜaşḳ **(8 / 3)**

Bursevî, bende kelimesini daha çok mürşid ile birlikte kullanmış ve müride hakiki bir talip olabilmek için her zaman mürşidin bendesi olması tavsiyesinde bulunmuştur.

Eger gerçek ṭālib isen bu yolda
Rūz u şeb mürşide olıgör ***bende***
Maḳṣūduna irmek dilersen sen de
Mürşid-i kāmile eyle iṭāʿat **(21 / 3)**

3.1.9.2. Sünnet

Kanun, yol anlamlarındaki sünnet dînî anlamda Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan sözleri ve davranışlarıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in söz ve hareketlerine şüphesiz ve sağlam delillerle uyan kişilere de ehl-i sünnet denilmektedir. Muhyiddin Bursevî sünnet ehlindendir. Kendisi Peygamber Efendimizin sünnetlerine uyduğu gibi insanları da bu konuda aydınlatmakta ve sünnete uymaya davet etmektedir.

Şair bir ilahîsinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine uymayıp yolunda gitmeyenlerin Peygamberin ümmetine dâhil olmadığını dile getirmiştir.

Resūl'üñ sırrını fehm etmeyenler
Kim anuñ ***sünnetin****i ṭutmayanlar*
Ṭarīḳatde izine gitmeyenler
Nice ümmet olur aña uymayınca **(2 / 5)**

3.1.9.3. Günâh

Günâh, terim olarak suç demektir. Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı davranıştır. Divanda "günâh, hata, cürm, sehv, suç, zunub, isyân" kelimeleriyle karşılanmaktadır. Muhyiddin Bursevî, insanların günah işlemesinden, isyan etmesinden yine bu hatalarından dolayı af ve mağfiret dilemesinden, günahların affolması için Hz. Muhammed (s.a.v)'den şefaat edici olmalarını istemesinden bahsetmiştir.

Şair bir dörtlüğünde hata ve günah işlediğini ve Allah'ın rahmetine sığınarak amel defterinden günahlarının silinmesi için yalvarmaktadır:

Ola kim ol Ḥaḳ bizi esirgeyüp raḥmet ḳıla
ᶜAfv idüp cürm-i ḫatāmuz ṣuçları bağışlaya
Defterimüzden ***günāh****larumuzı yuyup sile*
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm **(34 / 3)**

Bursevî, beyitlerinde gaflet yüzünden günah işeldiğini dile getirerek Allah'tan rahmetini ve doğru yola hidayet etmesini istemiştir.

Ġaflet ile işledük ***sehv*** *ile* ***cürm*** *ile* ***günah***
Gözümüzin ḳan aḳıdup eyleriz āh u vāh
Raḥmetüñden ḳılma maḥrūm sen esirge yā İlāh
Ḳıl ᶜināyet ḳıl hidāyet luṭf ile iḥsān senüñ **(120 / 3)**

3.1.9.4. Tevbe, İstiğfâr

Kişinin yaptığı hatadan dolayı pişmanlık duyması ve bu pişmanlık ile Allah'tan af dilemesine tevbe (tövbe) denilmektedir. İstiğfār, bir şeyi örtme veya kapamayı talep etme anlamına geli. Kulun günahlardan kurtulup kemale doğru manevî ilerleyişini ifade eder.[27]

Muhyiddin Bursevî, ilahîlerinde tevbe kelimesini daha çok suç kelimesi ile yan yana kullanmış, günahlardan arınmak için kulların Allah'a yalvarmlarını önermiş ve herkesi tevbe etmeye davet etmiştir.

Gel bugün ***tevbe*** *ḳılalum ṣuçlarumuz dileyüp*
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm
Dostumuza gizli rāzumuzı açup söyleyüp
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm **(120 / 3)**

***

Gelüñ tevbe ḳapusı yapılmadın

[27] Cebecioğlu, **a.g.e,** s.321

*Döküp göz yaşın **istiġfār** idelüm*
Çürüyüp topraḳlara ḳatılmadın
*Döküp gözyaşın **istiġfār** idelüm* **(130 / 1)**

3.1.9.5. Hidâyet, Dalâlet

Hidayet, doğruluk, doğru yol, doğruluğa götüren yol anlamındadır. Dînî olarak hidayet; Hakkı ve batılı ayırt ederek, İslâmiyetin doğrultusunda ilerlemek ve Hakk'a, iki dünya saadetine ulaşmaktır. Bursevî, nefsimize bırakmaması ve inayetini bizden esirgememesi için Allah'tan meded ummaktadır.

*Ḳoma bu nefs elinde ḳıl **hidayet***
Senüñ emrüñ üzere ola tamāmet
Żaᶜīfüz yā Rabbi eyle ᶜināyet
Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl **(15 / 4)**

Şair, bir başka beytinde Allah'a Hz. Muhammed'i ve insanlara hidayet yolu olan İslâm dinini gönderdiği için şükr etmektedir.

*Bi-ḥamdil'illāh **hidāyet** ḳıldı Hādī*
Dilümüze müyesser oldı adı
Seyr etdürdi bize bir özge vadi
Görüp dedük anı el-ḥamdü li'llāh **(102 / 1)**

Sözlükte sapınç, sapkınlık, doğru yoldan ayrılma anlamına gelen dalalet Divânın bir dörtlüğünde geçmiştir. Bursevî, hicab üç aşamasının karanlığından geçemeyenlerin dalalette kalıp imana erişemeyeceğini ve Hızır Hazretlerinin elinden hayat suyunu içemeyeceğini söyler.

Ki üç ẓülūmāt ḥicābın geçmeyince

***Ḍalālet**de ḳalur īmāna gelmez*

Ḫıżır'dan āb-ı ḥayāt içmeyince

Gönli ġāfil olup ḥayāta irmez **(5 / 2)**

3.1.9.6. Hikmet

Hikmet kelimesi, sözlükte "Herkesin bilmediği gizli sebep, sır, kâinattaki ve yaradılıştaki İlahî gaye." olarak tanımlanır. Bilgiyi, öğüdü, anlamayı, Allah'a yönelmeyi, adaleti, hayrı kapsayan bir terimdir.

Muhyiddin Efendi, bizim nazarımızda yararlı olmayan şeylerde bile bir hikmetin olduğunu belirtmektedir.

*Gör ol ṣāniᶜün ṣunᶜın her şeyde **ḥikmeti** var*
Gülistāna naẓar ḳılsañ yā nedür bu gülde ḫār
Dost bāġında gül içün bülbül ider āh ile zār
ᶜĀşıḳ maᶜşūḳı bulınca yā ġayrı maᶜāşına **(25 / 2)**

Ancak bu hikmetleri idrak edebilmek için yaradılışa gönül gözü ile nazar edip bakmak gerekir. Eğer böyle bakılırsa, Allahu ta'ala'nın zatının herşeyde tecelli ettiği görülecektir.

*Her eşyāda bir **ḥikmet** ḳomuş ol çün naẓar ḳılsañ*
Kemālātın etmiş iẓhār bilürdün sen anı görsen
Cümle eşyāda ẕātını oḳurduñ çün sebaḳ alsan
Bunlaruñ cümlesini gör Ḥaḳ nice tecellī eyler **(55 / 3)**

3.1.9.7. Ni'met

Nimet, iyilik, lütuf, mal, rızık, yiyecek, içecek, sağlık, hayat vb. şeyler için kullanılır. Kişinin iki dünyada ihtiyacını karşılaması için Allah tarafından verilmiş olan maddî ve manevî her şey nimettir. Önemli olan bu nimetlerin farkına varmak ve şükretmektir; çünkü nimetlerin tümü yüce Allah'tandır ve onun verdiği nimetler de uludur.

Muhyyidin Bursevî, beyitlerinde nimetlerin ululuğunu anlatmış ve bu nimetlerin şükranesi için sabah akşam Hak yolunda ilerlemek ve çaba göstermek gerektiğini söylemiştir.

Dost yolunda ola ṣāmit
***Ni*ᶜ*me**tlere ola ḥāmid*
Ḥaḳ işinde ola cāhid
Rūz u şeb saᶜy etmek gerek **(36 / 3)**

3.1.9.8. Şükür, Hamd

Şükür, yapılan iyiliği övme anlamına gelen Arapça bir kelimedir. İlim, hal ve amel ile olmak üzere üç çeşit şükür vardır. Âlimlerin şükrü dilde, âbidlerinki fiilde, âriflerinki de haldedir.[28]

Hamd ise, yüceltmeyi ifade etmek üzere methetmek, sena etmek anlamını taşır.[29] Muhyiddin Efendi, hep Allah'tan ona şükr etmesini nasip etmesini dilemiş, Allah'tan başka kimsenin ona gerekmediğini söyler.

Senüñ muḥabbetüñ düşdi gönlüme
*Ẕikrün **şükrün** nasīb eyle dilüme*
Bursevī'yi irgür yā Rab vaṣlına
Baña seni gerek ġayrı gerekmez **(60 / 5)**

Şair, bu dörtlüğünde Kabe'ye gidip onun siyah örtüsüne yüz sürüp şükr etmek diler.

Varup iḥrāma girelüm
***Ḥamd** u s̱enālar idelüm*
Eşigine yüz sürelüm
Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ **(31 / 3)**

[28] Cebecioğlu, **a.g.e**, s.615.
[29] Cebecioğlu, **a.g.e**, s.251.

3.1.9.10. Îmân, Mü'min, Küfür, Kâfir

Sözlükte örtmek [30] anlamına gelen küfür, imanın üzerinin örtülmesini, yani Allah'a ve dine ait şeylere inanmamayı ifade etmektedir. Kâfir ise, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan[31], kalbindeki imanı küfür ateşi ile yakıp üstünü örten kimsedir. İman, İslâm dinini kabul ve tasdik etme, Peygamberin dinine kesin olarak bağlanma demektir.

İmanın zıddı küfrdür. İnanmış kişiye mümin , inkâr edene de kâfir denir. Birbirlerinin zıddı olan bu kavramlar, aynı zamanda birbirinin de tamamlayıcısı ve açıklayıcısıdır.

Muhyiddin Bursevî, gece gündüz Allah'a isteklerini arz ettiğini söyleyip bütün yalvarış ve yakarışlarında ömrünün son nefesinde olsa bile, imanını ona nasip etmesini istemiş.

Gice gündüz ya Rab ᶜarż-ı ḥācetüm
*Ṣoñ nefesde naṣīb eyle **īmānı***
Her-dem budur ol dosta münācātum
*Ṣoñ nefesde naṣīb eyle **īmānı*** **(150 / 1)**

Bütün insanlar, Allah'a âşıktır ve O'nun özlemi içindedir. İman edenlerdeki özlem kâfirlerde de bulunmaktadır ve aslında, tüm varlıkların istekleri birdir. Böyle olduğu hâlde, derdinin dermanını aramak ve tabibinin verdiği ilacı kullanarak iyileşmek gerekir.

Cümlenüñ maṭlūbı birdür arada ġavġā nedür
*Kimi **mü'min** kimi **kāfir** bu gülde ḫāra nedür*
Yoḳla bul tez bir ḥekīmi bu derde çāre nedür
İç ḥekīmüñ şerbetinden derdüñe tīmāre gel **(87 / 4)**

---

[30] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.533.
[31] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.480.

3.1.9.11. Gaflet, Gâfil

Gaflet, nefsin arzularına uyarak, Allah'ı, emir ve yasaklarını unutma hâlidir. Gafil ise, gaflet içinde olan kimseye denir. [32]

"(Ey Resûlüm!) Onları, iş bitirildiği (hesap görüldüğü) zamanın dehşeti ile korkut. Onlar hâlâ gaflet içindedirler. Onlar îmân etmiyorlar." (Meryem Sûresi: 39)

Muhyiddin Bursevî, bu beyitlerinde Allah'a onun yüce makamına yakışan zikir ve ibadeti yeterince yerine getirmediğini ömrünün gafletle geçtiğini ve nefse kandığını söyleyip O'nun merhametine sığınarak derdine derman etmesini ister.

Yā İlāhī saña lāyıḳ ẕikr ü ṭāᶜat ḳılmaduk
***Ġaflet**de ᶜömri geçürdük ḳadrini hiç bilmedük*
Aldadı nefsimüz bizi yerimüz nār eyledük
Luṭf idüp biz ḳullarınuñ derdine eyle dermān **(124 / 4)**

Şair, bir dörtlüğünde ise gaflette geçirilen Hak talibine muradın kavuşmayacağını söyleyip gaflet uykusundan uyanmadığı müddetçe sırlara vakıf olamayacağını ifade eder.

***Ġaflet**-ile ṭālib dosta irilmez*
Perde refᶜ olup dost yüzi görilmez
***Ġāfile** bu sırdan ḫaber virilmez*
***Ġaflet** uyḳusundan uyanmayınca* **(2 / 1)**

3.1.9.12. Ümmet

Hz. Muhammed'e inanan ve onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümü için ümmet ifadesi kullanılır. Bursevî,

[32] Apak-Yavuz, **a.g.e.**, s.136.

İslam'ın küfrü yıkıp ışık tuttuğunu söyler ve kıyamet gününde yüzünüzün ak olmasını isterseniz, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmetinden olun der:

Yıḳılıp küfrüñ bināsı ḳalmadı küfr - i nifāḳ
Āşıkāre oldı İslām dikildi nūrdan çerāḳ
*Eger **ümmet** olur iseñ yarın ola yüzüñ aḳ*
Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā **(17 / 4)**

Şair, başka bir dörtlüğünde Hak te'ālâ'nın katında makbul olup ve Peygamber Efendi'mizin ümmetinden olmayı dileyen kişinin, Hak yoluna girmesi gerektiğini söyler.

Ḥaḳ yanında maḳbūl olayım dersen
Ḥabībine ***ümmet*** olmaḳ dilersen
Bu yolda çālış eger çalışırsan
Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan **(109 / 2)**

3.2. TASAVVUF

3.2.1.TASAVVUFÎ KAVRAMLAR

3.2.1.1. Âb-ı Hayat

Âb-ı hayât, içene sonsuz hayat bağışlayan sudur. Dîvân'da Hızır ile birlikte anılır. Rivayete göre Hızır, İlyas ve İskender, içildiğinde insanı ölümsüzlüğe eriştiren âb-ı hayâtı aramak için zulümat ülkesine gider. Bir süre sonra, suyu bulanın diğerlerini haberdar etmesi şartıyla yollarını ayırırlar. Hızır, âb-ı hayâtı bulur ve ondan içer. İlyas'a da içirir, fakat İskender bu sudan içemez ve ebedî hayata erişemez.

Âb-ı hayât, tasavvufî bir sembol olarak 'ilâhî aşk' anlamında kullanılır. Manevî neşeyi, aşk ve irfânı ifade eder. "Âb-ı hayât, Allah'ın Hayy isminin hakikatinden ibarettir.Bu ismi öz vasfı haline getiren kimse, âb-ı hayâtı içmiş olur"[1]

Dîvân'da âb-ı hayât kavramına şu şekilde yer verilmiştir:

*Bursevī **āb-ı ḥayātı** Ḫıżr elinden içeli*
Ref^c oldı cümle ḥicābı dost yüzini seçeli
Ḳoyup nām u nişānı dost iline göçeli
Naḳş içinde devr iderken irdi çün naḳḳāşına (25 / 5)

3.2.1.2. 'Adem

Yokluk manasındaki 'adem kelimesi varlığın, vücûdun zıttı olarak kullanılır. "Tasavvufî açıdan Hakk'dan başka tevehhüm edilen mevcûdât hakikatte yoktur."[2]

"Mutlak adem ve mümkün adem olmak üzere iki tür yokluk vardır. Mutlak adem, esasen yoktur, var olması da mümkün değildir. Mutlak adem halis şer ve sırf karanlıktır. Mümkün adem, olmayan, olmayan ama olması mümkün olan ademdir, kıdemdeki adem,

[1] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.28.
[2] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.32.

subûti adem ve subût da denir. Bu anlamda adem tasavvufta şey, ayn ve zat'tır ve birtakım niteliklere sahiptir. Mutlak adem zulmet, mümkün adem zıldır (gölge). Madum yok demektir. Madum, var-yok (sâbite-madum) bir şeydir; Allah'ın ilminde var ama dış âlemde yoktur. Mümkün adem, Hakk'ın tecelli ettiği bir aynadır. Hak yokluk aynasında ortaya çıkar. Varlıklar ve eşya yokluk aynasındaki yansımalardır. Âlem ve tüm varlıklar kendi asıllarına ve zatlarına göre madum, Hakk'a göre vardır; varlıklarını ondan alırlar. Bunun dışında onlara atfedilen varlık bir vehim ve hayaldir." [3]

Muhyiddin Efendi, burada sırlara vakıf olanların yeryüzü ve gökyüzü yerine arşa ayak bastığını söyler. Sır ehlinin sidretü'l-Müntehâya ulaşıp onda yok olacağını belirtip Allah'ın arşını insanın kalbinde yer aldığını ifade eder.

Sırrı sır ehli yene seyrān iderler dem-be-dem

Keşf olup ᶜarż-ı semāvāt baṣarlar ᶜarşa ḳādem

Sidre maḳāmına irüp olurlar anda ᶜ**adem**

Göñül manẓar-ı Ḫudā'dur anda ᶜarşullāhı **(32 / 4)**

Şair, hakikat yolunun taliplerine, doğru yolu bulmak için bütün Hak dostlarının yürüdüğü ve varlık ve yokluğunu yok edip 'ademe ulaştığı tarikata girmelerini söyler.

Cümle Ḥaḳḳ'uñ dostları ṭoġrı yola baṣdı ḳadem
Varlıġı yoḳlıḳda bulup kendüñi ḳıldı ᶜ**adem**
Gice gündüz ẕikr-i Ḥaḳ ile olurlar dem-be-dem
Sen daḫī gel ᶜāşıḳ iseñ himmeti eyle ḳabūl **(49 / 2)**

3.2.1.3. 'Âlem, Dünya

Âlem; kelime anlamı olarak dünya, cihan manasına gelmektedir. "Yakın olmak anlamına gelen dünüv kökünden türemişen yakın anlamındaki ednâ kelimesinin müennesi olup canlıların üzerinden yaşamış olduğu gezegen, yer küre demektir. Bir terim olarak, insanın ölmeden önceki hayatı, bu hayattayken ilişki içinde bulunduğu varlıklar ve bu varlıklarla ilgili

[3] Uludağ, **a.g.e.**, s. 22.

eğilimleri, tutum ve davranışları anlamına gelir."[4] Dîvân'da âlem, dünya, cihan ve dâr-ı fena kelimeleri çoğu zaman aynı anlamda kullanılmıştır.

Kâinatta iki âlem bulunmaktadır. Biri gelip geçici fâni olan bu dünya, diğeri baki olan ahirettir. Bu dünya aldatıcı, alçak, soysuzdur. Muhyiddin Bursevî bu dünyanın fâni, alçak; âhiretin ise kalıcı olduğunu sık sık şiirlerinde vurgulamıştır. Şair, çoğu zaman şiirlerinde iki dünyanın da kendisi için önemi olmadığını, Allah'ın zatının daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Şairin âlem için kullandığı ifadeler "âlem-i Kübra, âlem-i envar, âlem-i zulmet, âlem-i gayb, âlem-i vahdet, fani dünya, Bahr-ı dünya, devlet-i dünya'' dır.

Muhyiddin Efendi, aşağıdaki dörtlüğünde Peygamber Efendi'mizin dünyayı bir ışık gibi aydınlattığını, onun vücudunun bütün dünyaya neşe ve rahmet kattığını söyler.

Bi-ḥamdi'llāh nūr-ı Aḥmed ẓāhir oldı ***ᶜāleme***
Rūşen oldı cümle ***ᶜālem*** *buldılar ẕevḳ ü ṣafā*
Ol Resūlün gelmekligi raḥmet oldı ***ᶜālem****e*
Rūşen oldı cümle ***ᶜālem*** *buldılar ẕevḳ ü ṣafā* (17 / 1)

Şair, bu dünyanın aldatıcı ve geçici olması hususunda insanları uyarır, herkesin sonunda bu dünyadan göç edeceğini söyler.İnsan ömrü fânîdir ve bir gün sona erecektir. Gelip geçici olan dünyada kimse baki kalmaz.

Bu fānī ***dünyā****da kimseler ḳalmaz*
Ġāfil olma bir gün sen de gidersin
Bundan giden yene bir daḫı gelmez
Ġāfil olma bir gün sen de göçersiñ (136 / 1)

[4] DİB, **a.g.e.**, s.129.

3.2.1.4. Âlem-i Gayb

Âlem-i gayb, " Üçüncü basamak denen ruhlar âlemidir. Cisimden önce teşekkül eden bu âlemde bütün ruhlar Allah'ın "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" hitabına karşılık "kalû belâ" cevabını vermiştir. Şehâdet âlemi ile ceberût âlemi arasındaki ara âlem."[5]

Bursevî'de şu şekilde yer bulur:

İşidüp nidā-yı ġaybı
Ḳalmadı göñlümde reybi
Seyr idüp ***ᶜālem-i ġaybı***
Gördüm aġlaya aġlaya **(132 / 6)**

3.2.1.5. Âlem-i kübra

Âlem-i kübra, "Arapça, büyük âlem demektir. Zahiren büyük âlem, kâinattır. Küçük âlem de insan. Gerçekte kâinat, insanda durulmuştur. Ağacın çekirdekte dürülü halde bulunuşu gibi. İnsan, bütün âlemlerin aslıdır. Bu âlem, kâmil insan için yaratılmıştır. O halde insan "illeti gâiyye" olduğu için asıldır, mevcudat ise fer'dir. İnsan zahiren küçük, fakat hakikatta büyük bir âlemdir ".[6]

Bursevî, insanın kalbinin aslında Hak Teâlâ'nın tecelli ettiği yer olduğu için mi'rac mertebesine kadar yükseldiğini; yeryüzü, gökyüzü, güneş ve saadetin de insanın gönlünde olduğunu söyleyip "gönül gözü ile baktığında Âlem-i kübra denilen büyük âlemin de la'l ve incinin de gönlünde olduğunu göreceksin" der.

ᶜĀlem-i kübrā*dur göñül Bursevī cān gözin aç*
Laᶜl-i yāḳūt dürr-i mercān cāna cānān sendedür **(89 /10)**

[5] Uludağ, **a.g.e.**, 35.
[6] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.478.

3.2.1.6. Anasır-ı Erba'a

Varlıklar, insan karakterinde de etkili olan dört unsurdan (çâr unsur: toprak, hava, su, ateş) meydana gelmiştir.

"Sûfiler nefsin dört mertebesini dört unsura benzetirler. Nefs-i emmâre ateşe, nefs-i levvâme havaya, nefs-i mülhime suya, nefs-i mutmaine toprağa benzetilir. Bunlardan her biri için on özellik belirlenmi ştir ve böylece kırk sayısına ulaşılır. Tasavvuf ehlinin yaptığı birçok açıklama ve yorum dört unsur nazariyesine dayanır."[7]

Her şeyi yokluktan yaratan Allah, her şeyi topraktan var eylemiştir. Hz. Nuh'un gemisini fırtınadan kurtaran da O'dur, yedi denizi yaratan da O'dur:

Görün ol ḫāliḳ ***toprağ****dan*
Yaratdı cümle eşyayı
Ḳurtarup Nūḥ'ı ṭūfāndan
Ḫalḳ etdi yedi deryāyı (54 / 1)

3.2.1.7. 'Afv

Afv, "suçu bağışlama anlamına gelir."[8] Allah Teâlâ'nın ihsanı ile asi ve günahkâr kulların kusurlarını bağışlamasıdır. Kulların cürmü ne denli çok olsa da, O'nun affı kulların günahından büyüktür. Çünkü Allah'ın rahmet ve gufran denizinin sonu yoktur.

Bursevî, dostun ayrılık ateşinde yanıp tutuşmakta, bu hasretten dolayı âh çekip inlemektedir, "Allah'ım sen bağışlayıcısın, suçlarımızı aff et çünkü kullar için Allah'ın affından başka sığınak yoktur" der.

Bursevī bī-çāre ḳuluñ gözleri ḳan ağlayup
Ḥasretüñden gice gündüz derd ile āh eyleyüp

---

[7] Uludağ, **a.g.e.**, s.41.
[8] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.12.

Bağışla ṣuçlarımuzı luṭf ile ᶜafv eyleyüp
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin ***ᶜafv*** *ile ġufrān senüñ* (121 / 5)

Bir başka şirinde de, "Bütün dertlerin dermanı kulların sevgilisisin; Allah, Gafûr isminin tecellîsi ile kulların günahını bağışlar, suçlarımızı affet!" der.

Derde dermānum sensin
Cāna cānānum sensin
ᶜAfv *it ġufrānum sensin*
Ġufrān senden yā Mevlā (74 / 2)

3.2.1.8. Basîret

"İdrak, firâset, kalp gözü ile görme anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. Tasavvufta eşyanın hakikatlerini görmeyi sağlayan, ilâhî nur ile nurlanmış ve idrâki tam olan kalbi ifade eder."[9]

Muhyiddin Efendi, "İlahi hakikatleri gören basîret sahipleri, surete aldanmaz gizli sırrı suret gözü ile görmek mümkün değil. Kendine nazar kıl kimin onu alt üst edeceğin gör, bil ki sana zülm eden nefsin ve şeytandır, bunu görüp anlamak için basiret gözünü açıp düşünmelisin!" der:

Göz midür yā söz midür sırr-i nihānı seyr ider
Vücūduñ şehrinde kimdür naẓar ḳıl gör devr iden
Nefs ile şeyṭān mıdur bil bu göñüle cevr iden
Baṣīret *gözini açup tefekkür eyle sen anı* (88 / 3)

[9] Uludağ, **a.g.e.**, s.87.

3.2.1.9. Cevr, Cefa

Sözlükte "eza, haksızlık, zulüm anlamlarına gelen cevr "[10], tasavvufta ruhen yükselmeye mani olan şeyleri ifade etmektedir. Cefâ ise "eziyet, zulüm, sıkıntı anlamlarına gelmekte olup tasavvufta kulun Allah'ı tefekkürden uzak oluş halini ifade etmek için kullanılır." [11]

Bursevî, " Âşıklar maşukuna kavuşmak için sabırsızlanıyor, yedi denizi de içseler susuzlukları giderilmez; gözlerinden kanlı gözyaşı döküyorlar, onların çektiği eziyeti kimse katlanamaz" der.

ᶜĀşıḳlar vaṣl-ı yāre ṣabr idemez
Yedi deryā ṣuyın içse ḳanamaz
ᶜĀşıḳlaruñ ***cevrin*** *kimse yudamaz*
Aḳar gözlerinden çün yaş ile ḳan **(67 / 4)**

Başka bir dörtlükte de "Aşk, âşığa eziyet çektirip rahat vermiyor, aşk yolunda nice âşığın başını alıp onların canını kast etti" der.

Eyledi ᶜāşıḳa dürlü ***cefalar***
Ḳomadı rāḥat kim ide ṣafālar
Nice ᶜāşıḳlardan alup ḳafalar
ᶜĀḳıbet başına ḳaṣd etdi bu ᶜaşḳ **(10 / 5)**

3.2.1.10. Cur'a

Kelime anlamı "bir yudumluk su; içim, yudum" olan cur'a; içki kadehinin dibinde kalan tortu, yudum ifadesini de taşımaktadır. Cura genellikle, bâde, kadeh,

---

[10] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.128.
[11] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.120.

Cem kelimeleri ile birlikte kullanılır. Divan şiirinde curanın son yudumunun yere dökülmesi âdet haline gelmiş ve bununla birlikte şarabın mucidi Cem anılmıştır. Tasavvufta ise mecaz anlamı ile kullanılan cura, daima Hak âşıklarını sarhoş edişi yönü ile zikredilmiştir.

Muhyiddin Efendi, aşağıdaki dörtlükte kendini mürşit rolünde görür ve muhataplarına onun sözlerini dinlemelerini ve aşk şarabından bir yudum içip gönüllerini diriltmelerini söyler:

Bursevī'nüñ ṭut sözini dime kim ḥālüm n'ola
İç bu ᶜaşḳuñ ***curᶜa****sından göñlüni iḥyā ḳıla*
ᶜĀḳıl iseñ cān gözin aç naẓar ḳıl ṣaġ u ṣola
Cümlesinden ᶜibret alup ẕevḳ ile seyrāna gel **(87 / 5)**

3.2.1.11. Derd, Dermân

Dert; üzüntü, hastalık, bela, gam manalarına gelen bir kelimedir. Dert halinden kurtulmaya vesile olan şeye de derman denilir. Dert; "Farsça gam, ızdırab, elem demektir. Sevgiliden sevene geçen ve katlanılması güç yetmeyen hal. İlâhi aşk. Bu, istenen bir derddir. En büyük derd dertsiz olmaktır. "Allah derdini artırsın" bir Mevlevî deyimidir. Derdli âşık demektir." [12] Dert, tasavvuf ehlince sevgilinin âşığına verdiği bir lütuftur. Allah kuluna dert verdiyse bu Allah'ın kulunu sevdiğini, ona olan ilgisini gösterir. Kuluna verilen dert, Allah'a yönelmek için bir şanstır. Divan şiirinde âşık her zaman dertli, çaresiz, sıkıntılı ve hastadır. Bu dert genellikle âşığın sevgiliye kavuşamamasından, onun güzel yüzünü görememesinden, ağyara yüz vermesinden kaynaklanmaktadır.

Mutasavvıflar ise, derde farklı yaklaşmışlardır. Tasavvuf ehli her zaman dertli olmak ister çünkü onların tek derdi Allah'tır. Allah'ın tecellisini görmek, O'nun vuslatına ermekten başka gayeleri yoktur. Mutasavvıflar dertlerine derman bulmak istemezler. Derman, derdi ortadan kaldırır. Oysa dert her zaman Allah'ı hatırlatmaktadır. Tasavvuf ehli, derman olarak sadece Allah'ın vuslatını isterler.

---

[12] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.158.

Mutasavvıf şair Muhyiddin Bursevî, divanında dert kavramına sıkça yer verir. Kendisinin âciz olduğunu, dertlerin dermanının Allah olduğunu söyler. Divanında dert kavramını ‘’derd-i nihanî, belâ, derd-mend, bī-çâre, ‘aciz ü bî-çāre, haste gönül”; dermanı da “devâ, merhem, ᶜilâc, tımâr, çâre, hekim, tabîb” kelimeleri ile karşılar.

Bursevî, bu dörtlüğünde derdinin dermanını aramakta ve onun çaresinin Allah’ta olduğunu belirtip işlediği suçlar için Mevlâ’sından medet umduğunu dile getirir.

*ᶜAceb bu **derd**ime **dermān** ḳandadur*
*ᶜĀşıḳın d**erd**ine **çāre** sendedür*
Yā Rabbi cürm ile ᶜiṣyān bendedür
Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl **(13 / 4)**

Şair, burada aşığın Hak yolunda sıkıntılara katlanması gerektiğini söyler.

Niçe bir ᶜāşıḳ gözünde bu ġaflet
*Ya nedür çeḳilen **derd**i ile **miḥnet***
Dost yolında gelüñ çekelüm zaḥmet
Bugün yüzümüzi ḫāke sürelüm **(46 /5)**

Bursevî, bu dörtlükte kendisinin güçsüz ve çaresiz olduğunu dile getirip derdinin dermanının Allah’ta olduğunu söyler.

Bursevī żaᶜīf-i biçāre
*Sendendür **derd**ine **çāre***
İrmek diler vaṣl-ı yâre
Teraḥḥum eyle sulṭānum **(77 / 8)**

3.2.1.12. Dergâh

Kapı anlamına gelen “der” kelimesi ve yer bildiren “gâh” ekinin birleşmesiyle oluşan dergâh (dergeh), tasavvufta Hakk’a ibadet edilen yer manasında

kullanılır. “Tarikat mensubu şeyhlerle, dervişlerin ikâmetgahı olan büyük tekkelere dergâh denir.” [13]

Tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin derinleştirildiği ve halka takdim edildiği bu yerlere insanlar, dünya hayatının çeşitli meşakkat ve sıkıntıları ile yorulan ruh ve bunalan gönüllerini dinlendirmek için gitmişlerdir. Bu mekânlar, dergâh, tekke, tekye, zâviye, hankah, âsitane gibi isimler altında anılırlar.

Muhyiddin Bursevî, dergâhı çoğu zaman yüz sürmek deyimi ile birlikte ele almıştır. Aşağıdaki dörtlüğünde, nefs ve şeytanın vesveselerine uyup günah işlediğini ve bu yüzden Allah’ın dergâhına gidecek yüzü olmadığını söyler ve Allah’tan af diler:

*Ne yüz ile varalum **dergāh**uña iy Pādişāh*
Nefs ile şeyṭāna uyup işeldük bī-ḥad günah
Bağışla ṣuçlarımuzı meded ḳıl sen yā İlāh
Sen Kerīm’sin hem Raḥīm’sin ᶜafv ile ġufrān senüñ **(121 / 2)**

3.2.1.13. Fenâ, Bekâ

Fenâ sözlükte fânî olmak, yok olmak geçici ve bekâ kalıcı manasına gelir. Fenâ ve Bekâ kavramları tasavvufi anlamda değişik manaları ihtiva eder: “ **a**. Kötü huyların davranı şların yok olması fenâ, yerlerini güzel huyların ve iyi davranı şların alması bekâdır. **b**. Kulun kendi (nefsani) sıfa t ve niteliklerinden sıyrılıp çıkmasına fenâ, Allah’ın sıfat ve nitelikleriyle sü slenmesine bekâ denir. **c.** İnsanın kendisini, etrafındaki halkı ve e şyayı görmemesi bekâdır. **d.** İnsanın, fenâ halinde olduğunu da bilmemesi “fenâdan fenâ”dır (fenâ ender fenâ). Sâlik önce kendisinden fâni oluyor, sonra Hakk’ı gördüğü için Hakk’ın sıfatından fâni oluyor, sonra Hakk’ın arlığında tamamıyla yok olduğu için fenâsını görme halinden de fâni oluyor.

İnsan kötü fiil, hal ve vasıflarda baki ise bu sefer de iyi fiil, huy ve vasıflardan fânidir. Bu anlamda bekâ, yani çirkin olanda baki olma kötü olduğu gibi, güzel olandan fâni olma

[13] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.158.

da kötüdür. Kötü olandan fâni, iyi olanda baki olmak suretiyle tasavvuf yoluna girilir. Nefsinden fâni olan Hak'la baki olduğu gibi Allah'ta fâni olan da Allah'la baki olur."[14]

Muhyiddin Bursevî de bu dünya bir hiç üzerinde kurulduğunu geçici ve vefasız olduğunu hatırlatarak bir gün herkesin ölüp bu dünyadan göç ettiğini söyler, o gün ailen yasını tutup arkadaşlarına veda etmek zorunda kalırsın, der.

Ṣaḳın yoḳdur bu dünyānuñ vefāsı
***Fenā** üzre ḳurılmışdur bināsı*
Atan anañ ḳardaşuñ idüp yası
Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler **(143 / 5)**

Bursevî, şiirlerinde kişinin kendi varlığından, benliğinden vazgeçmesi gerektiğini; varlığının fâni olduğunu sık sık tekrarlamıştır, bunun sebebi kişinin bekaya ulaşması için fena olması gerekmesindendir. O, Allah'tan kendisini fena mertebesine ulaştırıp benliğinden kurtulmasını ister, bütün dünyevi ilgi ve alakalarına göz yummasını, Allah'ın varlığına erişebilmek için aklının da vücudunun da yok olmasını diler.

*Yā İlāhī ben ḳuluna vir **fenā-yı muṭlaḳı***
Al bugün benligim benden maḥv eyle vücūdumı
Cümle eşyādan yum gözüm müyesser ḳıl yoḳlıġı
Varlıġına ire^c aḳlum maḥv eyle vücūdumı **(94 / 1)**

3.2.1.14. Gaflet

Gaflet, "Farkına varmama, uyanık olmama ve habersizlik halidir. Gaflet, kulun Allah'tan habersiz olması, yaratılış gayesini unutması, âleme tefekkür gözü ile bakıp ondaki

[14] Uludağ, **a.g.e.**, s.70.

ince ve hikmetli işleri göremiyor olmasıdır."[15] Tasavvufta Allah'ın sıfatlarından habersiz olma, kulluk vazifesini yerine getirmeme ve düşünmeme, nefis ve isteklerinin doğrultusunda hareket etme gibi durumlar için kullanılır. Gaflet tasavvufta ve edebiyatta daha çok uyku olarak tasavvur edilir. Gafleti uykuya teşbih edenlerden biri de Muhyiddin Bursevî'dir. Divanda "hâb-ı gaflet ve gaflet uykusu" gibi ifadeler kullanmıştır.

Bursevî, "Gaflet uykusunda olan Hak talibi Dost'a kavuşamaz; gaflet, kişi ile Hak arasına çekilen bir perdedir, gafil olanlar onun yüzünü örten bu hicabı bertaraf edemez, gizli sırdan habersiz kalır" der.

Ġaflet-ile ṭālib dosta irilmez
Perde refeᶜ olup dost yüzi görilmez
Ġāfile bu sırdan ḫaber virilmez
***Ġaflet** uyḳusundan uyanmayınca* (2 / 1)

Başka bir şiirde de "Ey gafil kıyamet halin nasıl olacak diye hiç düşündün mü, cennete mi girersin yoksa cehenneme mi? Bu gaflet uykusundan uyan da hazırlığını yap korkuyorum ki yarın mahşer gününde sen ağlayıp diğerleri haline gülecektir" diyerek insanları uyarır.

İy ġāfil eyle tefekkür ᶜāḳıbet ḥālüñ n'ola
Yarın anda yerüñ cennet mi yaḫud nār mı ola
Ḳorḳu var sen ağlayasın eller şād olup güle
*Uyan bu **ġaflet**den uyan gel yaraġ eyle yaraġ* (128 / 1)

---

[15] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.222.

3.2.1.15. Gevher

Gevher kelimesi, sözlükte "cevher; kaynak, maya, asıl, öz anlamlarına gelir. Tasavvufta ise, varlığı başka varlığa bağlı olmayan, kendi kendine var olabilen, değişikliğe uğramayan kalıcı öz anlamındadır." [16] Bu anlamda cevher, kendisinin kimseye muhtaç olmadığı ve bütün varlıkların kendisine muhtaç olduğu Allah Teâlâ'yı, cevherden hâsıl olan ârız ise Allah'tan gayri her şeyi ifade etmektedir.

Bursevî'ye göre, aşk paha biçilmez bir incidir, onun kıymetini bilmeyen cömertliğinden nasip alamaz, dostun kavuşma yolunun kılavuzu da aşktır.

Bu ᶜaşḳ bir ***gevher****-durur ḳıymetine irmez bahā*
Bilmeyen ḳadrini anuñ bulmadı cūd u seḫā
Dosta vāṣıl olmaġa bu ᶜaşḳ-durur bil reh-nümā
Yaḳ bu ᶜaşḳ odına cānı girüp ᶜaşḳ baḥrine ṭal (7 / 2)

3.2.1.16.Gönül, Kalp

Gönül, vücudun kan dolaşımı merkezi olan kalbin Türkçe karşılığıdır. "Arapça bir kelime olan kalb, kalebe fiilinin mastarıdır. Çoğulu kulûb, eklâb, kılebe ya da eklub olup, bir şeyi bulunduğu halden bir başka hale çevirmek demektir."[17] Tasavvufta, "nefs-i nâtıka, sırlar hazinesi, Allah'ın nazar ettiği mahal, ilâhî kemâlin ve cemâlin en güzel tecellî ettiği yer"[18] anlamına gelmektedir.

Bursevî, bir dörtlüğünde kalbin Allah'ın evi olduğunu söylemiş, gönlü aynaya benzetilmiştir. Eğer kalbin aynasındaki pas silinmezse, gönül Allah'ın evi olmaktan çıkar.

Ḳalb *āyīnesinüñ gitmeyince pası*
Hīç olur mı ***göñül*** *dostuñ yuvası*

---

[16] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.126-127.
[17] Âdem Ergül, **Kur'an ve Sünnet'te Kalbî Hayat**, Altınoluk Yay., İstanbul, 2000, s. 95.
[18] Uludağ, **a.g.e.**, s. 148.

Dostdan olmayınca derdüñ devası
Yā nice bula ol bu gün ḥayātı (3 / 2)

Şair, Divânı'nın başka bir dörtlüğünde gönül ayinesinde dostun yüzünün görmek mümkün olduğunu belirterek kalbe bakanların onun izini buldukları belirtir. Eğer görmemizi engelleyen kalbimizdeki hicab ortadan kaldırılırsa, Hak te'âlâ'nın zatını ve sıfatını gönül gözüyle görebiliriz.

*Bu **göñül** mir'āt-ı Ḥaḳ'dur görinür dostuñ yüzi*
*Gördiler **göñü**l içinde buldılar dosta izi*
Anca ͨāşıḳlar göñülde ḳıldı dost ile rāżī
*Ref ͨ eyle **ḳalb**den ḥicābum görine ẕāt u ṣıfāt* (118 / 3)

Aşk, âşık, sevgili ve bunlara ait duyguların tecelli ettiği yer olarak düşünülen gönül, âşığın sinesi içerisinde düşünülür. Aşkın merkezi olan gönül, her haliyle müstakil bir varlık olarak düşünülmüştür. Âşık için gönül bir hitap yeridir; onunla konuşur, dertleşir. Şair, çoğu zaman kendisini soyutlayarak, gönlüne hitap eder, ona bu vefasız dünyaya gönül kaptırmak yerine dostun pazarında gezmeyi, onun şehrine gidip canı cananı ile kavuşturarak kendisini onun yolunda feda etmesini söyler.

İy göñül gel senüñ ile dost bāzārın idelüm
Vefāsı olmayan milke göñül virüp n'idelüm
Terk idüp cān u cihānı dost iline gidelüm
Cān ile cānāna irüp cānı ḳurbān idelüm (90 / 1)

3.2.1.17. Hakîkat

"Hakikat, gerçek manasına gelen Arapça bir kelimedir. Sûfîler, Allah'a ulaşma yolunda şerî'at, tarîkat, hakîkat ve mârifet şeklinde dört mertebe kabul ederler. Bunlardan ilki avâmın, ikincisi havassın, üçüncüsü havassu'l-havassın, dördüncüsü de ehass-ı

havassü'l havassın derecesidir."[19] Havassu'l-havassın (seçkinlerin seçkinleri) derecesi olan hakikat, eşyanın ve hadiselerin sırlarını çözmeyi, bunların altında yatan gerçekleri anlamayı ifade eder.

Muhyiddin Bursevî, "Mürşidi bulan onun yardımı ile Hakk'ı bulur, çünkü her kalp hakikatin sırrına eremez, eğer sen de men 'aref sırrına vakıf olmayı diliyorsan, ona itaat edip sözünü dinlemelisin", der.

Mürşidi bulanlar Ḥaḳḳ'ı buldılar
***Ḥaḳīḳat** yolına sefer kıldılar*
Men ᶜarefe sırrın iseñ bu yolda

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat (21 / 2)

3.2.1.18. Halvet

"Halvet, yalnız kalıp tenhaya çekilme anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Tasavufta ise, zihinsel konsantrasyonu ve bazı özel zikirlerle riyazetleri gerçekleştirmek üzere, şeyhin müridini, karanlık, dış dünyadan soyutlanmış bir yere, belirli bir süre için koyması. Allah ile gizlice konuşmak, kalbi yanlış inançlardan ve kötü huylardan temizlemek, kurtarmak da halvet olarak değerlendirilir. " [20]

Bursevî, gönül ile halvet kılmak ister:

*İy göñül gel senüñ ile dā'im **ḫalvet** ḳılalum*
Dost ile birlikde olup ġayrıyı terk idelüm
Terk idüp fānī cihānı dā'im ᶜuzlet ḳılalum
Dost öñinde senüñ ile gizlü bāzār idelüm (91 / 1)

[19] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.243.
[20] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.249.

3.2.3.19. Hayret, Hayrân

Hayret, kulun Allah'ın tanıyıp farkına varması, tecellisini görmesi ile kendisinde meydana gelen haldir. Kul, gördükleri karşısında acziyete uğrar. Tasavvufta ise "Hayret, Allah hakkında hırslı olmakla, ümitsiz olmak arasında bir duraktır. Aynı şekilde, korku ve rıza, tevekkül recâ' arasında bir duraktır. Hayret, derin ve düşünce Allah huzurunda, hakikat ehlinin ve âriflerin kalblerine gelen bir haldir. Âriflerin bazısı, hayreti, kavuşma, onu iftikâr, onu da tekrar hayretin izlediği kanaatindedirler."[21]

Allah âşıkları gönüllerinde yalnız Allah'a yer verdikleri, geri kalan herşeyi temizledikleri için Allah'ın sırrına nail olurlar. Gördükleri üzerine hayret ve hayranlığa düşerler, şaşkınlıklarından ne yapacaklarını bilemezler. Bu hayret ve hayranlık mutasavvıfların en belirgin özellikleridir. Bursevî, hayret denizine dalanların bütün dünyevî ilgi ve ihtiraslardan kurtulacağını söyler, bu dereceye nail olanlar vuslat şarabını içtiğinde sarhoş olup hayrete düşeceklerdir:

*Ki **ḥayret** baḥrine çün ġarḳ olasın*
Cümle ᶜalāyıḳdan pes ḳurtılasın
İçüp vuṣlat şarābını ḳañasın
*Gide ᶜaḳluñ olasın mest ü **ḥayrān*** **(1 / 6)**

Şair, bir başka dörtlükte içinde bulunduğu hayret duygusunun büyüklüğünü anlatmak için hayret-i kübrâ ifadesini kullanır:

Refᶜ idüp yüzden niḳābı görinür ol nūr-ı ẕāt
Görünicek dost cemāli ḳandurmaz beni Fırāt
***Ḥayret-i kübrā**ya düşüp maḥv olur ᶜaḳlı idrak*
Göñül manẓar-ı Ḫudā'dur anda Beytu'llāh'ı gör **(32 / 2)**

---

[21] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 260.

3.2.1.20. Hevâ

Hava, arzu, istek gibi anlamları olan hevâ kelimesi tasavvufta nefsin kötü arzu ve isteklerini anlatmak için kullanılır. Hem edebiyatta hem tasavvufta nefis ile birlikte sıkça kullanılır. Muhyiddin Efendi sadece yemek, içmek ve nefsin istekleri ile uğraşan kimsenin kendine zulmederek cehennemin kapılarını açtırdığını söyler.

Gice gündüz yeyüp içmek
*Nefsüñ **hevā**sına uçmak*
Cehennem ḳapusın açmak
Nefslerine ziyān oldı **(50 / 6)**

3.2.1.21. Hırka

"Bir mürit adayı belli bir deneme ve hazırlık döneminden sonra tarikata ehil ve şeyhe layık görülürse ona tekkede yapılan bir törenle hırka giydirilir. Hırka giyen talip artık bundan böyle şeyhin müridi, tarikat mensubu ve diğer müritlerin kardeşidir. Tarikatın kural ve ilkelerine uymak, kendisin e verilen görevleri seve seve yerine getirmek zorundadır. Hırka giymek, mürit adayını şeyhin kabul ettiğinin, dolayısıyla Hakk'ın da kendisini kabul ettiğinin simgesidir." [22]

Bursevî, "Aşk yoluna girenler için bu dünyanın mal ve mülkü hiç bir değer taşımaz. Onlar, bu dünyaya gönül bağlayıp da kendilerine saray ve köşkler inşa etmezler, dervişliğin hırkasına önem verirler, sen de dervişlerin girdiği yola yani evliyaların yoluna gir!" der.

Bu yola girenler cihāna bakmaz
Meyl idüp bunda köşk-i sarāy yapmaz
Dervīşliḳ **ḫırḳa**sın yabaña atmaz
Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ **(104 / 4)**

[22] Uludağ, **a.g.e.**, s.166-167.

3.2.1.22. Hicâb, Nikâb

Hicâb, perde iki şey arasına konan engeldir. Tasavvufta ise, Allah ile kul arasındaki engeller için kullanılır. Allah ile kul arasındaki engeller mâsivâ, nefis ile nefsin arzu ve istekleri, beşeriyet, gaflet uykusu vb. şeylerdir. Kısaca Allah'ın tecellisini görmeye, O'nu tanımaya engel olan her şey hicâptır. "Hakk'ın nûrdan ve zulmetten yetmişbin perdesi vardır."[23] Allah ile kul arasındaki engeli aşanlar, perdeyi aralayanlar Allah'ın sırrına, tecellisine muvaffak olup vahdete, bekaya ulaşırlar

Bursevî, Divanında "nikâb, perde, nikâb, setr," kelimeleri ve "hicâb-ı ᶜayn, zulmet hicâbı, nikâb" ifadeleri ile hicâbı zikretmiştir.

Şair, Allah'tan kendisinin elini tutup hicâbını kaldırmasını ister:

Yā İlāhī ḳoma süflide bize eyle hümā
*Al elüm ḳaldur **ḥicāb**um ḳıl mekānum āsumān*
Her nefesde nūr-ı ḫāṣun ola bize reh-nümā
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān **(99 / 1)**

Nikâb tasavvufî bir terim olarak âşığın cân ile cânân arasındaki bedeni (nefs)i, demektir. Nikâb, cân gözünün perdesidir.

Muhyiddin Efendi, Allah'tan yüzündeki nikabını düşürmesini ve kendi gönül gözündeki hicâbın kaldırılmasını diler.

***Niḳāb**ı refᶜ eyle dostum yüzünden*
***Ḥicāb**ı refᶜ eyle göñül gözünden*
Senüñ neyledügüñ bildüm sözünden
Baña seni gerek ġayrī gerekmez **(60 / 2)**

[23] Kaplan Üstüner, **Divan Şiirinde Tasavvuf**, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2007, s. 70.

3.2.1.23. İlim, İrfan, Cehl

İlim, bilmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir. " Sûfîlere göre ilim ikiye ayrılır. Birincisi, tahsil ve telkin ile elde edilen kesbî ilimdir. İkincisi de, Allah'ın, kulun kalbine ilham etmesi ile oluşan vehbî ilimdir. Buna mârifet denir." [24] Cehl, "ilmin zıddı olup bilmezlik anlamına gelir ."[25] İrfân ise "sezgi, tecrübe ve manevî yolla elde edilen bilgidir." [26]

Tasavvufun en önemli konularından olan ilim ve irfana diğer mutasavvıflar gibi Bursevî de çok önem vermiştir. Divanda ilim ve irfan şu ifadelerle yer almıştır: '' 'ilmullāh, 'ilm-i ledüni, 'ilm-i hikmet, ledünni 'ilm, 'ilm ma'deni, 'ilm-i 'irfān, 'ilm-i destan, 'ilm-i ihfā, 'ilm-i İlahī, ᶜilmullāh, ehl-i 'irfān''.

Bütün ilimlerin esası ve ruhu Allah'ı tanımaktır. Çünkü ilim ve marifetin kaynağı âlim olan Yüce Allah'tır.

Muhyiddin Bursevî, Hak kelamı olan Kur'an-ı Kerim'i okumayan ve zahirde kalanlara Allah tarafından öğretilen ledüni ilmi anlamadan kemale ermeyeceklerini belirtir.

Ḥaḳ kelāmı sırr-ı Ḳur'ān'dan ḫaber-dār olmaduñ
Ṣūret -i zāhirde ḳaldun bir ma ᶜ āñī almaduñ
*Bi-vücūd ᶜ**ilm-i ledüni** oḳuyup añlamaduñ*
*Bilmeyen ᶜ**ilm-i ledüni** ol bugün kāmil m'olur* **(29 / 2)**

Allah, ona âşık olanlara Kur'an-ı Kerim'de arş da ve irfan ilmi de sizin içinizdedir diye hitap eder.

Çünki senden irişür ᶜāşıḳlara dostdan ḫitāb
*Cemᶜ-i Ḳur'ān ᶜarş-ı raḥmān ᶜ**ilm-i ᶜirfān** sendedür* **(89 / 5)**

---

[24] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.305.
[25] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.130.
[26] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.317.

***

Ḥaḳ sañа ḳıldı naẓar senden saçıldı pes gül-āb
*Gül gülistān bāġ u bostān ᶜ**ilm-i destān** sendedür* **(89 / 6)**

3.2.1.24. İnsân

İnsan kelimesi daha çok Arapça telaffuzu olan "âdem" ile zikredilmektedir. "Dil bilimcilerin çoğu bu kelimenin 'esmerlik' anlamına gelen 'üdme' veya 'tip, örnek' anlamına gelen 'edeme' veya 'bir şeyin dışyüzü' anlamına gelen 'edime' kelimesinden türetildiğini söylemiştir. [27]Tasavvufî manadaki adam (racül), bilinç alanını Allah'ın istilâ ettiği yani sürekli Allah'ı tefekkür eden kişi "[28] olarak tanımlanmıştır.

Âdem, adam, mert olarak şiirlerde geçen insan dînde ve tasavvufta yaratılanların en şereflisi, en güzeli olarak ele alınmaktadır. İnsan sûretinde Allah'ın cemali ve celali söz konusudur. Allah'ın insanda tecellisi ile ilgili "Allah insanda tecellî etmiştir de lâkin insanlar kendilerini bilip takdîr edemiyorlar. Yerleri ve gökleri yoktan var eden Allah belki de insana gelmiştir de ona "Ene'l Hak" diyerek feryâd ediyordur. Biz onu duyuyoruz. Duysak bile sem' ve itibâra inkârda ısrâr ile kırda bayırda Allah arıyoruz"[29], demiştir.

Bursevî de insanı, Hakk'ın zatının mazharı olarak görür:

Bursevī görmek dilerseñ gel bugün mir'āta baḳ
Gizledi mir'āt içinde ḳılmadı iẓhār-ı Ḥaḳ
*Maẓharı-dur ẕāt-ı Ḥaḳḳ'uñ gel berü **insān**a baḳ*
ᶜĀlemüñ naḳşına baḳma aç gözüñ naḳḳāşa baḳ **(26 / 4)**

---

[27] DİB, **a.g.e.**, s. 7.
[28]Cebecioğlu, **a.g.e.**, s. 32.
[29] Mustafa Tatcı, **Denizlili Mehmed Emîn Efendi Nereden Gelip Nereye Gidiyor İnsan Hakîkatten Bir Bahis veya Teşrîh-i Hak**, İstanbul, 2012, s.66.

Muhyiddin Bursevî, Kur'an'daki "Biz Âdemoğullarını (öbür yaratıklardan) üstün kıldı." [30] ayetine işaret edip Allah'ın, insanı her şeyden üstüm kıldığını, keramet sahibi yaptığını ve ona kendi ruhundan üflediğini söyler:

Leḳat kerremnā beni ***Ādem*** *deyü buyurdı Ḥaḳ*
Cümle eşyādan kerāmetlü olan ***insāna*** *baḳ*
Ādem*'e kendü rūhundan nefḫ idüp ḳıldı nazar*
Gel berü emvātı iḥya ḳılan ruhullaha baḳ (24 / 3)

3.2.1.25. Kurb

Kurb, "Arapça, yakınlık anlamına gelen bir kelimedir. Ezelde, yani ruhlar âleminde, Allah ile kul arasındaki ahde uymayı ifade eder. Allah ile kul arasında geçen ahde uymayı ifade eden, bir tabirdir. Kulun Hakk'a yakın olması,müşahede ve mûkâşefe iledir. Allah'tan gayrisiyle de Allah'tan uzak olur."[31] Bu haliyle kurb, kalp yoluyla Allah'a duyulan yakınlıktır. Kalbin Allah'ın sevgisi ile dolması ve O'nun yardımı ile sükûn bulmasıdır. Bu yakınlık, Allah'a itaat ve kullukla elde edilir.

Muhyiddin Bursevî'ye göre aşk ile tanışmayıp sevgiliye kavuşma yolunda onu kendisine kılavuz etmeyen kimsenin ömrü gaflet ile geçmiş demektir. Kişi, Hak ile arasında perde olan kendi varlığını da yok etmelidir, ancak o zaman Allah'a kurbet mümkün olur. Bunun için de aşk ateşinde yanmak gerekir.

Şol kişi kim ᶜaşḳ ile bir āşinālıḳ itmedi
Rehber olup aña bu ᶜaşḳ maᶜşūḳa iletmedi
Ġaflet-ile geçdi ᶜömri bil ḥicābı gitmedi
Yaḳ bu ᶜaşḳ odına cānı bulasın ***ḳurb****-ı viṣāl* (7 / 4)

---

[30] İsrâ, Ayet, 70.
[31] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.383.

3.2.1.26. Ma'rifet

Bilgi, irfan kazanmak manasındaki marifet tasavvufta Allah tarafından kulun kalbine verilen sırrı karşılamaktadır. "Marifet sûfîlerin rûhânî hâlleri yaşayarak, mânevî ve İlâhî hakikatleri tadarak (iç tecrübe) ile ve vâsıtasız olarak elde ettikleri bilgi ve irfandır."[32] Marifet, tasavvufta dört kapı denilen dört mertebenin sonuncusudur. Bütün mertebeler şeriata bağlıdır. Şeriat olmadan hiçbiri olmaz. Kişinin şeriata bağlı olması, tarikata girmesi, hakikata ulaşması ve marifete nail olması şeklinde sıralanmaktadır. Kişi bu meretebelere uyduğu sürece nefsini köreltir, eğitir; kalbini mâsivâdan temizler ve Allah'ın tecellisine, sırrına ulaşır.

Bursevî, Divânında "marifet güli ve marifet bağı" ifadelerini kullanmıştır. Aşağıdaki dörtlüğünde şair, tarikatı bir anahtara benzeterek onu ele aldığını ve onun vasıtası ile ma'rifet kapılarını açtığını dile getirip fena mülküne gitmek istediğini söyler. O, dostun şehrinde onun cemalini görüp güzelliğine hayran olmak istenmektedir.

Ṭarīḳat miftāḥını destime almışım bugün
***Maᶜrifet** ḳapusın açup bir ḳoḳum dostuñ bugün*
ᶜAzm idüp mülk-i fenādan seyr idem dostuñ gülin
Görüben dostuñ cemālin bu cānum ola ḥayrān **(86 / 4)**

3.2.1.27. Mahv (Mahviyyet)

Mahv, bir şeyin izini, eserini tamamen silmek, yok etmek anlamına gelir. Âdete ait vasıfların ortadan kalkmasıdır. Bir de cem'e ait mahv vardır. Bu hakiki mahv olup çokluğun "tek"de fânî olmasını ifade eder. Mahviyyette çokluk ve başkalık ortadan kalkıp birlik tecellî eder. Kulun fiilleri Hakk'ın fiillerinde fânî olur.

[32] **Uludağ**, a.g.e., s. 347.

Âşık, kensdisine hicap olan benlik sevdasından vazgeçip nefsini yok etmedikçe, Allah'ın vuslatına kavuşamaz. Bursevî, Allah'ın lütfuna sığınarak bu hicabların ortadan kaldırılmasını diler.

Bu beñligim imiş yene bugün ḥicāb olan bana
Bu ḥicābı geçmeyince nice ᶜazm eyleyem saña
Luṭf idüp refᶜ it ḥicābı varam çün senden yana
*Al bugün benligim benden **maḥv** eyle vücūdumı* (94 / 3)

3.2.1.28.Mâsivâ

Kelime olarak "başka ve başkası manasına gelen mâsivâ, tasavvufta kesreti ifade eder ve Allah'tan başka her şey demektir." [33] Tasavvufta dünya ile alakalı şeyleri ifade eder. Mâsivâ insanı Allah'tan uzaklaştır. Dünyanın güzelliklerine aldanan, gönlünü mâsivâya kaptıran insanlar hakiki dünyadan, baki güzelliklerden uzaklaşmış olur. Mâsivâ, tasavvufta Allah'ın dışındaki her şeyi ifade eder. Mâsivâ kesrettir. Hakikî bir olanı görememek, dünyadaki çoklukla, esasında yok olanlarla oyalanmak anlamına gelir. Bu anlamda kişiyi Allah'tan alıkoyan her şey mâsivâdır. Divan Edebiyatında mâsivâya geniş yer verilmiştir. Şiirlerde âşıklar genellikle mâsivâdan kurtulabilmek için kanlı gözyaşı dökmüşlerdir**.**

Gönül hanesi Allah'ın tecellî edeceği nazar-gâhdır. Bu sebeple gönül hanesinden mâsivâ tamamen silinip arınmalıdır. Kalpte Allah'ın dışındaki sevgilere yer olmamalıdır. Bursevî, bunun şu şekilde ifade eder:

Göñül ṣāfī olmayınca
***Mā-sivā**yı silmeyince*
Ol dost gelüp ḳonmayınca
Dostuñ naẓar-gāhı olmaz (81 / 2)

[33] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.488.

Muhyiddin Efendi, Allah'a kalbinden mâ-sivânın girdirilmesini ve gönül gözündeki tozların silinmesini ister, Allah'ın zat ve sıfatlarını görebilmek için gönül gözünün açılmasını ve kalbindeki perde ve hicabın kaldırılmasını diler.

*Gider **mā-sivā**yı ḳalbden ḳoma ġayrüñ varını*
Luṭf idüp göñlüm gözinün siliver ġubārını
Açılup göñlüm gözi çün seyr idem esrāruñı
Ref^{c} eyle ḳalbden ḥicābum görine ẕāt u ṣıfāt **(118 / 2)**

3.2.1.29. Miskin

"Arapçada zelil, hor, zavallı kimse anlamına gelen miskîn, tasavvufta varlık duygusundan sıyrılan, varlığı yokluğa çeviren, kendisinde hiçbir varlık görmeyen kişiyi ifade eder."[34]

Bursevî "Ya Rab, biz çaresiz, zavallı kullarını hidayet etmeseydin biz ne yapardık" der:

Ger hidāyet olmayınca n'eylesün bī-çāreler
Sen ^{c}ināyet ḳılmayınca oñulur mı yâreler
*Bir bölük bī-çāre **miskīn** işi yoḳ āvāreler*
Cümlesi luṭfuñ umarlar ḳıl ^{c}ināyet yā Ġani **(65 / 2)**

3.2.30. Nefs

" Nefs, Arapçada, ruh, akıl, beden, cevher, arzu, murad gibi anlamları olan bir kelimedir. "[35] Nefs, çoğu zaman ruh kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak, iyi işlere azmettiğinde ruh, dünya işlerine ve kötü işlere azmettiğinde de nefis adını alır. " Tasavvufta ise nefs, beden kalıbına tevdi edilen ve kötü huyların mahalli

[34] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.440.
[35] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.472.

sayılan latîfe, kula ait illetli vasıflar, kötü huy ve fiiller gibi anlamlarıyla kullanılmaktadır."[36]

" Tasavvufi anlamda nefs, iki mana ifade eder. Birincisi kulun kötü huyları ve çirkin vasıflarıdır ki bu anlamda nefs kişinin en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek, kırmak ve mücâhede kılıcıyla katletmek gerek ir. Bunun için riyazet yapılır, çile çıkarılır. Buna nefs-i emare ve nefs-i şahvani denir . İkinci anlamda insanın zatı, mahiyetini ifade eder ".[37]

Tasavvufta en çok zikredilen ve istenmeyen nefis, nefs-i emmâredir. Nefs-i emmâre kötülüğü emreden nefistir. "Yani kalbi, ulvî değil, süflî (aşağılık, alçak) şeylere celbeden şeye nefs-i emmâre denir." [38] Muhyiddin Bursevî de aşağıdaki dörtlükte kötü davranışların kaynağı olan nefs-i emmâreyi ele almıştır. Şair, dörtlükte bu nefsinin insanı ölüme götürdüğünü ve cehennem ateşinde yanmasına sebep olacağını söyler. Eğer ölmeden önce gaflet uykusuna dalıp nefs-i emmāreni öldürmezsen, o da arkandan bir hırsız gibi seni helake sürükler. İnsan nefsi, nefs-i emmâre mertebesinde kaldığı sürece onun düşmanıdır.

__Nefs-i emmāreñ__ seni helāk eyler ṣaḳın
Düşürüp nār-ı caḥīme ᶜaẕāba eyler yaḳın
Ölmezden evvel öligör __nefse__ uymaḳdan ṣaḳın
Yoḫsa arduñdan ḥarāmı bil helāk eyler seni **(68 / 3)**

Bize zulm edip Allah'tan uzaklaştıran bu nefistir. Ona boyun eğip emirlerini dinleyen kimse Hakk'ın ferağına mahkûmdur. Bursevî cehennemde pişmanlık odunu ile yanmamak için nefisten uzaklaşmak gerektiğini söyler.

Bu ẓālim __nefs__-durur bizi eyleyen Ḥaḳ'dan ırak

---

[36] H. Kamil Yılmaz, **Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar,** Ensar Şeriat Yayınevi, İstanbul 2000, s.304.
[37] Uludağ, **a.g.e.**, s.274.
[38] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.473.

Ḥükmüne rām eyleyüp ol Ḥaḳ'dan idiser firāḳ
Bursevī eydür bugün gel idelüm bunda yaraḳ
Yoḫsa ḥasret odı yarın bil helāk eyler seni **(68 / 4)**

3.2.1.31. On Sekiz Bin Âlem

Çeşitli boyutlarıyla birlikte, bütün bir kâinata on sekiz bin âlem denmiştir. Buna göre tüm varlık âlemi şu on sekiz temele dayanmaktadır: Dokuz felek, hava küre, su küre, ateş küre, toprak küre, cansızlar, bitkiler, hayvanlar, insan ve insan-ı kâmil. Her bir âlem zuhuru itibariyle bin sayılır ve on sekiz bin âlem meydana gelir.[39]

Hakk'ın bir emri ile on sekiz bin âlem meydana gelmiştir. Ayette beyan edildiği üzere "Allah bir işin olmasını dilerse, ona ol der ve olur ." [40]

Bursevî, "Âşıklar aşk meydanına girip dünya ve ahireti fethedip muradına erdiğinde, 'alemin bütün boyutlarını gördüler, ya Rabb, vuslatına kavuşmak için aşkını bize kılavuz et" der.

ᶜAşḳ ile ᶜāşıḳlaruñ meydān-ı ᶜaşḳa girdiler
Fetḥ olup dünyā vü ᶜuḳbā her murāda irdiler
***On sekiz biñ ᶜālemüñ** sırrına baḳup gördiler*
Rehber eyle baña ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣlunı **(43 / 4)**

3.2.1.32. Rahmet

Rahmet, sözlükte acımak, şefkat etmek, ihsan etmek, esirgemek, korumak, affetmek manalarına gelir.

---

39 Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.495.
40 Al-i İmran, 3/47.

Tasavvuf edebiyatında daha çok Allah'ın müminlere rahmeti ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in âlemlere rahmet olarak yaratılması vesilesiyle zikredilmiştir. Bursevî, Allah'ın rahmetinden bahsetmiş ve hem kendisine hem de diğer insanlara rahmet niyaz etmiştir. Peygamber Efendimizin rahmetini ve onun âlemlere rahmet hatırlatarak şefaat isteğinde bulunmuştur.

*Yā İlāhī **raḥmetüñ**den bizi maḥrūm eyleme*
Ṣuçlarımuz içün yarın bizi rüsvāy eyleme
Rūz-ı maḥşerde ḫışm idüp yerimüz nār eyleme
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin ᶜafv ile ġufrān **(121 / 1)**

3.2.1.33. Sır

Çoğulu esrâr olan sır; gizli olan, kimseye anlatılamayan şey demektir. "Arapça sır, gizli şey, kök, kıymetli, vadinin orta yeri, asıl nikâh, bir şeyin halisi, efdali gibi anlamları ihtiva eden bir kelimedir. Sır, kalbde bulunan Rabbânî bir latifedir."[41]

Tasavvufta Allah'ın kuluna verdiği lütuftur. Tarifi mümkün olmayan halleri anlatmak için kullanılır. Kâinatta görünen ve gizli olan her şeyde Allah'ın sırrı vardır. Bunu ancak gaflet uykusunda olmayan, kalbi mâsivâdan arınmış olanlar bilebilir. Muhyiddin Bursevî, tasavvuftaki bu Allah ile kul arasında olan özel hali sır ve esrâr kelimeleriyle sık sık zikretmiştir. Tecelli sırrından, Hz. Muhammed'in Mirac'a çıkması, kâinatın yaratılması ve besmelenin sırrından şiirlerinde bahsetmiştir. Şiirlerde sırla ilgili kullanılan bazı ifadeler şunlardır: "sırr-ı nihān, sır-ı aʾlā, Men 'aref sırrı, gizli sır, sırr-ı maᶜānī, sırr-i vechullāh, sıru'llāh, sırr-ı Beytullāh, Sır-ı Hak, maᶜārif sırrı, sırr-ı muᶜammā, sırr-ı Kur'ān, dostun sırrı, sır ehli, Sırr-ı semāvāt, sırr-ı Kudsı, sırr-ı āyāt, sırr-ı İlāhī, sırr-ı Hudā, gönül sırrı, sırr-ı insan, sırr-ı Furkan, sırr-ı beyan, Cemāᶜat sırrı, sırr-ı bāb, sırr-ı evliyā, esrār-ı Hak, esrār-ı Hudā "

Şair bir beyitte âkil insanların marifet sırlarını anlaması gerektiğini söyler:

---

[41] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.307.

*Gel berü ᶜāḳıl iseñ anla maᶜārif **sırrını***
Cān gözin açup naẓar ḳıl ᶜālemün naḳḳāşına
Baḥr-ı ᶜUmmān'da ṣadef içinde gizler dürrini
Gökyüzünden āb u bārān yaġar ise başına **(25 / 1)**

3.2.1.34. Tarikat

Yol, gidiş, hal, usül, tarz manalarına gelen tarîkat, tasavvufta kulu Allah'a götüren yol demektir. "Tarikat, Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kurallarıve âyinleri bulunan yoldur. Mutasavvıflara göre tüm insanlar, hatta bütün yaratıkların alıp verdiği nefesler sayısınca Allah'a yol gider. Herkes kendi meşrebine, ruh yapısına, dünya görüşüne ve manevî zevkine göre bir yol tutar (tarikate sülûk eder) veya bir şeyhe bağlanır veya tamamıyla bunların dışında yaşar."[42]

Bursevî "Başkalarının sözüne kanma, gece günüz Allah'a yakın olmak için çabala! Tarikat bizim elimize verilen bir silah gibidir, bu silahla Hak yoluna girip nefis isteklerine galip gelebilirsin", der.

Aġyāruñ sözine aldanma ṣaḳın
Rūz u şeb saᶜy idüp ol Ḥaḳḳ'a yaḳın
*Bursevī **ṭarīḳat** silāḥın taḳın*
Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan **(109 / 8)**

Bursevî, "manayı duyup da anlarsan sırlara vakıf olursun, eğer eşyaların zatını bilirsen haber sahibi olursun ve bütün ağaçların hâl dili ile senin ile konuştuğunu görürsün", der.

*Eger anlar iseñ maᶜnī ṭuyasıñ bir niçe **esrār***
Bilesin aṣl-ı eşyāyı alasın bir neçe aḫbār
Lisān-ı ḥāl ile dile gelüp söyler cümle eşcār

[42] **Uludağ**, a.g.e., s. 510-511.

Keşf olup bunlarıñ gör neler ḳıldı Ḥaḳ neler (55 / 2)

3.2.1.35. Tecellî

Görünme, ortaya çıkma gibi anlamlarına gelen tecelli, "tasavvufta gaybdan gelen ve kalpte ortaya çıkan nurlar; Allah'ın isim ve sıfatlarıyla sûfinin kalbinde tezâhür etmesi demektir… Mutasavvıflara göre Allah'la kulları arasında yetmiş bin perde (hicab) vardır. Gerçekte Allah her an tecelli etmektedir. Ancak bunu yalnızca kalp aynasını arıtan, parlatan kimseler anlayabilir."[43]

Bütün mahlûkat, Cenâb-ı Hakk'ın kendini gösterme arzusunun neticesinde tecellî nûruyla meydana gelmiştir. Kâinat, O'nun nûrunun zuhur mahallidir ve insan, ilahî isimlerin bir tecellî aynasıdır.

Bursevî aşağıdaki dörtlükte Allah'tan zatının tecellisini ona göstermesini diler." Bütün dünyanın doğusunu batısını alt üst edenler senin gayeni anlamadılar, Ya Rab, sen bize lutfet de Peygamber Efendimizin yolundan ayırma" der.

*Bursevī'ye yā İlāhī ḳıl **tecellī** ẕātuñı*
Luṭf idüp göster cemālüñ oḳıya āyātuñı
Şarḳ u ġarbı devr idenler bilmedi ġāyatuñı
Luṭf idüp ayurma yā Rab Miṣṭafā'dan yolumı (72 / 5)

Şair aşağıdaki dörtlükte ise, ne yerde ne de gökte karar bulamayacağını, bu geçici dünyada duramayacağını söyler. "Gönlümün susuzluğunu bu dünya bertaraf edemedi, Allah'ım sen gönlüme tecellî edip de ona hayat ver, elimi al ve senin cemalini görmeme engelleyen bu hicapların ortadan kaldırılması için yardım et, beni göklerde yerleştir" der:

Yerde gökde yoḳ ḳarārum menzilüm dār-ı fena
Gitmedi ṣusuzlıġım bu göñlüme gelmez ġınā

---

[43] DİB, **a.g.e.**, s.640.

Vech-i ẕātuñ ḳıl ***tecellī*** *göñlüme eyle bina*
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān **(99 / 2)**

3.2.1.36. Vahdet, Kesret

Vahdetin zıddı olan kesret, kelime anlamı olarak çokluk demektir. Allah'ın isim ve sıfatları ile tecelli etmesi çokluğu meydana getirmiştir. Bu çokluk, gölgeden görüntüden ibarettir. Asıl olan bir olan Allah'ındır. Vahdete ulaşmak için kesret halinden kurtulmak, kesrette Allah'ı görmek gerekir.

" Tasavvufta bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk hâlinde görünmesi kesret, bu çokluğun hakikî bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak sadece Hakk'ı görmeye vahdet denir." [44]

Bursevî, vahdet ve kesret kavramını beraber kullanmış. Şair, kesreti bir hicap olarak görmüş ve aşk kılavuzluğu ile bu hicaptan kurtulup vahdet âlemine ulaştığını söylemiştir, aşk onun yıkık gönlünü bayındır yapmış onun yerine ihtişamlı bir bina inşa etmiştir.

Beni kes̱ret ***ḥicāb****ından ayırup*
ᶜĀlem-i ***vaḥdet****e bıraḳdı bu ᶜaşḳ*
Bu göñül vīrānesin maᶜmūr idüp
ᶜİmāret eyleyüp yapdı çün bu ᶜaşḳ **(8 / 4)**

3.2.1.37.Varlık, Benlik

Varlık, insanın fâni olan vücududur. "Varlığına, makamına, bilgisine, malına, mülküne, akrabasına, güzelliğine güvenip, kendisinde payeler aramaya kalkışan; bunların Allah'ın nimeti olduğunu düşünmeyip, kendine mal etmeye çalışan, gurura kapılan kimselere varlık, benlik sahibi denir." [45]

---

[44] Uludağ, **a.g.e.**, s. 309.
[45] Cebecioğlu, **a.g.e**., s. 689.

Muhyiddin Bursevî, ilahîlerinde varlığından geçip, benliğini yok etmek istediğini dile getirir. Varlığını önemsemeyen şair, Allah'tan varlığını yok etmesini isteyerek Allah ile arasında olan engeli kaldırmış, Allah'ın varlığına aklı ile ulaşmak için vücudunun mahv olmasını dilemiştir:

Yā İlāhī ben ḳuluna vir fenā-yı muṭlaḳı
*Al bugün **benlig**im benden maḥv eyle vücūdumı*
Cümle eşyādan yum gözüm müyesser ḳıl yoḳlığı
***Varlığ**ına ire ͨaḳlum maḥv eyle vücūdumı* (94 / 1)

Bir başka dörtlüğünde şair, varlığını mahv eyleyenlerin Allah'a kavuşacaklarını ifade etmiştir. Nefis, insanı doğruluktan ayırmaya çalışır, kendi kötü arzu ve isteklerini yapmaya zorlar. Nefsine galip gelip, olgunlaştıranlar Allah'ı bilirler. Allah'ın hidayetinden nasip alanlar, kendi varlığının gelip geçici, fâni olduğunu bilir ve varlığını yok edip benlik hicabını kaldırarak Allah'a kavuşurlar.

Bursevī'ye ḳıl hidāyet vir fenā-yı muṭlaḳı
*Maḥv ola nefsüñ vücūdı ḳalmaya hīç **varlığı***
*Al bugün **benlig**im benden ḳıl müyyeser yoḳlığı*
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān (99 / 4)

3.2.1.38. Vasl, Firāk

Kavuşmak manasındaki vasl kelimesi Divan edebiyatında vusûl, visâl, vuslât olarak da yer alır. Sevgiliden ayrı olan âşığın sevdiğine kavuşmasını ifade eden vasl kelimesi Tasavvuf edebiyatında kulun Allah'a kavuşmasını anlatır. "İlm-i şuhûd ile Hakk'a ulaşma. Kâşânî bu konuda şu tanımıgetirir: Zâhirler ve bâtınlar arasında, sevgi vasıtasıyla rahmete ulaşan gerçek birliğe vasl denir."[46] Vuslat tasavvufta insanın Allah'a ulaşmasını ifade eder. Vâsıl ise, manevî sülûk yollarından biriyle makamları geçen, ihsan mertebesine varıp Hakk'a ulaşan kişi anlamına gelir.

---

[46] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.307.

Hakiki sevgiliye kavuşma arzusu içerisinde olan mutasavvıf şair Muhyiddin Bursevî daima yanıp tutuşmaktadır. Bazı şiirlerinde ise, Allah'ın tecellisine ulaştığında vuslat şarabı ile mest olduğunu anlatır ve Allah'a bunun için şükreder. Divanda vasl mevzusu ile geçen ifadeler şöyledir: " vasl-ı didâr, vasl-ı yâr, vuslat şarâbı, vuslat âbı, vuslat şerbeti."

Şair bir dörtlüğünde Allah'tan cemalinin nimetini ve vuslatı ona nasip etmesini istemiş, aşığın bu kavuşma hasretinde yanıdığını dile getirerek meded ummuştur. Şair için önemli olan Allah'ın cemaline kavuşmaktır. Allah'ın cemali şair için bir nimet, lütuftur.

Göster cemālün ᶜāşıḳa
***Vaṣl**un naṣīb it ṣādıḳa*
ᶜĀşıḳ yüregi yanıḳa
Senden meded Mevlām meded **(41 / 5)**

Firāk; "ayrılma, ayrılık"[47] anlamlarına gelir. Firkat öyle bir azaptır ki, âşığı garip ve çaresiz bırakır. Âşık, İlahî bir lütuf olan vuslata erip bu dertten kurtulmak ister.

***Firāḳ**dan yañar cānum*
Seni bulmaḳ diler yārum
Ḳaldur niḳābuñı şāhum
Refᶜ eyle gözden ḥicābı **(115 / 2)**

3.2.1.39. Vefâ

Vefâ, "sözünde durma, sözünü yerine getirme, dostluğu devam ettirme" [48] anlamlarına gelir. "Tasavvufta ise, Allah'a "elest" meclisinde verilen sözü yerine getirmeyi ifade eder."[49]

---

[47] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.269.
[48] Devellioğlu, **a.g.e.**, s.1143.
[49] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.695.

Bursevî, aşağıdaki dörtlükte kelimeyi tasavvufî anlamında kullanır:

Dost ile olan ᶜahde ***vefā*** *idüp*
Elestü ḫitābına cevāb idüp
Dönmeyüp bu ᶜahd üzerine gidüp
İḳrār itmeyince īmān bulunmaz **(37 / 6)**

Her fırsatta dünyanın fânîliğine dikkat çeken Bursevî, aşağıdaki dörtlüğünde akıl sahibi olanların Hak yolundan ayrılmadığını ve bu vefasız dünyaya gönül bağlamadığına dikkat çekip, "Bu dünya kimseye vefa etmemiş sen de şimdiden hazırlığını yap" der.

ᶜĀḳıl olan göñlin Ḥaḳ'dan ayırmadı
Vefāsız dünyāya göñül virmedi
Bursevī kimse ***vefā****sın görmedi*
Gelüñ yaraġ idelüm şimdengerü **(141 / 7)**

3.2.1.40. Zâhir

Zuhur kökünden türeyen zâhir kelimesi açık, meydanda olan, aşikâr, belli, dış, görünen anlamlarını bünyesinde taşımaktadır. Zâhir kelimesinin zıttı bâtındır. Bâtın kelimesi gizli, iç, sır, görünmeyen anlamındadır. "Allah'ın ismi olarak "bâtın"; gizli olan şeyleri ve sırları bilen, akıl ve uzuvlarla hakikati idrak edilemeyen demektir. Zahir'in zıddıdır."[50]

Bursevî, âriflerin söylediği sözlerin akıl ve mantığın kavrayamadığını söyleyip bu bilgilerin zahirî ilim yolu ile anlatılamayıp ancak nakl edildiğini belirtir.

Ṣanma sen ᶜāriflerüñ sözlerini ᶜaḳl-ıladur
Ẓāhire *ol dile gelmez degil kim naḳl-iledür*

[50] DİB, **a.g.e.**, s.57.

Anlaruñ her bir kelāmı bil emr-i Ḥaḳ-ıladur
Ṭālib-i ᶜuḳba olanlar anı seyrān eyledi **(27 / 5)**

3.2.2. Tasavvufî Tipler

3.2.2.1. 'Âlim, 'Ârif

İlimle uğraşan bilgili kişiye âlim, irfan sahibi (Hakk'ı bilen) kişiye de ârif denilir. "Ârif kelimesi bir tasavvuf terimi olarak manevî tecrübeyle mârifet ve hakîkat mertebesine erişen kimse anlamında kullanılmaktadır. Ârifin sahip olduğu bilgiye marifet denilir."[51]

Muhyiddin Efendi, ârif dediğin her sözün aslını en ince ayrıntısına kadar bilmeli, der:

*Sen seni ᶜ**ārif** ṣanursın maᶜrifetden bī-ẖaber*
*ᶜ**Ārif** oldur her kelāmuñ bile aṣlın ser-te-ser*
ᶜAşḳ gelicek ᶜāşıḳı cümle hevālardan keser
ᶜĀşıḳuñ ᶜaşḳdur Burağı ᶜāşıḳa nihān m'olur **(29 / 4)**

3.2.2.2. Dervîş

Dervîş sözlükte "fakir, ihtiyaç sahibi anlamına gelen Farsça bir kelimedir. Tasavvufta, dünyadan yüz çeviren, varlık iddiasından geçip kendini Allah'a veren kişiye denir. Dervîş, Allah'a vuslat yolunda büyük cihada girmiştir ve her an o cihadın mücahidi olarak sabretmek zorundadır. Ancak bu sayede hedefine ulaşıp muradına erebilir."[52]

---

[51] DİB, **a.g.e.**, s.57.
[52] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.159.

Yunus Emre dervîşlik ile ilgili olarak şunları söyler: "Yetmiş iki millete bir gözle bakmayan şer'in evliyasıysa hakikatte asidir. Hakikatte Hak'tan başka bir şeyi var görmek, şirk sayılır. Dervîş bu gerçeği bilişi ile görüşü ile oluş haline getirmiş gibidir."[53]

Bursevî ise, dervişliğin nişanlarını şöyle sayar:

Bilüñ ***dervīş****ligüñ budur nişanı*
Dost yolına fedā eyleye cānı
Gözlerinden aḳıdup yaş u ḳanı
Dostuñ viṣālini özleye her dem **(108 / 1)**

Muhyiddin Efendi dervişliği bilinmeyen bir bilmeceye benzetip derviş olmayanları kör olarak görmüştür. "Dervişlik yüce bir makamdır, sen de bu makama ulaşmak istersen tarikata girip evliyanın yoluna gir!" der:

Dervīş*liḳ bir özge mu*ᶜ*ammā-y-mış*
Dervīş *olmayanlar bir* ᶜ*amā-y-mış*
Dervīş*ün maḳāmı ne a*ᶜ *lā-y-mış*
Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ **(104 / 5)**

Başka bir dörtlükte de "Dervişlerin makamı arştan bile yücedir, dervişler her gece miraca yükselip Allah ile kavuşuyorlar, onlar hayat suyunu Hızır elinden içerler, sen dervişlik yoluna gir!" der:

Dervīşlerüñ *maḳāmı* ᶜ*arşdan yüce*
*Dostla mi*ᶜ*rāc iderler her gece*
Ḫıżır elinden āb-ı ḥayātı içe
Gel göñül senüñle ***dervīş*** *olalım* **(106 / 4)**

[53] Abdülbaki Gölpınarlı, **Tasavvuftan Dilimize Giren Deyimler ve Atasözleri**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1977, s.89.

3.2.2.3. Evliyâ

Velî, Allah'ın dostu manasındadır. Velinin çoğulu evliyâdır. Velinin haline, derviş olmaya ise velâyet denilir. "Arapça velî kelimesinin çoğulu olup dostlar anlamını ifade eder. Hayatını nefis mücâdelesi ile geçirecek, şerî'atı takva boyutundaki inceliğiyle yaşayan; Hz. Peygamber'e tam anlamıyla uyan; kaya gibi sertlikten kaçıp, toprak gibi davranmayı hedef edinerek, diken yerine gül yetiştiren bahçıvanlara benzeyen kişilere evliyâ denir."[54]

Bursevî, "Evliyanın yolunu izlemek Allah'ın yolunu izlemek demektir" der ve bu yola girenlerin de Allah'ın hakiki kulu olduğunu söyler. Bu yolların en yücesi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tariki İslam'dır.

__Evliyā__nuñ yolı Allah yolıdur
Bu yola girenler Ḥaḳḳ'uñ ḳulıdur
Ṭarīḳ-i Muḥammed ġāyet uludur
Ṭarīḳine sülūk it __evliyā__nuñ **(104 / 2)**

3.2.2.4. Tâlib

"Arapça, taleb eden, isteyen demektir. Tasavvuf okuluna kaydını yaptırma durumundakilere tâlib denir. Tasavvufta, hedefe ulaşana kadar dört dereceden söz edilir: Tâlib, mürid, sâlik, vâsıl. Tâlib ilk derecedir."[55] Tâlib kavram tasavvufta matlubu bulmak, menzil-i maksûda erip, vâsıl-ı Hakk olmak için seyr ü sülûk eden kişinin geçirdiği aşamalardandır.

Bursevî, tâlibe Hak yolunda canını feda etmesini salık verir:

Gel berü __ṭālib__-i esrār-ı Ḫudā

[54] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.199.
[55] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.259.

Bugün dosta cānuñı eyle fidā
İre sem^c-i cāna Ḥak'dan bir nida
İresin ^cayne'l-yaḳīne çün ^cayān **(1 /1)**

3.2.2.5. Zâhid

Tasavvuf ehlinden olup dünya ile irtibatını koparan kendini ibadete veren tiptir. Tasavvufta bu kavramın karşılığı olumlu olmasına rağmen hem Divan edebiyatında hem tasavvuf edebiyatında şairler tarafından eleştirilmiştir. Sürekli ibadet etmeleri ancak ibadetin özüne inememeleri, aşktan noksan ve Allah'ın tecellisinden uzak olmaları bu tipin özelliğidir.

Muhyiddin Bursevî de aşağıdaki dörtlükte zahide onu yalan iddialarından vazgeçmesini söyler, kendini tanımayan Hakk'ı nasıl tanıyıp da âlim olabilir diyerek onu eleştiride bulunur.

*Gel bugün **zāhid** yalan da^cvāyı terk it fāriġ ol*
Bilmeyen nefsini Ḥaḳḳ'ı pes nice ^cālim olur
Görmedüñ sen rāh-ı Ḥaḳk'ı ġāfile gösterme yol
Yolını añlamayan ol ṭālibe rehber mi olur **(29 / 1)**

IV. BÖLÜM

DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

- 1 -

Min Kelām-i İlāhī

Mefâ^{c}ilün / Mefâ^{c}ilün / Fe^{c}ülün

Gel berü ṭālib-i esrār-ı H̬udā
Bugün dosta cānuñı eyle fidā
İre sem^{c}-i cāna Ḥak’dan bir nidā
İresin ^{c}ayne’l-yaḳīne çün ^{c}ayān

^{c}Ayn-ıla ^{c}ayne irüp yār olasın
Cem^{c} olup dost-ıla mihmān olasın
Ki ol bāḳī mülke sulṭān olasın
Göresin dostuñuñ cemālini ^{c}ayān

İrüp maḳṣūda āşinā olasın
Ki dostı yene kendüñde bulasın
Dost-ıla varup olup bāḳī ḳalasın
Ġāyib ola gözüñden cism-ile cān

Neyi görür iseñ dostı ṣañasın
Bu fānī dünyādan çün uṣañasın
Ki ol dostdan bugün h̬aber alasın
Müşḳilüñ ḳalmayup hep ola beyān

Bugün dosta ^{c}azm-i sefer idesin
Dostuñ illerine varup iresiñ
Dostuñ sırrını çün ^{c}ayān göresin
Olmayasın dost-ıla ẕevḳ ü seyrān

Ki ḥayret baḥrine çün ġarḳ olasın
Cümle ^{c}alāyıḳdan pes ḳurtılasın
2a) İçüp vuṣlat şarābını ḳañasın
Gide ^{c}aḳluñ olasın mest ü ḥayrān

Ḳanı bugün bu remzi bilen ^{c}āşıḳ
Olup çün ol bugün ḳavline ṣādıḳ
Bursevī'nüñ işit sözün iy ṭālib
Açüp cān gözüñi ġafletden uyan

- 2 -

Ġaflet-ile ṭālib dosta irilmez [1]

Perde ref^{c} olup dost yüzi görilmez

Ġāfile bu sırdan ḫaber virilmez

Ġaflet uyḳusundan uyanmayınca

Bu ġaflet uyḳusında ḳalanlaruñ

Kendin verüp dünyāya ṭalanlaruñ

Nefse uyup ma^{c}ṣiyet ḳılanlaruñ

Yeri gülzār olur mı yanmayınca

^{c}Āşıḳ olan dost yolından döner mi

Bülbül güli ḳor cīfeye ḳonar mı

^{c}Āşıḳuñ yā ṣusuzlığı ḳañar mı

Dost elinden Fırāt'ı içmeyince

^{c}Āşıḳun dā'im yüregi yaredür

^{c}Azm ider meyli ol bāḳī yāredür

Dost naẓar ḳılsa derdine çāredür

Bula mı vuṣlat ābın sunmayınca

[1] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Resūl'üñ sırrını fehm etmeyenler
Kim anuñ sünnetini ṭutmayanlar
Ṭarīḳatde izine gitmeyenler
Nice ümmet olur aña uymayınca

Ḥaḳ kelāmı Ḳur'ān'a inanmayan
Bu ġaflet uyḳusundan uyanmayan
2b) Aḥmed'e vāriṡlerine uymayan
Nice mü'min olur bende olmayınca

Mürşid-i kāmilüñ sözin ṣıyanlar
Defterinden ᶜamelini yuyanlar
Bu ṭatlu cāna ḳaṣd idüp ḳıyanlar
Cāna irilir mi cān virmeyince

Bursevī ᶜahde vefā ḳılmaz iseñ
Dost yolına varını vermez iseñ
Bugün mürşide teslīm olmaz iseñ
İrilmez cān u başa ḳıymayınca

- 3 -

Min Kelām-i İlāhī

Ezelden ṣunmayınca vuṣlat ābın [2]

İçemez ol dost elinden Fırāt'ı

Ref ͨ etmeyince dost yüzden niḳābın

Göremez ol dostuñ ẕāt u ṣıfātın

Ḳalb āyīnesinüñ gitmeyince pası

Hīç olur mı göñül dostuñ yuvası

Dostdan olmayınca derdüñ devāsı

Yā nice bula ol bu gün ḥayātı

Saͨādet tācın başa urmayınca

Maͨārif gül-i reyḥān olmayınca

Ezelden murāda irgürmeyince

ͨAceb nice bula kimse necātı

Eger dostdan olmaz ise hidāyet

Ḥabīb'i daḫī ḳılur mı şefāͨat

[2] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ya evlīyādan olur mı ḥimāyet
Müşḳīl olur böyle olursa ḳatı

Ḳalur ḥicāb içre Ḥaḳḳ'ı göremez
Neçe yıllar bu menzile iremez
3a) Maᶜṣiyet defterlerini düremez
Yazılur defterlerine seyyi'ātı

Göñül gözinden silmeyince ḫ̮ˇābı
Fetḥ olur açılur mı sır-ı bābı
Bursevī'den eşit añla cevābı
Ki ṣāfī göñüldür dostuñ mirʾātı

- 4 -

Min Kelām-i İlāhī

Göñül āyīnesini silmeyince [3]

Mir’āt-ı Ḥaḳ olup cānān görünmez

ᶜAşḳ nūrı-ıla mücellā ḳılmayınca

Göñülde cān Yūsūf ’ı ṣulṭān olmaz

Bu göñül sırları fetḥ olmayınca

Göñülden dosta bir yol bulmayınca

Göñül ḳapuları açılmayınca

Ḳalur yolda varup menzile iremez

Göñül manẓar-ı Ḫudā olmaz ise

Emīr-i rūḥa iṭāᶜāt ḳılmaz ise

Nūr-ı Ḥaḳ’dan tecellī gelmez ise

Ḥaḳ’dan cüdā düşer yaḳīne irmez

Eger nārı nūrı farḳ itmez ise

İkisini daḫī bir etmez ise

[3] Bu şiir, 5+6=11’li hece vezniyle yazılmıştır.

Nūrı rehber idinüp gitmez ise

Varup vaṣl olup Ḥaḳ ẕātına irmez

Daḫī ölmezden önden ölmeyince

Yene ba^{c}de'l-mevt ḥayāt bulmayınca

Varup mürşide ḥesāb olmayınca

Böyle olmaz ise necāta irmez

İy Bursevī ṣırāṭı geçmeyince

Bulup bir vezzānı vezn olmayınca

3b) Girüp nār-ı caḥīme yanmayınca

Āsān vech-ile cināna irmez

- 5 -

Min Kelām-i İlāhī

Mefâ[c] ilün / Mefâ[c] ilün / Fe[c] ülün

Bir kişi kim bir aṣla irmeyince

Neden geldügini cihāna bilmez

Rūz u şeb dost yoluna gitmeyince

Aġ-ıla ḳarayı ol seçmeyince

Ki üç ẓülūmāt ḥicābın geçmeyince

Ḍalāletde ḳalur īmāna gelmez

Ḫıżır'dan āb-ı ḥayāt içmeyince

Gönli ġāfil olup ḥayāta irmez

Men [c]aref sırrını fehm etmeyince

[c]Āriflerden ma[c]ānī almayınca

Cān gözin açup Ḥaḳḳ'ı görmeyince

Vāṣıl-ı Ḥaḳ olup sübḥāna irmez

Ṣūreti ādemdür ma[c]nīde ḥayvān

Ḥaḳīḳatde denilmez aña insān

Dost cemālin görmeyen bunda [c]ayān

Ḳalur maḥrūm yarın cānāna irmez

Bursevī ḥicābı ref [c] etmeyince

Dünyādan cāndan başdan geçmeyince

Rūz u şeb dosta ḳarşu uçmayınca

Ḳalur ḥicāb içre seyrāna irmez

- 6 -

Min Kelām-i İlāhī

Sen seni idrāk itmedin [4]

Sübḥān elüñe girmez

Benligi ḳoyup gitmedin

İḥsān elüñe girmez

Fenā dārına girmedin

cİlm-i iḫfāya irmedin

4a) Cān-ıla başı vermedin

Cānān elüñe girmez

Vücūduñ maḥv olmayınca

Ḥaḳ tecellī ḳılmayınca

Ḥaḳ ’dan ilhām olmayınca

Āsān elüñe girmez

Ḥicāblardan geçmeyince

Perdelerin açmayınca

Dost yüzüñi seçmeyince

[4] Bu şiir,duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Seyrān elüñe girmez

Bugün türāba düşmedin
^{c}Aşķ āteşinde bişmedin
Daḫī ķaynayup taşmadın
Cānān elüñe girmez

Dost illerine göçmedin
Aġı ķarayı geçmedin
^{c}Aşķuñ cura^{c}sını içmedin
Devrān elüñe girmez

Nefs hevāsından geçmedin
Egniñe ḫırķa biçmedin
Dost ķarşusında uçmadın
Fermān elüñe girmez

Bursevī sözin ṭutmadın
^{c}Ahdüne vefā itmedin
Dostuñ cevrini yutmadın
Dermān elüñe girmez

- 7 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Derde dermān ister iseñ derdüne dermāna gel
Ẕevk ü seyrān ister iseñ sırr-ıla seyrāna gel
Görmek ister iseñ nihānı ^{c}aşḳ-ıla meydāna gel
Yaḳ bu ^{c}aşḳ odına cānı nefsüñi gel oda sal

Bu ^{c}aşḳ bir gevher-durur ḳıymetine irmez bahā
Bilmeyen ḳadrini anuñ bulmadı cūd u seḫā
4b) Dosta vāṣıl olmaġa bu ^{c}aşḳ-durur bil reh-nümā
Yaḳ bu ^{c}aşḳ odına cānı girüp ^{c}aşḳ baḥrine ṭal

Kim ki bu ^{c}aşḳ lez̠z̠etinden alup bir kez ṭatmadı
Gönlinüñ artdı ġubārı ḳalbini ari itmedi
Yanmayan bu ^{c}aşḳ odına nefsin ıṣlāḥ itmedi
Yaḳ bu ^{c}aşḳ odına cānun ola nefsüñ bī-mecāl

Şol kişi kim ^{c}aşḳ-ıla bir āşinālıḳ itmedi

Rehber olup aña bu ^{c}aşḳ ma^{c}şūḳa iletmedi

Ġaflet-ile geçdi ^{c}ömri bil ḥicābı gitmedi

Yaḳ bu ^{c}aşḳ odına cānı bulasın ḳurb-ı viṣāl

^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olaña bu ^{c}aşḳdur bil sermāye

^{c}Aşḳ-ıla mihmān olursa ulaşır ol Mevlā’ya

Bursevī’nüñ ṭut sözin ṣalma ṣaḳın ferdāya

Yaḳ bu ^{c}aşḳ odına cānı bu ^{c}aşḳdan bir gevher al

- 8 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilün

5a) Görün neler eyledi baña bu ᶜaşḳ
Ḳıldı mecnūn ᶜaḳlumı aldı bu ᶜaşḳ
Beni ᶜālemlere rüsvāy eyledi
Dillere destān etdi beni bu ᶜaşḳ

Nesīmī-veş ṣoyup ᶜüryān eyledi
Varumı yaġmāya verdi çün bu ᶜaşḳ
Mekānum lā-mekān etdi ṭaġıtdı
Beni ġurbetlere ṣaldı gör bu ᶜaşḳ

Yaḳama yapışup divāne iletdi
Beni ḳul eyledi ṣulṭāna bu ᶜaşḳ
Terk idüp küllī cihān ġavġāsını
Cümlesini ardıma atdı bu ᶜaşḳ

Beni kes̱ret ḥicābından ayırup
ᶜĀlem-i vaḥdete bıraḳdı bu ᶜaşḳ
Bu göñül vīrānesin maᶜmūr idüp

^{c}İmāret eyleyüp yapdı çün bu ^{c}aşḳ

Bu göñül şehrini müzeyyen ḳılup
Cilā vurdı göñülde gün gibi ^{c}aşḳ
Ḳomadı göñülde ġayrı sevda
^{c}Āḳıbet ma^{c}şūḳa dönderdi bu ^{c}aşḳ

^{c}Aşḳ-ı mecāzīden es̱er ḳalmayup
Yüzüñi Ḫāliḳa çevürdi bu ^{c}aşḳ
Düşüp öñüme rehber oldı bugün
Varup ol Sübḥān’a yol oldı bu ^{c}aşḳ

Yer yüzüñde ḳomadı idem ḳarār
^{c}Urūc idüp göklere çıḳdı bu ^{c}aşḳ
Varup dost-ıla münācāt itmege
Bursevī’yi Ṭūr’a iltdi bu ^{c}aşḳ

- 9 -

5b) Vücūdum şehrini vīrān eyledi [5]

Tārumār eyleyüp yıḳıldı yene

Yaḳdı ᶜaşḳ nārına biryān eyledi

Āh u zār eyledi işümi yene

Gözümden yaş yerine ḳan aḳıtdı

İrādetüm alup ġurbetlere atdı

Ḫalḳ içinde ismüm Mecnūn'a daḳdı

Mecnūn-veş ḥayrān eyledi yene

Gece gündüz gitmez āh u fiġānum

Vücūdumda ḳarār itmez bu cānum

Görelden dostumı gitdi gümānım

Bugün ḥayret ᶜaḳlımı aldı yene

Mest ü lā-yaᶜḳılem oldum dīvāne

İçdüm ᶜaşḳ şarābından ḳana ḳana

İrdi ᶜaşḳı baḳmadum ad u ṣaña

Nesīmī-veş ᶜüryān eyledi yene

---

[5] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ḫalḳ içinde bilmedi ḥālüm

Ġarīb oldum kimse anlamadı ḳālüm

Aṣılup [c]aşḳ dārına bu cānum

Manṣūr-veş ber-dār eyledi yene

Ṭaḳup boynuma [c]aşḳuñ kemendini

[c]Aşḳ-ıla muḥkem idüp bendümi

Bursevī bilemyüp kendü kendüñi

[c]Aşḳuñ beni rüsvā eyledi yene

- 10 -

Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilün

ᶜAşḳuñ ᶜāşıḳları rüsvāy eyledi
Başını ġavġāya ṣaldı çün bu ᶜaşḳ
Düşürüp dillere destān eyledi
Dürlü sevdālara ṣaldı çün bu ᶜaşḳ

ᶜĀşıḳuñ ismini Mecnūn'a daḳdı
6a) ᶜĀḳıbet cigerin ḫūn idüp yaḳdı
Gözlerinden yaş-ıla ḳan aḳıtdı
İşini āh-ıla zār etdi bu ᶜaşḳ

ᶜĀşıḳuñ benziñ ṣarardup ṣoldurup
Cigerin ḳara ḳan-ıla ṭoldurup
Vurup ḫanceriñ boynuna öldürüp
ᶜĀḳıbet sīne bıraḳdı çün bu ᶜaşḳ

Ḳomayup cihānda ad-ıla ṣanı

Āḫir dosta ulaşdurdı bu cānı

Ḳomayup ḥużūr idüp lā-mekānı

Ġurbet illerine atdı çün bu ᶜaşḳ

Eyledi ᶜāşıḳa dürlü cefālar

Ḳomadı rāḥat kim ide ṣafālar

Nice ᶜāşıḳlardan alup ḳafalar

ᶜĀḳıbet başına ḳaṣd etdi bu ᶜaşḳ

Neçelere terk etdürüp varını

Görmege müştāḳ eyleyüp varını

Rūz u şeb artırup āh u zārını

Bursevī'yi giryān eyledi bu ᶜaşḳ

- 11 -

^{c}Aşḳ gelicek ^{c}āşıḳı Mecnūn ider
Ṭaḳar ^{c}aşḳ zencirin boynuna bu ^{c}aşḳ
^{c}Āşıḳuñ ^{c}aḳlını başından alup
Varup tımārḫāneye atar bu ^{c}aşḳ

İçürüp ^{c}āşıḳa vuṣlat şerbetin
Mest-i ḥayrān ider ^{c}āşıḳı bu ^{c}aşḳ
^{c}Āşıḳuñ cānına terbiyet idüp
Dürlü nāz u niyāz etdürür bu ^{c}aşḳ

^{c}Āşıḳı iledüp divān-ı Ḥaḳḳ'a
6b) Dürlü nāz u niyāz etdürür bu ^{c}aşḳ
Varup dost-ıla āşina olmaġa
Ṭūr-ı Mūsā'ya ilter bu ^{c}aşḳ

Aḳıdup ^{c}āşıḳuñ gözünden yaşı
İşini āh-ıla zār ider bu ^{c}aşḳ
Yandurup ^{c}āşıḳı ^{c}aşḳ nārına
Şem^{c}ine pervāne ider çün bu ^{c}aşḳ

Gicelerde ^{c}āşıḳı giryān idüp
Giderür ḫābını gözünden bu ^{c}aşḳ
Dost-ıla arada olan ḥicābı
Ref ^{c} idüp aradan giderür bu ^{c}aşḳ

Gösterüp ^{c}āşıḳa dostuñ cemālin
Vaṣl-ı dīdāra lāyıḳ ider bu ^{c}aşḳ
^{c}Āşıḳun benligini maḥv eyleyüp
Fenā-yı mutlaḳa irgürür bu ^{c}aşḳ

Yoḳ eyleyüp ism-ile resmini
Varını yaġmāya verür çün bu ^{c}aşḳ
Bursevī'yi cümleden ^{c}üryān idüp
^{c}Āḳıbet ġurbetlere ṣaldı bu ^{c}aşḳ

- 12 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Görün neler geldi bu ġarīb başa
Āh idüp aġlardum ġurbet illerde
Gāhī ġarḳ olurdı gözlerüm yaşa
Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Ururdum bu yanıḳ baġruma ṭaşı
Zehr iderdüm her dem kendüme aşı
Terk eyleyüp ḳodum cümle ma ^{c}āşı
Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Ḥasret-ile iderdüm āh u zārı
7a) Bulmaḳ diler-idüm her demde yārı
Dost yolına terk idüp cümle varı
Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Gāhī nefse virmeyüp murādını
Ẕikr iderdüm dilde Allāh adını
Arayup bulınca Ḥaḳḳ'uñ ẕātını
Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Ḥālümi hiç kimseler bilemez idi

Aḳan gözyaşını silmez idi

Bu göñlüme hiç ġınā gelmez idi

Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Dost ḫayāli öñümden gitmez idi

Bu göñlüm ṣabr u ḳarār itmez idi

Yürekde ṣusuzlıġum gitmez idi

Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

Bursevī [c]ahdine vefā idince

Neler çekdi bu menzile irince

Dostuñ perdelerini ref [c] idince

Āh idüp aġlardum ġurbet illerde

- 13 -

Min Kelām-i İlāhī

Bir ġarībem düşdüm ġurbet illere[6]

Meded ḳıl bize ya Mevlā meded ḳıl

Çünki düşdüm bu cihānda dillere

Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

Sensiñ benüm sırrum ᶜayān eyleyen

Bu ḫalḳuñ içinde destān eyleyen

İşüm gücüm āh-ıla zār eyleyen

7b) Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

Gice gündüz derdüm artar oñulmaz

Ḥālüm pinhān-durur ḫaber alınmaz

Bu derde ġayrıda dermān bulunmaz

Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

ᶜAceb bu derdime dermān ḳandadur

ᶜĀşıḳın derdine çāre sendedür

Yā Rabbi cürm-ile ᶜiṣyān bendedür

---

[6] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

Bir dostum yoḳ gizli rāzum açmaġa
Baña hem-rāh olup dosta göçmege
Āsān eyle ḥicāblardan geçmege
Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

Münkir ü münāfıḳuñ cevr ü cefāsı
Dün gün artar yüregimüñ yaresi
Yene sendendür derdimüñ çāresi
Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

Bursevī'nüñ ṣāfī-ile özüni
Dā'im senden yaña dutdı yüzüni
Ref ᶜ eyle ġayrıdan çevir yüzümi
Meded ḳıl bize yā Mevlā meded ḳıl

- 14 -

Min kelām-i İlāhī

Yā Rabbenā yā Rabbenā [7]

Meded eyle meded eyle

Vaġfır lenā ẕünübenā

Meded eyle meded eyle

Ente'l-kerīm ente'l-raḥīm

Al ḳaldır sen benim elim

ᶜAyān eyle göster yolum

Meded eyle meded eyle

Ente'l-celīl ente'l-cemīl

Ḳılma bizi ḫor u ẕelīl

8a) Ḳoma firḳatde çün bülbül

Meded eyle meded eyle

Ente'l-ᶜalīm ente'l-ḥaḳīm

ᶜĀşıḳlara sensin delīl

ᶜİlm-i ᶜamel bizde ḳalīl

[7] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Meded eyle meded eyle

Ente’r-rezzāḳ ente’l-vehhāb
Açġıl bize ẖayr-ül-ebvāb
Bu göñül virānesin yap
Meded eyle meded eyle

Āsān eyle yolumuzu
Al ḳaldır sen elümüzi
ᶜAfv eyle günāhumuzı
Meded eyle meded eyle

Ḳavl u fiᶜlümüz bir eyle
Bu göñülümüz pür-nūr eyle
Bursevī’yi maᶜẕūr eyle
Meded eyle meded eyle

- 15 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

İlāhī ḳıl bize luṭfuñdan meded
Raḥmetüñ deryāsına yoḳ ḥad u ^cad
Bīçāre żaᶜīfim yā Rab ḳılma red
Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl

Bu ġafletden uyar saña varalum
El ḳavuşurup divānuñda duralum
^cAyān eyle cemāliñi görelüm
Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl

Sen esirge bu żaᶜīf ḳullaruñı
Āsān eyleyüp göster yollarıñı
8b) Dā'im ẕikr-i yār eyle dillerini
Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl

Ḳoma bu nefs elinde ḳıl hidāyet

Senüñ emrüñ üzere ola tamāmet

Żaᶜīfüz yā Rabbi eyle ᶜināyet

Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl

Ḥabībüñ Aḥmed'üñ görüp yüzüñi

Ayaġı tozına sürem gözümi

İzleyem her demde anuñ izini

Kerem ḳıl bize yā Mevlā kerem ḳıl

- 16 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Ḥamdulillāh ol Resūl'üñ yüzini gördüm ^{c}ayān
Her ne vaḳt baḳsam yüzine müşḳülüm olur beyān
Nūr-ı maḥż olmuş cemāle görinür sırr-ı nihān
^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olaña gösterür ^{c}aynın hemān

Ol Resūl'üñ nūrı berḳ urmış yüzüñde ay gibi
Żiyāsı tutmuş cihānı ki şems-ile māh gibi
Ḳurılı bir taẖt üstinde oturmış ol şāh gibi
^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar dururlar aña dīvān

Ḥaḳ ṣıfātı ol Resūl'üñ zāhir olup yüzinden
9a) Görenler ẕāt u ṣıfātı gördi anuñ gözünden
^{c}Ārif-i billāh olanlar añladılar sözinden
^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar ḳıldılar anı seyrān

Bursevī bende-durur ol nūr-ı ẕātı dāl olup

Bi-ḥamdi'llāh irişdürdi ṣıfātına yār idüp

Dilerem varum yoluna verüben andan gidüp

ᶜAzm idem dārü'l-beḳāya dostla olam hemān

- 17 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Bi-ḥamdi'llāh nūr-ı Aḥmed ẓāhir oldı ᶜāleme
Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā
Ol Resūl'ün gelmekligi raḥmet oldı ᶜāleme
Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

Gelmeyeydi bu cihāna ol Resūl-i Muṣṭafā
Yaradılmaz idi ayı gün daḫī arż-ıla semā
Geldi çün ol bu cihāna buldılar andan vefā
9b) Rūşen oldı cümle 'ālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

Gelicek ol dem żaᶜīf ümmetlerini diledi
Yüz yere ḳoyup derūnī ümmet içün aġladı
Ḳalmadı ẓulmet gidüp ᶜālemi pür-nūr eyledi
Rūşen oldı cümle ᶜālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

Yıḳılıp küfrüñ bināsı ḳalmadı küfr- i nifāḳ

Āşikāre oldı İslām dikildi nūrdan çerāḳ

Eger ümmet olur iseñ yarın ola yüzüñ aḳ

Rūşen oldı cümle ^{c}ālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

Da^{c}vet etdi anı ol Ḥaḳ göklere ^{c}urūc idüp

Görmege dostuñ cemālin dost-ıla mi^{c}rāc idüp

Bursevī’nüñ cānı Aḥmed ^{c}āleme ser-tāc idüp

Rūşen oldı cümle ^{c}ālem buldılar ẕevḳ ü ṣafā

- 18 -

Min kelām-i İlāhī

Ol Allāh’ıñ ḥabībi[8]

Sensin yā Resūlullāh

Dertlülerüñ ṭabībi

Sensin yā Resūlullāh

Yoluna cānlar fedā

Ḥaḳ saña ḳıldı nidā

10a) Medḥ ider seni Ḫudā

Cānsın yā Resūlullāh

[c]Āşıḳ oldum yüzüñe

Ḥayrān oldum sözüñe

Gidem dā’im izüñe

Senüñ yā Resūlullāh

[8] Bu şiir 7’li hece vezniyle yazılmıştır.

^{c}Āşıḳlar ḳılur zāri

Verürler cümle varı

Güzel Mevlā’nuñ yāri

Sensin yā Resūlullāh

Senden aldılar māya

Rehberimsin Mevlā’ya

İren sır-ı a^{c}lāya

Sensin yā Resūlullāh

Ẕat-ı Ḥaḳ’a irişen

Dost-ıla görüşen

Mevlā’sına irişen

Sensin yā Resūlullāh

Saña ümmet olmaġa

Dā’im ẖizmet ḳılmaġa

Bursevī yüz sürmege

Geldi yā Resūlullāh

- 19 -

Min Kelam-ı İlāhī

Fâ^c ilâtün/ Fâ^cilâtün/ Fâ^cilün

Gelüñ girüñ ol Resūl'üñ yolına
ᶜAzm idelüm varup cānan iline
Her ne murād ider iseñ bulına
Bir mürşid-i kāmile ẖizmet-ile

Mürşid-ile girdi yola girenler
Mürşid-ile irdi Ḥaḳḳ'a irenler
Ḥicābı ref ᶜ olup dostı görenler
İrdiler bir mürşide ẖizmet-ile

Ḥaḳḳ'uñ dostları bu yola girdiler
Saᶜy idüp neçe menzile irdiler
Ölmezden evvelā Ḥaḳḳ'ı gördiler
Bir mürşid-i kāmile ẖizmet-ile

Her kime ki Ḥaḳ hidāyet eyledi
Bu fānī dünyāya naẓar ḳılmadı
Geçüp benliginden bir şey ḳalmadı

Bir mürşid-i kāmile ẖizmet-ile

Mü᾿min olan Ḥaḳ yolından dönmedi
Bu yola girmeyen Ḥaḳḳ'a irmedi
10b) Mürşidi bulmayan Ḥaḳḳ'ı görmedi
Var mürşid-i kāmile ẖizmet eyle

Münkirler Ḥaḳ yolı inkār iderler
Müᶜminler bu yolda iḳrār iderler
Ol Ḥaḳḳ'uñ sunᶜını efkār iderler
Bir mürşid-i kāmile ẖizmet-ile

Bursevī'nüñ gel bugün ṭut söziñi
Bir mürşide teslīm eyle özüñi
Ol Resūl'üñ izle dā'im iziñi
Var mürşid-i kāmile ẖizmet-ile

- 20 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Gel iy ġāfil ehl-i Ḥaḳḳ’a kendüñi eyle teslīm
Her ne emr iderse ṭutup ḫiẕmetin eyle ḳabūl
Mürşidüñ göñline gir kim ^{c}ilmini ḳıla ta^{c}līm
Her ne emr iderse ṭutup ḫiẕmetiñ eyle ḳabūl

Mürşide bende oluban cān u baş vir yolına
Dostlar ile dostlıḳ eyle meyl itme düşmānına
Ḳıl iṭā^{c}at emrine kim ilede cān iline
Her ne emr iderse ṭutup ḫiẕmetin eyle ḳabūl

Mürşidüñ ḳalbiñi yıḳma her sözüñde ṣādıḳ ol
11a) Anlarun ḳalbiñ yıḳanlar bulamazlar Ḥaḳḳ’a yol
Ḳalb-i insāndan göründi dost yolı gel ara bul
Mürşidüñ emrini ṭutup ḫiẕmetiñ eyle ḳabūl

Mürşidüñ ḳalbi-durur beyt-i Ḫudā Raḥmān evi
Gel bugün bul anları kim ola īmānuñ ḳavī
Ḳılmayan mürşide ḫizmet yoḳ yere eyler da^{c}vī

Mürşidüñ emrini ṭutup ẖiẕmetin eyle ḳabūl

Bursevī'nüñ her kelāmı ṭāliblere dal olur

Münkirüñ şekki gümānı anlara bil nār olur

Mürşide bende olanlar dost-ıla seyrān ḳalur

Mürşidüñ emrini ṭutup ẖiẕmetin eyle ḳabūl

- 21 -

Min Kelām-i İlāhī

İy ṭālib maṭlūba irmek dilersen [9]

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

İy ᶜāşıḳ ma ᶜşūḳı görmek dilerseñ

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Mürşidi bulanlar Ḥaḳḳ'ı buldılar

Ḥaḳīḳat yolına sefer kıldılar [10]

Men ᶜarefe sırrın iseñ bu yolda

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Eger gerçek ṭālib iseñ bu yolda

Rūz u şeb mürşide olıgör bende

Maḳṣūduna irmek dilerseñ sen de

Mürşid-i kāmile eyle iṭāᶜat

Mürşiddür ṭālibe reh-nümā olan

Ṭālibi dost-ıla āşinā ḳılan

---

[9] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

[10] 2.dörtlüğün,2.mısrasından sonra çalıştığmız nüshada eksik olduğu için **Bursa Eski Eserler kütüphanesi,Ulucami 2672 nolu,S.96b.** nüshasından tamamlanmıştır.

Mürşid-ile buldı Ḥaḳḳ’a yol bulan
Mürşid-i kāmile eyle iṭā^{c}at

Mürşiddür mir’āt-ı Ḥaḳ olan inan
Açup gözüñi ġafletden uyan
Dilerseñ gizli sırlar ola ^{c}ayān
Mürşid-i kāmile eyle iṭā^{c}at

Bursevī’nüñ sözleri bürhān-ile
İṣābet oldı āyāt-ı Ḳur’ān-ıla
Buldı rāh-ı mürşide iḳrār-ile
Mürşid-i kāmile eyle iṭā^{c} at

- 22 -

Mefâ^{c}ilün / Mefâ^{c}ilün / Fe^{c}ülün

11b) Bu nefsüñ āfetinden gel ḥaẕer ḳıl
Niçe dürlü mekr-i ḥile düzer bil
Hemān Ḥaḳ emrine dā'im naẓar ḳıl
Bu nefsüñ çoḳ-durur bil gizli ālı

Bu fānī dünyādan el çek fāriġ ol
Fetḥ ola gitmege saña ṭoġrı yol
Luṭf irüp Ḥaḳ'dan bir ola ṣaġ u ṣol
Bulasın sen daḫī bugün kemālı

Göñül virme bu cihānun varına
Ḳoma sen daḫī bugünüñ yarına
Ġāfilen düşersin hicr-i nārına
İrişür ġāfilin Ḥaḳḳ'uñ celālı

Rıżāsın istegil dā'im ol yāruñ
Terk eyle dost yolına cümle varuñ
Ki yarın anda vuṣlat bula cānuñ
Tecellī idüp göstere cemāli

Niḳābı ref ͨ ide ol dost yüzinden

Ḥicābı gidere ͨāşıḳ gözünden

Bursevī'nüñ añlar iseñ sözinden

Ṭoyasın bir niçe sırr-ı maͨānī

- 23 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Gel ṭālib vücūduñ kitābın oḳı

Sır yüzüñden ders al ^{c}ilmullāhı gör

Şühūd idüp andan dīdār-ı Ḥaḳḳ'ı

Gel berü anla ṣıfatullāhı gör

Añlar iseñ maẓhar-ı insān-durur

Ḳalb-i insānda ol dost mihmān-durur

^{c}Āşıḳa cān olan cānān-durur

12a) Cümleyi ḥayyiden ẕātu'llāhı gör

Cümle eşyā ẕātı-ıla ḳā'im-dürür

Yene cümlesinden ol dā'im-dürür

Yerde gökde cümleye ḥākim-dürür

İrişür cümleye emru'llāh'ı gör

Ḳudretin insāna verdi ol Ġanī

Niçün idrāk eylemezsin sen seni

Ḳandadur yā ḳanḳıdur ol dost ḳanı

Ḳıl ziyāret sırr-ı vechu'llāhı gör

Ḳalb-i insān beyt-i Yezdān’dur velī
Yene andan buldılar dosta yolı
Elest ẖiṭābına eydüp belī
^{c}Ahde vefā iden ruḥu’llāhı gör

^{c}Āşıḳ iseñ Bursevī’den al ẖaber
Ṣādıḳ olan bugün ġayrıyı n’ider
Ref ^{c} eyle aradan ḥicābı gider
^{c}Ayān-ender-^{c}ayān sıru’llāhı gör

- 24 -

Ni^cmet-i bāḳī dilerseñ aç Kitābullāh'a baḳ [11]

Dīdār-ı Ḥaḳḳ'ı dilerseñ gel ṣıfātullāha baḳ

Çünki bildün Ḥaḳ ṣıfātı maẓhar-ı insān-durur

^cĀlem-i kübrā dilerseñ añla ẕātu'llāha baḳ

Gir vücūduñ şehrine gör cān-ıla cānān nedür

Ḳalb-i insānda görinen nūr-ı ^carşu'llāha baḳ

Cümle ḥaccāc u melāike bil ziyāret ḳılduġı

Girüp iḥrām-ıla dā'im sırr-ı beytu'llāha baḳ

Leḳat kerremnā benī Ādem deyü buyurdı Ḥaḳ

Cümle eşyādan kerāmetlü olan insāna baḳ

Ādem'e kendü rūhundan nefḫ idüp ḳıldı naẓar

12b) Gel berü emvātı iḥya ḳılan rūḥullāha baḳ

İy Bursevī bu kelāmı anlamaz a^cmā olan

Sır-ı Ḥaḳḳ'a olan ^cārif-i billāha baḳ

[11] Bu şiirde son dörtlükta iki mısra eksiktir.

- 25 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Gel berü ^{c}āḳil iseñ anla ma^{c}ārif sırrını

Cān gözin açup naẓar ḳıl ^{c}ālemün naḳḳāşına

Baḥr-ı ^{c}Ummān'da ṣadef içinde gizler dürrini

Gökyüzünden āb u bārān yaġar ise başına

Gör ol ṣāni^{c}ün ṣun^{c}ını her şeyde ḥikmeti var

Gülistāna naẓar ḳılsañ yā nedür bu gülde ḫār

Dost bāġında gül içün bülbül ider āh-ıla zār

^{c}Āşıḳ ma^{c}şūḳı bulınca yā ġayrı ma^{c}āşına

Cümlenüñ maṭlūbı maḳṣūdı hemān ol lem-yezāl

İrdi ol bāḳī ḥayāta ṣundı ise cām-ı ezel

Görmek ister-iseñ cemālin var iden senden süzel

Ḥaḳīkī yār ister-iseñ dost-ıla ol āşinā

Bu cihānı ibreti içün yaradupdur ol Ġani

Ḳıl tefekkürü ne içün var eyledi gören seni

^{c}Aḳıl iseñ yolına terk it bugün cān u teni

Cān gözin açup naẓar ḳıl ᶜālemün naḳḳāşına

Bursevī āb-ı ḥayātı Ḫıżr elinden içeli

Ref ᶜ oldı cümle ḥicābı dost yüzini seçeli

Ḳoyup nām u nişānı dost iline göçeli

Naḳş içinde devr iderken irdi çün naḳḳāşına[12]

[12] naḳḳāşa

- 26 -

Min Kelām-ı İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Ḥamdulillāh vücūdumda göründi envār-ı Ḥaḳ
Keşf olup sırr-ı mu^cammā bilindi esrār-ı Ḥaḳ
13a) Ref^c olup gözden ḥicāb-ı ^cayn oldı dīdār-ı Ḥaḳ
^cĀlemün naḳşına baḳma aç gözün naḳḳāşa baḳ

Kā'ināṭı yoġ iken var eyleyen ferd- ü ġanī
Ḳıldı rūşen ṭoġdı çün ayı güni
Cümlenüñ ẖāliḳi oldur ẖalḳ iden subḥān ḳanı
^cĀlemüñ naḳşına baḳma aç gözüñ naḳḳāşa baḳ

Cān gözi a^cmā olanlar göremez Ḥaḳḳ'ı ^cayān
Cān gözin açup görenler ḳılmadı Ḥaḳḳ'ı beyān
Gel bugün dostuñ cemālin ḳılalum bunda seyrān
^cĀlemüñ naḳşına baḳma aç gözüñ naḳḳāşa baḳ

Bursevī görmek dilerseñ gel bugün mir'āta baḳ

Gizledi mir'āt içinde ḳılmadı iẓhār-ı Ḥaḳ

Maẓharı-dur ẕāt-ı Ḥaḳḳ'uñ gel berü insāna baḳ

ᶜĀlemüñ naḳşına baḳma aç gözüñ naḳḳāşa baḳ

- 27 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Ḥaḳ Te^cālā ḳudretinden bir ẖūb ṣuret ẖalḳ idüp
13b) Ṭālib-i ^cuḳbā olanlar anı seyrān eyledi
İnsān-i kāmilde anı gizledi pinhān idüp
Ṭālib-i ^cuḳbā olanlar anı seyrān eyledi

Cümleden evvel ḥabībüñ nūrını var eyledi
Ol nūrı alnında ḳoyup yüzini ay eyledi
Maẖlūkātı daẖī anuñ nūrından var eyledi
Ṭālib-i ^cuḳbā olanlar anı seyrān eyledi

Tecellī eyleyüp ẕātın açıldı ma^cnī gözi
Görinüp ol Ḥaḳ ṣıfātı seçildi m^canī yüzi
Bu göñül āyīnesinden saçıldı m^canī sözi
Ṭālib-i ^cuḳbā olanlar anı seyrān eyledi

Söylediler her kelāmı sırların fehm eyleyüp
Baḳmadılar zāhidlere sözlerini diñleyüp
Her kelāmuñ aṣlın bilüp aṣlı-ıla söyleyüp

Ṭālib-i ^{c}uḳbā olanlar anı seyrān eyledi

14a) Ṣanma sen ^{c}āriflerüñ sözlerini ^{c}aḳl-ıladur

Ẓāhire ol dile gelmez degil kim naḳl-ıladurr

Anlaruñ her bir kelāmı bil emr-i Ḥaḳ-ıladur

Ṭālib-i ^{c}uḳba olanlar anı seyrān eyledi

Bursevī'nüñ sözlerini añlayup gūş eyleyen

Ol-durur sāḳī elinden Fırāt'ı nūş eyleyen

Bu kelāmuñ sırlarına Ḥaḳ-durur ṭuş eyleyen

Ṭālib-i ^{c}uḳbā olanlar anı seyrān eyledi

- 28 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

^{c}Āşıḳ iseñ gel berü gör ẕevḳ-ile seyrān nedür
Vücūd-ı insānda dā'im seyr eyle devrān nedür
Durmayup yañar vücūd-ı ġāfile nirān nedür
Nefs hevāsından ḳor bilen leẕẕet-i dünyā mıdur

^{c}Ālem-i envāra urūc eyleyen bil cān nedür
İrişüp cānāneye seyr olunan cinān nedür
14b) H̱or olup süflī içinde ġarḳ olan çün yā nedür
Olmayan H̱ıżr-ıla hem-rāh ṭaġ olan ḥayvān mıdur

Vücūd-ı insānda añla cāmi^c-i Ḳu'rān nedür
Vaḥy olan Mūsā kelime Ṭūr-i Mūsā ḳandadur
^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olanuñ derdine dermān nedür
Ref^c olup gözden ḥicābı tecellī-i raḥmān mıdur

Men ᶜarref sırına baḳup kim ẖaber-dār olmayan

Bilmeyen nefsini Ḥaḳḳ'ı bir maᶜānī almayan

Bursevī naḳşını Ḥaḳḳ'uñ kendüzinde bulmayan

Görmeyen naḳḳāşını ol maᶜnīde insān mıdur

- 29 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Gel bugün zāhid yalan da^{c}vāyı terk it fāriġ ol
Bilmeyen nefsini Ḥaḳḳ'ı pes nice ^{c}ālim olur
Görmedüñ sen rāh-ı Ḥaḳk'ı ġāfile gösterme yol
15a) Yolını añlamayan ol ṭālibe rehber mi olur

Ḥaḳ kelāmı sırr-ı Ḳur'ān'dan ḫaber-dār olmaduñ
Ṣūret -i zāhirde ḳaldun bir ma ^{c} ānī almaduñ
Bi-vücūd ^{c}ilm-i ledüni oḳuyup añlamaduñ
Bilmeyen ^{c}ilm-i ledüni ol bugün kāmil m'olur

Girüben meydān-ı ^{c}aşḳa dosta ḳarşu yanmayan
Bugün vuṣlat şarābını içüp dostdan ḳanmayan
Fetḥ olup müşkili varup bir mürşide ṭanmayan
Seçmeyen ḥaḳḳ'ı bāṭıldan ol bugün ^{c}ārif m'olur

Sen seni ^{c}ārif ṣanursın ma^{c}rifetden bī-ḫaber
^{c}Ārif oldur her kelāmuñ bile aṣlın ser-te-ser
^{c}Aşḳ gelicek ^{c}āşıḳı cümle hevālardan keser

^{c}Āşıḳuñ ^{c}aşḳdur Buraġı ^{c}āşıḳa nihān m’olur

Bursevī’nüñ Ḥaḳ kelāmı ^{c}āşıḳa bürhān yeter
Her kelāmuñ aṣlını fehm eyleyüp cāndan dutar
Cāhile ger söyler iseñ dürri yabaña atar
15b) Ṣūreti ādem olan yā ma^{c}nīde insān mı olur

- 30 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Bilmeyen kendü vücūdın ẖor olup a^{c}mā olan
^{c}Ālem-i ẓulmetde ḳalan vech-i cānan m’ārzūlar
Ḳılmayan envār-ı seyrān ẖ^{v}ab-ı ġafletde ḳalan
Cürm-ile ^{c}iṣyānda olan vaṣl-ı dīdār m’ārzūlar

Geçmeyen mülk-i fenādan ṭālib-i dünyā olan
Ṭālib-i Ḥaḳ olmayan kāmil īmān m’ārzūlar
Gice gündüz durmayup nefsüñ hevāsında yanan
Nefs-i şeyṭāna uyanlar derde dermān m’ārzūlar

Ḳul olup Mevlā’ya kim derūnī ẖizmet ḳılmayan
Ṭutmayan emrini Ḥaḳḳ’uñ luṭf-ı iḥsān m’ārzūlar
İçmeyen ^{c}aşḳ-ı Ḥaḳīḳīnüñ cura^{c}sından bugün
Girmeyen meydān-ı ^{c}aşḳa ẕevḳ-i seyrān m’ārzūlar

Ehl-i ᶜirfān meclisinde bugün ᶜüryān olmayan

16a) Nār-ı ᶜaşḳa yanmayan ḥūr u cinān m’ārzūlar

İrmeyen Mıṣır ile Şam’a şehr-i Ḳuds’i görmeyen

Bursevī’nüñ sözi Ḥaḳ’dur beyt-i raḥmān m’ārzūlar

- 31 -

Min Kelām-i İlāhī

Göñlüme düşdi ārzūsı
Ḳara ṭonlu Beytullah'uñ
Misk-ile ᶜanber ḳoḳusı
Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ

ᶜAzm idelüm Beytullāh'a
Varalum ṣaḫratullāha
Nūrı çıkmış ᶜarşullāha
Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ

Varup iḥrāma girelüm
Ḥamd u s̱enālar idelüm
Eşigine yüz sürelüm
Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ

Çevresinde dört ḳapusı
Nūrdandur anuñ yapusı
Cümlenüñ aña ṭapusı
Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ

Ka^{c}benüñ örtüsi siyāh

Olur neçeleri seyyāḥ

Ḳadrın ^{c}alā ḳılmış ol şāh

Ḳara ṭonlu Beytullāh'uñ

Üç direk üzre bināsı

Varanuñ ḳabūl du^{c}āsı

^{c}Afv olur cürm ü ḫatāsı

Ḥürmetine Beytullāh'uñ

Āb-ı Zemzem'den içerler

Cennetde ḥulle biçerler

Bursevī dürrin ṣaçarlar

Ḳara ṭonlu Beytullāh'un

- 32 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

16b) Bi-ḥamdillāh göñül şehrine baḳdum rūşen olmuş
Ḳalmayup ẕerre ḥicābı ay u gün ḳalbe ṭoġmuş
Açılmış bir ḳapu kim dost içinde levḥa ḳonmuş
^cĀḳil iseñ cān gözin aç anda Beytu'llāh'ı gör

Ref^c idüp yüzden niḳābı görinür ol nūr-ı ẕāt
Görünicek dost cemāli ḳandurmaz beni Fırāt
Ḥayret-i kübrāya düşüp maḥv olur ^caḳlı idrāk
Göñül manẓar-ı Ḫudā'dur anda Beytu'llāh'ı gör

Kimdür ol kim bu ḥicābı ref^c idüp göre ^cayān
Ḥaḳ tecellī eyleyüp her müşkili ola beyān
Ol degildür āşıḳāre görine sırr-ı nihān
Göñül manẓar-ı Ḫudā'dur anda Beytu'llāh'ı gör

Sırrı sır ehli yene seyrān iderler dem-be-dem
Keşf olup ^carż-ı semāvāt başarlar ^carşa ḳādem
Sidre maḳāmına irüp olurlar anda ^cadem

17a) Göñül manẓar-ı H̱udā’dur anda ^{c}arşu’llāhı gör

Ol muḳḳalliddür kim bugün ben Ḥaḳḳ’ı gördüm deyen

Benliginden geçmeyenler göremez Ḥaḳḳ’ı ^{c}ayān

Bursevī’ye ḳılma inkār aç gözüñ ġāfil uyan

Göñül manẓar-ı H̱udā’dur anda Beytu’llāh’ı gör

- 33 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

İy göñül gel senüñ-ile seyyāḥ olup gezelüm
Terk-i dünyā oluben cānān iline gidelüm
Vücūdumuz virānesin ma^{c}mūr idüp düzelüm
Terk idüp nefsüñ ṣıfātın bu nefsi bend idelim

Gezelüm Mıṣır ile Şām'ı sırr-ıla seyrān idüp
^{c}Aşḳı rehber idinüp beyt-i ḥarāma gidelüm
Sırr yüzinden Beytu'llāh'ı yedi kez ṭavāf idüp
Cem^c olup iḫvān-ıla çün ^{c}Arafāta gidelüm

Ger dilerse cānumuzı ol dosta ḳurbān idüp
17b) Ḳabūl iderse yolına varumuz terk idelüm
Terk idüp dünyā vü ^{c}uḳbā cümleden ^{c}üryān olup
Nesīmī-veş ṣoyuban tenümüz ^{c}üryān idelüm

Bugün meclis-i ᶜālīde yanalum dildār içün

İçürüp ᶜaşḳuñ şarābın cānı serḫoş idelüm

Bursevī dost ḳarşusında nāz-ıla niyāz idüp

Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

- 34 -

Min Kelām-i İlāhī

Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilün

Gel bugün tevbe ḳılalum ṣuçlarumuz dileyüp
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm
Dostumuza gizli rāzumuzı açup söyleyüp
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

Mürşid-i kāmili bulup ṭoġrı yola gidelüm
Teslīm idüp kendümüzi dā'im ḫizmet idelüm
Ḥaḳ ne buyurdı ise anı ṭutup emrin güdelüm
18a) Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

Ola kim ol Ḥaḳ bizi esirgeyüp raḥmet ḳıla
[c]Afv idüp cürm-i ḫatāmuz ṣuçları bağışlaya
Defterimüzden günāhlarumuzı yuyup sile
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

Dutalum cümle dünyāyı vermişler pes nidelüm
Terk idüp bu fānī mülki bāḳī milke gidelüm
Çekelüm cevr ü cefāyı zehr olursa yudalum

Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

İy Bursevī dost yolında cānı ḳurbān eylegil
Dönmeyüp rāh-ı cefādan Ḥaḳ rıżāsın istegil
Ṭālib iseñ sen daẖi varuñı fedā eylegil
Yalvarup ol Ḥaḳḳ'a dā'im gel münācāt idelüm

- 35 -

Min Kelām-i İlāhī

Mefā^{c} ilün / Mefā^{c} ilün / Fe^{c} ülün

Gelüñ dosta münācāta varalum
Dostuñ ḳarşusında dīvān duralum
18b) Murād u maḳṣūdımuza irelüm
Dostuñ cemālini seyrān idelüm

Dīdārını gösterüp ^{c}ayān ide
Gizli sırların bize beyān ide
Cennet ḳoḳularını reyḥān ide
Dostuñ güllerini seyrān idelüm

Melekler inerler yerüñ yüzine
Görinürler mü'minlerüñ gözine
Dür-ile gevher ṣaçarlar yüzine
Dostuñ sırlarını seyrān idelüm

Ḥūrīler gelürler ḫizmet iderler
^{c}Azm eyleyüp dā'im dosta giderler
Varup ^{c}arşa çıḳup cevlān iderler

Dostuñ iḥsānlarına şükr idelüm

İnerler ol Resūl'üñ türbesine
Otururlar dā'im ᶜarş gölgesine
Varup andan viṣāl-i Kaᶜbesine
Gelüñ anlar-ıla ṭayrān idelüm

Bursevī'nüñ sözlerin ol anlaya
Ki Ḥaḳ çün aña hidāyet iyleye
Göñül esrārını ol seyr eyleye
Ġayrıdan sırrımuz pinhān idelüm

- 36 -

Min Kelām-i İlāhī

Ṭuymaġa ma^{c}nī sözlerin [13]

Göñül sem^{c}in açmaḳ gerek

Görmege ma^{c}nī yüzlerin

Cān gözüñi açmaḳ gerek

Ḥaḳḳ'uñ rıżāsın gözleyüp

Dā'im liḳāsın özleyüp

Aġyārdan rāzın gilzleyüp

Sırr ehline açmaḳ gerek

Dost yolunda ola ṣāmit

19a) Ni^{c}metlere ola ḥāmid

Ḥaḳ işinde ola cāhid

Rūz u şeb sa^{c}y etmek gerek

---

[13] Bu şiir,duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ola vaḥdetde her zamān

Gide göñlinden şek ü gümān

Nefsine virmeyüp amān

^{c}Aşḳ nārına yaḳmaḳ gerek

Bugün ṣulṭāna ḳul olup

Yüce Sübḥān’a yol olup

Gözleri yaşı sel gerek olup

Āhı-ıla zār etmek gerek

Bursevī sırr-ı ma^{c}nāya

İrenler buldı sermāye

Bir mürşidden alup māye

Teslīm-i Ḥaḳ olmaḳ gerek

- 37 -

Min Kelām-i İlāhī

Mefā^{c}ilün/ Mefā^{c}ilün /Fe^{c}ülün

Rāh-ı Ḥaḳ ’da cān u baş vermeyince
Teslīm olmayınca cānān bulunmaz
Varını dosta fidā ḳılmayınca
Teslīm olmayınca cānān bulunmaz

Bu yoluñ cevrine ṣabr etmeyince
Velīler izine çün gitmeyince
Sa^{c}y idüp menziline yetmeyince
Ḳalur yolda aña dermān bulunmaz

Girüp meydān-ı ^{c}aşkda yanmayınca
İçüp ^{c}aşḳuñ şarābıñ ḳanmayınca
Yürekde dostuñ derdi olmayınca
Āsān-ı vech-ile dermān bulunmaz

Ḥaḳ Resūli Aḥmed’e uymayınca
Vāri<u>s</u>lerine bende olmayınca
Ḥaḳ sözleri-ile ^{c}amel ḳılmayınca

19b) İḳrār itmeyince imān bulunmaz

İḳilikden birlige irmeyince
Bugün yoḳluḳ dārına girmeyince
Dost viṣāline bugün irmeyince
Devre girmeyince seyrān bulunmaz

Dost-ıla olan ᶜahde vefā idüp
Elestü ẖitābına cevāb idüp
Dönmeyüp bu ᶜahd üzerine gidüp
İḳrār itmeyince īmān bulunmaz

Ḳavline ṣādıḳ bir yār olmayınca
Varup bir kāmil eri bulmayınca
Bursevī eydür ẖizmet ḳılmayınca
Vāṣıl-ı Ḥaḳ olup nihān bulunmaz

- 38 -

Min Kelām-i İlāhī

Cān terkini urmayan [14]

Ol bugün ᶜāşıḳ m'olur

Hem ᶜahdine durmayan

Ḳavline ṣādıḳ m'olur

Cān u başdan geçmeyen

Dost iline göçmeyen

ᶜAşḳ şarābın içmeyen

Ol bugün ayıḳ m'olur

Nefs-i mārı yaḳmayan

Putlarını yıḳmayan

Ad Mecnūn'a daḳmayan

Ḳulluġa lāyıḳ m'olur

Nārı nūrı bilmeyen

ᶜAzm-ı nūra ḳılmayan

Ḳalbden pası silmeyen

[14] Bu şiir, 4+3=7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Dīdāre lāyıḳ m’olur

Dost ^{c}aşḳına yanmayan
Ḥaḳ Ḥaḳ deyüp dönmeyen
20a) Bu şarābdan ḳanmayan
Mest-i lā-ya^{c} ḳel m’olur

^{c}Aşḳdan es̱er olmaya
Hem yürekde dolmaya
Yüz ṣararup ṣolmaya
Dosta ol ^{c}aşık m’olur

Ġaflet-ile ḳalanuñ
Bu dünyāya ṭalanuñ
Dā’im meyil ḳılanuñ
Ma^{c} būdı H̱āliḳ m’olur

Bursevī gel gel ^{c}āḳil ol
Dīn yolında ṣādıḳ ol
Dā’im Ḥaḳḳ’a ṭālib ol
Olmayan ṣādıḳ mı’olur

- 39 -

Min Kelām-i İlāhī

Göñül ᶜāşıḳ-durur dostı görmeğe [15]
Ṭālib-durur dā'im Ḥaḳḳ'ı bulmaġa
Diler dostuñ viṣāline irmege
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

Aḳıdup gözinden ḳan-ıla yaşı
Āh-ıla zār ider kendüye āşı
Düşüp ġurbetlere terk ider başı
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

Ġarīb olup düşer ġurbet illere
H̱alḳ içinde düşüp dā'im dillere
Bülbül-veş öter dā'im güllere
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

ᶜAzm eyleyüp gider dost yollarına
Varup ḳarışur dost bülbüllerine
Dostuñ şevḳi düşüp göñüllerine

[15] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

20b) Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

Yanar dost ᶜaşḳına pervāne gibi
Girer Ḥaḳ yoluna merdāne gibi
İçer ᶜaşḳ şarābın mestāne gibi
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

Görünmez gözine ġayrınuñ varı
Dost yolına terk ider cümle varı
Göstere mi cemālin deyü Bāri
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

Bursevī āh ider cigeri biryān
İsmāᶜil-veş ider cānını ḳurbān
Bu dertlü cānuma sendendür dermān
Rūz u şeb āh idüp dīdār ārzūlar

- 40 -

Göñül Ḥaḳḳ'ı bulmaḳ diler [16]

Anuñ çün āh u zār eyler

Dost cemālın görmek diler

Gice gündüz feryād eyler

Diler dostuñ viṣālini

Verür yolına varunı

Bulmaḳ diler gör yārını

Durmaz hemān cevlān eyler

Gāhī ᶜarşı idüp seyrān

Feleklerle döner devrān

Gāh kendüzin ider ḥayrān

Gözi yaşın ᶜummān eyler

Gāh ġayrıdan olur ᶜüryān

Nār-ı ᶜaşḳa yanar biryān

Dost yoluna olur ḳurbān

İsmāᶜil-veş ḳurbān eyler

[16] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Kāh dostla bāzār ider

Bülbül-veş gülzār ider

Gāh bu cāndan bī-zār ider

Manṣūr-veş ber dār eyler

Gāhī seyyāḥ olup gezer

21a) Dā'im Ḥaḳ'dan eyler ḫaẕer

Gāhī bu dünyādan bezer

Bursevī'yi ^{c}üryān eyler

- 41 -

Maḳṣūd seni bulmaḳ-ımış [17]

Yoluña cān vermek-imiş

Cemālüñi görmek-imiş

Mevlām meded senden meded

ᶜĀşıḳ seni ḳanda bula

Ya nicesi ḫaber ala

Meger senüñ luṭfuñ ola

Mevlām meded senden meded

İçür ᶜaşḳuñ şarābından

Geçir ẓulmet ḥicābından

Ṣun bugün vuṣlat ābından

Mevlām meded senden meded

Luṭfuñ-ıla eyle naẓar

Dā'im ḳılam senden ḥaẕer

Dostum cemālüñi sezer

[17] Bu şiir, duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Mevlām meded senden meded

Göster cemālüñ ᶜāşıḳa

Vaṣluñ naṣīb it ṣādıḳa

ᶜĀşıḳ yüregi yanıḳa

Senden meded Mevlām meded

Ḥasret odına yandurma

Firāġuñ-ıla gönderme

ᶜAşḳuñ nūrını söndürme

Mevlām meded senden meded

Cümlenüñ maṭlūbı sensin

Ḳamunuñ maḳṣūdi sensin

ᶜĀşıḳuñ cānına cān sensin

Mevlām meded senden meded

Bursevī'ye ḳıl hidāyet

Raḥmetüñe yoḳ nihāyet

ᶜAşḳuñ eyledi melāmet

Mevlām meded senden meded

- 42 -

21b) Görün Manṣūr'ı ᶜaşḳından [18]

Nice eylediler ber-dār

Żaᶜīf bülbül gül şevḳinden

Neçe eyledi āh u zār

Ki derde etdi mübtelā

Arar bülbül-i güli bula

Manṣūr'a etdiler belā

Eylediler dāra ber-dār

Gör Nesīmī'ye n'etdiler

Ṣoyuban ᶜüryān etdiler

Öldürmege ḳaṣd etdiler

Ṭutup Nesīmī'ye aġyār

Mecnūn baḳmadı Leylā'ya

ᶜĀşıḳ oldı ol Mevlā'ya

Düşdi biz özge deryāya

Hīç yoġ-idi aña kenār

[18] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Gör ^{c}aşḳ ^{c}āşıḳlara n’eyler
^{c}Āşıḳ daẖi neler söyler
Āẖir başına ḳaṣd eyler
Bu ṭatlu cānına ḳıyar

^{c}Āşıḳlardan alup sırrı
Cümlesinden idüp beri
Gülhān idüp aña yeri
Cānını odlara ḳoyar

Bursevī ^{c}aşḳ cevherini
Ḳalb de buldı gevherini
Göreli ^{c}aşḳuñ baḥrını
Kendüni ^{c}ummnāna ṣalar

- 43 -

Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilâtün / Fâᶜ ilün

Yā İlāhī ᶜaşḳuñ-ıla münevver ḳıl göñlümi
Rehber olup baña ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣluñı
Çıḳar ḳalbden Ḫudā'ya ḳoma ġayrun meylini
Rehber olup baña ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣluñı

Bu göñül ᶜāşıḳ olupdur vaṣl-ı dīdār özleyüp
Muntaẓır olup-dur çün dost cemāliñ gözleyüp
22a) ᶜĀşıḳ göñüllerde ᶜaşḳuñ cevherini gizleyüp
Rehber olup ḳalbe ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣlını

ᶜAşḳ-ıladur ᶜāşıḳuñ maᶜşukına varmaḳlığı
Ol yüce dostuñ cemālin arayup bulmaḳlığı
ᶜAşḳ-ıladur dost göñüle tecellī ḳılmaḳlığı
Rehber eyle baña ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣlunı

ᶜAşḳ-ıla ᶜāşıḳlaruñ meydān-ı ᶜaşḳa girdiler
Fetḥ olup dünyā vü ᶜuḳbā her murāda irdiler
On sekiz biñ ᶜālemüñ sırrına baḳup gördiler
Rehber eyle baña ᶜaşḳuñ bulam yā Rab vaṣlunı

Yā İlāhī Bursevī’ye ^{c}aşḳuñ ı ḳıl reh-nümā

Rehber ola baña ^{c}aşḳuñ ^{c}azm idem senden yaña

^{c}Aşḳuñ-ıla ḳıl mücellā nūr-ı ^{c}aşḳı ver baña

Rehber ola baña ^{c}aşḳuñ bulam yā Rab vaṣluñı

- 44 -

22b) İy göñül yanmaḳ göründi[19]

Gel yanalum senüñ-ile

ᶜAşḳ-ıla ḳılmaḳ göründi

Gel dönelüm senüñ-ile

Evvel āḫir budur murād

Yanmayanlar Ḥaḳ'dan ıraḳ

olup ᶜaşḳ nārına iḥrāḳ

Gel yanalum senüñ-ile

Atıluban ᶜaşḳ nārına

Baḳmayup dünyā varına

Ḳomayalum gel yarına

Yanalum gel senüñ-ile

Yanmaḳ ᶜāşıḳa ṣafādur

Dertlü göñüle devādur

Münkire cevr ü cefādur

Gel yanalum senüñ-ile

---

[19] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

İsteyen Mevlā’sın bulur
Velī sebeb yanmaḳ olur
Bundan özge ṣafā m’olur
Gel yanalum senüñ-ile

Virür her ḳula murādın
Maḥv iderse nefs ṣıfātın
Tā bulunca Ḥaḳḳ’uñ ẕātın
Gel yanalum senüñ-ile

Ḳapudan ḳovmaz varanı
Yoluna cān u baş vereni
Budur nesf ṣāḥib-ḳırānı
Gel yanalum senüñ-ile

Bursevī’ye rehber olan
Ḫaste göñlün iḥyā ḳılan
^{c}Aşḳ-ıla buldı hep bulan
Gel yanalum senüñ-ile

- 45 -

Göñül dosta meyl eyledi [20]

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

23a) ᶜAşḳ deryāsı cūş eyledi

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

Yanmaḳ ᶜāşıḳun işidür

Ẕikr ü muḥabbet aşıdur

Ḥayvān ᶜaşḳı yoḳ kişidür

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

Dalan ᶜaşḳuñ deryāsına

Baḳmaz cihān ġavġāsına

Düşüp Ḥaḳḳ'uñ sevdāsına

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

Nefsüñ ḳalᶜasını yıḳar

Göñüller ḫarābın yapar

Ḥikmet bınarları aḳar

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

---

[20] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Gice gündüz feryād ider

Dostuñ bāġında zār ider

Günāhından āzād ider

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

Bursevī Ḥaḳḳ'a ᶜāşıḳdur

Murādı hergiz maᶜşāḳdur

Yanmayan ġāfil düşüpdür

Gel yanalum ᶜaşḳ içinde

- 46 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Gel derviş gel ^caşḳ odına yanalum
İçüp ^caşḳuñ şarābından ḳanalum
Girüpen meydān-ı ^caşḳa dönelüm
Dost yolına cān-ıla baş verelüm

Yanalum meydānı ^cāşıḳlar-ıla
Hem-rāh olup bugün ṣādıḳlar-ıla
23b) Ḥaḳḳ'ı ṭaleb ḳılup ṭālibler-ile
Atılup ^caşḳuñ nārına girelüm

Bugün ^cār-ıla nāmūsdan geçelüm
Dosta ḳarşu pervāz urup uçalum
Ḫıżr elinden āb-ı ḥayāt içelüm
^cAzm idüp bāḳī ḥayāta irelüm

Atalum Şeyṭāna la^cnet ṭaşını
Cehd idüp keselüm nefsüñ başını
Aḳıdalum gözümüzün yaşını
Bu nefse ḳudret ṭopını uralum

Niçe bir ^{c}āşıḳ gözünde bu ġaflet

Ya nedür çeḳilen derdi-ile miḥnet

Dost yolında gelüñ çekelüm zaḥmet

Bugün yüzümüzi ḫāke sürelüm

Ẕikr idelüm ol Allāh'ı cān-ıla

Hū deyelüm cem^{c} olup iḫvān-ıla

Bu cān tenden çıḳınca īmān-ıla

Varup vāṣıl olup aṣla irelüm

İçüp dost elinden vuṣlat şarābın

Sa^{c}y idüp geçelüm cümle ḥicābın

İşidüp cān-ıla dostuñ ḫiṭābın

Bursevī gel dost bāġına irelüm

- 47 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Cenāb-ı Bārī'den irdi yene şem^ce bir nidā

İşidelen o nidāyı cānumı ḳıldum fidā

Rūz u şeb āh eyleyüben ẕikr-i Ḥaḳ oldı gıdā

24a) Dilemem dünyā vü ^cuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

Ḥaḳ bize luṭf eyleyüben gösterdi envārını

Keşf olup cümle ḥicābı seyr idem esrārını

Ġayrıyı ref ^c eyle yā Rab görmeyem aġyārımı

Dilemem dünyā vu ^cuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

N'eylerem bu fānī dārı ṣonucı vīrān olur

Yār-ı bāḳī isteyenler ġayrıdan ^cüryān olur

Görmeyen dīdār-ı Ḥaḳḳ'ı ṭamuda biryān olur

Dilemem dünyā vü ^cuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

Görme misin şunları kim dünyāya meylān olur

^cĀḳıbet ecel irişüp yerleri nirān olur

Terk idenler bu cihānı dost-ıla seyrān ḳılur

Dilemem dünyā vü ^cuḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

^{c}Āḳil olan bu cihāna meyl idüp ḳılmaz naẓar
Ḫavf-ıla recāda olup iderler Ḥaḳ'dan ḥaẕer
24b) Cümle varı Ḥaḳ yolına virüben ^{c}üryān gezer
Dilemem dünyā vü ^{c}uḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

Bursevī'nüñ sözlerine şekk getürme ḥaḳ-durur
Keşf-iledür ^{c}ārifüñ kelāmı şübhe yoḳ-durur
Ṭālib iseñ ḳıl tefekkür bunda ma^{c}nā çoḳ-durur
Dilemem dünyā vü ^{c}uḳbā isterim Ḥaḳ'dan rıżā

- 48 -

Ḳaçan bir ḳul dilese Ḥaḳ rıżāsıñ[21]

Ṣabr ider göricek Ḥaḳḳ'uñ ḳazāsıñ

Bulısar ol yarın dostuñ ᶜaṭāsıñ

Mü'minlere ola yarın beşāret

Rūz u şeb isteyüp derde devasın [22]

Çeker dā'im münāfıḳlar cefasın

Terk ider dünyānuñ ẕevḳ ü ṣafāsın

Dost yolına ḳıla dā'im ġarāmet

Verüp Ḥaḳ yolına cümle varını

Terk eyleyüp nāmus-ıla ᶜārını

ᶜArş-ıla ferşde ider seyrānını

ᶜĀşıḳlara ola Ḥaḳ'dan beşāret

Göreler anda dostuñ cemālini

İşideler ol görklü kelāmını

Sır yüzünden alup dost selāmını

25a) Ki yarın müᶜminler bula selāmet

[21] Bu şiir,11'li hece vezniyle yazılmıştır.

[22] Nüshada 2.dörtlüğün 1.ve3.mısraları yer değiştirilmiştir.

Ṣırāṭ'ı geçüp mīzāna varalar

Yarın ol Ḥaḳ dīvānında duralar

Berātı ṣaġ ellerine vereler

Mü'minlere ola Ḥaḳ'dan hidāyet

ᶜĀṣīleri zebānīler ṭutalar

İledüp anları oda atalar

Bursevī müᶜminler nūra batalar

Ṭāliblere ola anda şefāᶜat

- 49 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Gel berü ṭālib-iseñ şefāᶜati eyle ḳabūl [23]

Gir ṭarīḳ-i müstaḳīme tā bulasın ṭoġrı yol

Cümle Ḥaḳḳ'uñ dostları ṭoġrı yola başdı ḳadem

Varlıġı yoḳlıḳda bulup kendüñi ḳıldı ᶜadem

Gice gündüz ẕikr-i Ḥaḳ ile olurlar dem-be-dem

Sen daḫī gel ᶜāşıḳ iseñ himmeti eyle ḳabūl

ᶜĀḳil-i dānā olanlar yandı ᶜaşḳuñ nārına

Ḳılmadılar hergiz naẓar bu cihānuñ varına

Ġaflet idüp sen daḫī ḳoma bu günüñ yarına

Gel berü ṭālib iseñ naṣiḥatı eyle ḳabūl

25b) Bursevī'nüñ sözleri ṭāliblere bürhān olur

ᶜĀşıḳ iseñ ḳıl naẓar kim ᶜāşıḳa biñ cān olur

[23] Bu dörtlükte iki dize eksiktir.

Himmet-i dünyā olanuñ yerleri nirān olur

Ġāfile yüz bin naṣiḥat eylesen etmez ḳabūl

- 50 -

Ḳardeşler bu cihān ḫalḳı [24]

Hīç ölümin anmaz oldı

İnkār idüp ehl-i Ḥaḳḳ'ı

Anlara baş egmez oldı

Dilde ol Ḥaḳḳ'ı birlerler

Ḥāla bil inkār iderler

Şeyṭān yolına giderler

Dost yolına gitmez oldı

ᶜĀlimler Ḥaḳḳ'ı söylemez

Cāhiller ᶜamel eylemez

Bu ḫalḳ āḫiret dilemez

Hep naṣiḥat almaz oldı

Dünyāya meşgul olmuşlar

Āḫiret ḳaydın ḳomuşlar

Nefsi şeyṭāna uymuşlar

Ḥaḳ'dan yaña dönmez oldı

[24] Bu şiir,duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ḳarartmışlar ḳalblerini

Ḫarāb idüp cānlarını

Beslerler hep tenlerini

Bu ḫalḳ cāna uymaz oldı

Gice gündüz yeyüp içmek

Nefsüñ hevāsına uçmaḳ

Cehennem ḳapusın açmaḳ

Nefslerine ziyān oldı

Ẕikrine ḳā'im olmazlar

Ḥaḳḳ'uñ emrine uymazlar

26a) Resūl'e ümmet olmazlar

Sünnetine uymaz oldı

Bursevī bī-çāre ᶜāṣī

Silegör göñülden pası

Görme misin şimdi nāsı

Hīç ıṣlāḥa gelmez oldı

- 51 -

cĀcebdür bu cihān ḫalḳı [25]

Göremezler calāmātı

Ḥicāb olmış gözlerine

Geçemezler ḫayālātı

Cihān naḳşına baḳmışlar

Ḥayrān oluban ḳalmışlar

Göñül virüp aldanmışlar

Seçemezler naḳşiyātı

Ḳaplamış gözlerin dünyā

Dilemezler hergiz cuḳbā

Geçer cömürleri hebā

Bulamazlar murādātı

Bu ẓālim nefse uymışlar

Dürlü günāhlar ḳılmışlar

Ol Ḥaḳḳ'a cāṣī olmışlar

Bulamazlar beşārātı

[25] Bu şiir,duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Bilürler kim ölüm Ḥaḳ’dur

Ḳurtulmaġa çāre yoḳdur

Ki yarın ḳorḳular çoḳdur

Ṭuyamazlar işārātı

Bu ġaflet içre ḳalanlar

Baḥr-ı dünyāya ṭalanlar

26b) Bu dünyāya ġarḳ olanlar

Silemezler ġubārātı

Bu mürşidi bulmayanlar

Ḥaḳ yoluna girmeyenler

Ḥaḳḳ’ı ᶜayān görmeyenler

Bulamazlar maḳṣūdātı

Görünmez anlara nihān

Ṣanurlar görinen hemān

Ol gizlidür olmaz ᶜayān

Göremezler kerāmātı

Bursevī’niñ añla sözin

İzle Ḥabību’llāh izin

Dönmeyeler Ḥaḳḳ’a yüzin

Bulamazlar hidāyātı

- 52 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Hidāyet ḳılup bugün saña hādī
Mürşid-i kāmili bulduñ mı ġāfil
Terk eyleyüp bugün aġyārı yādı
Ṭarīḳine sülūk etdüñ mi ġāfil

Çevirüp cümle eşyādan yüzüñi
Bu fānī leẕẕetden yumup gözüñi
Cümlesinden fānī ḳılup özüñi
Ölmezden evvel öldüñ mi ġāfil

Geçüp benliginden turāba düşüp
Maḥvolup vücūduña mevt irişüp
Ḳatreden çıḳup ^{c}ummāna ḳarışup
Varup çün mevce ḳarışduñ mı ġāfil

Nefs-i emmāre hevāsından geçüp
Rūz u şeb ol dost hevāsına uçup
Men ^{c}aref nefse hū sırrın seçüp
Nefsüñi Allāh'ıñ bildüñ mi ġāfil

Bu göñül sırrını seyrān eyleyüp

Çıḳup semāvāta ṭayrān eyleyüp

Varup anda ^{c}arşı cevlān eyleyüp

27a) Sırr-ı semāvāta irdüñ mi ġāfil

Vücūduñ vīrānesin m^{c}amūr idüp

^{c}Aşḳ nūrı-ıla göñlüni pür-nūr idüp

Ref ^{c} olup ḳalbūñ mā-sivāsı gidüp

Cehl-i ẓulmetden geçdüñ mi ġāfil

Bursevī'nüñ sözi sırr-ı nihāndur

Münkirüñ işi şekk-ile gümāndur

^{c}Āşıḳuñ dertlü cānına dermāndur

^{c}Ārifler sırrına irdüñ mi ġāfil

- 53 -

İy ġāfil sen bu cihana [26]

Ṣanma kim bī-gāne geldün

Daẖi bu cism-ile cāna

Añla imtiḥāne geldüñ

Bulmaġ içün bugün yārı

Tebdīl idüp nūr u nārı

Taḥṣīl ḳılmaġ içün karı

Vücūd-i insāna geldün

Bu bedenüñ aṣlı türāb

Ḥayātı aḳl-ı şürb-i ẖāb

Āẖiri olısar ẖarāb

Ḫāne-i vīrāne geldüñ

Beden mülkine düşdi cān

Ya[c]nī taẖta geçdi sultān

Vezīr oldı ḳalb-i insān

Cem[c] olup dīvāne geldüñ

[26] Bu şiir,duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Giyüp ẖil^{c}at-i şāhāne
Gün gibi togdı cihāna
Ṣahrāya çıḳup seyrāne
Şikāruñ almaġa geldüñ

Budur ^{c}āşıḳuñ şikārı
Bula kendüde ol yārı
27b) Rūz u şeb eyleyüp zārī
Āh-ıla efġāna geldüñ

Ulaşdurup aṣla cānı
Ḳalmaya nām u nişānı
Cān içinde ol cānānı
Arayup bulmaġa geldüñ

Añla cānuñ aṣlı nūrdur
Ṭurağı daẖī bil ṣurdur
Bursevī bu gizli sırdur
Ẕevḳ-ile seyrāna geldüñ

- 54 -

Görün ol ḫāliḳ topraġdan [27]

Yaratdı cümle eşyāyı

Ḳurtarup Nūḥ’ı ṭūfāndan

Ḫalḳ etdi yedi deryāyı

Cümlesinün aṣlı birdür

Ma^{c}nīde çün ṣaġāyırdur

Kebīr kimi ṣaġāyīrdür

Kimini ḳıldı nūrānī

Kimi irer sa^{c}ādete

Kimi uġrar şelāvete

Lāyıḳ ḳılup Ḥaḳārete

Kimine virdi nirānı

Gerçi ẓāhirde bir insān

Ba^{c}żısınun işi ḫüsrān

Kimi ^{c}āḳil kimi nādān

Kimine virdi iẕ^{c}ānı

[27] Bu şiir,duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Kimi bilür kimi bilmez
Kimi görür kimi görmez
Kimisi menzile irmez
Kimine ḳılmaz iḥsānı

Kimine ḳılur ^{c}aṭālar
İrişür cāna ṣafālar
Kimisi çeker cefālar
28a) Kimine ḳıldı en^{c}āmı

Bursevī ḳıl Ḥaḳḳ’ı ẕikir
Ni^{c}metine eyle şükür
^{c}İbretlerini ḳıl fikir
Sır-ıla eyle seyrānı

- 55 -

Gel berü iy ^{c}āşıḳ-ı Ḥaḳ ṣādıḳ olan divaneler [28]

Gör ol ṣāni^{c}-i ^{c}ālem kim baḳ neler ḳıldı gör neler

Añla iy ṭālib-i Mevlā [29] olan ^{c}āḳil-i dānālar

Gör ol sāni^{c}-i ^{c}ālem kim baḳ neler ḳıldı gör neler

Eger anlar iseñ ma^{c}nī ṭuyasıñ bir niçe esrār

Bilesin aṣl-ı eşyāyı alasın bir neçe aḫbār

Lisān-ı ḥāl-ile dile gelüp söyler cümle eşcār

Keşf olup bunlarıñ gör neler ḳıldı Ḥaḳ neler

Her eşyāda bir ḥikmet ḳomuş ol çün naẓar ḳılsañ

Kemālātın etmiş iẓhār bilürdün sen anı görseñ

Cümle eşyāda ẕātını oḳurduñ çün sebaḳ alsañ

Bunlaruñ cümlesini gör Ḥaḳ nice tecellī eyler

[28] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

[29] Ṭālibi olan: ṭālib-i Mevlā (B)

28b) Daḫī yerler daḫī gökler birbirine nice söyler

Yā ḳanda buluşur anlar neçesi iftiḫār eyler

Ki Cebrā'il inüp gökden māh-ı rūyı nice siler

Varup şemse nūrına anı güni çün münevver eyler

Cümle deryā aḳan ṣular daḫi ırmak olan seller

Niçe dīdār görür bunlar neçesi yol olur beller

Yaġan yaġmur esen yeller daḫi nedür bunca diller

Bursevī öten bülbüller yā niçün āh u zār eyler

- 56 -

Min Kelām-i İlāhī

Yene artdı bu göñlimün firakı [30]

Rūz u şeb āh ü zār idüp iñiler

Ḳarārı bī-ḳarār yoḳdur ṭurağı

Dün ü gün āh u zār idüp iñiler

Bu dünyāyı başıma eyledi dār

Yüregümi yaḳup eyledi pür-nār

Diler dostuñ visālin leyl ü nehār

Rūz u şeb āh u zār idüp iñiler

Diler dā'im ᶜazm eyleye dostına

Murādı irişmek-durur ḳaṣdına

Bu ᶜaşḳ çevgānıñı alup destine

29a) Rūz u şeb āh u zār idüp iñiler

Yaḳīn olmaḳ ister bugün Ḫudā'ya

Naẓar ḳılmaz hergiz ẕevḳ ü ṣafāya

Cümle varı virür dosta hedāyā

[30] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Rūz u şeb āh u zār idüp iñiler

[c]Acebdür göñlümüñ derd-i nihāni
Bilinmedi aṣlā nām u nişānı
Aḳıdup gözümden yaş-ıla ḳanı
Rūz u şeb āh u zār idüp iñiler

Bu göñlümün derdine çāre senden[31]
Yā Rab rāzunı gizleme añdan
Meded yoḳdur sulṭānum baña benden
Rūz u şeb āh u zār göñlüm idüp iñiler

Bursevī'nüñ göñline eyle naẓar
Senüñ cemālüñi her dā'im sezer
[c]Arz idüp ḥālini dīvāna yazar
Rūz u şeb āh u zār göñlüm idüp iñiler

[31] Son iki dizenin nakaratı diğerlerinden farklıdır.

- 57 -

Gene artdı yüregümüñ yarası [32]

Āh idüp yürekde cānum iñiler

Bulunmadı bu derdimüñ çāresi

Āh idüp yürekde cānum iñiler

Oldı yene cigerüm pāre pāre

Ḳalmadı ṭāḳatum oldum bī-çāre

Yaḳdı beni atup bu ᶜaşḳı nāra

Āh idüp yürekde cānum iñiler

Derdüm ḳatı ḳarārum yoḳ ṣabr idem

Mekānum lā-mekān ya ḳanda gidem

Baña benden çāre yoḳdur ya n'idem

Āh idüp yürekde cānum iñiler

29b) Ezelde buymış başumda yazı

Bu göñül durmayup eyler niyāzı

Ḳomadı ḥużūr u raḥāt olam şādī

[32] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Āh idüp yürekde cānum iñiler

Gicelerde aḳar yaş-ıla ḳanum
Dost yolına terk idüp verüm cānum
Ḳarārum bī-ḳarār yoḳdur mekānum
Āh idüp yürekde cānum iñiler

Yanaram derdi-ile iderem āhı
Görünmez gözüme dünyānuñ çāhı
Ḳatı ḥayrān olur bu [c]aḳlum gāhī
Āh idüp yürekde cānum iñiler

Ża[c]īf bu derde giriftār olalı
Zār ider ol dostuñ [c]aşḳı geleli
Varumı ol dosta fidā ḳılalı
Āh idüp yürekde cānum iñiler

- 58 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Yene dertlü göñül zāra başladı
Gözlerümden aḳıtdı yaş-ıla ḳan
Dost ḥasretinden gör baña n'işledi
Nesīmī-veş soyup eyledi ^cüryān

Āḫir saldı beni ġurbet illere
Rüsvāy eyleyüp düşerdi dillere
Gitdi ^caklum dönmişem Mecnūnlara
^cAḳlum alup eyledi mest ü ḥayrān

Yārī ḳıldum ben beni ḳanda bulam
^cAceb dostdan ya nice ḫaber alam
Artdı derdüm bilmem ne çāre ḳılam
Bulmadım bu derde ġayrıdan dermān

30a) ^cĀşıḳ oldum ben ol dost cemāline
İrmek diler bu göñlüm viṣāline
Rūz u şeb yelerem dost ḫayāline
Dīvāne göñlüm diler yene seyrān

Bulmadum ᶜālemde dost ḥālum sora

Yüregüm yaresine merḥem sara

Bursevī eydür dosta varını vere

Gelmedi bir ṭoġrı yār ola mihmān

- 59 -

Dostlar yine bir od düşdi cānuma [33]

Dün ü gün bu ᶜaşḳ odına yanarum

Bu ᶜaşḳ bir gün girer benim ḳanuma

Başım top idüp meydāna salarm

Urdı yüregüme dürlü yareler

Bir dostum yoḳ gelüp ḥālüm soralar

Bulunmadı bu derdime çāreler

Rūz u şeb bu derde dermān aradum

Atup ġurbetlere aḳıtdum yaşım

Fedā ḳıldum yoluna cān u başum

Bugün nakş mı naḳş etdi naḳḳāşum

Bu göñül levḥine anı yazdum

Pervāne-veş atılup ᶜaşḳ-ı nāra

Naẓar ḳılmam bugün bu fānī dāra

ᶜĀşıḳ olup bülbül-veş gülzāra

---

[33] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Zārī ḳılup dost bāġında öterem

Ne bilesün bülbülüñ ḥālini ḳuzġun
Yañar dost derdinden olur baġrı ḫūn
Vücūdumda devr ider kaf-ıla nüñ
Vīrāneyı ma[c]mūr idüp düzerem

30b) Bursevī'yi ḳıldı bu [c]aşḳ mestāne
Naẓar ḳılmaz bunda bāġ u bostāna
Bu göñül Ḥaḳḳ-ıla olup dostāne
Ġayrıyı ref [c] idüp bozup giderüm

- 60 -

^{c}Āşıḳ oldum Mevlām senüñ yüziñe [34]

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

Sırruñ ^{c}ayān eyle göster gözime

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

Niḳābı ref ^{c} eyle dostum yüziñden

Ḥicābı ref ^{c} eyle göñül gözinden

Senüñ neyledügüñ bildüm sözinden

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

Yaḳ beni nārıña biryān olayım

Aḳıdup gözyaşın giryān olayım

Ḳandasın seni arayup bulayım

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

Lez̲z̲etüñden bir z̲erre ṣuna cānıma

Luṭf eyle naẓar ḳıl benim ḥālime

Baḳmayım fānī dünyānuñ varına

---

[34] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

Senüñ muḥabbetüñ düşdi göñlüme

Ẕikrün şükrün nasīb eyle dilüme

Bursevī'yi irgür yā Rab vaṣlına

Baña seni gerek ġayrı gerekmez

- 61 -

Yā Mevlām bu gönlüm [35]

Seni bulmaḳ diler

Daḫī ᶜaṣlum bilüm

31a) Saña irmek diler

Yaḳīn eyle beni

Gündüz eyle düni

Sen cümleden Ġani

Seni görmek diler

Vir ᶜilm-i ḥikmetüñ

Naṣīb eyle rif ᶜatüñ

Bu göñlüm soḥbetüñ

Ārzūlayıp diler

Daᶜvet eyle bizi

Varup sürem yüzi

Göñlümüñ niyāzı

Cemālüñi diler

[35] Bu şiir, 6'li hece vezniyle yazılmıştır.

Maḥv eyle vücūdum

Tekrār ḳıl sücūdum

Yā Rab sen mevcādum

Seni senden diler

Derdüñe mübtelā

Çekmişem çoḳ belā

Naẓar ḳıl ben ḳula

Dā'im seni diler

Göñlüme eglence

Ḳomazam olınca

Ararum bulınca

Göñlüm vaṣluñ diler

Żaᶜifüñ murādı

Sen yā Ġani Hādī

Leẕẕetüñi dattı

Dā'im seni diler

- 62 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Yā İlāhī cümle mevcūdāt saña ^{c}āşıḳ-durur
Cümlenüñ m^{c}abūdı sensin ḥamd saña lāyıḳ-durur
Niçe ^{c}āşıḳ ḳullaruñ var bulmaġa ṭālib-dürür
Ḳıl hidāyet ḳullarıña açıver yüzden niḳāb

Köşelerde aḳıdurlar gözlerinden ḳanlu yaş
Terk iderler cümle varı verürler yoluna baş
Görmeyince dost cemālin zehr olur anlara āş
31b) Ḳıl hidāyet ḳullarıña açıver yüzden niḳāb

^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar ḳanda bulsunlar seni
Gizlemişsin ẖūb cemālüñ ^{c}ālemlerden yā Ġani
N'eylesünler ne ḳılsunlar bulmaġa yā Rab seni
Ḳıl hidāyet ḳullarıña açıver yüzden niḳāb

^{c}Āşıḳam dost dost cemāline bulmaḳ isterem anı
Tā ölince arasuñlar deyü var etdi beni
Terk idüp yolına varum fidā ḳılmışım cānı
Ḳıl hidāyet ḳullarıña açıver yüzden niḳāb

Bursevī’ye luṭf idüp göster cemālüñi ^{c}ayān

Gice gündüz āh iderem göklere çıḳdı fiġān

Fetḥ olup sırr-ı mu^{c}ammā görine sırr-ı nihān

Ḳıl hidāyet ḳullarıña açıver yüzden niḳāb

- 63 -

Yā Rab seni bulmaġa [36]

Ne çāre ḳılsun ᶜāşıḳlar

Kim saña lāyıḳ olmaġa

32a) N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Yüreklerüni yaḳsunlar mı

Gözyaşun aḳıtsunlar mı

Yā ᶜāḳlı ṭaġıtsunlar mı

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Senden yardım olmaz ise

Hidāyetüñ irmez ise

Feyżüñ daḫī gelmez ise

N'eylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

Ġayrı kime yalvarsunlar

Seni ḳanda arasunlar

Yā sensiz nice olsunlar

Neylesün n'etsün ᶜāşıḳlar

---

[36] Bu şiir,8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Gelmişler saña aġlayu

Cān-ıla ciger ṭaġlayu

Senüñ raḥmetüñ dileyü

Ḳapuña gelmiş ^{c}āşıklar

Dost senüñ içün yanarlar

Lā-mekān olup dönerler

Senüñ cemālüñ dilerler

N’eylesün n’etsün ^{c}āşıḳlar

Bursevī eyle yaraġı

Bunda kimse ḳalmaz bāḳī

Ṣunmayınca cāmın sāḳī

N’eylesün n’etsün ^{c}āşıḳlar

- 64 -

Yā Rab dermān senden olmayınca
N'eylesün bī-çāre ża^{c}if ḳullaruñ
Daḫī ^{c}afv-ıla ġufrān ḳılmayınca
N'eylesün bī-çāre ża^{c}if ḳullaruñ

Ezelden maḳṣūda irgürmeyince
Tecellī ẕātı-ıla dirgürmeyince
Gizlü sırlarundan bildürmeyince
N'eylesün bī-çāre ża^{c}if ḳullaruñ

32b) Ki vuṣlat şarābından ṣunmayınca
İçürüp ṣusuzlıġı gitmeyince
Cemālün perdesin ref ^{c} itmeyince
N'eylesün bī-çāre ża^{c}if ḳullaruñ

Gerçi ẓālim nefsleri saña ^{c}āṣī
Dün ü gün aġlayup iderler yası
Aġarmayınca bu yüzin ḳarası
N'eylesün bīçāre ża^{c}if ḳullaruñ

Pes bu ḥicābları nice geçsünler

Dostuñ illerine nice göçsünler

Bu göñül sırrların nice seçsünler

N'eylesün bīçāre żaᶜif ḳullaruñ

Bursevī ḳalb ġubārın silmeyince

Göñüle ol dost naẓar ḳılmayınca

Efendüm senden ilhām olmayınca

N'eylesün bīçāre żaᶜif ḳullaruñ

- 65 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Nefs elinden cümle ḳullar ^{c}āciz fermāndadur
Cümlesi luṭfuñ umarlar ḳıl ^{c}ināyet yā Ġani
Dünü gün işleri ẖüsrān cürm-ile ^{c}iṣyāndadur
Cümlesi ^{c}afvuñ umarlar ḳıl hidāyet yā Ġani

Ger hidāyet olmayınca n’eylesün bī-çāreler
Sen ^{c}ināyet ḳılmayınca oñulur mı yareler
33a) Bir bölüñ[37] bī-çāre miskīn işi yoḳ āvāreler
Cümlesi luṭfuñ umarlar ḳıl ^{c}ināyet yā Ġanī

Elleri irmez saña vuṣlat bulup cān virmege
Terk idüp dünyā vü ^{c}uḳbā menziliñe irmege
N’eylesünler ne ḳılsunlar dost cemālüñ görmege
Cümlesi ḥayretde ḳaldı ḳıl hidāyet yā Ġani

Gerçi kim derdüñ Ḫudāyā yene cüz’-i iẖtiyār
Çün irādet yene senüñ dilegün oldı iy yār
Ḥākim-i lā-yezāl sensin ḥükmüñi yā kim ṣıyar

[37] Bir bölük

Cümlesi emrüñe fermān ḳıl hidāyet yā Ġani

Her kime ḳılsañ naẓar ol ḳul iken ṣulṭān olur

Ḳatre iken bahra ḳarışup varur ᶜummān olur

Bursevī dostum cemāliñe baḳup ḥayrān olur

Cümleyi ḳılduñ tesellī tā ezelden yā Ġani

- 66 -

Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Fe^{c}ülün

33b) Göñül āyīnesine baḳdum gördüm anda bir ḫūb cemāl
Gün gibi ṭoġmış cihāna nūrını ḳılmış ^{c}ayān
Görinüp ^{c}aynime ^{c}ayni ol ẕāt-ı pāk-i pür-kemāl
Żiyā vermiş bu cihāna velī kendüsi bī-nişān

Ki ḥayretde ḳalur anuñ göremez yüzin bu gözler
Eger a^{c}lā eger ednā ki cümlesi anı özler
Cemāline niḳāb urmış gör aġyārdan nice gizler
Ki ṣun^{c}ın gösterüp ḫalḳa kendüyi eylemiş pinhān

^{c}Aceb ḳanda bulam dedi seni Mūsā kelimu'llāh
Dedi ṣınıḳ göñüllerde bulasın dedi gör Allāh
Bu şāhid-dürür Ḳur'ān'a şekk getürme inan bi'llāh
Ki Ḥaḳḳ'uñ ẕātına maẓhar-durur añlar iseñ insān

Eger ḫaber sorar iseñ ki bir ḳatre-dürür insān
Kim ol luṭf ıssı ḳādirdür ider anı baḥr-ı ^{c}ummān
Olup Esrārıña maḥrem ki dostı-ıla olur mihman
34a) Cemāli perdesin açup ider ẕātına çün ḥayrān

Bu mir’ātda görinen Ḥaḳ olur ġayrı ṣıfāt olmaz

Ṭaġılur ᶜaḳl-ı nefsānī vücūdı maḥv olur bilmez

Olur Ḥaḳḳ-ile çün ol Ḥaḳ arada tercümān olmaz

İrişüp Ḥaḳḳa’l yaḳīne Bursevī dosta verür cān

- 67 -

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Fe^c ülün

Dostuñ cemālini seyrān idelen
Yañar yürek ider āh-ıla efġān
Bu ^caḳlum daḫī başumdan gidelden
Mecnūn-veş olmuşam mest ü ḥayrān

Dost öñinde yaḳamı eyledüm çāk
Düşüp türāba mekānum oldı ḫāk
Ben kendü kendümi idemem idrāk
Görünmez gözüme cismümdeki cān

Dostuñ ^caşḳı beni benden alalı
Gözümden gitmez oldı hīç ḫayāli
Göñül gözine tecellī ḳılalı
Ḳarārı ḳalmadı ṣabr ide bir ān

^cĀşıḳlar vaṣl-ı yāre ṣabr idemez
Yedi deryā ṣuyın içse ḳanamaz
^cĀşıḳlaruñ cevrin kimse yudamaz
Aḳar gözlerinden çün yaş-ıla ḳan

N'eylesün bī-çāre ᶜāşıḳ dīvāne

Şınıḳ göñlüni virmişdür vīrāne

34b) Varur dostuñ cemālini seyrāne

İder bülbül-veş havāda cevlān

Bursevī olup ᶜaşḳ-ıla āşinā

Dost yolında ḳıyar cān u başına

Cān u dilden ᶜāşıḳdur naḳḳāşına

Görinmez gözüme bu naḳş-ı cihān

- 68 -

Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilün

İy ġāfil sen bu cihānda bir ḥiṣṣedār olmaduñ
Geçdi [c]ömrüñ ġaflet-ile edeb erkān almaduñ
Fırsatı fevt eyleyüp derdüne dermān ḳılmaduñ
Ḳıl bu derdüne [c]ilāc yoḫsa helāk eyler seni

Ehl-i Ḥaḳḳ'a bende olup Ḥaḳ yolına gitmedüñ
Ḳılmayup emre iṭā[c]at Ḥaḳ buyuruġın ṭutmaduñ
Ecel geldi dosta göçmege tedārük etmedüñ
Ḳaṣd idüp īmānuña Şeyṭān helāk eyler seni

Nefs-i emmāreñ seni helāk eyler ṣaḳın
Düşürüp nār-ı caḥīme [c]aẕāba eyler yaḳın
Ölmezden evvel öligör nefse uymaḳdan ṣaḳın
35a) Yoḫsa arduñdan ḥarāmı bil helāk eyler seni

Bu ẓālim nefs-dürür bizi eyleyen Ḥaḳ'dan ıraḳ
Ḥükmüne rām eyleyüp ol Ḥaḳ'dan idiser firāḳ
Bursevī eydür bugün gel idelüm bunda yaraḳ
Yoḫsa ḥasret odı yarın bil helāk eyler seni

- 69 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Gel bugün ölmezden öñdin idelüm bunda yaraḳ
Yarın anda ḥāżır ola uçmaḳda bize Ṭūraḳ
Mü'minlerüñ eliñe vireler nūrdan bir Burāḳ
Ol burāġa binüp cennet bāġını seyrān ide

Çünki bu cihāna gelen gitmege gelmişdürür
Bunca enbiyā evliyā ḳalmayup gitmişdürür
Cān u baş terk eyleyenler cānāna irmişdürür
Yarın ol Ḥaḳ cemālini görmege da^{c}vet ide

Yedi ṭamu sekiz uçmaḳ sırlarını gösterüp
^{c}Āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar ẕevḳ ü seyrān eyleyüp
35b) ^{c}Āṣīler nārda yanup mü'minler uçmaġa girüp
Yarın ol Ḥaḳ dostlarına luṭf-ıla iḥsān ide

İy ġāfil aç gözini baḳ nūr u nīrān ḳandadur
Sen anı ḳanda ararsın cümlesi hep sendedür
Anuñ içün bī-ḫabersin göñlün nefse bendedür
Gel ḫalāṣ eyle anı kim ^{c}azm idüp dosta gidem

Ḥaḳ odına yaḳmaduñ bir gün yaḳarlar gör seni

Ṭutup zebānīler anda atarlar nāra seni

Gel berü ᶜaşḳ odına yaḳ bunda cān-ıla teni

Cennetine lāyıḳ olup meẕmūm ṣıfātı gide

İy Bursevī gel bugün ölmezden evvel öligür

Rūz u şeb ol Ḥaḳ rıżāsını üzerine olıgür

Sırr-ı Ḥaḳḳ'a ṭālib olup bir maᶜānī alıgör

Cān gözinün ref ᶜ olup cümle ḥicābları gide

- 70 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

36a) Yā İlāhī ṣınıḳ göñlüm seni özler dā'imā
Ref^c eyle gözden ḥicābum bu göñlüm gözüni aç
Yene sensin ża^{c}īf bī-çāre göñlüme reh-nümā
Ref^c eyle gider ḥicābı bu göñlüm gözüni aç

Delilüm sensin Ḫudā'yā fetḥ iden her müşḳıli
Gülistānuñda inledürsün derd-mend bülbüli
Gice gündüz āh idüp bülbüllerüñ sensin güli
Ref^c eyle gözden ḥicābum bu göñlüm gözüni aç

Bursevī bī-çārenüñ göñline ḳıl dā'im naẓar
Rūz u şeb āh eyleyüp dostum cemālüñi sezer
Dūr eyleyüp viṣālun şehrini arayup gezer
Fetḥ eyle yā Rab ḥicābı bu göñlüm gözüni aç

- 71 -

Yā Rab fettāḥım sensin[38]

Fetḥ eyle ḳalbümi

Settār-ül ᶜuyūb sensin

Setr eyle uyūbumı

Günāhum ḥadden aşdı

Yürek ḳaynadı ṭaşdı

36b) Göñlüme ḳorḳu düşdi

ᶜAfv eyle ẕunūbimi

Çün ben ᶜāṣī ḳulıña

Rehberüm ol yolıña

Naẓar eyle ḥālüme

Al ḳaldur sen elümi

Dilüme vir ẕikrüñi

Göñlüme vir fikrüñi

Ḳılam dā'im şükriñi

---

[38] Bu şiir, 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Lāyıḳ eyle dilümi

Bursevī'ye gör n'oldı

Gözi yaş-ıla toldı

Ḥayret ᶜaḳlumı aldı

Fetḥ eyle sen yolumı

- 72 -

Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilün

Yā İlāhī ḳıl hidāyet sen bilürsin ḥālümi
Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā'dan yolumı
Gice gündüz dostlaruñla ẕikre yār et dilümi
Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā'dan yolumı

N'idelüm bu fānī mülki çün vefāsı yoḳ anuñ
Ḳoma bizi nefs elinde kim hevāsı çoḳ anuñ
Mā-sivāyı sil özümden saña döndüm pes yoġ
Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā'dan yolumı

Göñlümi dünyāya virme ġayrıyı ref[c] et Ḫudā
Sehv-ile iṣyān içinde ḳılmaġıl senden cüdā
Rūz u şeb fikrüñi bu göñlüme eyle ġıdā
Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā'dan yolumı

Ḥabībüñ Aḥmed'i bize reh-nümā ḳılduñ bugün
Yā İlāhī yarın anda ḳılma bizi ser-nigün
Murādum bu-durur senden yalvaruruz dün ü gün
Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā'dan yolumı

Bursevī’ye yā İlāhī ḳıl tecellī ẕātuñı

Luṭf idüp göster cemālüñ oḳıya āyātuñı

Şarḳ u ġarbı devr idenler bilmedi ġāyatuñı

Luṭf idüp ayurma yā Rab Muṣṭafā’dan yolumı

37a) Ṭālibleri Ḥaḳ yolına [39]

Da^{c}vetümiz vardur bizüm

^{c}Āşıḳları cān iline

Ṣoḥbetümüz vardur bizim

^{c}Aşḳ şarābın içen gelsün

Nesīmī-veş ^{c}üryān olsun

^{c}Aşḳuñ denizine ṭalsun

Cevlānımuz vardur bizüm

Bu deñize kenar olmaz

Ṭalan ḥayāt bulur ölmez

^{c}Āşıḳlara ḳarār olmaz

Devrānımuz vardur bizüm

Gelüñ girüñ yolımuza

Ḥādaş oluñ ḥālimüze

Dermān ola derdiñüze

[39] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Tīmārimüz vardur bizüm

İy Bursevī [c]aşḳ nārına

Yanan gelsün meydānına

Çāre ḳıla feryādına

Dermānımuz vardur bizim

- 74 -

Yā Rab ḳıl derde çare [40]

Dermān senden yā Mevlā

Ḳalmışam ben āvāre

Fermān senden yā Mevlā

Derde dermānum sensin

Cāna cānānum sensin

ᶜAfv it ġufrānum sensin

Ġufrān senden yā Mevlā

Geldüm ḳapuña ġarīb

İre luṭfuñ ᶜanḳarīb

Sensin dertlüye ṭabīb

İḥsān senden yā Mevlā

37b) Raḥmet umaruz senden

Ayırmaġıl īmāndan

Āzād eyle nīrāndan

Meded senden yā Mevlā

[40] Bu şiir, duraksız 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Bursevī’ye kerem ḳıl

Ḳamudan muḥterem ḳıl

Esrārıña maḥram ḳıl

İn^{c}ām senden yā Mevlā

- 75 -

Murādum bu durur senden [41]

Hidāyet ḳıl bize Mevlā

Ayırma īmānı benden

ᶜİnāyet ḳıl bize Mevlā

Ḥabībuñ Aḥmed'e irgür

Ḥayātuñla beni dirgür

Luṭf eyle nārum söyündür

Nūruñı bize Mevlā

Göñlümi dünyāya verme

Kerem ḳıl yolundan ayırma

Bizi dergāhuñdan sürme

Ḳapuña geldük iy Mevlā

Ḳaṭre iken insān iden

Derdimüze dermān iden

Neçe dürlü iḥsān iden

Cemālüñ göster iy Mevlā

[41] Bu şiir, duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Bursevī'nüñ ṣuçın ᶜafv it

Raḥmetüñden müyesser it

Dīdāruñla müşerref it

Tecellī ḳıl bize Mevlā

- 76 -

Yā Rab bī-çāre göñlüm [42]

Senden yana varmaḳ diler

Daḫī bu ᶜaḳl-ıla bilüm

Dā'im saña irmek diler

Gözler cemāliñi gözüm

Sürmek diler saña yüzüm

Teslīm idüp çün saña özüm

Bu göñlüm çün virmek diler

Cümle ᶜazām ḳulluġuna

İḳrār ider birligine

Daḫī senüñ varlıġıña

Göñlüm dā'im irmek diler

38a) ᶜAyān eyle sırlaruñı

Saç üstüme dürleriñi

Şol baġçeñden gülleriñi

Bu göñlüm çün dermek diler

---

[42] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Açılmış tāze güllerüñ

Ṭurmaz öter bülbüllerüñ

Senüñ şol ᶜāşıḳ ḳullaruñ

Dā'im seni bulmaḳ diler

Açıver göñlüm gözüñi

Ġayrısından sil özümi

Bursevī her dem yüziñi

ᶜAyān-ile görmek diler

- 77 -

ᶜĀşıḳ gözi yaṣlulara [43]

Teraḥḥum eyle sulṭānum

Daḫī baġrı baṣlulara

Teraḥḥum eyle sulṭānum

Yaḳma hicrüñ āteşine

Bıraḳma dünyā işine

Gözlerinüñ ḳan yaşına

Teraḥḥum eyle sulṭānum

Dün ü gün isterler seni

Terk iderler cān u teni

Dönmişler hep saña yöni

Teraḥḥum eyle sulṭānum

Dost ḥasretinden aġlarlar

Cān-ıla ciger ṭaġarlar

Senüñ raḥmetüñ dilerler

Teraḥḥum eyle sulṭānum

[43] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Āsān idiver yolların
Ẕikre yār eyle dillerin
Açıver göñül gözlerin
Teraḥḥum eyle sulṭānum

Meded senden düşmişlere
Nefslerine uymışlara
Cürmi ḥadden aşmışlara
Teraḥḥum eyle sulṭānum

Saña ᶜāṣī olmasunlar
Yüzi ḳara varmasunlar
Dünyāya aldanmasunlar
Teraḥḥum eyle sulṭānum

Bursevī żaᶜīf-i bī-çāre
Sendendür derdine çāre
İrmek diler vaṣl-ı yāre
Teraḥḥum eyle sulṭānum

- 78 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

38b) Yā İlāhī ḫaste göñlüm seni özler dā'ima
Luṭf idüp bir kez naẓar ḳıl ᶜāşıḳ-ı bī-çāredür
Nefs elinden ḳıl ḫalāṣ her demde sen ol reh-nümā
Eyle tevfīḳüñ refīḳ çün bu żaᶜīf āvāredür

Nefs-i ḫannāsuñ elinden ᶜarż-ı ḥāl itmek diler
Rūz u şeb ᶜilm ü ᶜamel defterlerin yuyup siler
Neçe dürlü mekr-ile ḥīle idüp yüze güler
Ḳoma nefs elinde anı zīrā meyli nāradür

Şol göñüle kim naẓar ḳılsañ göñül pür-nūr olur
ᶜAşḳuñı rehber idinüp ᶜāḳıbet seni bulur
Maᶜrifet maᶜdeni olup maᶜnīden maᶜnā alur
Ḳoma bir ġayrı süveydā göñül genc-ḫānedür

Cümleyi ḳalb-i insāndan gösterürsin iy Ḫudā
Sır yüzinden ᶜāşıḳ-ı ṣādıḳlara ḳıldun nidā
39a) Bursevī-i bī-çāreye ᶜaşḳuñ olupdur çün ġıdā
Ḳoma fürḳatda ẕelīl dün gün yüregi yāredür

- 79 -

Yā Rabbi ᶜāşıḳları [44]

Dün gün aġladan sensin

Şol baġrı yanıḳları

Her dem iñleden sensin

Urub yüregi yare

Düşürüp ᶜaşḳ-ı nāre

ᶜĀşıḳ derdine çāre

Dermān eyleyen sensin

Derd odına yanduran

Ṣusuzluġım ḳanduran

Allāh deyüp döndüren

Devrān etdüren sensin

Gözüm yaşın sel iden

Bu göñülden yol iden

Yana yana ḳül iden

[44] Bu şiir, 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Nārıña atan sensin

Yoḳluḳda idüp devrim
Çekdüren baña cevrin
Boynuma ᶜaşḳ zencirin
Bend idüp takan sensin

Atup ġurbet illere
Düşürüben dillere
Mecnūn-veş güllere
Ḥayrān eyleyen sensin

Alup benüm ᶜaḳlumı
Ṭaġıduban fikrümi
39b) Virüp dile ẕikrüñi
Mecnūn eyleyen sensin

Bursevī'yi var iden
İşin āh u zār iden
Dā'im vaṣl-ı yār iden
Ulaşduran saña sensin

- 80 -

^{c}Āşıḳlaruñ ma^{c}şūḳı[45]
Sensin yā Kerīmu'llāh
^{c}Ābidlerün ma^{c}būdı
Sensin yā Raḥīmu'llāh

Ẕikrüñ şükrüñ ḳıl sözüm
Saña dönmişem yüzüm
Mā-sivādan sil özüm
Meded yā Kerīmu'llāh

Cānum yoluna fidā
Ẕikrüñdür baña ġıdā
Ḳılma göñlümden cüdā
Fikrüñ yā Kerīmu'llāh

Dilüm ẕikr-i yār ola
Dosta ḳurbān cān ola
^{c}Āşıḳlara dāl ola
^{c}Aşḳuñ yā Kerīmu'llāh

---

[45] Bu şiir 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Göster cemālüñ baña

Ulaşdur beni saña

ᶜAşḳuñı ḳıl reh-nümā

Bize yā Raḥīmu'lāh

Bursevī'ye raḥmet ḳıl

Günāhın maġfiret ḳıl

Yerimüzi cennet ḳıl

Luṭf it yā Kerīmu'llāh

- 81 -

Gel göñül Allāh deyelüm[46]

Allāh diyen mahrūm ḳalmaz

Ḥaḳ'dan ġayrısın ḳoyalum

Pas göñülde Allāh olmaz

Göñül ṣāfī olmayınca

Mā-sivāyı silmeyince

40a) Ol dost gelüp ḳonmayınca

Dostuñ naẓar-gāhı olmaz

Göñül ᶜāşıḳ olur ise

Maᶜşūḳını bulur ise

Dost tecellī ḳılur ise

Göñülde şekk gümān olmaz

Dost cemāli ᶜayān olur

Her müşḳıli beyān olur

Muᶜallimi subḥān olur

ᶜİlm-i ledün nihān olmaz

[46] Bu şiir,4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Oḳudur dostdan sır kitābın

İşidür dostuñ ḫiṭābın

İder nefs-ile ḥesābın

Ṣıfāt-ı nefsānī ḳalmaz

Şirk-i aṣġardan pāk olur

Düşüp türāba ḫāk olur

Seyrān-gāhī eflāk olur

Bugün kevn ü mekān olmaz

Dostuñ hevāsına uçar

Yetmiş biñ ḥicābı geçer

Dost elinden Furāt içer

Bursevī bil memāt olmaz

- 82 -

Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Fe^{c}ülün

Ḳaçan bir ḳula naẓar ḳılsa Mevlā
^{c}Ayān idüp gösterür ṭoġrı rāhı
Cümlesinden makāmı olur ā^{c}lī
Çıḳup göklere cevlān ider āhı

Ne dilerse aña virür murādın
Ṣunar ṣaġ eliñe dā'im berātın
Āsān-ı vech-ile geçer ṣırāṭ'ın
Olur çün ol iki cihānun şāhı

Semāvāt sırrına irişür cānı
Ne resmi ḳalur ne ad-ıla ṣānı
Muṭlaḳ fenāya irişmekdür kānı
Görünmez gözüne dünyānuñ cāhı

Daḫī geçer bugün cümle ḥicābı
Dost elinden içer ḥayāt ābı
40b) Açılur fetḥ olur bu göñül bābı
Gider şekki görür ^{c}ayān penāhı

Cemālini tecellī eyler aña
Yüzüñi döndürür kendüden yaña
Da^{c}vet eyleyüp der ḳulum gel baña
Cemāl-i niḳābın ref ^{c} ider gāhī

Ledünni ^{c}ilmini ta^{c}līm ider ol
Ki dā’im ḥażrete bulur ṭoġrı yol
Luṭf irüp aña bir olur ṣaġ u ṣol
Vücūdunda bulur şems-ile māhı

Bursevī bī-çāre bir kemter ^{c}āṣī
Ḳoma göñlinden silüp gider pası
Müyesser ḳıl baña raḥmet-i ẖāṣı
Münācātum budur senden İlāhī

- 83 -

Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün

Ḳaçan bir ḳul Mevlā’sına münācāt eylese dā’im
İcābet eyleyüp virür her ne ise maḳṣūdātı
Velīkin imtiḥān ider görür ṣabrını çün anuñ
Eger dünyā vü ger ^{c}uḳbā virür andan murādātı

Dileye bir ḳul kim ^{c}uḳbā ider ol ḳulına ta^{c}ẓīm
Yüzin çevirüp dünyādan virür aña kemālātı
Velī dünyā mürīdine virür anı daḫī lākin
41a) Ki maḥrūm ḳalısar yarın virür aña ḍalālātı

Gör ol luṭf issi her ḳula nice ider tesellāyı
İder cümlesina in^{c}ām irişür çün hidāyātı
Bursevī gel ^{c}āḳil iseñ dile ^{c}uḳbāyı sen her ān
Yum gözüñi mā-sivādan dost-ıla ḳıl münācātı

- 84 -

İrişen Ṭūr-ı Mūsā'ya[47]
Dost-ıla ider münācātı
İrişüp sırr-ı a^c lāya
Seyrān ider semāvātı

Çıḳup ^c arş-ı mua^c llāya
İrişürler mua^c llāya
Vaṣl olup ẕāt-ı Mevlā'ya
Geçerler hep ḫayālātı

Seyr eyleyüp sırr-ı ḳudsī
Ne ^c arşı ḳalur ne kürsī
Okurlar Ḥaḳ'dan dersi
Fetḥ olur sırr-ı āyātı

Añlayup neçe ma^c nīler
Bulurlar çün tesellīler
İrüp dostdan tecellīler
Terk iderler ^c ibādātı

[47] Bu şiir,duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Teslīm idüp varı aṣla

Düşmediler hergiz faṣla

İrişüp kemāl-i fazla

Olurlar dostuñ mir'ātı

Bursevī gel etme zārı

Mūsā'ya derler Len-terānī

Görünmez dostuñ cemāli

Silmeyince ġubārātı

- 85 -

Mefāᶜilün / Mefāᶜilün / Feᶜülün

41b) Göñülden mā-sivāyı silmeyince

Ḳalbi rūşen olup seyrāna irmez

Göñül sırrın yuyub pāk etmeyince

ᶜĀrī olmayınca dost aña ḳonmaz

Ġayrıdan özün ṣāfī ḳılmayınca

Ḥaḳīkat baḥrına ol ṭalmayınca

Bu yolda bir reh-nümā bulmayınca

Ḳalur ġaflet içre cānāna irmez

Aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olursa

Riyāżet ṣuyu-ıla ābdest alursa

Eger Cumaᶜ namāznı ḳılursa

Vāṣıl-ı Ḥaḳ olup hīç zevāl irmez

Göñül Vīrānesün maᶜmār iderse[48]

Emr-i nehüün ḥudūdunı görürse

Bugün dostuñ her cevriñi yudursa

[48] Bu dörtlük çalıştığımız, nüshada mevcut değildir.**Bursa Eski Eserler kütüphanesi,Ulucami 2672 nolu**,**s.63a,** nüshasından tamalanmıştır.

Dost-ıla arada bir ḥicāb olmaz

Men ^{c}aref sırrına ^{c}ārif olursa

Nefsini bilüp Allāh’ı bilürse

Bugün dostuñ sırları fetḥ olursa

Bursevī arada tercümān olmaz

- 86 -

Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Mefā^{c}ilün / Fe^{c}ülün

Bi-ḥamdillāh göñül sırrın fetḥ idüp bize fettāḥ
Açıldı sırr-ı İlāhī eyledi bu göñül seyrān
Vücūdum şehrine girüp olmışım anda seyyāḥ
Göründi sırr-ı İlāhī eyledün ẕevk-ile seyrān

Ṭarīḳat miftāḥını destime almışım bugün
Ma^{c}rifet ḳapusın açup bir ḳoḳum dostuñ bugün
^{c}Azm idüp mülk-i fenādan seyr idem dostuñ gülin
Görüben dostuñ cemālin bu cānum ola ḥayrān

Bir muḥabbet düşdi ḳalbe ḳalmadı ṣabr u ḳarār
Yerde gökde yoḳ mekānı dost vaṣlını arar
Bu göñüle bir tecellī eyledi ol bāḳī yār
Göricek dostuñ cemālin bu cānum oldı ḥayrān

42a) Bursevī sırrı göñüldedürür ^{c}ilmün ma^{c}deni
Ḳalb-i insāna girüp sen daḫī ol maḥremi
Bu benlikde ḳalma ṣaḳın teslīm eyle sen seni
^{c}Āşıḳ iseñ sen daḫī gel eyle ẕevki-ile seyrān

- 87 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

^{c}Āḳil iseñ bu cihāna ^{c}ibret-ile ḳıl naẓar
Ne'içün var eyledi ya nedürür bir gün bozar
Gökyüzinde ay-ıla gün on iki burcı gezer
Cümlesinden ^{c}ibret alup sırr-ıla seyrāna gel

Yedi ḳat gök yedi ḳat yer ^{c}arş-ı raḥmān ḳandadur
Yoḳlayup anı ararsan cümlesi insāndadur
Oḳıyup bilmek dilerseñ sırrı gel ^{c}irfāndadur
Cümlesinden ^{c}ibret alup ẕevḳ-ile seyrāna gel

Kār-gāhı ḫalḳ iden Ḫallāḳ-ı ^{c}ādil ḳandadur
Cümle eşyādan münezzeh alup viren ya nedür
Cümlesi tesbīḥ iderler cem^c olup sübḥānedür
Gel berü gel ^{c}ibret alup sırr-ıla seyrāna gel

Cümlenüñ maṭlūbı birdür arada ġavġā nedür
42b) Kimi mü'min kimi kāfir bu gülde ḫāra nedür
Yoḳla bul tez bir ḥekīmi bu derde çāre nedür
İç ḥekīmüñ şerbetinden derdüñe tīmāre gel

Bursevī’nüñ ṭut sözini dime kim ḥālüm n’ola

İç bu ^{c}aşḳuñ cur^{c}asından göñlüni iḥyā ḳıla

^{c}Āḳil iseñ cān gözin aç naẓar ḳıl ṣaġ u ṣola

Cümlesinden ^{c}ibret alup ẕevḳ-ile seyrāna gel

- 88 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

^{c}Āḳil iseñ gir göñül içindeki sulṭāna baḳ
Naẓar-gāhı göñüldür bil göñül yüzin eyle aḳ
Tecellī eyleyüp ḳalbe görinür ol nūr-ı Ḥaḳ
Görinen gören nedür bil tefekkür eyle sen anı

Bu göñül bir baḥr-ı ^{c}ummān cümle ma^{c}nā andadur
La^{c}l-ı yāḳūt dür-i mercān cümlesi hep sendedür
Żāhiren baḳsañ görinmez sırrı bil ya ḳandadur
43a) Görinen gören nedür bil tefekkür eyle sen anı

Göz midür yā söz midür sırr-ı nihānı seyr ider
Vücūduñ şehrinde kimdür naẓar ḳıl gör devr iden
Nefs-ile şeyṭān mıdur bil bu göñüle cevr iden
Baṣīret gözini açup tefekkür eyle sen anı

Bursevī mühr-i Süleymān şimdi ḥālā ḳandadur
Ḥükm idüp Ḳāf'dan Ḳāf'a taḫtın getüren bil nedür
^{c}Aḳl-ı kāmilde olanlar bilürler insāndadur
Görinen gören nedür bil tefekkür eyle gel anı

- 89 -

Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilün

İy göñül gel ᶜāḳil iseñ ḳıl naẓar Ḥaḳ sendedür

Cemᶜ-i dīvān taẖt-ı sulṭān ḥükm-i sulṭān sendedür

Sen çün vezīr-i sulṭānsın cümlesi hep bendedür

Mühr-i sulṭān dest-i raḥmān mülk-i sübḥān sendedür

Cümlesine ḥükm idersin yaᶜnī İskender gibi

43b). Cümle ḥayvān şemᶜ-i tābān āb-ı ḥayvān sendedür

Ki şāhāne oturmışsın milkde Süleymān gibi

Nūr-ı nīrān sırr-ı insān cemᶜ-i ḥayvān sendedür

Çünki senden irişür ᶜāşıḳlara dostdan ẖitāb

Cemᶜ-i Ḳur’ān ᶜarş-ı raḥmān ᶜilm-i ᶜirfān sendedür

Ḥaḳ saña ḳıldı naẓar senden saçıldı pes gül-āb

Gül gülistān bāġ u bostān ᶜilm-i destān sendedür

Cümleye senüñ yüzüñden görinür ẕāt u ṣıfāt

Beyt-i raḥmān sırr-ı Furḳān ẕevḳ ü seyrān sendedür

Cümle ᶜāşıḳlara senden fetḥ olur her müşkilāt

ᶜAyn-ı ᶜayān sırr-ı beyān şevḳ ü gümān sendedür

Çün sensin vesīle Ḥaḳ ki senden oldı Miᶜrāc

Arż u semā şems ü hümā ᶜibret-nümā sendedür

ᶜĀlem-i kübrādur göñül Bursevī cān gözin aç

Laᶜl-ı yāḳūt dürr-i mercān cāna cānān sendedür

- 90 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

44a) İy göñül gel senüñ-ile dost bāzārın idelüm
Vefāsı olmayan milke göñül virüp n'idelüm
Terk idüp cān u cihānı dost iline gidelüm
Cān-ıla cānāna irüp cānı ḳurbān idelüm

Gel berü iy ṭālib-i Ḥaḳ sır-ıla ma^{c}nāya ir
Terk idüp cān u cihānı ^{c}aşḳ-ıla meydāna gir
Görüben dostuñ cemālin ẕevḳ-ile seyrāna ir
Cān-ıla cānāna irüp cānı ḳurbān idelüm

Bülbül-veş dost bāġında zār idüp gülzār içün
Girelüm tennür-i ^{c}aşḳa yanalum dildār içün
Manṣūr-veş Ḥaḳ yolına gelelüm ber-dār içün
Cān-ıla cānāna irüp cānı ḳurbān idelüm

Bülbülüñ güldür murādı dāimā efġān ider
Mü'minüñ ḳalbini dā'im ẕikr-i Ḥaḳ iḥyā ider
44b) Bursevī'ye Ḥaḳ tecellī eyleyüp ifnā ider
Cān-ıla cānāna irüp cānı ḳurbān idelüm

- 91-

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

İy göñül gel senüñ-ile dā'im ḫalvet ḳılalum

Dost-ıla birlikde olup ġayrıyı terk idelüm

Terk idüp fānī cihānı dā'im ^cuzlet ḳılalum

Dost öñinde senüñ-ile gizlü bāzār idelüm

Senden açıldı Ḥaḳḳ'a yol sensin ol dosta mir'āt

^cĀşıḳa senüñ yüzüñden görinür ẕāt u ṣıfāt

Sendedür iy göñül sende çeşme-i āb-ı ḥayāt

Bulmış iken vuṣlat ābın bu şarābı nidelüm

Sen bir şehr-i mua^cẓẓamsın ṣat u bāzār sendedür

Ḥākim ü maḥkūm çün sensin cümlesi hep bendedür

Dostuñ naẓar-gāhı sensin ḫaber vir dost ḳandadur

Taḫt-ı sulṭān sende iken yā biz ḳanda gidelüm

45a) İy göñül gel senüñ-ile bu nefsi bend idelüm

Çoḳ cefālar eyledi ol şāha ^carż-ı ḥāl idelüm

Her ne kim emr iderse ol dost anı idelüm

Diler ise dost önüñde cānı ḳurbān idelüm

Bursevī'ye yār olursañ maḳṣūdı ḥāṣıl ola

Ġayrıdan ṣāfī olursañ ma^cşūḳı sende bula

Tecellī eyler ise dost yeri nūr-ıla ṭola

Gel göñül senüñ-ile ^cahdumuz berk idelüm

- 92 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Ḥamduli'llāh nūr-ı ḫāṣa irişelden bu göñül
Ḳalmadı gitdi gümānı fetḥ oldı cümle ḥicāb

^{c}Ayn olup sırr-ı mua^{c}mmā göñülde açıldı gül
Ki ḳoḳdu misk-ile ^{c}anber ṣaçıldı başa gül-āb

Daḫī mevlūd-i sulṭānī açılmış oḳınur dilde
Diñleyüp anı cümlesi bulmış s̱evāb

45b) Medḥ idüp Ḥaḳḳ'ı Resūl'ı dost-ıla mi^{c}rācını
Sır yüzinden naḳl idüp ^{c}āşıḳlara virür cevāb

İy Bursevī bu rūmūzı añlamaz bīgāneler
Añlayan oldur özüni ḳıla ol bugün türāb

- 93 -

Vücūdum şehrine girdüm [49]
Ḥaḳīḳat cām^{c}ın gördüm
Cemā^{c}at sırrına irdim
Virildi ḫayır-ıla s̱evāb

Ṣıddıḳ-ıla uyduḳ imāma
Teslīm olduḳ ol hümāma
Cümlemüz ṭurduḳ ḳıyāma
Zeyn oldı mescid ü miḥrāb

Ḳılup farż-ıla sünneti
Olup Resūl’üñ ümmeti
İrdi velinüñ himmeti
Fetḥ oldı bize sırr-ı bāb

Açıldı ma^{c}rifet güli
Esdi çünkim seḥer yeli
Feryād idüp cān bülbüli

[49] Bu şiir, duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Cigerümi ḳıldı kebāb

Oḳıyup sırr-ı āyātı
İdüp ḳalbe sırr-ı āyātı
İrişdi çün hidāyātı
Ṣundı bize vuslat āb

Bursevī içeli anı
cAceb vuṣlat buldı cānı
Terk idüp ad-ıla ṣanı
Kendözini ḳıldı türāb

- 94 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Yā İlāhī ben ḳuluna vir fenā-yı muṭlaḳı
Al bugün benligim benden maḥv eyle vücūdumı
46a) Cümle eşyādan yum gözüm müyesser ḳıl yoḳlığı
Varlığına ire ^{c}aḳlum maḥv eyle vücūdumı

Ḳoma bizi nefs elinde ẕātuña irgür beni
Senüñ-ile var olup terk idem cān u teni
Dün ü gün murādum sensin bulmaḳ dilerim seni
Teslīm etdüm beni saña maḥv eyle vücūdumı

Bu beñligim imiş yene bugün ḥicāb olan baña
Bu ḥicābı geçmeyince nice ^{c}azm eyleyem saña
Luṭf idüp ref^{c} it ḥicābı varam çün senden yaña
Al bugün benligim benden maḥv eyle vücūdumı

Yum gözüm baḳdurma ġayra görmeyim aġyārumı
Ḳıl hidāyet ben ḳulıña vir bugün envārunı
Bursevī'nüñ sil ġubārın vir ḳalbe efkāruñı
Al bugün benligim benden maḥv eyle vücūdumı

- 95 -

Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilâtün / Fâᶜilün

Vücūdum şehrine baḳdum gördüm iki melek var
Oturmışlar söyleşürler biri ḫāṣ u biri ᶜām
Biri ṣaġumda nūr olmış biri ṣolumda pür- nār
Diler her birisi anuñ kendü ḥükmine ide rām

Biri ḫayra çeḳüp anuñ maᶜṣīyet işden yıġar
Biri dā'im şerre yelter ḳaṣd ider cāna ḳıyar
Ḳanġısı ġā'ib gelürse maġlūbı aña uyar
46b) Bendesi olup anuñ çün ol aña ider ḳıyām

İkisinüñ ᶜaskeri var cenk iderler rūz u şeb
Bu göñül ṣaḥrāsına ṣaf baġlayup durmışlar hep
Her birisi ellerine almışlar alet-i ḥarb
Bir ᶜazīm ceng etmege cümlesi durmışlar ḳıyām

Fırṣat-ı nuṣret olursa fetḥ olur Şām u Ḥaleb
Ḳurtulup ᶜasker-i İslām luṭf ider aña Çalab
Bursevī bunlaruñ fetḥin dā'imā ider ṭaleb
Gelüp ᶜaşḳ-ıla meydāna nefs-ile ġazā ḳılam

- 96 -

Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilâtün / Fâ[c] ilün

[c]Āḳil iseñ gel naẓar ḳıl baḳ vücūduñ şehrine
[c]Ālem-i kübrā dediler yoḳla gör sende ne var
Cümleyi ḳabżına almış gir vücūdun baḥrına
Niçe dürlü maḫlūḳāt var cümlesi ḥamle ḳılar

Her biri bir ejderhādur ḳaṣd ider hep saña
47a) Cümlesi başıñ ḳaldurup ṭaġılmışlar her yaña
Ḳurtarıgör cānuñı bir ziyān olmasun aña
Cümlesini bend idüp baġla ṣaḳın cāna ṣunar

Eger furṣat bulurlarsa helāk iderler seni
Ya niçün ġāfil yürürsün ālet-i ḥarbün ḳanı
Gel berü eyle tedārük ḳurtar cān-ıla teni
Yoḫsa ġāfilin arduñdan boynuna ḳılıç ṣalar

Eger nuṣret olmaz ise cümlesi ġālib olur
Baġlayup cümle a[c]zāñı çün seni bende ḳılur
Ḳul idinüp cümle [c]użvı anlaruñ ḥükminde olur
Ḳangısı gālib gelürse maġlūbı aña uyar

İki [c]askerdür biri sünni birisi kāfirān

Birinüñ başı melekdür birinüñ şāh-ı mārān

Biri nūr-ıla münevver birisi ṣāfı-i nīrān

Bursevī gel [c]āḳil iseñ cānı ġafletden uyar

- 97 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

47b) Yene bir şehre uġradum açılmış dükkānları[50]
Durmayup alup ṣatarlar gelmiş bezirgānları
Bir ^{c}aẓīm ḳārubān gelüp ol şehrüñ ṭolmış ḫānları
Vücūd-ı insānda kimdür seyrān iden anları

Daḫī ol şehrün içinde altundan bir ḳaṣır var
Oturmış bir ^{c}ādil ġāzi ḥükm ider ol ṭoġrı yār
Cümlesi dīvān ṭururlar yüri sen de ḳarşu var
Vücūd-ı insānda anı seyrān eyle yüri var

Ol şehrüñ dört ḳapusı var her ḳapuda bir veli
Gice gündüz oturmışlar bekleyüp ol menzili
Ḳuş dilince söyleşürler sözleri ^{c}uḳbā dili
Vücūd-ı insānda kimdür seyrān eyleyen anı

Daḫī ol şehirde gördüm iki yüce ḳal^{c}a var
Her birinde taḫt ḳurulmış ara yerde perde var
İki ^{c}asker birbirine durmayup ḳılıç ṣalır

[50] Şiirin kafiye örgüsü muhteliftir.

48a) Vücūd-ı insānda anı seyrān eyle yüri var

Daẖī ol şehrüñ içinde iki ırmaḳ var aḳar

Biri bala benzer anuñ biri dā’im süt aḳar

Bursevī sözüñ mu^{c}ammā bu sözden ma^{c}nā ṭoġar

Vücūd-ı insānda anı seyrān eyle yüri var

- 98 -

Gel berü aç göziñi [51]

Añla bil aṣluñ nedür

Görme kendü özüñi

Naẓar ḳıl ḫaṣmuñ nedür

Neden geldüñ ya neye

Añla aṣluñı toya

Nefsi ḳo rūḥa uya

Nefs-ile rūḥuñ nedür

Vücūduñā şehrinde dāl

Ḳangısı olursa ḥāl

Yā zehir olur yaḫūd bal

Zehir nedür bal nedür

Vücūdunda ᶜanāṣır

Cümle aᶜẕāña naẓır

Ḥükmi bilsen de ḥāżır

Tebdīl-i taġyīr nedür

[51] Bu şiir, 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Vücūduñda devr iden

Gice gündüz seyr iden

Bu göñüle cevr iden

Alup viren ya nedür

Kimdür göñül şehrinde

Ḥükm eyleyen taḫtında

Yazar dā’im ẓāhrinde

Oḳudıñ mı ya nedür

Göñül levḥine yazan

Ma^{c}mūr eyleyüp düzen

Lā-mekān olup gezen

Göñül nedür ḥāl nedür

Ay u gün levḥ ü ḳalem

^{c}Arş u kürs daḫī ^{c}ālem

Sırrını yazar ḳalem

Añladuñ mı ya nedür

Bursevī arż u semā

Cümlesi [c]ibret-nümā

Olmayup aña hümā

Süflide ḳılan ya nedür

- 99 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

48b) Ya İālhī ḳoma süflide bize eyle hümā
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān
Her nefesde nūr-ı ẖāṣun ola bize reh-nümā
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān

Yerde gökde yoḳ ḳarārum menzilüm dār-ı fenā
Gitmedi ṣusuzlığım bu göñlüme gelmez ġınā
Vech-i ẕātuñ ḳıl tecellī göñlüme eyle binā
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān

Yerde gökde hep melekler tesbīḥ iderler seni
Luṭf idüp ^{c}izzetün Ḥaḳḳ'ı ḳıl muḳarreb sen beni
Daẖī behāyim ermeden āzād eylegil teni
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān

Bursevī'ye ḳıl hidāyet vir fenā-yı muṭlaḳı
Maḥv ola nefsüñ vücūdı ḳalmaya hīç varlığı
Al bugün benligim benden ḳıl müyyeser yoḳlığı
Al elüm ḳaldur ḥicābum ḳıl mekānum āsumān

- 100 -

Bi-ḥamdi'llāh kemālinden[52]
İrişdürdi sa^{c}ādāte
Açup dostum cemālinden
İrişdürdi kerāmāte

Bu göñül oldı çün şaḍi
Dost-ıla eyledi nāzı
Uçdı bu göñül şehbāzı
^{c}Uruc idüp semāvāta

Kim ḳondı ^{c}arşun üstüne
Ulaşdı varup dostına
İrişüp çün maḳṣūdına
^{c}Azm eyledi münācāta

Göñüle ḳıldı ^{c}izzetler
Geyürdi dürlü hila^{c}tler
Açılup baḥr-ı ḥikmetler
İrişdürdi kemālāta

[52] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır

Açıldı ma^cden-i gevher

Ṣaçıldı çün dürlü cevher

49a) İçildi şarāb-ı Kevs̱er

İrişdürüp vilāyāta

Bursevī'ye ḳıldı iḥsān

^cAyān oldı sırr-ı nihān

Eyleyüp çün anı seyrān

İrişdürdi hidāyāta

- 101 -

Yene ol dost bize naẓar eyledi [53]

Bu fānī dünyādan bīzār eyledi

Göñül daḫī Ḥaḳ'dan ḥaẕar eyledi

Ḫavf-ıla recāda el-ḥamdü li'llāh

Bu göñüle düşdi bir özge sevdā

Cümlesinden eyledi beni cüdā

Sem^{c}-i cāna irdi Ḥaḳ'dan bir nidā

Göñül sem^{c}i ṭuydı el-ḥamdü li'llāh

Nūrımı ḫāṣ göñüle virdüm dedi

İsteyen beni anda bulsun dedi

Ki ṣāfi göñüle Ḥaḳ beytüm dedi

Naẓar-gāh-ı göñül el-ḥamdü li'llāh

Nihārı şems-ile münevver idüp

Açılmış ma^{c}rifet bāġında güller

Gonca güller daḫī başın ḳaldurup

[53] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Durmayup açılur el-ḥamdü li’llāh

Bülbüle gülüni pinhān eylemiş
Gül ^{c}aşḳına cānı ḳurbān eylemiş
Cennet bāġını gülistān eylemiş
Ṭonanmış ḥūrîler el-ḥamdü li’llāh

49b) Ne ^{c}acebdür gice öter bülbüller
Gülüm deyüben āh ü zār eyler
^{c}Āşıḳ olan gülden ġayrısın n’eyler
Za^{c}īf gülini buldı ḥamdü li’llāh

- 102 -

Mefâ[c] ilün / Mefâ[c] ilün / Fe[c] ülün

Bi-ḥamdi'llāh hidāyet ḳıldı Hādī
Dilümüze müyesser oldı adı
Seyr etdürdi bize bir özge vādi
Görüp dedük anı el-ḥamdü li'llāh

Maḳām-ı a[c]lādadur seyri anuñ
[c]Ayān olur anda sırr-ı nihānuñ
Göricek ḥayrān oldı anı cānum
[c]Ayān etdi bize el-ḥamdü li'llāh

Açılmış gülleri nev-bahār olmış
Münevver olup leyl ü nehār olmış
[c]Āşıḳun ḳarārı bī-ḳarār olmış
[c]Ayān oldı bize el-ḥamdü li'llāh

Cem[c] olmış bülbülleri güle ḳarşu
Öterler āh idüp dīdāra ḳarşu
Melekler ṭavāf ider gökde [c]arşı
Gösterdi Ḥaḳ bize el-ḥamdü li'llāh

Daḫī anda ḳurulmış taḫt-ı sulṭān

Cem[c] olup ḳulları-dururlar dīvān

Niḳāb-ıla oturmış bir nev-cüvān

Göñül gözi gördi el-ḥamdü li’llāh

Serāyınuñ içi ṣankim gülistān

Çevresinde zeyn olmış bāġ u bositān[54]

Bursevī anı ḳıldı bugün seyrān

Fetḥ oldı çün bize el-ḥamdü li’llāh

---

[54] Bosatân

- 103 -

Mefâ^{c}ilün / Mefâ^{c}ilün / Fe^{c}ülün

50a) ^{c}Ayān oldı bugün ^{c}ilm-i İlāhī
Görüp dedük anı el-ḥamdü li'llāh
Gösterdi ol Ḥaḳ bize ṭoġrı rāhı
Bilüp dedük anı el-ḥamdü li'llāh

Ṭarīḳ-ı enbiyādandur yolımuz
Sırr-ı evliyāya uyar ḥālimüz
Ḳālde degildür ḥāl dilidür dilümüz
Añlayup anı dedük ḥamdüli'llāh

Üçler yediler kırklar hep biledür
Cümlesinüñ naẓarı bu yoladur
Bu yol bizi Ḥaḳḳ'a togrı iledür
Girüp dedük anı dā'im el-ḥamdü li'llāh

Ḥażret-i sulṭānuñ budur ṭarīḳi
Girüp sa^{c}y iderseñ bulursın Ḥaḳḳ'ı
Bu yolda bil evliyā-durur sāḳī
Ṣundı bize cāmı el-ḥamdüli'llāh

Cümle enbiyā evliyā geldiler

Bu āyīn erkānı anlar ḳurdılar

Anca ᶜāşıḳlar murāda irdiler

Naṣīb etdi bize el-ḥamdüli'llāh

Bursevī ᶜāşıḳlara eyle ṣalā

Ṭālib-i Ḥaḳ olan gire bu yola

Bi-ḥamdi'llāh luṭf eyledi biz ḳula

Ehl-i iḳrār etdi el-ḥamdüli'llāh

- 104 -

Bārī ta^{c}ālāyı görmek dilerseñ [55]

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

50b) Maḳām-ı a^{c}lāya irmek dilerseñ

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

Evliyānuñ yolı Allāh yolıdur

Bu yola girenler Ḥaḳḳ'uñ ḳulıdur

Ṭarīḳ-i Muḥammed ġāyet uludur

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

Bu yoldan irmişdür Ḥaḳḳ'a irenler

Dostuñ dīdārını ^{c}ayān görenler

Ḥabībul'lāh kereme ümmet olanlar

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

Bu yola girenler cihāna baḳmaz

Meyl idüp bunda köşk-i sarāy yapmaz

Dervīşliḳ ẖırḳasın yabaña atmaz

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

[55] Bu şiir 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Dervīşliḳ bir özge mu^{c}ammā-y-mış

Dervīş olmayanlar bir ^{c}amā-y-mış

Dervīşün maḳāmı ne a^{c} lā-y-mış

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

Bu dervīşliḳ Bursevī’nüñ yolıdur

Ezelden iḳrārı **ḳālu belā**dur

Dervīş olmayanlar ġāyet delidür

Ṭarīḳine sülūk it evliyānuñ

- 105 -

Gel terk eyle cihānı

Ṣoyun gir dervīşlige

[c]Ayān ola nihānı

Ṣoyun gir dervīşlige

Dervīşlikde buldılar

Cān-ıla baş verdiler

51a) Dostdan ḫaber aldılar

Ṣoyun gir dervişliğe

Bir mürşide bende ol

Dā'im ḫizmetinde ol

Budur Ḥaḳḳ'a ṭogrı yol

Ṣoyun gir dervīşlige

[c]Ār-ıla nāmūsdan geç

[c]Azm idüp [c]uḳbāya göç

Vaḥdet şarābından iç

Ṣoyun gir dervīşlige

Terk idüp tācını u taḫtı

Dost-ıla eyle ᶜahdi

Gice gündüz ḳıl cehdi

Ṣoyun gir dervīşlige

Geç bu nefs hevāsından

Hem dünyā ġavġāsından

Dā'im dost sevdāsından

Ṣoyun gir dervīşlige

Derde dermān istersen

Cāna cānān dilerseñ

Ẕevḳ ü seyrān istersen

Ṣoyun gir dervīşlige

Dervīşlik gizli gencdür

Münkire ġāyet rencdür

Dervīşlik ṭonın biçdür

Ṣoyun gir dervīşlige

Bursevī’nüñ ṭut sözin

İzle erenler izin

Dilerseñ dostuñ yüzin

Ṣoyun gir dervīşlige

- 106 -

51b) Yene dostdan bize ḫaber irişdi [56]

Gel göñül senüñle dervīş olalım

ᶜĀşıḳ maᶜşūḳına irüb görüşdi

Gel göñül senüñle dervīş olalım

Bugün Ḥaḳ dostların daᶜvet eyledi

Münādīler daḫī nidā eyledi

Āşıḳlar ṣādıḳlar ṣohbet eyledi

Gel göñül senüñle dervīş olalım

Ḥaḳḳ'uñ niᶜmetlerin yiyüp içerler

ᶜAzm eyleyüp dā'im dosta göçerler

Dostuñ perdelerin her dem açarlar

Gel göñül senüñle dervīş olalım

Dervīşlerüñ maḳāmı ᶜarşdan yüce

Dostla miᶜrāc iderler her gece

Ḫıżır elinden āb-ı ḥayātı içe

[56] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Gel göñül senüñle dervīş olalım

Dervīş olan ġayra naẓar ḳılmadı
Bu dünyāda şād oluban gülmedi
Cān u baş virüb yolından dönmedi
Gel göñül senüñle dervīş olalım

Dervīşlik münkire ġāyet acıdur
Mürşidüñ yüzin görenler ḥācıdur
Bursevī'yi bendenüñ başı tācıdur
Gel göñül senüñle dervīş olalım

- 107 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Gel ġāfil ḫor baḳma bu dervīşlige
Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil
Ḥaḳ Resūl'i girdi budur dervīşlige
Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

52a) Dervīşliḳ bir gizli sırdur bilinmez
Dervīş olmayınca menzil alınmaz
Dervīş olmaġa bugün ^{c}ār olunmaz
Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Nice sulṭānlar bu tācı-ıla taḫtın
Bıraḳdı bil dervīş olduġı vaḳtı
Dervīşlikde buldılar dost vuṣlatı
Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Dervīşlikdür maḳbūl Aḥmed yanında
Yazılmış ^{c}āşıḳlaruñ dīvānında
Dervīşlik nişānı var mı cānuñda
Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Anca ᶜāşıḳlar ṣādıḳlar geldiler

Bu dervīşlige hep rāżī oldılar

Neçe murād-ı maḳṣūda irdiler

Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Çıḳarup eginlerinden dībāyı

İḫtiyār idüb giydiler ᶜabāyı

Dervīşlikde bulup ẕevḳ ü ṣıfātı

Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Bursevī terk eyle cān u cihānı

Devīşligüñ budur evvel nişānı

Dervīşlikde buldılar ol Sübḥān'ı

Ḳul iken sulṭān ider dervīşlik bil

Bilüñ dervīşligüñ budur nişānı
Dost yolına fedā eyleye cānı
Gözlerinden aḳıdup yaş u ḳanı
Dostuñ viṣālini özleye her dem

52b) Fenāyı iḫtīyār eyleye dā'im
Cümlesinden el çeḳüp ola ṣā^c ım
Rıżā-yı Mevlā'da ṭurup çün ḳā'ım
Dostuñ cemālüni özleye her dem

^c Uzlet idüp ḫalḳdan i^c rāż eyleye
Ḫalvetinde āh idüben inleye
Gice gündüz nāz u niyāz eyleye
Dostuñ viṣālini özleye her dem

Bahadır ola dā'im Ḥaḳ yolında
Ḥaḳḳ'ı ẕikr eyleye dā'im dilinde
Ḥaḳḳ'uñ nūrı ẓāhir ola göñlinde
Dostuñ cemālini özleye her dem

Maᶜbūdı maḳṣūdı ol Allāh ola

Nesīmī-veş hem fenā-fi'llāh ola

Murādı her demde ẕātu'llāh ola

Dostuñ viṣālını özleye her dem

Bursevī'nüñ sözleri ṭāliblere

Her kelāmı ṣalādur ᶜāşıḳlara

Lāzımdur dīn yolında ṣādıḳlara

Dostuñ cemālini özleye her dem

- 109 -

İy ġāfil maḳṣūda irmek dilerseñ [57]

Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Eger Ḥaḳḳ'ı sen de bulmaḳ dilerseñ

Ṭarīḳḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Ḥaḳ yanında maḳbūl olayım derseñ

Ḥabībine ümmet olmaḳ dilerseñ

Bu yolda çālış eger çalışırsañ

Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

53a) Ḳıyāmetde aḳ yüz bulayım derseñ

Ṣırāṭ'ı āsānla geçeyim derseñ

Berātı ṣaġuñdan alayım derseñ

Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Bu yolı ḳurmışdur ḥażret-i sulṭān

Bu yolda bulınur ol yüce sübḥān

Bulmaḳ diler iseñ kāmil-i īmān

[57] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Bu yoluñ ḳadri bil ġāyet de ᶜālī
Ḳanı var mı sende evliyā ḥāli
Ḥaḳ yolında vir bugün cümle varı
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Cümle enbiyā evliyā geldiler
Cümlesi bu yola daᶜvet kıldılar
Anca ᶜāşıḳlar bu yola girdiler
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Ṣaḳın nefse uyup dönme bu yoluñdan
Bülbül gibi dā'im ayrılma gülden
Olmaḳ dilerseñ Ḥaḳ sevdügi ḳuldan
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

Aġyāruñ sözine aldanma ṣaḳın
Rūz u şeb saᶜy idüp ol Ḥaḳḳ'a yaḳın
Bursevī ṭarīḳat silāḥın taḳın
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a gir ḳaçma bu yoldan

- 110 -

Yarın anda sulṭān olayım derseñ[58]

Dostuñ cemālini göreyim derseñ

Maḳām-ı Maḥmūd'a irmek dilerseñ

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

53b) Bilmedünlerñi bilmek dilerseñ

Görmedünleriñi görmek dilerseñ

Cem[c] olup uçmaġa girmek dilerseñ

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

Kevs̱er şarābından içmek dilerseñ

Cennet ḥūrīlerin ḳuçmaḳ dilerseñ

Dostuñ perdelerin açmaḳ dilerseñ

Teslīm ol mürşide ol bugün dervīş

Bu dünyā ṣafāsına aldanma [59]

Ḥūzuru rāḥatı sen bāḳī ṣanma

Ṣaḳın ihmāl idüp bu yoldan dönme

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

---

[58] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.
[59] Bu dörtlüğün nakaratı diğerlerinden farklıdır.

Niçeler bu yoluñ ḳadrin bilmedi

Geçdi ᶜömri bir maᶜānī olmadı

Merdūd-ı Ḥaḳ olup insān olmadı

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

Niçün firār idersin dost yolından

Ḫaberüñ var mıdur ṣaġ u ṣoluñdan

Daḫi ḳurtulmaduñ mı nefs elinden

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

Bursevī'nüñ sözi size nasihat

Furṣatı geçirme eldeyken furṣat

Yarın anda çekmeyim dersen miḥnet

Teslīm ol mürşide bende ol dervīş

- 111 -

Ḥaḳḳ'ı seven ᶜāşıklar [60]

Ḥaḳ yolında çalışūr

Dīn yolında sādıklar

Ḥaḳ dostına bulışūr

Girürler Ḥaḳ ṭarīḳa

Teslīm olurlar Ḥaḳḳ'a

54a) Gelüben ᶜaşḳ-ı şevḳa

Varup mevce ḳarışur

Deryā gibi cūş ider

ᶜAşk şarābın nūş idüp

Bu cānı serḫoş idüp

Dost soḥbetine irişūr

Görür meclis-i ᶜālī

İçer āb-ı zülāli

Ḥayrān olup bu cānı

Varup aṣla ulaşūr

[60] Bu şiir, 4+3=7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Varunı ḳılup fidā

İrişür sem^ca nidā

Görinür sırr-ı Ḫudā

Ol dost-ıla görişür

İrer ẕevḳ ü seyrāna

Vaṣl olur ol cānāna

^cAşḳ-ıla gelüp meydāna

El çevgāna yapışur

Girüp ^caşḳ meydānına

Ḳıyar bugün cānına

^cAşḳ silāḥın yanına

Aṣup cenge ṭurışūr

Nefs ^caskerin ḳırmaġa

Ḳal^caların almaġa

Bursevī fetḥ ḳılmaġa

Ceng etmege ṭūrışūr

- 112 -

Ḥaḳḳ'ı seven ᶜāşıḳlaruñ [61]

Gözi yaşı diñmez-imiş

Yolındaġı ṣādıḳlaruñ

Cānı ḳarār ḳılmaz-ımış

Cigerleri biryān olup

Nesīmī-veş ᶜüryān olup

Mecnūn-veş ḥayrān olup

Gör Leylā'yı almaz-ımış

Çeküp dā'im dost cevrini

54b) Yoḳlıḳda idüp devrini

Dost-ıla idüp seyrini

Ġayra naẓar ḳılmaz-ımış

ᶜĀşıḳ olup dost yüzine

Gider dā'im dost izine

Görünmez cihān gözine

---

[61] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Dünyāya meyl ḳılmaz-ımış

Rūz u şeb aġlayup gülmez
Derdine bir çāre bilmez
Artar yarası oñulmaz
Merhem dermān olmaz-ımış

Bursevī’ye dermān senden
Meded yoḳdur baña benden
Āzād eyle cān u tenden
Cisme nişān gelmez-imiş

- 113 -

Bir ᶜaceb ḥāla uġradum [62]

Aḳar gözüm yaşı diñmez

Yaḳup cigerüm ṭoġradum

Hīç kimseler ḥālum bilmez

Yüregüme urdı yāre

Onulmadı hīç bu yare

Tā bulunca derde çāre

Āh-ıla efġānum diñmez

Rūz u şeb eylerem zārī

Terk etdüm nāmūsu ᶜārı

N'eylerem fānī aġyārı

Baña bir ġayri yār olmaz

Ṣuzuzlıḳdan yañar cānum

İçür ḳanam ᶜaşḳuñ cāmın

Ḳalmaya ad-ıla ṣanum

Bu resm-ile nişān olmaz

[62] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Murādum sen yüce Bārı

İnlerem zārī zārī

N'eylerem bu fānī dārı

Baña andan vefā gelmez

55a) Bursevī terk ider varı

Arar dā'im vaṣl-ı yārı

Bize gülzār eyle nārı

ᶜAşḳuñ odı cefā gelmez

- 114 -

Bu ᶜaşḳ odına yanalı[63]

Gözüme cihān görünmez

İrelden dostuñ ḫayāli

Cānum hergiz ḳarār ḳılmaz

Göñül ḥayrān olur gāhı

Gice gündüz ider āhı

Murādum sensin İlāhī

Bu göñlüm hīç amān bilmez

ᶜĀşıḳuñ maᶜşūḳı Ḫudā

Ḳılma bizi senden cüdā

Tecellīñdür baña ġıdā

Sensiz baña ġınā gelmez

Bizi var eyleyen sensin

İçür ḥayāt ābın ḳansun

ᶜAşḳ odına cānum yansun

Bugün yanmaġa ᶜār olmaz

---

[63] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Bursevī’nüñ aḳar yaşı

Terk ider yoluña başı

Ne bilür ḥālümi nāşi

Hergiz baña hem-rāh olmaz

- 115 -

[c]Aceb bu gözlerüm yaşı [64]

Niçün aḳar nedür zārī

Dün gün artar baġrum başı

Yaḳar yüregümi nārı

Firāḳdan yañar cānum

Seni bulmaḳ diler yārum

Ḳaldur niḳābuñı şāhum

Ref [c] eyle gözden ḥicābı

Yüregümde artdı derdüm

55b) Başımuñ terkini urdum

Yoluña varumı verdüm

Meded eyle yā Ġanī Bārī

Ṭāḳatüm yoḳdur ḳıl çāre

Olmışam bendeñ bī-çāre

Düşürme sen hicr-i nāra

Tebdīl eyle nūra nārı

[64] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Münācātum yā Rab saña

Hidāyet eylegil baña

Döndüm yönüm senden yaña

ᶜAyān it bize nihānı

Żaᶜīfi vaṣluña irgör

Tecellī eyleyüp dirgür

İster seni bunca gündür

ᶜAyān it göster dīdāruñı

- 116 -

Mevlām senüñ dīdāruñı [65]

Görenlerden eyle bizi

Seyr eyleyüp gülzārıñı

İrenlerden eyle bizi

ᶜAyān eylegil sırrıñı

Gözüme göster nūruñı

Her nefes senüñ ẕikrüñi

Sürenlerden eyle bizi

Dilüm-ile idüp ẕikir

Niᶜmetüne ḳılam şükür

Birsin birligiñe fikir

İdenlerden eyle bizi

İrgür beni varlıġıña

İḳrār etdüm birligiñe

Doymazam ayrılıġıña

İrenlerden eyle bizi

[65] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Luṭf eyle naẓar ḳıl baña
Ulaşdur bendeni saña
56a) ᶜAzm eyleyüp senden baña
Varanlardan eyle bizi

Mekānum lā-mekān ḳılam
Nişānuñdan nişān alam
Arayuben seni bulam
Bulanlardan eyle bizi

Baḳmayam dünyā varına
Yañam dā'im ᶜaşḳ nārına
Bugün Ḥaḳīḳat dārına
Gelenlerden eyle bizi

Bursevī'nüñ baḳ sözine
Neler söylemiş özine
Dā'im Resūl'üñ izine
Gidenlerden eyle bizi

- 117 -

Yā İlāhī cümle eşyā [66]

Senüñ ismüñ oḳur dilde

ᶜĀşıklaruñ gelüñ ᶜaşḳa

Seni ẕikr iderler dilde

Eger aᶜlā eger ednā

Cümlesinden sensin evlā

Seni birlerler yā Mevlā

İḳrār iderler hep dilde

Eger insān eger ḥayvān

Eger pīr ü eger cüvān

ᶜĀşıḳlaruñ ḳurbān-ı cān

Verürler varı yoluñda

Cümlenüñ maṭlūbı sensin

Ḳamunuñ maḳṣūdı sensin

Hem ḥāżırsın hem nāẓırsın

Her ne kim var yerde gökde

[66] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır

Her ne işlersek görürsiñ

Fi[c]l-i ḥālımuz bilürsiñ

56b) Bize [c]atālar ḳılursın

Gelür dā'im düni günde

Bursevī'ye sensin Hādī

Sil özümden ḳoma yādı

Senüñ muḥabbetüñ dādı

Ola dā'im bu göñlümde

- 118 -

Yā İlāhī göñlüme virgil muḥabbet dādını

Ḳılmayam ġayra muḥabbet sil göñülden yādını

Ḳalbüm-ile fikr idüp dilüm ẕikr ide adunı

Ref ᶜ eyle ḳalbden ḥicābum görine ẕāt u ṣıfāt

Gider mā-sivāyı ḳalbden ḳoma ġayrüñ varını

Luṭf idüp göñlüm gözinün siliver ġubārını

Açılup göñlüm gözi çün seyr idem esrāruñı

Ref ᶜ eyle ḳalbden ḥicābum görine ẕāt u ṣıfāt

Bu göñül mir'āt-ı Ḥaḳ'dur görinür dostuñ yüzi

Gördiler göñül içinde buldılar dosta izi

Anca ᶜāşıḳlar göñülde ḳıldı dost-ıla rāżī

57a) Ref ᶜ eyle ḳalbden ḥicābum görine ẕāt u ṣıfāt

Yā İlāhī Bursevī'nüñ göñlini ṣāfī ḳılup

Ḳılmayup ġayra naẓar ḳalp cümleden fānī olup

Vechinüñ envārı gözden gitmeyüp bāḳī ḳılup

Ref ᶜ eyle ḳalbden ḥicābum gör yene ẕāt u ṣıfāt

- 119 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

57b) Yā İlāhī sırruñı bu göñlüme eyle naṣīb
Cümle dertlü kullaruña yene sen olduñ ṭabīb
^{c}Āsīlere yarın anda ḳıl şefa^{c}at yā ḥabīb
Cümlenüñ murādı sensin ḳıl hidāyet yā Ġanī

Cümleyi yoḳdan vücūda getürüp iḥyā iden
Neçelere gösterüp cemālüñi iḥsān iden
Ṣoñra yene cümleyi yoġ eyleyüp ifnā iden
Cümle murādı sensin ḳıl ^{c}ināyet yā Ġanī

Kol senüñ ḳuvvet senüñ ḳudret senüñdür yā İlāhī
Ẕātuna irmez ^{c}aḳıllar devr ider Şems-ile māh
Gice gündüz ḥasret-ile iderüz āh-ıla vāh
Cümle murādı sensin ḳıl hidāyet yā Ġanī

Bursevī'ye yā İlāhī eyle tevfiḳüñ refīḳ
Ẕātuñı eyle tecellī ire luṭfuñ ^{c}ānḳarīb
Senden ġayrı bir yārum yoḳ olmışam merd-i ġarīb
Cümlenüñ murādı sensin ḳıl hidāyet yā Ġanī

- 120 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Yā İlāhī ḳıl tecellī gösterüp cemālüñi

Sen bilürsin kimse bilmez bu żaᶜīfüñ ḥālüni

Gice gündüz bulmaḳ dilerim senüñ vaṣlıñı

Ḳıl ᶜināyet ḳıl hidāyet luṭf-ile iḥsān senüñ

Bulmadum bu derde yā Rab senden özge çāre

Yene sensin yüregüme uran dürlü yare

Luṭf idüp sürme ḳapuñdan żaᶜīf-i āvāre

Ḳıl ᶜināyet ḳıl hidāyet luṭf-ile iḥsān senüñ

Ġaflet-ile işledük sehv-ile cürm-ile günāh

Gözümüzin ḳan aḳıdup eyleriz āh u vāh

Raḥmetüñden ḳılma maḥrūm sen esirge yā İlāh

Ḳıl ᶜināyet ḳıl hidāyet luṭf-ile iḥsān senüñ

Bursevī'nüñ cürmi çoḳdur urma yā Rab yüzine

Ol Resūl'i Muṣṭafā'nuñ ᶜazm eyleyim izine

N'ideyim bu fānī cihān hīç görünmez gözüme

Ḳıl ᶜināyet ḳıl hidāyet luṭf-ile iḥsān senüñ

- 121 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Yā İlāhī raḥmetüñden bizi maḥrūm eyleme
Ṣuçlarımuz içün yarın bizi rüsvāy eyleme
Rūz-ı maḥşerde ḫışm idüp yerimüz nār eyleme
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin [c]afv-ıla ġufrān senüñ

Ne yüz-ile varalum dergāhuña iy Pādişāh
Nefs-ile şeyṭāna uyup işeldük bī-ḥad günāh
Bağışla ṣuçlarımuzı meded ḳıl sen yā İlāh
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin [c]afv-ıla ġufrān senüñ

Ḳapuña yalvarı geldük bir bölük bī-çāreyüz
Saña lāyıḳ bir [c]amel yoḳ eli boş āvāreyüz
Sen ḳabūl etmezseñ bizi ġayrı ḳanda vararuz
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin [c]afv-ıla ġufrān senüñ

58a) Cümlenüñ Ḫālıḳ'ı sensiñ yoġ iken var eyledüñ
Dostlarına nār-ı İbrāhīm'i gülzār eyledüñ
Niçe [c]āṣī ḳullarınuñ yerlerin nār eyledüñ
Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin [c]afv-ıla ġufrān senüñ

Bursevī bī-çāre ḳuluñ gözleri ḳan aġlayup

Ḥasretüñden gice gündüz derd-ile āh eyleyüp

Baġışla ṣuçlarımuzı luṭf-ıla ᶜafv eyleyüp

Sen Kerīm'sin hem Raḥīm'sin ᶜafv-ıla ġufrān senüñ

- 122 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

Yā İlāhī raḥmetün-ile yārlıġa biz ḳulları
Raḥmet'ül lil-^{c}ālemīn'sin sen esirge yā İlāh
Luṭf idüp āsān idiver saña giden yolları
Raḥmeten lil-^{c}ālemīn'sin sen esirge yā İlāh

Ger dilerseñ bir ḳula luṭf-ıla iḥsān idersen
^{c}Afv idüp cürm ü ḫaṭāsın dürlü ina^{c}ām idersen
Rūz u şebde ḫayr u şerden ne idersen görürsin
Raḥmeten lil-^{c}ālemīn'sin sen esirge yā İlāh

Raḥmetüñ deryāsına yoḳdur nihāyet yā Ġanī
Yarın anda Raḥmetüñe vāṣıl eyle sen beni
58b) Dünyā vü ^{c}uḳbāda yā Rab bulmaḳ dilerem seni
Raḥmeten lil-^{c}ālemīn'sin sen esirge yā İlāh

Cümlesi raḥmetüñ umar ḳıl müyesser yā Kerīm
Çün biz ^{c}āṣī ḳullarıña raḥmet eyle yā Raḥīm
Ḳullarınuñ ḥāline sen muṭṭali^{c}sin yā ^{c}Alīm
Raḥmeten lil-^{c}ālemīn'sin esirge yā İlāh

Bunca cürm ü günāh-ıla ḳapuña geldük yene

Yüzimüz ḳarasıña baḳup bizi red eyleme

Bursevī'yi yarın anda çün senden yād eyleme

Raḥmeten lil-[c]ālemīn'sin esirge yā İlāh

- 123 -

Yā Rab cürm-ile ᶜiṣyānum çoḳdur [67]

Esirge bizi yā Mevlām esirge

Bī-çāre olmışam bir çāre yoḳdur

Esirge bizi yā Mevlām esirge

Derdimüñ dermānı sensin Sübḥān'um

Baña benden meded yoḳdur Sulṭān'um

Āḫır vaḳıtda naṣīb eyle īmānum

Esirge bizi yā Mevlām esirge

59a) Günāhımuz ḥaddan aşdı bilürüz

Ṣuçlarımuz anup tevbe ḳıluruz

Dergāhuña yalvarmaġa gelürüz

Esirge bizi yā Mevlām esirge

Sensin ᶜāṣīlere raḥmet eyleyen

Ṣuçlarını yuyup maġfiret eyleyen

Mü'min ḳullarıña iḥsān eyleyen

Esirge bizi yā Mevlām esirge

---

[67] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ḥabībüñ Aḥmed’den ayırma yolımuz

Luṭf idüp al ḳaldır yā Rab elümüz

Gice gündüz saña ᶜāyān ḥālümüz

Esirge bizi yā Mevlām esirge

Luṭfuñdan bize ᶜaṭālar ḳılursın

Gizliyi āşikāreyi bilürsin

Bursevī’nüñ ẖaṭāların görürsin

Esirge bizi yā Mevlām esirge

- 124 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

Bir ġarībi bī-çāreyim işlerim sahv-ıla ḫüsrān
^{c}Aceb luṭf eyleyüp Ḥaḳ derdime ḳıla mı dermān
Ġaflet-ile bilemyüp işledüm cürm-ile ^{c}iṣyān
^{c}Aceb Ḥaḳ eyleyüp derdime ḳıla mı dermān

Günāhımuz ḥadden aşdı ṭāḳatımuz ḳalmadı
Nefs bizi Ḥaḳḳ'a lāyıḳ ^{c}amel ḳılmaġa ḳomadı
59b) Ḥaḳ'dan yaña bizi ṭoġrı varmaġa men^{c} eyledi
^{c}Aceb Ḥaḳ luṭf eyleyüp derdime ḳıla mı dermān

Ḳalmadı dergāh-ı Ḥaḳḳ'a hīç varacaḳ yüzimüz
Söylemege ṭaḳātımuz yoḳ ṭoldı dilümüz
Luṭf eyle düşmişlerüz yā Rab ḳaldur elimüz
Luṭf idüp biz ḳullarınuñ derdine eyle dermān

Yā İlāhī saña lāyıḳ ẕikr ü ṭā^{c}at ḳılmaduk
Ġafletde ^{c}ömri geçürdük ḳadrini hīç bilmedük
Aldadı nefsimüz bizi yerimüz nār eyledük
Luṭf idüp biz ḳullarınuñ derdine eyle dermān

Bursevī'nüñ ṣuçlarını defterinden yuyup sil

[c]Afv idüp cürm ü ḫaṭāsın göñülden ġubārı sil

Gice gündüz ider āhı gözi yaşı oldı sel

Luṭf idüp biz ḳullarınuñ derdine eyle dermān

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

60a) Yā İlāhī saña yarın eli boş nice varam
Derler ise ne getürdüñ ḳanı bize armaġān
Eger su’āl iderlerse ^{c}aceb ne cevāb verem
Derler ise ne getürdüñ ḳanı dosta armaġān

^{c}Aḳlumı şaşırma yā Rab ḳorḳu verme içüme
Yarın anda ^{c}aẕāb etme baḳup benüm ṣuçuma
Raḥmetüñe lāyıḳ idüp ḳat dostlaruñ içine
Deyeler kim ne getürdüñ ḳanı bize armaġān

^{c}Aceb ol günde naẓar ḳıla mısın ben ḳuluña
Hidāyetün irüp ala mısın ḳudret eliñe
^{c}Aceb vāṣıl ide misin beni ol Resūlün’e
Ne idem eger derlerse Ḳanı dosta armaġān

Saña lāyıḳ bir ^{c}amel yoḳ ḥadden aşdı pes günāh
Ṭā^{c}at eyledül ḳuṣūr bulmışken ṭoġrı rāh
Yüz ḳarası-ıla atma dergāhıña yā İlāh
60b) Ne cevāb virem derlerse ḳanı dosta armaġān

Bu ẓālim nefsimüz bizi eyledi senden ıraḳ

Ḳomadı ḳılmaġa ṭāᶜat idevüz bunda yarāḳ

Bursevī'nüñ artdı derdi ider āh-ıla firāḳ

Ne cevāb idem derlerse ḳanı dosta armaġān

- 126 -

Ġaflet-ile geçürdük ᶜömrimüzi
ᶜAceb yarın anda n’ola ḥālimüz
ᶜİṣyān-ıla geçürdük günimüzi
ᶜAceb yarın anda nola ḥālimüz

Ḳanı ᶜilmü ᶜamel ol dosta lāyıḳ
Yarın bizden rāżī ola mı Ḫālıḳ
Raḥmet-i ḫāṣına ḳıla mı lāyıḳ
ᶜAceb yarın anda n’ola ḥālimüz

ᶜİlm ü ᶜamel gerek Ḥaḳḳ’a varıcaḳ
Aḳ yüz gerek dergāhında ṭurıcaḳ
Niçe cevāb virem bir bir ṣorıcaḳ
ᶜAceb yarın anda n’ola ḥālimüz

Ṣırāṭ köprisüni anda geçicek
Mü’minler ᶜāṣīlerden seçilicek
ᶜĀṣīler üzere od ṣaçılıcaḳ
ᶜAceb yarın anda n’ola ḥālimüz

ᶜĀṣīlere vir-ile ṣoldan berat [68]

Yazılı içinde dürlü seyyi'āt

61a) Mü'minlere luṭf ide ol Ġanī ẕāt

ᶜAceb yarın anda n'ola ḥālimüz

Ḥaḳ ḳulum Aḥmed ümmetüm diye mi

Defterimüzden günāhı yuya mı

Bursevī'yi cennetine ḳoya mı

ᶜAceb yarın anda n'ola ḥālimüz

[68] Bu dörtlüğün nakaratı diğerlerinden farklıdır.

- 127 -

ᶜAceb nice ola ḥālüm[69]

Yarın ḳıyāmet gününde

İyi mi ola aᶜmālüm

Yarın ḳıyāmet gününde

Aḳ yüz-ile mi varavuz

Yaḫud maḥrūm mı ḳaluruz

Yobsa ᶜaẕābda mı olavuz

Yarın ḳıyāmet gününde

Mīzān terāzi ḳurıla

Ḫayrım şerrüm hep ṣorula

ᶜAybum yüzime urıla

Yarın ḳıyāmet gününde

Cemᶜ ola cümle ḫalāyiḳ

Derilüp gele melā'ik

Olam mı ki Ḥaḳḳ'a lāyıḳ

Yarın ḳıyāmet gününde

---

[69] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ḥaḳ kendüsi ola ḳāḍī

Herkesüñ açıla rāzı

Mü'minler olalar şādī

Yarın ḳıyāmet gününde

Nidā eyleye münādī

Mü'minler geçe Ṣırā'ṭı

Luṭf ide mi bize Hādī

Yarın ḳıyāmet gününde

Bursevī āh idüp aġlar

Cān u cigerni ṭaġlar

Zebānīler tutup baġlar

Yarın ḳıyāmet gününde

- 128 -

Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilâtün / Fâ^{c} ilün

İy ġāfil eyle tefekkür ^{c}āḳıbet ḥālüñ n’ola
61b) Yarın anda yerüñ cennet mi yaḫud nār mı ola
Ḳorḳu var sen ağlayasın eller şād olup güle
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraġ

Bir gün ecel şerbetinden içüreler cānıña
Cümle yaranuñ derilüp cem^{c} olalar yanıña
Ölmezden evvel gözüñ aç bir naẓar ḳıl ḥālüne
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraḳ

Bir eyü ^{c}amel işle kim dosta lāyıḳ olmaġa
^{c}Afv olup cürm ü ḫatāmuz anda raḥmet bulmaġa
Emr olup ^{c}Azrāī’l’e bir gün gelür cān almaġa
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraḳ

Serḫoş etmiş seni dünyā bir sa^{c}āt ayılmadun
Sen seni yavı ḳılup bu dünyādan uṣanmadun
Uyarurlar bir gün seni bunda sen uyanmadun
Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraḳ

62a) Bursevī’nüñ sözi Ḥaḳ’dur añlayup inanmaduñ

Devlet-i dünyāya ṭapdun Ḥaḳ yola baş egmedüñ

Girüp ᶜaşḳ āteşine dosta ḳarşu yanmaduñ

Uyan bu ġafletden uyan gel yaraġ eyle yaraġ

- 129 -

Uyan iy ġāfil uayn[70]

Tevbeye gel tevbeye

İşün cürm-ile ᶜiṣyān

Tevbeye gel tevbeye

Tevbe günāhı yuyar

Nefsüñ ruḥuna uyar

ᶜAsker-i nefsi ṣıyar

Tevbeye gel tevbeye

Tevbe ḳalb āyīnesi

Ḳomaz göñülde pası

Gel bugün olma ᶜāṣī

Tevbeye gel tevbeye

Nefsüñ saña düşmandur

Dostuñı bil sübḥāndur

Āḫir ṣoñı pişmāndur

Tevbeye gel tevbeye

---

[70] Bu şiir 7'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ṣararuban ṣolmadan
Ecel seni bulmadan
Göze topraġ ṭolmadan
Tevbeye gel tevbeye

Bu cān tende var iken
Dilün saña yār iken
Bu göñül fermān iken
Tevbeye gel tevbeye

Sıma Ḥaḳḳ’uñ emrini
Çekegör dost cevrini
Yoḳluḳda ḳıl devrini
Tevbeye gel tevbeye

Dilüñ ẕikre yār eyle
İşüñ āh u zār eyle
Bir eyü bāzār eyle
Tevbeye gel tevbeye

Bursevī’nüñ sözine

^{c}Āşıḳ ol dost yüizne

Gitme Şeyṭān izine

Tevbeye gel tevbeye

- 130 -

62b) Gelüñ tevbe ḳapusı yapılmadın

Döküp göz yaşın istiġfār idelüm

Çürüyüp topraḳlara ḳatılmadın

Döküp gözyaşın istiġfār idelüm

Bir gün ṭaġlar penbe gibi atıla

Ṭaş u topraḳ birbirine ḳatıla

Neçe zamān yer altında yatıla

Döküp gözyaşın istiġfār idelüm

Gök yere inüp ay u gün ṭutıla

Gökdeki yıldızlar yere döḳile

Yer daḫi zelzele idüp yıḳıla

Gelüñ tevbe vü istiġfār idelüm

İsrāfīl daḫi ṣūrunı eliñe ala

Yer altında olanlar Ṭūr'a gele

Mü'min ḳullar içün uçmaḳ zeyn ola

Gelüñ günāha istiġfār idelüm

Ḥūrīler ġılmānlar ḳarşu geleler
Mü’minlere ḥulleler getüreler
Ḥaḳ emr idüp uçmaġa getüreler
Gelüñ tevbe vü istiġfār idelüm

^{c}Āṣīler ḳalalar maḥşer yerinde
Ḳalalar çün yarın miḥnet dārında
Yana şol cānları ḥasret nārında
Döküp gözyaşın istiġfār idelüm

Bursevī’nüñ anda nice ola ḥāli
^{c}Aceb yarın vuṣlat bula mı cānı
Gice gündüz gelüñ ḳılalum zārī
Aḳıdup yaşı istiġfār idelüm

- 131 -

63a) Gelüñ zārī ḳıluben aġlaşalum

Aḳıdalum gözden ḳan-ıla yaşlar

Başımuz açup türāba düşelüm

Aḳıdalum gözden ḳan-ıla yaşlar

Tażarruᶜlar idelüm ol Sübḥān'a

Ḥācetimüz ᶜarż idelüm Sulṭān'a

Ḳabūl iderse cānımuz ḳurbāna

Virelüm yolına cān-ıla başlar

Ṣoyunup girelüm bugün meydāna

Yanalum şöyle nitekim pervāne

Mecnūn-veş ta olunca divāne

Virelüm yolına cān-ıla başlar

Dilimüz ẕikrine hem-rāh idelüm

Bu göñül sırrını pinhān idelüm

Dostuñ cemālini seyrān idelüm

Aḳıdalum gözden ḳan-ıla yaşlar

Olalum dosta ḳarşu mest ü ḥayrān

Aḳıdalum gözden ḳan-ıla yaşlar

İçüp ᶜaşkuñ şarābından ᶜāşikān

Virelüm dost yolına cān u başlar

Bursevī’yi bendedür rāhuñda fermān

Meded senden olur bu derde dermān

Gice gündüz idüp āh-ıla efġān

Aḳıdalum gözden ḳan-ıla yaşlar

- 132 -

^{c}Ālem-i ġaybdan dünyāya [71]

Geldük aġlaya aġlaya

Vāṣıl olunca Mevlā’ya

Yanduḳ aġlaya aġlaya

63b) Aġlamayınca bulmaduḳ

Dostuñ ẖaberin almaduḳ

Hīç şād oluben gülmedük

İrdük aġlaya aġlaya

^{c}Aḳl-ı kāmile irince

Ben beni idrāk idince

Dostumı ^{c}ayān görünce

Döndüm aġlaya aġlaya

Bir tecellī ḳıldı baña

Döndüm yönüm Ḥaḳ’dan yaña

Teslīm etdüm beni aña

Virdüm aġlaya aġlaya

---

[71] Bu şiir, 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Yandum bir zamān derdinden

Yüz döndürmedüm cevrinden

Okutdı baña ẓahrından

Gördüm aġlaya aġlaya

İşidüp nidā-yı ġaybı

Ḳalmadı göñlümde reybi

Seyr idüp [c]ālem-i ġaybı

Gördüm aġlaya aġlaya

Göründi bir özge nihān

Ḥayrān oldu bu dil ü cān

Ṣundı [c]aşk şarābından cām

İçdüm aġlaya aġlaya

Bursevī bende bī-çāre

Aḳar yaşı yürek yāra

İrilden ol vaṣl-ı yāra

Yañar aġlaya aġlaya

- 133 -

Bir firāḳ düşdi cānuma [72]

Yañam aġlaya aġlaya

Gider oldum Sübḥān'uma

Varam aġlaya aġlaya

Bir gün ola ecel gele

Bu ᶜömrüm āḫire ire

ᶜAzrā'īl cānumı ala

Varam aġlaya aġlaya

ᶜAzrā'īl alınca cānum

ᶜAceb nice ola ḥālum

Yā Rab ṣaḳla īmānum

Deyem aġlaya aġlaya

Söyleyemez ola dilüm

ᶜĀḳıbet ne ola yolum

İrişe baña çün ölüm

64a) Ḳalam aġlaya aġlaya

---

[72] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Cümle dostlarum geleler
Beni bu ḥālde göreler
Menzilime yaturalar
Gidem aġlaya aġlaya

Maḥv olup gide vücūdum
Türābda ola sücūdum
Naẓar ḳıla mı mevcūdum
Deyem aġlaya aġlaya

Kimseler bilmeye derdüm
Vīrān olup ḳala yurdum
Ḳarañu sinleye girdüm
Yatam aġlayı aġlayı

Gelüp beni bulmayalar
Cān u ciger ṭaġlayalar
Hīç bir çāre bulmayalar
Ḳılam aġlayı aġlayı

Toprağ olup yatam yerde

Çāre olmaya bu derde

Ne etdüñse ḫayr u şerde

Görem aġlayı aġlayı

Bu dünyānuñ çoḳdur cevri

Dā'im durmaz döner devri

Verem āḫir bir gün seri

Gidem aġlayı aġlayı

Bursevī bu dünyā fānī

Ḳurtula ṣanma bu cānı

Terk idüp nām u nişānī

Gidem aġlayı aġlayı

- 134 -

Aç gözüñi ġāfil uyan [73]

Ölüm gelür ḫoş bir zamān rūḥ

Ṣoyup seni ider ᶜüryān

Ölüm gelür ḫoş bir zamān

Añsızın seni avlaya

Cān u cigerüñ taġlaya

Kimseler çāre bulmaya

Ölüm gelür ḫoş bir zamān

Bu cān tenden çıḳup gide

Cümle dostların terk ide

Şol yārenlerüñ unuda

Ölüm gelür ḫoş bir zamān

64b) Tenüñ bunda ḳala cānsız

Yurduñ yuvañ ola ıssız

Kāfirler gide īmānsız

---

[73] Bu şiir, duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Dostuñ yārānuñ toyalar
Dürlü ṭonlaruñ ṣoyalar
Getürüp seni yuyalar
Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Alup çün seni gideler
Varup sīne defn ideler
Melekler su'āl ideler
Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Gelüp görine a^c^amālüñ
Ḳala bunda cümle māluñ
^c^Aceb nice ola ḥālün
Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Münkir nekīr saña gele
^c^Aḳluñ başına cem^c^ ola
Āsān ider mü'min ḳula
Ölüm gelür ẖoş bir zamān

ᶜĀṣīlerüñ ᶜaḳlı şaşa

Rabb’üm bilmem deye ḥāşā

Görüñ neler gelür başa

Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Gel sağlıġa maġrūr olma

Uyan bu ġafletde ḳalma

Dürlü günāhları ḳılma

Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Çürüye maḥv ola tenüñ

Etdiklerüñ bula cānuñ

ḳalmaya ad-ıla ṣanuñ

Ölüm gelür ẖoş bir zamān

Bursevī’nüñ Ḥaḳ’dur sözi

Ecel gelür ḳomaz bizi

Bu dünyādan yumar gözi

Ölüm gelür ẖoş bir zaman

- 135 -

65a) Gel iy ġāfil bu dünyāya [74]

Göñül virüp aldanma sen

Yüzüñi dön ol Mevlā'ya

Gönlini Ḥaḳ'dan ayırma sen

Gider elden bu sermāye

Sefer idersin ᶜuḳbāya

Ṣalma başuñı ġavġāya

Ṣoñra pişmān olur sen

Ṣaḳın bunda ḳalam ṣanma

Leẕẕetine elin ṣunma

Mālüñ mülküñ senüñ ṣanma

Bunda ḳayup gidersin sen

Ḳanı bu deñlü nebīler

Bunda gelen ol velīler

Daḫi hem üçler yediler

[74] Bu şiir, duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Gitdi bir gün gidersin sen

Bursevī'yi eydür maġrūr olma

Her dem aġla bunda gülme

Bugünün yarına ṣalma

Dost iline göçersin sen

- 136 -

Bu fānī dünyāda kimseler ḳalmaz [75]

Ġāfil olma bir gün sen de gidersiñ

Bundan giden yene bir daḫı gelmez

Ġāfil olma bir gün sen de göçersiñ

Bir gün olur ecel erişe gelür

Dürlü ^{c}amellerüñ ḳarşuña gelür

Hīç bilmezsin ^{c}aceb ḥālun nice olur

Ġāfil olma bir gün sen de gidersiñ

^{c}Azrā’īl gelür almaġa cānuñı

Yanuñda olanlar bilmez ḥālüñi

Söylemege ḳomayalar dilüñi

Ġāfil olma bir gün sen de göçersiñ

65b) Görüñ neler gelür bu ġarīb başa

Tenün ^{c}üryān olup türāba düşe

Gelüp vāri̱şlerüñ māluñ ölçe

Ġāfil olma bir gün sen de gidersiñ

---

[75] Bu şiir, 5+6=11’li hece vezniyle yazılmıştır.

Ḳalmaya cihānda nām u nişānuñ

Unudalar seni hep bilişenüñ

Bursevī vefāsı yoḳ bu cihānuñ

Ġāfil olma bir gün sen de göçersiñ

- 137 -

Gel göñül aldanma fānī cihana [76]

Ġāfil olma āḫir ṣoñı ölümdür

Bir gün sefer idisersin ᶜuḳbāya

Ġāfil olma āḫir ṣoñı ölümdür

Bir gün ecel gelür seni almaġa

Dünyādan ᶜuḳbāya sefer ḳılmaġa

Ḥāżır ol gel Ḥaḳ'dan yaña varmaġa

Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

Dürlü düzenlerüñ bir gün bozula

Ḫayrun şerrüñ ᶜayān olup yaz-ıla

Pes nice varasın ḳara yüz-ile

Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

Emr olup ᶜAzrā'īl cānuñı ala

Māliñ mülküñ dökilüp bunda ḳala

Yarın anda ḥisāb u ᶜaẕāb ola

[76] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

Ṣorucılar gelüp ṣorı ṣorarlar
Yolda bekciler yüküñi ararlar
Cevāb virmez iseñ ᶜaẕāb iderler
Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

66a) Ṭamunuñ üstine köpri çekerler
Mü'iminler Ṣırāṭ'ı āsān geçerler
Münāfıḳlar cehenneme uçarlar
Dünyāya aldanma ṣoñı vīrāndur

Yarın mīzān terāzūyı ḳurarlar
Kişinüñ ᶜaybın yüzine ururlar
ᶜĀṣīleri cehenneme sürerler
Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

Ḥaḳ emr idüp berātların vereler
Etdükleri günāhları göreler
Kendülere n'olacağın bileler
Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

^{c}Āṣīler ṭamu içinde yanarlar

Ol Resūl-i Muṣṭafā’yı añarlar

Şefā^{c}at eyleye diyü umarlar

Dünyāya aldanma ṣoñı ölümdür

Münādīler çaġırup nidā ide

Mü’minler cem^{c} olup uçmaġa gide

Bursevī bī-çāre ^{c}aceb nice’ide

Dünyāya aldanma ṣoñı vīrāndur

- 138 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Gel bugün furṣat elüñden gitmeden
Bu dertlü cānuña gel bir çāre ḳıl
Sermāye-i ^{c}ömür āḫire yetmeden
^{c}Āṣīya vir anı bir fā'ide bul

Kerbān ḳalkar metā^{c}uñ hāzır eyle
Yüküñ yüklet yarāguñ ḥāżır eyle
Bir yolcısın ḳonaġuñ nedür anla
Bir ṣaḥrā mıdur yoḫsa kim bir yel

66b) Bu yol uzaḳ yoldur yayan gidilmez
Azıġuñ çoḳ eyle yene gelinmez
Bir gün ḳalḳ olur bunda eglenilmez
Ḳomazlar bir gün bizi sorarlar bil

Yalñız gitme ṣaḳın sen bu yola
Ḥarāmīler çoḳdur saña ḳasd ḳıla
Ġāfilin arduñdan başuñı ala
Yalñız gitme yanıña yoldaş al

Eger ᶜāḳil iseñ aldanma bunda

Niyāz eyle ol Ḥaḳḳ'a dün ü günde

ᶜİlm ü ᶜameldür gerek olan anda

Gel bugün bunlaruñ taḥṣīline yel

Bursevī bil bu dünyā mekkāredür

Göñül virme ṣoñı yoḳ vīrānedür

Buña maġrūr olanlar dīvānedür

Fenāsın her dem iḫtiyār eyle gil

- 139 -

Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilâtün / Fâ^{c}ilün

Uyan ^{c}āşık ḳalḳdı kārbān ḳıl tedārük gitmege
Ḳāfile gitdi yetiş durma ardından yüri var
Metā^{c}un ḥāżır etdün mi dost iline göçmege
Nedersin yükleñ yükün diyü emr idicek ol yār

Emr olup bir gün saña dost iline göçsen gerek
^{c}Āḳıbet alup ecel şerbetinden içseñ gerek
67a) Ḳoyup mālı melālı cümlesinden geçseñ gerek
Ne alur gidersin anda ḳanı dosta bergüzār

Her kişi azıġını bundan alup gitse gerek
Ne ekerse ẖayr u şer yarın anda bitse gerek
Var ise ^{c}ilm ü a^{c}māluñ fā'ide etse gerek
Ya niçün ġāfil yürürsün bunları ḳılmayup kār

İy Bursevī gel geçmeden bu ^{c}ömür sermāyesi
Yan bu ^{c}aşḳuñ āteşinde ol dostuñ pervānesi
^{c}Āḳıbet yanmaḳ durur yene bu derdüñ çāresi
Yanmayan bu ^{c}aşḳ odına bulmadı derde tīmār

- 140 -

Gel berü ᶜāşıḳ uyan ḳo ġafleti [77]

Aç gözüñ uyḳudan ḳaldur başuñı

Ecel gelüp eylemedin riḥleti

Aḳıt gözlerüñden ḳanlu yaşuñı

Bir gün ola ecel avlaya seni

Türāba düşer bu nāzık teni

Münker Nekīr'e cevābuñ ḳanı

Ṣoralar saña anda naḳḳāşuñı

67b) ᶜİbret almaz mısıñ ol Muṣṭafā'dan

ᶜĀḳıbet sefer ḳıldı bu dünyādan

Geçe gör iy ġāfil ẕevḳ ü ṣefādan

Āh-ıla zār eyle bugün aşunı

Geçürme ᶜömrüni gel yoḳ yerlerde

Ẕikr eyle Allāh'ı dā'im dillerde

Bülbül gibi feryād eyle güllerde

[77] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Rūz u şeb āh-ıla zār it işüñi

İy Bursevī ayrılma dost yolından

İç āb-ı ḥayātı dostuñ elinden

Ṣaḳın ayrılma ol dostuñ gülinden

Terk eyle yolına cān u başuñı

- 141 -

Gelüñ dosta ᶜazm-ı sefer idelüm
Göç yaraġın idelüm şimden gerü
Resūlu’llāh gitdi biz de gidelüm
Göç yaraġın idelüm şimden gerü

Cümle enbiyā evliyā geldiler
Bu dünyā fānīdür çünki bildiler
Dā’im dosta ᶜazm-ı sefer ḳıldılar
Biz de yaraġ idelüm şimden gerü

Ebū-Bekīr ᶜÖmer ᶜOs̱mān u ᶜAlī
Cümlesi çekdiler dünyādan eli
Bu yolun rafīḳidür cānum velī
Göç yaraġun idelüm şimden gerü

Neçe bir dünyāda ġāfil gezersin
Āḫiretüñ yıḳup dünyāñ düzersin
Bu dünyā saña ḳalur mı saña rsın
Göç yarāġun idelüm şimden gerü

68a) Neçeler göñül virdi bu cihāna

Feraḥ ider idi bu adı ṣaña

[c]Āḳıbet ecel irişdi ol cāna

Göç yaraġun idelüm şimden gerü

Bir gün dostdan ẖaber gelür giderüz

Cümle māl ü melālı terk iderüz

Yâ dünyāya göñül virüp niderüz

Gelüñ yaraġ idelüm şimden gerü

[c]Āḳil olan göñlin Ḥaḳ'dan ayırmadı

Vefāsız dünyāya göñül virmedi

Bursevī kimse vefāsın görmedi

Gelüñ yaraġ idelüm şimdengerü

- 142 -

Ey göñül dünyā fānīdür [78]

Göñül virme ṣaḳın zīnhār

Āḫiret dār-ı bāḳīdür

Yaraġ eyle leyl ü nehār

Neçelerüñ göñlin aldı

Dürlü sevdālara ṣaldı

Ne nebī ne velī ḳaldı

Cümlesi ḳıldı ᶜazm-ı yār

Niçe şāhları taḫtından

Ayırdı cümle baḫtından

Ṣundı ecel şerbetinden

Cümlesini ḳıldı şikār

Ḳalmadı adı ṣanları

Ṭaġıldı hep dīvānları

Yer altında mekānları

Cümlesin ḳıldı tār u mār

[78] Bu şiir,duraksız 8'li hece vezniyle yazılmıştır

68b) Geçe ata-yı oğlından

Ayırdı tāze gülinden

Ḳurtulmaz kimse elinden

Eger ṣaġīr eger kibār

Neçelere ṣunup ağı

İçürdi zehr-ile mārı

Eyleyüp mekr-ile ālı

Ḳıldı yerlerini pür- nār

Kimine dolaşup ağı

Aldayup bostān u bāġı

Kiminüñ geçmedin çāġı

Ḳıldı sinleyi aña dār

Bursevī gel aç gözüñi

Çevir dünyādan yüzüñi

Türāb etmeden özüñi

Derdüñe ide gör tīmār

- 143 -

Mevt irüp vücūduñ fānī olunca [79]

Cümle dostlaruñ el-vedā^c diyeler

^cÖmür tamām olup ecel gelince

Cümle dostlaruñ el-vedā^c diyeler

Ḥaḳ emr idüp defterüñi düreler

Ḳarşuñda munteẓır olup duralar

Alup cānuñı Ḥażret'e ireler

Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler

Ayrılasın dostuñdan yāranuñdan

Neçe dürlü ẕevḳ-ile seyrānuñdan

Şol sevgülü māluñdan evlāduñdan

Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler

69a) Sefer eyleyesin fānī cihāndan

Geçesin bu fenāda cism ü cāndan

Çāre olmaya āh-ıla fiġāndan

[79] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Cümle dostlaruñ el-vidā^c deyeler

Ṣaḳın yoḳdur bu dünyānuñ vefāsı
Fenā üzre ḳurılmışdur bināsı
Atan anañ ḳardaşuñ idüp yası
Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler

Bu cihāna gelen āḫir göçiser
Ecel şerbetini bir gün içeser
Bu cān tenden ^{c}ürūc idüp çıḳıser
Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler

Bursevī’nüñ aḳar gözleri yaşı
Āh-ıla zār ider kendüne aşı
Türāba ḳoyalar bu ġarīb başı
Gelüp dostlaruñ el-vidā^c deyeler

- 144 -

Fâ^c ilâtün / Fâ^cilâtün / Fâ^cilün

Yene dostdan bize ẖaber irişdi
Elvedā^c dostlar size şimden gerü
Bu cānum dostdan yaña gider oldı
Elvedā^c dostlar size şimden gerü

Bu cānum irmek diler cānānına
Pervāz urup uçar dost visāline
Da^cvet ider bizi dost cinānına
Elvedā^c dostlar size şimden gerü

Dost elinden içüp ^caşḳuñ şarābın
İşidüp sem^c-ı cān-ıla ẖıṭābın
Ol dost başımuza ṣaçup gül-ābın
Elvedā^c dostlar size şimden gerü

69b) Dostdan geldüm yene dosta giderem
^cĀşıllara bugün ṣalā iderim
Ya bugün bunda ġayrıyı ni'derim
Elvedā^c dostlar size şimden gerü

Dostı bulmaḳ içün geldüm cihāna

Baḳmadum bugün bu ad-ıla ṣaña

Eger vuṣlat irişürse bu cāna

Elvedā^c dostlar size şimden gerü

Yene cānum aṣlına irmek diler

Dā'im ol dostuñ ẖayāline yiler

Bursevī ma^cşūḳına irmek diler

Elvedā^c dostlar size şimden gerü

- 145 -

Mefā[c] ilün / Mefā[c] ilün / Fe[c] ülün

Gel ṭālib aldanma dünyā varına
Kimseyi ḳalmadı saña ḳalur mı
Ṣaḳın bugünüñ ṣalma gel yarına
Geçen günüñ yene ele girür mi

[c]Ömür ser-māyesi elden tez gider
Viren anı [c]āḳıbet su'āl ider
Ṣoñra peşimān olmak ne [c]āṣī ider
Bundan sefer idüp yene gelür mi

Bu sefer bir uzaḳ seferdür añla
Göçmeden gerl yarāġuñ ḥāżır eyle
[c]Ömür ser-māyesini virme yele
Ki azıḳsız ol yola gidilir mi

Ol yoluñ azıġı [c]ilm ü [c]ameldür
Taḥṣīl etdüñ ise anı mecāldür
Dünyānuñ [c]ömri bil ġāyet sehldür
[c]Aḳlı olan buna göñül virür mi

70a) ^{c}İlm ü ^{c}amel var ise ne sa^{c}ādet
Ki yarın irişe Ḥaḳ’dan hidāyet
Ṭūl-ı ^{c}emeli gel idinme ^{c}ādet
Nihāyetine anuñ irinir mi

Eger olur iseñ cihānuñ şāhı
Gide elüñden cümle dünyā cāhı
Ṣoñında idesin āh-ıla vāhı
Yā dünyā kimseye bāḳī ḳılur mı

Bursevī ^{c}āḳil iseñ aç gözüñi
Ġayrısından sāfı eyle özüñi
Bu dünyādan yumasın çün gözüñi
Ölüme kimseler çāre ḳalur mı

- 146 -

Göñül virme bu dünyāya [80]

Ṣoñı vīrān olur bir gün

^{c}Azm eyle dā’im ^{c}uḳbāya

Göç ẖaberi gelür bir gün

Gel yarāġuñ ḥāżır eyle

Ḥaḳḳ-ıla göñlüni anla

Göçersin bir gün ol ile

Ḳomazlar sürerler bir gün

^{c}Āḳıbet ecel irişe

Gelüp senüñle buluşa

Yüregüñe bir ẖavf düşe

Ölüm gelür ḳomaz bir gün

Dünyā başuña dār ola

İşüñ āh-ıla zār ola

^{c}Azrā’īl cānuñı ala

[80] Bu şiir, duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Ecel zehrin ṣunar bir gün

70b) Bu dünyānuñ yoḳdur ṣoñı
Vīrān olur cān u teni
Tene şīr üstine seni
Getürüp yuyalar bir gün

Ġafletde geçürme güni
Ṭāᶜat-ıla geçir düni
Geydürüp kefenden donı
Tābūta ḳoyalar bir gün

Aç gözüñi uyan bunda
Ḳuvvetüñ var iken tende
Ḳoyalar gideler bunda
Yalıñuz ḳalasın bir gün

Durmaz devr ider felekler
Eylegil Ḥaḳḳ'a dilekler
Ḫayrunı yazan melekler
Ṣunarlar defteriñi bir gün

Żа^{c}īf aġlar dün ü günde

^{c}Aceb n'ola ḥāli anda

Yarın Ḥaḳḳ'uñ dergāhında

Ḳomazlar ṣorarlar bir gün

- 147 -

Ten ḥiṣārı yıḳılmadan[81]

Gel inṣāfa gel inṣāfa

Saña bir ev yapılmadan

Gel inṣāfa gel inṣāfa

Yerüñ altında yatmadan

Sermāye elinden gitmeden

Melekler su'āl etmeden

Gel inṣāfa gel inṣāfa

71a) Çürüyüp yatasın yerde

Çāre olmaya bu derde

Devlet var iken bu serde

Gel inṣāfa gel inṣāfa

Furṣatı geçirme elden

Ḫāliḳ'i düşürme dilden

Ḫaber gelmeden ol ilden

Gel inṣāfa gel inṣāfa

[81] Bu şiir, 4+4=8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Dost illerine göçesin

Ecel şerbetin içesin

Neçe vertalar giçesin

Gel inṣāfa gel inṣāfa

Yılan çiyan yeye seni

Ġıdā eyleyeler teni

Dosta armaġānuñ ḳani

Gel inṣāfa gel inṣāfa

Gel berü gel aç gözüñi

H̱āliḳ’a dönder yüzini

Bursevī’nüñ ṭut sözüni

Gel inṣāfa gel inṣāfa

- 148 -

Uyan ġafltden iy ġāfil [82]

Geçirme ᶜömrüni żāyiᶜ

Gözlerinin sil ġubārın

Gel berü gör kimdür ṣāniᶜ

Neçe bir nefse uyarsın

Dīni īmānı yıḳarsın

Cānun odlara atarsın

Bu nefs odı saña māniᶜ

71b) Niçün Ḥaḳ emrini ṭutmazsıñ

Ṭoġrı yollara gitmezsin

Hīç Allāh'dan utanmazsın

Dünyāya olrsun tābiᶜ

Bir gün ṣorar bizden anı

Bu ᶜömrün olısar fānī

Gel terk eyle bu cihānı

Ḥaḳ virdügine ol ḳāniᶜ

---

[82] Bu şiir, 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Emānet virdiler cānı

Nedür özün uzaḳ ṣanı

Allāh ’un ḳorḳosu ḳanı

Yarın bizi ide cāmi^{c}

Bursevī’nüñ n’ola ḥāli

Nefs odına yaḳdı cānı

İşledi cürm ü ^{c}iṣyānı

Saña lāyıḳ yoḳ a^{c}mālı

- 149 -

Fâ[c] ilâtün / Fâ[c]ilâtün / Fâ[c]ilün

Yene bir ḳorḳu düşdi yüregüme

[c]Aceb ṣoñ nefesde ḥālüm nice ola

Şimdi bu tefekkür düşdi göñlüme

[c]Aceb ṣoñnefesde ḥālün nice ola

Aḳar bu gözlerimüñ yaşı dinmez

Artar yüregümde yaram oñulmaz

Ḥālümi Ḥaḳ'dan ġayrı kimse bilmez

[c]Aceb ṣoñ nefesde ḥālün nice ola

[c]Aceb nefs-i Şeyṭān ḥāyil ola mı

Īmānuma bir żarar irgüre mi

Yoḫsa Ḥaḳ'dan bir hidāyet ire mi

[c]Aceb ṣoñ nefesde ḥālüm nice ola

72a) Ġaflet-ile işledük cürm ü [c]iṣyān

Ḥasret-ile iderüz āh u fiġān

Īmān-ile çıḳa mı tenden bu cān

[c]Aceb ṣoñ nefesde ḥālüm nice ola

ᶜĀḳil olan bunda şād olup gülmez

ᶜĀḳıbet ḥāli n'olacaġın bilmez

Düşüp bu derd odına yanar gülmez

ᶜAceb ṣon nefesde ḥālüm nice ola

Bursevī bendenüñ atrdı firāḳi

Yañar ᶜaşḳ odına ᶜaşḳdur burāġı

Bu göñülde īmān ḳala mı bāḳī

ᶜAceb ṣoñ nefesde ḥālün nice ola

- 150 -

Gice gündüz ya Rab ᶜarż-ı ḥācetüm [83]

Ṣoñ nefesde naṣīb eyle īmānı

Her dem budur ol dosta münācātum

Ṣoñ nefesde naṣīb eyle īmānı

Terk etdüm yoluña cümle varumı

Ref ᶜ eyle yā Rab söyündür nārumı

Īmān-ı kāmil eylegil yārumı

Ṣoñ nefesde naṣīb eyle īmānı

N'idelüm dünyāyı ṣoñı vīrāndur

Göñül virme ṣaḳın yaḳar nīrāndur

Bize yoldaş olan āḫir īmāndur

Ṣoñ nefesde naṣīb eyle īmānı

Birsin birligiñe iḳrār eyledüm

Cān u baş yoluña fedā eyledüm

Her ne emr idersen ḳabūl eyledüm

[83] Bu şiir, 5+6=11'li hece vezniyle yazılmıştır.

Āḫir demde naṣīb eyle īmānı

Ecel gelüp ḥālüm żaᶜīf olunca [84]

ᶜAzrā'il gelüp cānum alınca

Bu dünyādan ᶜazm-i sefer ḳılınca

Lütf idüp naṣīb it bizi īmānı

Ḳıl ᶜināyet ḳoma frḳatde bizi

Luṭf idüp al ḳaldır sen elimüzi

Āsān eyle yā Rab yolımızı

Bursevī 'y naṣīb eyle īmānı

[84] 5.ve 6. Dörtlükler çalıştığımız nüshada mevcut değildir. **Bursa Eski Eserler kütüphanesi,Ulucami 2672 nolu**,**S. 80a** nüshasından tamalanmıştır.

SONUÇ

XVII. yüzyıl Tasavvuf Kültürü açısından çok farklı tezâhürlerin ortaya çıktığı bir yüzyıldır. Artan tekkelerle halkın hemen her kesiminin bir yönüyle tasavvuf kültürüyle ilkişkili olduğu bu yüzyılda.

Bursevî Muhyiddin Halîfe Efendi, Câhidiyye Tarîkatın ilk pirî ve ilk kurucusu olan Câhidî Ahmed Efendi'nin içtihatlarından teşa'ub etmiş olan Câhidiyye Tarikatı en ehemmiyetli halifelerinden ve Bursa'da Câhidiyye'nin ilk postnişinidir. Türk tasavvufunda ehemmiyetli bir yeri olan Câhidiyye Tarikatı, Câhidî Ahmed Efendi ile başlayıp Bursevî Muhyiddin Halîfe Bursa'da yayılmıştır.

Bir mutasavvıf ve tarîkat şeyhi olan Muhyyidin Efendi, tasavvufî duygularını, düşüncelerini, nasihatlerini ve bilgilerini eserlerinde yazarak aktarmıştır. Daha sonra Üçkozlar Dergâhı ve bu dergâhtaki postnişinler üzerinde durulmuştur.

XVII. yüzyılda Bursa'da Câhidiyye Tarikatı'na ait dergâhlardan biri olan Üçkozlar Dergâhı'nın kurucusu Muhyiddin Bursevî, fıkhî, itikadî ve tasavvufî pek çok hususu dörtlüklerine aktarmaya çalışmıştır. Bazen aşkla coşmuş, bazen firaktın ateşinde yanmış, bazen vuslat hasreti ile inlemiştir. Hem müderris ve hem şeyhlik yapan şair şiirlerinde dîn ve tasavvuf ağırlık basmaktadır.

Hakikat, aşk, marifet, hayret, fena, beka vb. Tasavvufun başlıca konularını Divânı'nda işlemiştir. Eserlerinin yanı sıra tarikat faaliyetlerini sürdürdüğü dergâhı da insanların bilgi veren ve mutasavvıf yetiştiren mekânlardan biri olmuştur.

Şair ve mutasavvıf Muhyiddin Bursevî Halife Efendi'nin, Türk, Arap ve Fars dillerine hâkim olduğu, iyi bir tahsil gördüğü ve çeşitli İslâmî ilimlere iyice nüfuz ettiği anlaşılmaktadır. Medrese tahsilinden sonra öğrendiği tasavvufî bilgileri her yönüyle hazmetmiştir.

Muhyiddin Bursevî Divânı'nda sâde, samimi, süssüz ve özentisiz bir üslup kullanmıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan şair, dönemin özelliğinden dolayı Arapça ve Farsça tamlamaların kurmasına rağmen anlaşılması kolay, yalın bir dilde yazılmış şiirler mevcut olup Muhyiddin Halîfe'nin dili ise anlaşılır niteliktedir. Halkın anlayabileceği bir Türkçe'yi tercih etmesi, onun sade Türkçecilik akımına

verdiği önemi ifade eder. Muhyiddin Efendi şiirlerinde vezin olarak hece veznini kullanmışsa da aruz veznine de yer vermiştir. Muhyiddin Efendi divanında hemen hemen tamamen tasavvufî konular üzerinde durmuştur, şiirlerinde daha çok ilahî aşkı anlatan şair, bu aşka ulaşabilmek için çektiği sıkıntıları anlatmış, dini ve ahlaki değerlere sıkça vurgu yapmıştır.

Muhyiddin Efendi, tasavvufî görüşlerini daha çok nasihat ve sohbet şeklinde ifade etmektedir. Tasavvuf felsefesi halkın anlayacağı bir seviyeye indirmiş ve anlaşılır bir hale getirmiştir.

Allah'ın varlığına, birliğine ve Hz. Peygamber'in O'nun son elçisi olduğuna en içten duygularla inanan Bursevî, samimi bir mümindir. Hz. Peygamber, dört halife ve ehl-i beyt hakkında övücü ifadeleri vardır. Bursevî Divânı'nda mana bakımından ayet ve hadisleri hatırlatan pek çok beyit mevcuttur. Telmih yoluyla ayet ve hadislere işarette bulunan bu sözler, şairin Kur'an ve Sünnete verdiği önemi ifade eder.

Şair, tasavvufun insan nefsinin terbiyesi olarak değerlendirir. Dünya hayatını, bir günlük konup göçmek için geçici bir yer olarak bilir. Dünyanın fani güzelliklerine hırsla talip olmamak gerektiğini tavsiye eder. Şair, iki cihandaki güzelliklerine geçici olduğunu ve gerçek amacının Allah'a kavuşmak olduğunu söyler. Bursevî'ye göre Allah, mutlak varlık, mutlak güzeldir. İnsan-ı kâmil, Allah'ın tam mazharıdır. İnsan-ı kâmil" kavramlarını sık sık ele alan şair her döneme hitap etmiş, mükemmel insan ve kul olmaya halkı teşvik etmiştir. Muhyiddin Bursevî'in divanında dîn ve tasavvuf unsurlarını incelendiğinde eserin, herkesi yetiştirecek, eğitecek bir mürşit olduğu görülecektir.

KAYNAKÇA

ARAT, Reşit Rahmeti, **Eski Türk Şiiri, Türk Tarih Kurumu**, Ankara 1986.

AKKUŞ, Mehmet, **Hüsameddin Uşşâkî, Türkiye** Diyanet Vakfı Yayını, C.XVIII, İstanbul 1998.

AKKUŞ, Metin, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası (Edebi Türler ve Tarzlar)**, Fenomen Yayınları, Erzurum 2006.

ALTINTAŞ, Hayrani, **Tasavvuf Tarihi,** Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1991.

ALTUNER, Nuran, **Câhidî Ahmed Efendi,** Tasvvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl:2, sy.6, Ankara2001, s.159-176.

APAK, İ.Yavuz, **Dinî Terimler Sözlüğü**, II.Cilt, İhlas Yayınları, İstanbul 1988.

ARAZ, Nezihe, **Anadolu Evliyaları**, Özgür Yayınları,İstanbul 1972.

Artun, Erman, **Dînî Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri,** Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.

ARTUN, Erman, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınevi, İstanbul 2002.

ASIM Efendi, **Kamus Tercümesi,** Matbaa-i Osmaniyye, III. Cilt, İstanbul 1304-1305.

ATÂYÎ, Nev'izâde, **Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti'ş-Şakâik,** Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

AYDEMİR, Yaşar, **Methiye (Türk Edebiyatı**), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIX. Cilt, Ankara 2004.

AZAMAT, Nihat, **Câhidî Ahmed Efendi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, VII.Cilt, s.16-17, İstanbul 1993.

BAYKAL,Kazım, **Bursa ve Anıtları**, Aysan Matbaası, Bursa 1950.

BELİĞ, İsmail, (Bursalı), **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefayât-ıDanişveran-ıNâdiredân,** Hüdavendigar Vilayet Matbaası, Bursa 1302, Haz. Abdülkerim Abdülkadir oğlu, Tıbkıbasım, Ankara 1998.

BURSALI, Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Tıbkıbasım, Bizim Büro, Ankara2000.

CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,** Rehber Yayıncılık, Ankara 1997.

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif, **Ta'rifât,** Matbaa-i Amire, İstanbul 1275.

ÇAKAN, İsmail Lütfi – SOLMAZ, Mehmet, **Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler Ve Tevhid Mücadelesi**,Yeni Şafak Yayınları,İstanbul 2008.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat,** Doğuş Matbaası, Ankara 1962.

DİLÇİN, Cem, **Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dili Kurumu, Ankara l983.

Diyanet İşleri Başkanlığı; **Dinî Kavramlar Sözlüğü,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

DOĞAN, D. Mehmed, **Büyük Türkçe Sözlük,** Birlik Yayınları, İstanbul1986.

DOĞAN, Ramadan, **Bursevî Muhiyddin Halîfe'nin İbretnâmesi** (Metin-İnceleme), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi 2011, s.16.

DURMUŞ, İsmail, **Methiye**", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIX.Cilt, Ankara 2004.

ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar,** Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

EREN, Ramazan, **Çanakkale ve Kilitü'l-Bahir Köyümüzün Sultanı Ahmet Câhidî Efendi**,Nesil Yayınları, İstanbul 1984.

ERGÜL, Âdem, **Kur'an ve Sünnet'te Kalbî Hayat**, Altınoluk Yayınları, İstanbul 2000.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Melâmîlik ve Melâmîler,** İstanbul Devlet Matbaası, Gri Yayınları, Tıbkıbasım, İstanbul 1931.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik**, İnkılab Kitabevi, İstanbul 1953.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Giren Deyimler ve Atasözleri**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul1977.

GÜNDÜZ, Yunis, **Nef'î'nin Kasidelerinde Tarihi Perspektif**, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Adana 1990, s.64.

GÜZEL, Abdurrahman, "**Tekke Şiiri", Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı III**, s.445-450, Ocak-Haziran 1989.

HAMDİ, Kızıler, **Câhidî Ahmed Efendi ve Tasavvuf Anlayışı**, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara 2004.

HULVÎZÂDE, Mahmud Cemaleddin, **Lemazât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye,** Haz. Mehmet Serhan Tayşi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

KARA, Mustafa, **Abdüllatif Kutsî,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, I. Cilt, İstanbul 1998.

KARA, Mustafa, **Bursa Tekkeleri ve Tasavvufî Hayat Üzerine Genel Bir Değerlendirme,** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1987., sy.2, II. Cilt, Yıl:2, s.85.

KARA, Mustafa, **Bursa Tekkeleri, Tarih ve Toplum, XII**, İstanbul 1989.

KARA, Mustafa, **Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar-I,**Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa, 1991, sy.3, III. Cilt, s.107-118.

KARA, Mustafa, **Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf Ve Tarikatlar**, Sır Yayıncılık, Bursa 2003.

KARA, Mustafa, **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011.

KARA, Mustafa, **Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar-II,** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa, 1991, sy.3, III. Cilt, s.119-130.

KARA, Mustafa, **Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler**,II.Cilt,Uludağ Yayınları, Bursa 1993.

KARAHAN,A.Kadir, **Müslümanlığı Temel Bilgileri, Oğlu Matbacılık**, İstanbul 1981.

KEMİKLİ, Bilal**, Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı**, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 2000.

KILIÇ, Erol, **Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvûf Kültürü** (Sempozyum Bildirisi),Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakıf Yayınları2002.

KOÇİN, Abdülhakim, **Divan Şiirinde Münacat**, Doktora Tezi 2002.

MACİT, Muhsin, Münâcât Maddesi,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XII.Cilt , İstanbul 2006.

MEHMED, Süreyya, **Sicill-i Osmânî yahut Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye**,Matba-i Âmire, İstanbul 1313.

MEHMET, Süreyya, **Sicill-i Osmanî** ,IV. Cilt,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

MUSLU, Ramazan, **OsmanlıToplumunda Tasavvuf (XVIII. Yüzyıl**), İnsan Yayınları, İstanbul 2003.

NECMUDDİN, Kübrâ, **Tasavvufî Hayat, (Usûlu Aşere/Risâle ile'l-Hâim/Fevâihu'l-Cemâl),** çev.: Mustafa Kara, Dergah Yayınları,İstanbul 1996.

OKAN, Aysel, **İstanbul Evliyaları**,Kapı Yayınları,İstanbul 1964.

ONAY**,** Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

ONAY**,** Ahmet Talat, **Türk Halk Şirinin Şekil ve Nev'i**, Ankara 1996.

ÖCAL**,** Oğuz, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Matbaası, Ankara2007.

ÖCALAN, Hasan Basri, **XVII. Yüzyılda Bursa'daki Tasavvuf Kültürü**,UÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa 1999., s.103.

ÖZTELLİ, Cahit, **Bektâşî Gülleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Osmanlı Devleti Tarihi**, Faisal Finans Kurumu Yayını, İstanbul 1993.

PAKALIN, Mehmed Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,**Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

PEKOLCAY, Necla, **İslamî Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1981.

SERİN, Rahmi, **İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler,** PetekYayınları, İstanbul 1984.

ŞEMSEDDİN, MEHMED, **Bursa Dergâhları(Yadigâr-ı Şemsî)**, Haz. Mustafa Kara–Kadir Atlansoy, Uludağ Yayınları, Bursa 1997.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yayınları, İstanbul 2005.

TANMAN, M. Baha, **Halvetîlik,** Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, Tarih Vakfı Yurt Yayınları , İstanbul 1993.

Uşşâkîlik, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VII. Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993.

TATCI,Mustfa, **Denizlili Mehmed Emîn Efendi Nereden Gelip Nereye Gidiyor İnsan Hakîkatten Bir Bahis veya Teşrîh-i Hak**, İstanbul 2012.

TATCI,Mustfa, **Hayreti'nin Dinî-Tasavvufî Dünyası,** Kültür Bakınlığı Yayınları, Ankara1988.

TAYŞİ, Mehmed Serhan, **Câhidî Ahmed Efendi,** Şule Yayınları,VIII. Cilt, İstanbul 1995.

Tevfik, **Mecmûatü't-Terâcim** (Tevfik Tezkiresi), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., no. 192, vr.55a

TOPALOĞLU, Bekir - Çelebi, İlyas, **Kelam Terimleri Sözlüğü**, İSAM, İstanbul 2010.

TURA, Mehmed Hazmî, **Hüsâmeddin-i Uşşâkî,** Cerîde-i Sûfiyye, sy.146, İstanbul 24 Temmuz 1334.

TURYAN, Hasan, **Bursa Evliyâları ve Tarihî Eserleri,** Erkam Matbaası, Bursa 2001.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

UĞUR, Ali, **Mehmed Şeyhî Efendi'nin Vakâyiu'l-Fudala'sına Göre XVII.**Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXIX. Cilt, İstanbul 2012.

ULUDAĞ, Süleyman, **Halvet,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınıları, XV. Cilt, İstanbul 1997.

ULUDAĞ, Süleyman, **Halvetiyye,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınıları, XV. Cilt, İstanbul 1997.

ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,** Marifet Yayınları,İstanbul 1999.

UZUN, Mustafa, **Devriye Maddesi,** İslam Ansiklopedisi, IX. Cilt, İstanul 1994.

UZUN, Mustafa, **İlâhi Maddesi,** İslam Ansiklopedisi, XXII. Cilt, İstanbul2000.

ÜSTÜNER, Kaplan, **Divan Şiirinde Tasavvuf**, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007.

VASSÂF, Osmânzâde Hüseyin, **Sefîne-i Evliyâ,** Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, C.I Sehâ Neşriyât, İstanbul 1991,II. Cilt, Kitabevi, İstanbul 1999.

YARDIMCI**,** Mehmet, **Başlangıçtan Günümüze Halk Şiiri Aşk Şiiri Tekke Şiiri**, Ürün Yayınları, Ankara 1999.

YAZICI, Tahsin, **Tevhîd Maddesi**, İslam Ansiklopedisi,XII/1.Cilt, İstanbul 1974.

YEŞİLBAĞ ,Semih, **Muhyiddin-i Bursevî Divanı** (İnceleme- Karşılaştırmalı Metin) SBE,Kütahya 2004.

YILMAZ, Hasan Kâmil, **Ana hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

YILMAZ, Necdet, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sûfîler, Devlet ve Ulemâ, XVII. Yüzyıl),** Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2001.

YILMAZ, Ömer, **İbrahim Kurani Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı,** İstanbul 2005.

ZİNCİRKIRAN, Belkis, **Edebiyat Bilgisi**, Karınca Matbaacılık, İzmir 1964.